STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 01144

MERI

Sholem Asch

*Permanent preservation of this book was made possible
by Philip M. Budashewitz
in memory of
Joseph Budashewitz*

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

מערי

ראָמאַן

פון

שלום אַש

אַרויסגעגעבען פון „פאָרווערטס“
175 איסט בראָדוויי, ניו יאָרק
1917

Copyright 1917
by
SHOLEM ASH
(all rights reserved)

איך ווידמע דאָס בוך

„מ ע ר י“

מיינע פרוי און פריינד

מ אַ ט ע ל אַ ש

אין דאַנקבאַרקייט פאר לייד און גליק.

ד ע ר מ ח ב ר.

ווארשעווער ייִדישער טהייל

ראס ערשטע קאפיטעל.

עס איז געווען דער יונגער הערבסט, וועלכער האט מערי ראזענצווייג אזוי געשטימט.

דער יונגער הערבסט אויף דער קליין־רוסישער ערד.

זי איז געגאנגען צווישען די געדיכטע קוסטען מיט ווילד גראז בעוואקסען, וועלכע זיינען פייכט געווען. טראפענס וואסער זיינען געהאנגען אויף די בלעטער, איהרע פיס זיינען נאס געווארען און זי האט ניט געקוקט דערויף. זי איז אלץ טיעפער אריין צווישען די גרעזער, וואס זיינען דארט געוואקסען, ווי זי וואלט געוואלט צווישען זיי פערפאלען ווערען. עס איז געווען א שטילער זונען־אונטערגאנג, מיט בלאהע זיידענע וואלקען אויסגעמישט, וועלכע זענען נאך איבערגע־בליבען אויפ'ן הימעל פון דעם נאכמיטאגדיגען רעגען. און זי איז פול געווען מיט די פרומע געזאנגען, וואס זי האט געהערט.

פון דער קליינער פויעריש־מאלאראסישער קירך איז זי גע־גאנגען, וואס איז געווען ווייט אבגעלעגען פון שטאדט. זי האט זיך צוגעהערט צום געזאנג פון די מיידלעך און קינדער, וואס האבען ביי זייער בעטען געזונגען, און האט געטראכט וועגען דעם, ווי וועניג שעהנע רעליגיעזע צערעמאניעס עס זיינען דא ביי אידען; ווי ארים די אידישע שוהל איז, ווי ווייט זי איז פון איהר און ווי פרום, ווי מורא'דיג פרום איז די פויערשע קירך.

זי האט זיך דערמאהנט, ווי א מיידעל האט געקניהט פאר'ן פאפ און האט זיך פאר איהם מתודה געווען. פארוואס איז ביי יודען ניטא אזא מנהג? — האט זי געקלערט. און דא איז איהר ערשט גע־קומען אויף די געדאנקען, אז זי האט אייגענטליך גאר קיין רעליגיאן נישט, אז זי איז אויפגעוואקסען אהן א גאט. ווי אונפערשטענדליך און פרעמד עס זיינען איהר די רעליגיעזע צערעמאניעס פון איהרע עלטערען! קיינער האט זיך נישט געמיהט איהר זיי געבען צו פערשטעהן, קיינער האט נישט פערלאנגט פון איהר, אז זי זאל זיי

אבהיטען. און זי האט מיט בענקשאפט און וועה געקוקט אויף די ארימע פויערשע מיידלעך, וואס זיינען איצט געגאנגען פון קירך אויףביידע זייטען וועג אין זייערע ווייסע קליידער און די בלומען פון זייערע פעלדער אין די גבעט־ביכער ארייגעשטעקט.

ווארום עס איז געווען די צייט, ווען דאס אכטצעהן־יאהריגע מיידעל שעפט־אויף אין איהר נשמה אלע חוואליעס פון שטימונגען, וואס שוועבען אין דער לופט ארום.

און אכטצעהן יאהר איז מערי דאן אלט געווען, און א געשטאלט האט זי געהאט, מעהר צו א אינגעל געגליכען איידער צו א מיידעל. א פלאכע ברוסט האט זי געהאט, און אויגען, גרויסע און פייערדיגע, ווי מען געפינט עס ביי רבי'אימשע קינדער פון א חסיד'יש הויף. און די האר האבען זיך איהר געקרייזעלט אין לאקען און זיינען ווי פיאות אראבגעפאלען איבער איהר לענגליך געזיכט. און א שטערען האט זי געהאט א הויכען, א געוועלבטען און א מלכות'דיגען, און זי האט אויסגעזעהן איצט, צווישען די קוסטען ווילד גראז, וועלכע האבען זיך שוין געטונקעלט אין אבענד־דעמערונג, ווי א ווערבעלע א יונגם מיט העננגענדע לאנגע צווייגען האט זיך אויסגעריסען פון דער ערד און געהט צווישען די גרעזער איבער די פעלדער.

— „פאטער אונזער, אונזער טעגליך ברויט גיב אונז היינט" — האט געקלונגען דער אבגעהאקטער זאץ פון געבעט ביי איהר אין זכרון. ווי פראסט די ווערטער זיינען! — האט זי זיך געטראכט. א ארים פאלק, פויערים קומען אריין אין קירך, וואס שטעהט אין מיטען פעלד, און בעטען פאר זייערע תבואות. און זי האט פערנומען אין זיך דאס קירכען־געזאנג, די קינדער'ס ציטערנדיגע שטימען, די פארכט און דעם ערנסט פון דער תפילה. און א פרומער צוק איז דורכגעגאנגען דורך איהר ביינערדיג לייב, וואס איז קוים געווען איינגעהילט אין איהר שווארץ זיידענער בלוזע און אין איהר ווייכען טיולענעם טוך. און פלוצלונג האט זי זיך פערטראכט וועגען איהר מוטער.

איהרע געדאנקען זיינען איצט איבערגעטראגען געווארען אויף עפיס אנדערש — וועגען דעם ערשטען קאפיטעל פון איהר ראמאן, וואס זי האט צו שרייבען, וועגען וועלכען זי האט געטראכט נאך זיינענדיג אין גימנאזיום אין דער גוברנסקער שטאדט. זי האט איהם אבגעלעגט אויף דער צייט, ווען זי וועט אהיים קומען צו דער מוטער

אויף וואקאציע. אבער ביז איצט איז איהר נאך אלץ נישט אויסגע־קומען אוועקצוזעצען זיך ביים טישעל.

זי איז טרויעריג געווארען און האט זיך פארווירפע געמאכט: דער גאנצער זומער איז אוועק אין גארנישט!

יעדעס מאל, ווען מערי איז ערנסט געווארען, האט זי געטראכט וועגען דעם ראמאן וואס זי דארף שרייבען, און איהר פוילקייט האט זי געבראכט צו זעהר טרויעריגע געדאנקען איבער איהר צוקונפט. און זי האט אנגעהויבען צו קלערען וועגען פעטערבורג, וואוהין זי וויל פאהרען צום ווינטער אויף די קורסען, און וועגען איהרע חבר'טעס, די פריילינס עהרליך, וועלכע וואוינען דארט.

נאך היינט אויף דער נאכט א בריעף שרייבען — האט זי זיך געזאגט. נאר דאס טונקעלקייט, וואס האט אנגעהויבען צו הערשען ארום איבער די פעלדער, און דאס קירכען־געזאנג, וואס האט נאך געקלונגען אין איהרע אויערען און עס האט זיך איהר געדאכט, דאס צו פערנעהמען איצט פון די אויסגעשפרייטע פעלדער, פון די זומפען און פון די נאסע קוסטען, וואס זיינען ארום — האט זי נישט געלאזט זיך פערנעהמען מיט געדאנקען וועגען פראקטישע זאכען, ווי א בריעף צו די עהרליכ'ס. זי האט זיך ארייגעלאזט אין געדאנק וועגען ראמאן. דאס האט געזאלט זיין עפיס א שרעקליכע געשיכטע פון א גרעפין, וואס ליעגט אויפ'ן טויטען־בעט און בעשווערט איהר זוהן, אז ער זאל ווערען א קאטוילישער גלח, און דער זוהן פערליעבט זיך אין א מיידעל. און די מלחמה ביי איהם צווישען דער מוטער'ס שבועה און דער ליעבע צו זיין אויסדערוועהלטער — דאס האט געזאלט זיין עפיס זעהר הארצרייסענדעס.

ווארום מערי האט אין אזעלכע מינוטען שטענדיג געטראכט וועגען גרעפינס און גראפען, אלטע שלעסער־ריטער פון מיטעלאלטער, וואס קומען ביי־נאכט אויף זייערע פערד אנגעלאפען, רויבען אוועק זייערע כלות און אנטלויפען מיט זיי. זי איז געווען ווי אין א חלום, און ארום איהר האט געוויימעלט די סביבה פון מיטעל־אלטערישע שלעסער, נור צוליעב זייטיגע סבות לעבט זי פארלויפיג דא, אין דעם קליינעם שמוציגען אידישען שטעדטעל, ביי איהרע אידישע עלטערען. זי וועט זיך אבער אמאל אויפחאפען אין א פריה־מארגען און וועט זיך געפינען אין איהר ריכטיגען מיליע...

זי האָט ביי זיך אָבגעמאכט — אויף דער נאכט, ווי זי וועט אהיים קומען, אוועקזעצען זיך און אָנשרייבען דאס ערשטע קאפּיטעל פון איהר ראמאן: „די גרעפין אויפ׳ן טויטען־בעט“.

מיט דעם בעשלוס איז זי אין שטוב אריין.

עס איז געווען שבת אויף דער נאכט. די מוטער האָט נור ערשט וואס געהאט א ליכט אָנגעצונדען, איז געזעסען אין א ווינקעל און געזאגט שטיל „גאָט פון אברהם“. די שטוב איז געווען אין טונקעל איינגעהילט. די נאכט האָט מען נור דורך די פענסטער געזעהן. דער פאָטער האָט זיך ארויף און אראָב געדרעהט איבער׳ן שטוב און געקרעכצט פון צייט צו צייט — עכטע יודישע קרעכצען.

זי האָט זיי נישט געזעהן, האָט זיך מיט זיי נישט געגריסט און איז אריין צו זיך אין צימער אָהן ווערטער. זי האָט זעוואָלט די לאָמפּ אָנצינדען, נור דאס טונקעלקייט פון שטוב איז איהר געפעלען, האָט זי זיך אויף איהר בעטעל אוועקגעזעצט און געקוקט אין דער פינסטע־רער שטוב אריין.

אין א ווײַלע ארום האָט זיך די טהיר געעפענט, און די מוטער איז אריינגעקומען, ווי אריינגעשלייכט. זי איז פּאמעליך צו צום בעט און האָט מיט ליעבע גערופען: „מרים־לעבען!“.

מערי האָט זיך נישט אָבגערופען.

די מוטער האָט די האנד אויסגעשטרעקט, געטאַפּט איהר קאָפּ און האָט ניט אָהן שרעק אויסגערופען:

— דו האָסט דאך היץ!

דאס מיידעל האָט נישט געענטפערט. איהר איז גוט געווען צו פיהלען אין דער טונקעל דער מוטער׳ס האנד אויף איהר קאָפּ. איהר שווייגען האָט די מוטער אָנגענומען פאר א גוטען צייכען, און זי האָט ווייטער געוואגט צו ריידען:

— זאָל איך אָנצינדען דאס ליכט?

— ווי דו ווילסט.

די מוטער האָט דאס ליכט אָנגעצונדען און זיך צוריקגעזעצט נעבען איהר בעט:

— ווי דו זעהסט אוים, טאכטער, דו ביזט דאך נאס, וואו ביזטו געווען?

דאס מיידעל האָט זיך פערקרימט: — מאמע!

— טהו זיך אוים, דו וועסט זיך, חלילה, פערקיהלען. דאס מיידעל האט זיך ווידער פערקרימט: — מאמען!

— מרים־לעבען, ווי דו זעהסט אויס!

דאס מיידעל האט זיך אבגערופען:

— איך וויל זיין אליין.

די מוטער האט אבגעקרעכצט, געקושט די טאכטער אויפ'ן קאפ און איז אין דער צווייטער שטוב אריין.

דאס צווייטע קאפיטעל.

ווען מערי איז אליין געבליבען, האט זי זיך אויפגעזעצט, איבער־געטהאן זיך טרוקען און זיך אוועקגעזעצט נעבען איהר ווייסען טיש, ביי וועלכען זי פלעגט מאכען די לעקציעס פון גימנאזיום. זי האט ארויסגענומען דאס ראזע בריעף־פאפיר און געוואלט אנהויבען צו שרייבען דעם ראמאן.

אז זי האט געוואלט אנהויבען צו שרייבען — איז איהר דער גאנצער ראמאן ווי אוועקגעפלויגען; דאס מיליע פון די גרעפינס אויפ'ן טויטען־בעט איז אזוי ווייט געווען פון איהר, אז זי האט נישט גע־וואוסט מיט וואס אנצוהויבען.

און דא ערשט האט זי דאך אלץ געהאט!

נאכ'ן ערשטען זאץ האט זי אוועקגעלעגט די פעדער. זי האט אנגעהויבען ארומשפאנען איבער דער שטוב ארויף און אראב. פון דער וואנד האט אראבגעקוקט צו איהר באטיטשעלי'ס א ווענעציאנע־רין, געציהרט דעם קאפ אין א פערל־הייבעל. זי האט זיך פערקוקט אויף דאס שמוק־שטיק און זי האט געזעהן זיך אין דעם געציהרט, און געטראכט צו נעהמען פון דער מוטער די אלטע פערל און זיך אויפ־גייהען אזא הייבעל.

נור דערווייל האט זיך פון דער צווייטער שטוב געהערט א בעלע־בען. עס איז ווער געקומען, מען רעדט הויך. זי האט געטראכט — דער פעטער לייזער איז דארט, און זי איז בייז געווארען, פארוואס די מענשען פון דעם וואכענדיגען לעבען וועקען זי אויף פון איהרע חלומות.

די מוטער האָט אָנגעקלאַפּט: מרים־לעבען, קום אַריין, דער סאַמאָ־וואַר שטעהט אויפ'ן טיש.

זי האָט געהאַט בדעה אַריינצוגעהן צום טהיי. נור דערפאַר וואָס די מאַמע האָט אָנגעקלאַפּט, האָט זי נישט געוואָלט אַריינגעהן.

זי האָט געפיהלט אַ בעדערפניש דער מוטער צו־להכעיס טהאָן. נישט פאַר שלעכטסקייט, נור עפּעס צוליעב אַנ'אומבעוואוסטען טעם.

דער מוטער'ס רופען האָט זי אָבער אָבגעריסען פון איהרע געדאַנ־קען און דאָס בעלעבען, וואָס האָט זיך געהערט פון דער צווייטער שטוב, האָט זי גע'חשק'ט אַריינצוגעהן. זי האָט נישט געוואוסט, וואָס מיט זיך צו טהאָן. צום סוף האָט זי אויף זיך אַרויפגעוואָרפען אַ טיכעל און איז אַריין אין עס־צימער.

דאָס עס־צימער איז איצט געווען גוט בעלויכטען. די ברייטע לאָמפּ האָט געגאָסען ליכט איבער'ן טיש. דער טיש איז געווען געדעקט און דער סאַמאָוואַר האָט היימליך געמאַכט די שטוב. ביים טיש האָט זי געטראָפען, אויסער דעם פאָטער, דעם פעטער לייזער מיט זיין זוהן מישאַ.

זי האָט זיך בעגריסט מיט זיי.

— ווייסט, מרים, מישאַ פאָהרט דאָך קיין קיעוו אין אוניווערזי־טעט אַריין.

— אַזאַ יונגער און שוין אַזוי פיעל לערנען — האָט די מוטער געזאָגט.

אין מערי'ן האָט זיך ערוועקט די נישט־לאַנג־געענדיגטע גימנאַ־זיסטקע. — האָט זי געפרעגט:

— קיין קיעוו? און איך האָב געמיינט, אַז דו וועסט פאָהרען קיין פּעטערבורג. צו וואָס בלייבען אין דער פּראָווינץ?

— איך האָב אָבגעשיקט די פּאַפּירען קיין פּעטערבורג אויך, נור איך רעכען, אַז אין קיעוו וועל איך גיכער אָנגענומען ווערען, — האָט מישאַ געענטפערט און איז רויט געוואָרען (ער האָט געהאַט די גע־וועהנהייט צו רויטלען זיך ביי דער קלענסטער געלעגענהייט).

— מען זאָגט, אין קיעוו זיינען זיי נישט אַזוי שטרענג מיט דער פּראָצענט־נאָרמע — האָט ער אָנגעהויבען צו רעדען רוסיש, ווענדענדיג זיך צו מערי'ן.

— און איך פאהר קיין פעטערבורג — האט מערי געזאגט צו מישא'ן אויף רוסיש, קוקענדיג איהם גלייך אין די אויגען. — מיר בענקט זיך נאך פיטער, — האט זי צוגעלעגט מיט'ן טאן פון די פראָווינציעלע גימנאזיסטקעס, וועלכע רעדען שוין: „מיר, סטודענטען".

— דאס איז א נייעס, — האט זיך דער פאטער געווענדט צום פעטער לייזער, — איך הער דאס צום ערשטען מאל, דאס איז גאר א נייעס.

— וואס האט זי געזאגט, וואס האט זי געזאגט? — האט די מוטער איינינגע מאל איבערגעפרעגט אויף אידיש. וואוהין פאהרט זי? קינד — האט זי אונבעהאלפען געקוקט צו דער טאכטער.

נור מערי האט ווייטער גערעדט מיט מישא'ן אויף רוסיש וועגען דער אוניווערזיטעט אין פעטערבורג:

— יא, דו האסט רעכט — אהן א גאלדענער מעדאל וועט פאר א אידען אין פעטערבורג שווער זיין אנצוקומען.

— מען זאגט פינף הונדערט האבען אנגעגעבען און פלעצער זיינען דא נור פופציג; זיי וועלען א קאנקורס אויסרופען — האט מישא געזאגט צו מערי'ן און עפעס אוים א געוועהנהייט פון זיינע קינדער־יאהרען געקוקט אין א זייט, — אודאי, וואלט זיך געוואלט זיין אין פעטערבורג — א וועלט־שטאדט, טהעאטער, קאמיסארזשעווסקאיא, — האט ער צוגעלעגט מיט א פערשעמט שמייכעלע, און זיינע פאדערשטע צייהן האבען זיין נעזיכט געגעבען דעם אויסדרוק פון א קינד.

— און איך זאג, אז גלייכער איז אין קיעוו, נישט אזוי אבגעריסען פון דער היים, דאס לעבען ביליגער און די אוניווערזיטעט די אייגענע, — האט זיין פאטער זיך געווענדט צו מישא'ן.

— וואס וויל ער דען שטודירען? — האט ר' חיים געפרעגט זיין ברודער.

— איך וואלט געוואלט, ער זאל ענדיגען דאקטאר אדער אדוואקאט, ער האט אזוי לאנג געארבייט, זאל ער כאטש עפעס האבען דערפון — האט לייזער געענטפערט זיין ברודער פאר זיין זוהן — ער האט זיך אבער איינגעשפארט מאטהעמאטיק, רעכענען, ווייס איך, וואס עס וועט זיין דערפון?

— איך ליעב עס — האט מישא פערשעמט געזאגט און איז ווידער רויט געווארען.

— דאס איז גוט — האט זיך מערי ארייגגעמישט, — אלע אידען שטודירען נור מעדיצין. דאס איז נישט קיין וויסענשאפט. דאס איז א פראפעסיע, א קאריערע. איך וועל הערען נאטור־וויסענשאפט, איך ליעב זעהר די נאטור.

— און צוליעב דעם דארף מען פאהרען אזש קיין פעטערבורג? — האט געזאגט די מוטער, וועלכע האט פערשטאנען אביסעל רוסיש, — האסטו ווענינ ביכער, קויף דיר נאך און לערן דא.

— איך וועל דא נישט אויסזיצען אין דעם קליינעם שטעדטעל, איך וועל משוגע ווערען, — האט זיך דאס מיידעל אבגערופען צו דער מוטער אויף אידיש, האלב אויסשרייענדיג.

דער פאטער, וועלכער האט אין דער היים בעקומען א גוטע ערציהונג, האט נישט געוואלט מאכען קיין פאמיליען־סצענע אין געגענווארט פון זיין ברודער. ער האט צו דער וויב געשאקעלט מיט'ן קאפ, אז זי זאל אויפהערען און, ווענדענדיג זיך צו דער טאכטער, האט ער געזאגט:

— וועסט פאהרען, וועסט פאהרען.

נאך דעם האט ער מיט'ן ברודער אנגעהויבען צו רעדען וועגען דעם וואלד, וואס זיי האבעןביידע בשותפות. דער שמועס ביים טיש איז געווארען געטהיילט: די עלטערע האבען גערעדט וועגען זייערע עסקים און די יונגע האבען זיך אויפגעהויבען און זיינען אריין צו מערי'ן אין צימער.

דאס דריטע קאפיטעל

אז מישא און מערי זיינען אליין געבליבען, איז איהר טראץ און איהר עקשנות, וואס זי האט ארויסגעוויזען צו די עלטערען, אינגאנצען פערשוואונדען. איהר איז בעפאלען א קינדערשע פרעהליכקייט, וועלכע עס פלעגט אויף איהר קומען פון צייט צו צייט נאך א טרויעריגע שטימונג. עס איז געווען די פרעהליכקייט, וועלכע פלעגט זיך גיסען ווי פון א ריינעם קליינעם קוואל וואסער; איהרע אויגען זיינען בע־

לעבט געוואָרען און איהר געזיכט איז זעהר ליעבליך און זעהר שעהן געוואָרען. זי האָט נישט אַנדערש געקאָנט רעדען, סיידען מיט אַ קליני נענדען געלעכטער, און באַלד ארומגענומען דעם, צו וועמען זי האָט גערעדט — נישט געקוקט דערויף, צי עס איז אַ מיידעל איהר גלייכען, אָדער אַ בחור, אויף וועלכען איהר האַנד־בעריהרונג האָט ארויסגערופען פלאַמען אויפ'ן פּנים.

זי איז דערביי אונשולדיג געבליבען.

— מישאַ, טייערינקער, — האָט זי געזאָגט צו איהם, גלעטענדיג מיט איהרע קאַלטע ווייסע פינגער דעם קין פון זיין באַק, — פאָהר קיין פּעטערבורג, ווי גאָט איז דיר ליעב, קום, מיר וועלען אינאיינעם זיין.

מישאַ איז רויט געוואָרען ווי פייער. די אויבערשטע ליפּ האָט זיך איהם פערקרימט, און ער האָט פערלענגען געלאַכט, געוויזען דערביי די צוויי גרויסע צייהן, און זיין גאַנצעס וועזען איז געווען ווי אַ אינגעל, וואָס איז אויפגעוואַקסען אָהן זיין ווייסען. הענד האָט ער געהאַט צו־גרויסע, פיס האָט ער געהאַט צו־גרויסע, און ביי יעדער אַזאַ פערלעגענהייט פלעגט ער שטעהן אונבעהאָלפען מיט זיינע צו־גרויסע הענד און פיס און אויסזעהן, ווי אַ אינגעל, וועלכען מען האָט אַנגעטהאָן צו־גרויסע קליידער...

— איך ו ו י ל דאָך פאָהרען... איך וויל פאָהרען, נאָר וואָס מאַכען? — און איז געשטאַנען אין מיטען שטוב און האָט די ברילען פערלענגען אַראָבגענומען פון דער נאָז און פערלענגען זיך זיי צוריק ארויפגעזעצט.

— מיר וועלען איבער נעווסקי שפּאַצירען, איבער דער נעווע וועלען מיר אין לאָדקעס פאָהרען, אין די טהעאַטערען, אין די רעסטאָראַנען אזוי „פּאַ סטודענטשעסקי", וועלען מיר לעבען, אויף די „אסטראַוואַ" וועלען מיר וואוינען. כ'לעבען, עס וועט גוט זיין — איך האָב דאָרט פיעל בעקאַנטע, ועסט זעהן.

— זאָלען זיי מיך נור אַננעהמען, וואָלט אַלץ גוט געווען—ענטפערט מישאַ מיט דעם פריהערדיגען פערלענגען געלעכטער'ל.

— זיי וועלען אַננעהמען, כ'לעבען, פאַרוואָס זאָלען זיי נישט אַננעהמען? — האָט מערי פערגעסען אַן פריהערדיגען געשפּרעך, — און וועלען זיי נישט אַננעהמען, וועסטו וואַרטען אַ פערטיל יאָהר, און אַן

ארט וועט זיך מאכען, עס איז ווערטה. די גרויסע שטאדט לערנט.
אה, מישא, פיטער, פיטער! — האט זי אויסגערופען מיט ענטציקונג.

באלד האט זיך אין טהיר אין בעוויזען די מוטער, וועלכע איז ארייג־געקומען אין דער שטיל און מיט שרעק, דרייסטער צו מישא'ן ווי צו איהר טאכטער, און האט זיך אוועקגעזעצט נעבען מישא'ן און געזאגט צו איהם:

— נו, זאג דו אליין, מישא, צו וואס דארף זי אוועקפאהרען? ביבער האט זי, וויפיעל זי דארף, ברויכסט נאך — קויף. און וואוהין וועט זי פאהרען, א מיידעל אליין אין אזעלכע גרויסע שטעדט? און דא זיינען מ י ר אליין — דער פאטער איהרער, די מוטער איהרע. נו, זאג, מישא, דו ביזט דאך א מאנספערשוין, זאג!...

נור אנשטאט צו בייזערן זיך אדער ארויסצולויפען פון שטוב — ווי מערי וואלט עס אנ'אנדערש מאל געטהאן — איז זי איצט ארויפגע־פאלען אויף דער מוטער, האט זי געקושט, געגלעט די הענד און גע־האלזט זי: מאמינקע, טייערע, מאמינקע גוטע, דו ביזט גוט, דו ביזט גוט, — און האט אלץ דער מוטער'ס הענד געקושט.

— מיין קינד טייערס, וואוהין ווילסטו? געענדיגט דאס גימנאזיום, און וואס ווילסטו נאך? צו וואס דארפסטו אזוי פיעל לערנען, וואס ביזטו א מאנספערשוין? — א דאקטאר ווילסטו ווערען? — צו וואס אזוינס? צו וואס לויפען? וואס פעהלט דיר דא אין דער היים?

מערי, לעגענדיג די קאפ אויף דער מוטער'ס שויס, האט גערעדט ווי צו זיך אויף רוסיש:

—פיטער איז שעהן, מאמינקע, שעהן איז פיטער, און עס בענקט זיך, עס בענקט זיך זעהר.

— שמואל איז אוועק, איז קיין אויסלאנד געפאהרען, און דו ווילסט אויך אוועק. מיט וועמען וועל איך איבערבלייבען? וואס איז מיט אייך? פארוואס, טייערינקע, אוועקפאהרען? — ווילסט זעהן פעטערבורג — וועסטו אמאל מיט'ן טאטען מיטפאהרען. צו וואס, קינד? נו, זאג דו, מישא — צו וואס? — מילא שמואל איז א מאנספערשוין— אבער דו?

מערי טראכטענדיג וועגען עפעס האט זיך פלוצלונג אויפגעכאפט:

— מיר פאהרען אינאיינעם, מאמעלע קרוין — האט זי געוויזען אויף מישא'ן — אינאיינעם וועלען מיר פאהרען, אויף די „אסטראווא“ וועלען מיר וואוינען, מיט איזוואזטשיקעס וועלען מיר פאהרען. אך, מאמינקע, פיטער איז שעהן, מאמע! — און זי איז ווידער ארויפגעפאלען אויף דער מוטער'ס האלז און זי געקושט.

נור באלד האט ווער אנגעקלאפט אין טהיר, און עס איז אריינגעקומען סאניע, מישא'ס שוועסטער. זי האט מישא'ן אן א זייט גערופען און איהם עפעס אריינגערוימט אין אויער. דערנאך האט זי זיך צוקושט מיט מערי'ן און אין איילעניש געזאגט:

— ווערסט מארגען מיט אונז מיטגעהן? מיר וועלען צום דניעפר ארוים.

זי האט אבער באלד צוריקגעכאפט, ווי זי וואלט חרטה געהאט אויף איהרע ווערטער און געקוקט אויף מישא'ן.

מערי, אין איהר לוסטיגער שטימונג, האט אויפגעכאפט:

— א גליקליכע אידעע! מארגען איז זונטאג, מיר וועלען א גאנצען טאג אין דארף זיין, מיר וועלען אין קרעטשמע געהן, די פויערים וועלען געווים טאנצען.

סאניע האט אבגעענטפערט צוויי־דייטיג:

— נישט דאס טאנצען אינטערעסירט אונז.

— ווער דען אינטערעסירט אייך? — האט מערי געקוקט נייגיעריג אויף מישא'ן.

— „ניטשעווא“! — האט סאניע ווידער געזאגט צוויי־דייטיג.

— צו וואס דארפט איהר געהן? איהר קאנט דאך די פוהר נעהמען — האט די מוטער געזאגט — מארגען איז דאך זונטאג, און די פערד שטעהען אין דער היים.

— די פערד וועלען מיר נישט קאנען בענוצען, מיר דארפען געהן צו־פוס — האט סאניע אבגעענטפערט ווידער געהיימניספאל.

דער ברודער האט איצט געקוקט אויף איהר שטרענג און געשאקעלט מיט'ן קאפ.

מערי האט זיי אנגעקוקט נייגיעריג.

מישא האט געפיהלט, אז ער דארף עפעס זאגען, האט ער די ברילען אראבגענומען און געבייזערט זיך אויף דער שוועסטער:

— וואס מאכסטו פאר א היסטאריעס? מיר וועלען אביסעל שפא־צירען געהן, און דאס איז אלץ. האט איהר געזעהן, וואס פאר א זאך זי האט געמאכט דערויס!

— אביסעל שפאצירען געהן, און דאס אלץ — האט זיך סאניע אליין ווי אויף זיך געבייזערט, — און מענשען מיינען ווייס איך וואס! גארנישט, גלאט אזוי שפאצירען געהן...

די ווערטער וועלכע זיינען אין א געהיימניספאלען טאן געזאגט געווארען, האבען ביי מערי'ן נאך מעהר נייגיעריגקייט ארויסגערופען, און זי האט געקוקט אמאל אויף מישא'ן, אמאל אויף סאניען.

מישא האט זיך שוין נישט געקאנט איינהאלטען און האט אויסגע־שריען צו דער שוועסטער:

— וואס פלוידערסטו? וואס פאר א געהיימניסען מאכסטו? מענשען דערשרעקען זיך דאך. מיר ווילען שפאצירען געהן, און זי קומט און דערצעהלט איך: „מיר ווילען שפאצירען געהן" — אבער אין אזא טאן, אז דיר דאכט זיך, אז מיר געהן א מענשען הרג'ענען; האסטו געזעהן אביסעל א גוזמא!

סאניע האט זיך פערשעמט און האט אנגעהויבען הויך צו ריידען, ווי זי וואלט זיך אויף זיך אליין געבייזערט.

— ווער מיינט דא עפיס? קיינער מיינט נישט. מיר וועלען שפאצירען געהן, און מעהר גארנישט.

די מוטער האט אבער פון די אלע געשפרעכען ארויסגענומען, אז דא האנדעלט זיך וועגען א שרעקליכער זאך. האט זי זיך מיט שרעק אנגערופען:

— מרים־לעבען, איך וועל דיך נישט לאזען געהן, וואס ריידען זיי דא?

מישא האט זיך איצט צובייזערט:

— זעהסטו, וואס דו האסט אנגעמאכט, האסט מענשען דערשרא־קען בחנם.

מערי איז ארוים מיט א געלעכטער.

זיי האבען זיך אלע דריי צולאכט. די מוטער האט אויך געשמייכעלט און זיך בערוהיגט.

— קום, מיר וועלען געהן, — האט מישא געזאגט צו דער שוועסטער.

סאָניע האָט זיך ווידער צוקושט מיט מערי'ן: — ביז מאָרגען!
— ביז מאָרגען. וואו טרעפט מען זיך?
— מיר וועלען אריינגעהן נאָך דיר.
די מוטער האָט זיך אויך געקושט און איז מיט זיי ארויס.
מערי האָט זיך אויפ'ן בעט געלעגט, האָט צוגערוקט די לאָמפּ צום בעט און גענומען לעזען א בוך.
זי האָט אָבער נישט געלעזען. איהרע אויגען האָבען ערגעץ ווייט געקוקט, און א שמייכעל, א גליקליכער שמייכעל האָט געשוועבט איבער איהרע ליפּען, איבער איהר גאַנץ געזיכט.
זי האָט געקלערט וועגען „פּיטער".

דאָס פיערטע קאַפּיטעל.

ווען אַלץ אין שטוב האָט שוין געהאַט געדרעמעלט, איז נאָך דער בעל־הבית פון שטוב, ר' חיים ראָזענצווייג, אויף געווען, ארויף און אראָב געדרעהט זיך איבער דעם סאַלאָן. ער האָט די פינגער צווישען זיין גערדיכטע באָרד געלאָזט אדורכפיהרען און איז געווען טיעף פערקלערט וועגען דעם צוקער־זאַוואָד, וועלכען ער האָט געהאַט אין שותפות מיט זיין ברודער לייזער. די געשעפטען זיינען איהם לעצטענס געגאַנגען שלעכט, און ער האָט זיך געזעהן נאָהנט צו אַנ'אומגליק. העלפען האָט ער זיך נישט געקענט. דאָס גאַנצע געלד, וואָס ער האָט געהאַט געקראָגען פון זיין שווער בירושה, איז געווען איינגע־בראָקט אין דעם וואַלד מיט די דערפער ארום, וואָס ער האָט געהאַט איבערגענומען פון זיין שווערר. די היפּאָטעקען פון וואַלד מיט די דערפער זיינען געווען אַזוי פערפּלאָנטערט, אַז ער איז געווען אין אַ שטענדיגען פּראָצעס מיט אַ גראַף, וואָס האָט געהאַט אַ גוט אין שכנות מיט איהם, איבער אַ טהייל וואַלד, און ער האָט נישט נור נים געקענט ארויסנעהמען אַ גראָשען פון דער גאַנצער ירושה, נאָר ער האָט נאָך געמוזט אויסברייננגען זיין געלד, כדי צו פיהרען דעם פּראָצעס.
און צו אַזעלכע זאָרגען איז ר' חיים נישט געוועהנט געווען. ער האָט געשטאַמט פון גרויסען יחוס, פון אַ גאַליציאַנישען רבינ'ס הויף, פון וועלכען די צווייגען לעבען נאָך און רעגירען ביז היינטיגען טאָג.

א גוטער קאפּ, א משכּיל, וועלכער איז געווען אנגעשטעקט מיט לשון־קודש ביכלעך און גאזעטען פון יענער צייט, האט דער פאטער מיט איהם געטהאן א געלד־שידוך — מיט א רייכען אידישען גוט־בעזיצער'ס איין איינציגע טאכטער, ביי וועלכען ר' חיים האט געלעבט אויפ'ן דארף און כל ימיו קעסט געגעסען. צו קיין געשעפטען האט ער זיך נישט גענומען. צו וואס? דער שוועהר האט געהאט א גרויסע אימע־ניע נישט ווייט פון שטאדט, האט ער געוואוינט ביים שוועהר, קינדער דארט געהאט און געפיהלט זיך ווי דער גאלדענער איידעם. אלע האבען פאר איהם אין שטוב דרך־ארץ געהאט. דער שוועהר איז געווען א גראבער יונג און האט דרך־ארץ געהאט פאר'ן איידעמ'ס תורה און פאר זיין שרייבען און לערנען. די שוויגער האט געציטערט פאר זיין גרויסען יחוס — דעם טשארטקאווער'ס אנ'אייניקעל! און דאס ווייב, וועלכעס איז ערצויגען געווארען אויפ'ן דארף פרום און נאאיוו און האט פיעל אין זיך געהאט פון די פראסטע פאכטעס, איז איהם געווען אונטערטעניג און האט זיך געשראקען פאר איהם. א שעהנער מאנס־פערשוין מיט א לאנגער שווארצער באָרד, — האט ער זיך געפוצט און געציהרט ווי א פרוי. די באָרד איז שטענדיג געווען אויסגעקעמט. אויף אלע יום־טוב האט ער זיך זיידענע רעק געלאזט מאכען און וועסטען פון די טייערסטע זיידען שטאפען. אלץ האט פון איהם נור אראבגעשמעקט. דאס ווייבעל איז גליקליך געווען, אז ער איז צוגע־גאנגען צו איהר. עס האט עפּיס פון איהם אראבגעוועהט דער גלאנץ פון דעם חסיד'ישען הויף, פון וועלכען ער איז ארויסגעקומען, און דאס ווייב האט שטענדיג אויף איהם געקוקט מיט מורא — ציטערן זי זיך גוט, צי רעדט זי גוט.

ער האט פון חסיד'ישען הויף מיטגעבראכט מיט זיך א שוויגען און א האלטען, וואס האט איהם געגעבען די ממשלה אין האנד. ער האט זעהר ווייניג גערעדט, נור דאס, וואס איז אונבעדינגט נויטיג, און געענטפערט שטענדיג מעהר מיט די אויגען, ווי מיט די ליפּען. דאס שוויגען האט איהם ארומגערינגעלט מיט אזא געהיימניס, אז מען האט מורא געהאט פאר איהם. שעה'ן לאנג פלעגט דער שוועהר שטעהן אונטער זיין טהיר, מורא האבענדיג אריינצוגעהן צו איהם, ווען ער האט איהם געדארפט צו זעהר א נויטיגער זאך — ווי, למשל, איהם איבער־געבען דאס געלד. וואס ער, דער איידעם, ר' חיים'ל דארף האבען קיין

אויסלאנד צו פאהרען. דער שוועהר האט זיך צוערשט מישב געווען מיט דער ווייב און טאכטער, ווי אזוי ער זאל ריידען צו איהם. צייט דער יונגער־מאן איז אין שטוב אריינגעקומען, האט דער שוועהר מורא געהאט א סך צו עסען ביים טיש, — ווי זיין געוועהנהייט איז געווען, — און פלעגט דארפען א שבת אדער א יום־טוב, איידער מ׳איז צום טיש געגאנגען, אין געהיים פריהער זיין הונגעריגען מאגען זעטיגען, כדי ער זאל נישט דארפען ביים טיש פיעל עסען. און טיש האט דער יונגער־מאן געפיהרט מיט שווייגען און קוקען בלויז. אז ער האט זיך נאך מיטאג שלאפען געלעגט, זיינען אלע אויף די שפיץ־ נעגעל ארומגע־גאנגען. אין הויף איז שטענדיג גרייט געווען פאר איהם צוויי פערד און א קאטש צו פאהרען שפאצירען אדער צו זיינע חברים צו־גאסט אין דעם קליינעם שטעדטיל. אז ער האט זומער געהאלטען ביים פאהרען אין די בעדער (ער האט פון חסיד׳שען הויף א הארץ־שוואכונג מיטגעבראכט, עס איז א משפחה־פעהלער געווען), איז דער גאנצער הויף אויף־געווען, און אלע האבען איהם צוגעגרייט צו דער רייזע. און, אז ער האט געלאזט צוריקקומען פון די בעדער האט מען אכט טאג פריהער די פאדלאגעס געוואשען, געראמט און געשייערט די שטיבער און אלע גוי׳עם אין דער אומגעגענד האבען געוואוסט: דער הערר קומט צוריק פון די בעדער!

אזוי איז דער יונגער־מאן געוועהנט געווען צו האלטען זיך פאר דעם גאלדענעם איידעם די העלפט פון זיין לעבען. די קינדער זיינען איהם אויפגעוואקסען, — האט ער זיי אין נאהנטען שטעדטעל געשיקט לערנען. פאר׳ן זוהן, שמואל׳ן, האט ער עקסטרא געהאלטען לעהרערס, זיי זאלען איהם פארבערייטען צום עקזאמען. ער האט איהם אין גימ־נאזיום נישט געוואלט שיקען, ווייל ער וואלט בעראפט שרייבען אום שבת. אין גימנאזיום פאר מיידלעך האט מען נישט בעדארפט שרייבען שבת — האט ער די טאכטער אין גימנאזיום יא געשיקט. אין שטוב ביים שוועהר האט מען קרום געקוקט דערויף — דעם טשארט־קאווער׳ס אייניקלעך אין גימנאזיום! דער מוטער איז שווער געווען זיך צו צושיידען מיט די קינדער, זי האט פיעל געוויינט דערביי, נור קיינער האט נישט געוואגט א ווארט צו זאגען. חיימ׳ל האט אזוי גע־הייסען, און דאס איז געווען דאס שטרענגסטע געבאט פאר די מיט־גליעדער פון שטוב.

אז דער שוועהר איז אבער געשטארבען, און חיימ'ל האט גערארפט איבערנעהמען אלע געשעפטען אויף זיך, האט ער זיך געפיהלט זעהר משונה. ער האט זיך אליין נאך געהאלטען פאר א האלבען יונגען־מאנטשיק, פאר א קעסט־קינד, און דא האט ער שוין דערוואקסענע קינדער, פאר וועלכע ער דארף זארגען, אבער נישט נור דאס אליין. עס האט זיך באלד ארויסגעוויזען, אז דעם שוועהר'ס עשירות איז מעהר געווען אין מענשענ'ס מיילער ווי אויפ'ן רעכטען אמת. צו דער אימעניע האט דער שכן דער גראף ארויסגעשטעלט גאנצע פאדער־רונגען, — אז זי איז נור געווען געדונגען, נישט געקויפט. די אקטען זיינען נישט געווען קלאר, עפיס א גלויבען אויפ'ן ווארט און נאך מיט יורשים האבען צו טהאן. אזוי לאנג ווי דער אלטער האט געלעבט, האט ער געקאנט מיט די יורשים דורכקומען. ער אבער ווייסט נישט, ווי אזוי מען מאכט עס. און האט זיך געמוזט פון דארף ארויסציהען און אריינגעצויגען זיך איז שטאדט, דאס בארע געלד איינגעבראקט אין א צוקער־זאוואד. און זיין ברודער האט איהם וועגען זאוואד געבראכט פון קיעווער צוקער־בירזשע נישט קיין זעהר פרעהליכע נייעס.

נור נישט דאס בלויז האט איהם היינט אזוי טרויעריג געמאכט. נישט געוועהנט אבצוגעבען זיך מיט געשעפטען, האט ער לאנג נישט געקאנט קלערען וועגען געשעפטען — זיי זיינען איהם אוועקגעפלויגען פון אונטער דער האנד. עס איז איהם נישט געווען קיין גרויסער חלוק — יא געשעפטען, נישט געשעפטען, ער וואלט נור געוואלט רוהיג זיין און פיהרען ווייטער זיין ארט לעבען — פאר מיטאג דעם שלאף צו געניסען אונגעשטערט, דעם „המליץ" לעזען נאך מיטאג און זיך די זיידענע וועסטען צו מאכען. זיינען אבער אויפגעוואקסען די קינדער, ער וואלט געוואלט. אז די קינדער זאלען געהן אין זיין וועג, אז דער זוהן זאל ווערען א גאלדענער איידעם און די טאכטער א גאלדענע שנוהר, א „פעריל" איז דער משפחה. ער האט זיי געלאזט ענדיגען דאס גימ־נאזיום נישט דערפאר, אז זיי זאלען אוים דעם זייער ברויט ציהען נור פאר א מין ציהרונג. א נגיד'ישער בחור, פון גרויסען יחוס, קאן לערנען, קאן לשון קודש און האט דאס גימנאזיום געענדיגט. און אזוי אויך די טאכטער, אז מענשען זאלען זאגען: „ר' חיימ'לס טאכטער מירעלע האט דאס גימנאזיום געענדיגט!" די קינדער האבען זיך אבער נישט געוואלט בענוגענען מיט'ן גימנאזיום. זיין זוהן שמואל,

אז מען האָט איהם נישט געוואָלט אָננעהמען אין קיעווער אוניווערזי־טעט, איז ער אַוועק אין דער שווייץ שטודירען, און איצט קומט צו געהן די טאָכטער און וויל קיין פעטערבורג פאָהרען.

שוין נישט דאָס ערשטע מאָל האָט ער ביים טיש געהערט פון דער טאָכטער אַ וואָרט לאָזען פאַלען, אַז זי וויל אויפ'ן ווינטער „קיין פעטערבורג" פאָהרען, און ער האָט געוואוסט, אַז זי וועט אויספיהרען. די קינדער זיינען געוואָרען אויפגעצויגען ביים שווער אין הויז, ווי קליינע פריצים'לעך. דער טאַן, וואָס ער האָט איינגעפיהרט אין הויז פאַר זיך האָט זיך אויך איבערגעטראָגען אויף זיינע קינדער: „דעם טשאַרטקאָווער'ס אייניקלעך" האָט מען זיי גערופען אין שטוב, און מען האָט זיי בעהאַנדעלט ווי זרע קודש. די מוטער האָט דרך־ארץ געהאַט פאַר זיי, און זיי האָבען אויף די מוטער מעהר רחמנות געהאַט, ווי זי געליבט. זיי זיינען געוועזען געוועהנט, אַז מען זאָל זיי אונבעגרענצט נאָכגעבען און קוקען אויף זיי, ווי אויף „היילינע זאַמען". עס האָט זיך ביי זיי ענטוויקעלט אַ מין אריסטאָקראַטישער עגאָאיזם. פאַר'ן פאָטער האָבען זיי געפיהלט אַ טיעפען דרך־ארץ, נור דאָך וואָלטען זיי נישט געבראָכען זייער ווילען פאַר זיין ווילען, און שטענדיג האָבען זיי זייער עקשנות אויסגעפיהרט. דאָך פאַר די מענשען אין דרויסען האָבען זיך די קינדער שטענדיג געפיהרט טאַקטפאָל און פאַרנעהם. דאָס האָבען זיי מעהר געהאַט צו פערדאַנקען זייער איינגעבוירענער אינטעליגענץ, איידער זייער ערציהונג.

עס האָט זיך געמאַכט פאַר מערי'ן אַ פּאַסענדער שידוך, אַ בערדיטשעווער נגיד'ס אַ זוהן. דער שידוך איז פאַר'ן פאָטער געוועזען זעהר אויף דער האַנד. ערשטענס, האָט עס איהם געפּאַסט, אַז ר' חיימ'ל ראָזענצווייג, לויט זיינע יאָהרען און אָרט, וואָס ער פערנעהמט, זאָל שוין האָבען אַ אויסגעגעבענע טאָכטער. צווייטענס, איז עס טאַקי געווען אַ שידוך, ווי דער פאָטער האָט זיך געוואונשען — אַ נגידיש הויז, וואָס וויל אריינגעהמען ר' חיימ'ל דעם טשאַרטקאָ־ווער'ס אַ טאָכטער אין הויז אריין. מען וואָלט זי דאָרט געהאַלטען ווי אַ גרעפין. און גלאַט אַזוי וואָלט ער געוואָלט אויסגעבען אַ טאָכטער, די וועלט וואָלט זיך אַביסעל גערודערט, מען וואָלט געזאָגט: ר' חיים גיט אויס אַ טאָכטער קיין בערדיטשעוו!

האָט ער אָבער נישט געזעהן קיין עצה, ווי אַזוי דאָס צו טהאָן. מיט

בייזען האט ער נישט געוואלט אנהויבען. ער האט געוואוסט, אז ער וועט מיט איהר גארנישט אויספיהרען. מיט גוטען ריידען מיט איהר, איהר זאגען.. וואס זאל ער איהר זאגען? וואס זאל ער ריידען מיט איהר?

און דא ערשט איז איהם געקומען אויפ'ן זינען, אז ער האט אייגענטליך קיינמאל נישט גערעדט מיט זיינע קינדער; אז זיי זיינען אונטערגעוואקסען, גרויס געווארען און מענשען מיט אייגענע ווילענס געווארען אהז זייז וויסען און אהן זיין צושטימונג. קלייניגקייד האט ער זיך מיט זיי געשפיעלט און אַם, דאכט זיך, זיינען זיי ערשט קינדער געווען און איצט שטעהן פאר איהם נייע פרעמדע מענשען.

די פרעמדקייט האט ער רעכט דערפיהלט, ווען זי, די טאָכטער, איז געזעסען דא ביים טיש און האט מיט מישא'ן רוסיש גערעדט. ערשט איצט איז איהם איינגעפאַלען, אז אייגענטליך איז די טאָכטער איהם גאָר אַ פרעמדער מענש, ער קאָן גאָר נישט און וויים גאָר נישט, וואס זי דענקט; אז דורך דער צייט, וואס זי איז געווען אין גימנאזיום און האט געלערענט, איז אויסגעוואקסען אַ מענש, וועלכער איז איהם פרעמד אי מיט זיין שפראך, אי מיט זיין דענקען. דאס איז נישט דאס מיידעל מיט די לאקעלעך, וועלכע ער פלעגט אפטמאל אויף זיין שויס נעהמען און זי האט איהם מיט די אויגען אַן זיין טאטען דער־מאָהנט. דאָס קליינע מיידעל איז שוין אַ מעשה פון לאַנג אַן — און איצט שטעהט פאר איהם אַ מענש, איבער וועלכען ער האט קיין שום שליטה נישט. עס האט זיך איהם אויסגעוויזען, אז די טאָכטער פיהלט אַ געוויסע פעראַכטונג צו איהם. לאכט עפּיס אוים איהם. זי וועט קיינמאל נישט ריידען מיט איהם וועגען איהרע ביכער, וואס זי לעזט, זי רעדט קיינמאל נישט מיט איהם פון די זאכען, וואס זי רעדט מיט מישא'ן. — האטש איך בין דאך אויך אַ אינטעליגענט, האט ער צו זיך געזאגט. און איך ביכער האָב איך דאך אויך אַ שטיקעל ידיעה, און האָב דאָך אויך שילער'ס דראמען געלעזען (ר' חיים'ל האט געלעזען דייטש, נישט רוסיש). פארוואס רעדט זי מיט מיר נישט דעריבער? זי האלט מיך פאר אונגעבילדעט, איך קאָן זי נישט פערשטעהן...

אבער ר' חיים ראזענצווייג איז אַ מענש וואס לאזט ניט איבער ביי זיך קיין עגמת־נפש איבער נאכט. ער איז עס געוועהנט פון דער היים אוים. קיין זאך זאל איהם נישט שטערען די נאכט־רוהה. האט ער

זיך דאס מאָל אויף בעמיהט צו געפינען א ליכטיגע זייט אין דער גאנצער געשיכטע, און ער האט זיך אליין געזאגט: א בלויז איינריידעניש! א קינד נאָך, איז מיט'ן פאטער נישט געוועהנט, א עקשן אביסעל, קינדהייט, אונזער גאנצע משפחה איז אזוי געווען. און באלד איז איהם איינגעפאלען א גליקליכער געדאנק: איך וועל טהאָן אזוי, ווי מיין טאטע האט מיט מיר געטהאן. איך וועל שרייבען קיין בערדיטשעוו און וועל זי גארנישט אנפרעגען, זי וועט נישט קאָנען מעיז זיין. צו וואס פרעגען, ריידען? א טאטע טהוט, — האט דען מיין טאטע מיט מיר נישט אזוי געטהאן? א נייע וועלט, נייע מענשען — מען זאגט נור אזוי. בשעת מעשה, מחותנים וועלען זיין — וועט זיין פערפאלען. ברוגז ווערען — נישקשה, זיך איבערבעטען, מעשה קינד.

ער האט געוואוסט, אז עס איז נישט קיין גוטע תשובה אויף דער פראגע. נור עס איז געווען א גוטע תשובה אויף די נאכט אדורכצער שלאפען — און דאס האט ער איצט געוואלט.

דאס פינפטע קאפיטעל.

עס איז געווען א מארגען פון א ליכטיגען זומער־טאג אין פריהען הערבסט. טרוקען און לייכט האט די זון אין מערי'ס פענסטער אריינגעשיינט און אלץ בעגאסען מיט ליכט. די רויטע הערבסט־בלעטער פון די בוימער, וואס זיינען אין גארטען, האבען אין איהר פענסטער אריינגעקלאפט. זי האט נאך קוים צייט געהאט זיך צו וואשען, און סאָניע'ס קול האט זיך געהערט פון גארטען:

מע—רי, מע—רי!

האלב אנגעטהאן, מיט א נאס פנים און נאקעטע הענד, איז מערי צו צום פענסטער, געוואלט עפּיס אראברופען צו סאָניע'ן. זי האט אבער באלד געגעבען א שפרונג אב מיט שרעק, — זי האט פאר זיך דערזעהן מאנספערשוינען.

זי האט פלינק ארויפגעווארפען אויף זיך איהר טונקעל־בלויע זיידענע זומער־קלייד (מערי האט ליעב געהאט צו קליידען זיך אין זיידענע שטאפען — א נויגונג פון איהר חסיד'ישער משפחה) און איז אריין אין עס־צימער. די מוטער האט שוין געווארט אויף איהר מיט

שאַקאַלאַד און צוויי אייער, דער פאָטער איז געזעסען אויפ'ן שאַקעל־שטוהל און האָט געקרעכצט (עס איז געווען זיין געוועהנהייט נאָך פון שוועהר'ס הויז צו זיצען יעדען פריה־מאָרגען אַ שעה אויף דעם שאַקעל־שטוהל אין שלאָף־ראָק און צו קרעכצען נישט פון צרות, נור פון פערגעניגען). מערי האָט נישט געוואָלט עסען די אייער, זי האָט זיך געאיילט. די מוטער האָט דערביי אומגליקליך די הענד געבראָכען. מערי'ן האָט עס ניט אַזוי געצוינגען צו דער געזעלשאַפט, ווי צו דער זון, וועלכע האָט בעגאָסען דאָס ברייטע, גרויסע עס־צימער מיט ליכט. זי האָט געהאָט אויף זיך אַ בלאָה־זיידענעם שאַל, וואָס האָט איהר קליינע פיגור געקליידט (זי האָט ליעב געהאָט צו קליידען זיך אין טונקעלע קאָלירען אין רעמבראַנדישען ליכט) און איז אַרוים מיט אַ שטיל, פריידיג לאַכען אין גאָרטען, וואו די געזעלשאַפט האָט שוין געוואַרט אויף איהר.

זי האָט אָבער באַלד איינגעהאַלטען איהר האַסטיגען שפּרונג. זי האָט בעמערקט ביי מישאַ'ן אַ פרעמדען מאַנספּערשוין.

— מיכאַאיל אַבראַמאָוויטש קאָוואַלסקי, — האָט מישאַ פאָר־געשטעלט דעם פרעמדען הערר.

— אַח, וואָס פאַר אַ לאַנגער נאָמען — האָט דער פרעמדער אויס־געריפען, — פון וואַנען זענט איהר שוין געוואָהר געוואָרען ווי מיין טאַטע הייסט? — האָט ער צוגעלייגט מיט אַ שמייכעלע, וועלכעס איז איהם זעהר ליכט אַנגעקומען, און, געווענדעט זיך צו מערי'ן, זעהר עלעגאַנט פערבויגענדיג זיך:

— אין פוילען, פון וואַנען איך קום, רופט מען מיך פּראָסט קאָוואַלסקי, אָדער נאָך בעסער, ווי מיינע חברים רופען מיך, „פּאַן מיכאַל“. און, איבעריגענס,אויב איך בין מיך נישט טועה — דאַכט זיך, אַז איך האָב שוין דעם פערגניגען געהאַט, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט מערי'ן, געהענדיג פאַראויס ביי איהר זייט דורך די גאַסען אויסער דער שטאָדט אַרוים.

מערי האָט איהם פערוואונדערט אַנגעקוקט:

— זיי וועלען ענטשולדיגען מיין זכרון...

— ביי אייער פריינדין זילבערשטיין, אַמאָל דאָנערשטאָג אויף דער נאַכט, — אין קיעוו, — האָט ער צוגעגעבען זעהר פערטרויענספאָל.

— יעדענפאלס, האט עס שוין געמוזט זיין לאנג, ווען איך בין נאך א קינד געווען.

— דאס איז אמת.

מערי האט זיך אביסעל געפונען פערלעגען און האט מיט א מין ווילד חנ'דעל געזאגט:

— אבער א וואונדער, איהר זאלט מיך געדענקען?

— אזא געזיכט ווי זייערס פערגעסט מען נישט, — האט זיך קאוואלסקי אבגערופען האלב אין דער שטיל, מישא און סאניע, וועלכע זיינען פון הינטען געגאנגען, זאלען זייער געשפרעך נישט הערען.

מערי האט איהם אנגעקוקט, און א פרישער שמייכעל האט געשוועבט אויף איהר פנים, ווי עס וואלט נאך געשוועבט דערויף דאס געהיימנים פון שלאף, נאר זי האט שמייכלענדיג געזאגט:

— וואס, אזא שרעקליך געזיכט האב איך?

— ניין, נאר אנדערס ווי יעדענס — האט ער געזאגט קאקעט. — אייער געזיכט מאכט מעהר דעם איינדרוק פון וואקסענדיגען, איידער פון לעבעדיגען; אייער גאנצע פיגור מאכט אויף מיר דעם איינדרוק, ווי איהר וואלט נישט געבוירען געווארען פון מענשען, נור ארויסגע־וואקסען פון דער ערד. און אזא געזיכט געדענקט מען נאך יאהרען.

מערי האט האלב־פערדריסליך געשמייכעלט:

— נו, אויב אזוי, דארף איך געהן אין וואלד אריין און צוריק מיט מיינע ברידער־בוימער זיך לאזען אין דער ערד איינפלאנצען.

זי האט געקוקט אויף איהם, געזוכט צו פערשטעהן, וואס מיינט ער. קאוואלסקי אליין אבער איז געבליבען גאנץ נאטירליך, ער האט פערלעגען געשמייכעלט און געזאגט הויך:

— נישט דאס האב איך געוואלט זאגען. איך האב געמיינט עפּיס גאנץ פרימיטיוועס, נור איך וועל עס נישט קאנען ארויסברייננגען. דאס איז מיין רוסיש שולדיג, איך בין נעמליך פון פוילען.

מישא, וועלכער איז נאכגעגאנגען פון הינטען מיט סאניע'ן, איז איהם צו הילף געקומען: קאוואלסקי איז א מאלער און רעדט אין א שפּראך פון פארבען און געשטאלטען — ער זעהט פריהער, איידער ער הערט. מאלען וואלט ער געקאנט דאס, וואס ער וויל זאגען, רעדט ער אבער, פערשטעהן מיר איהם נישט אינגאנצען.

מערי האט זיך געפיהלט מאדנע, נישט איבער זיין אויסדרוק, נור

איבער זיין ארט ריידען: דריי ווערטער האט זי גערעדט מיט איהם — און זי איז שוין מיט איהם אין מיטען דערינען. נור ביי איהם זיינען די ווערטער אזוי נאטירליך און פראסט ארויסגעקומען, אז עס איז נישט געווען צו וואס זיך צו טשעפען. זי האט זיך נור אבגערופען:

— יא, די זילבערשטיינס פון קיעוו זיינען ווארשויער, ביי זיי אין שטוב רעדט מען פויליש, — און האט אנגעקניפּט דאס געשפּרעך מיט סאניע'ן און מישא'ן, כדי נישט צו זיין מיט קאוואלסקי'ן אליין.

— קאוואלסקי איז צו אונז געקומען מאלען; איהם געפעלט זעהר די קליין־רוסישע לאנדשאפט. מיר ווילען איהם די ברעגעס פון דניעפּר ווייזען — אט דאס איז דער סוד, וואס זי האט נעכטען גע־מאכט, — האט מישא געוויזען אויף סאניע'ן.

— מיידלעך מאכען פון אלץ א סוד, זיי האבען ליעב יעדע זאך צו פערהילען און פערשלייערען, — האט קאוואלסקי געזאגט.

מערי האט אנגעקוקט סאניע'ן,ביידע האבען זיך געפיהלט פער־שעמט. מערי האט זיך אבגערופען:

— מען זאגט, די פאליאקען זיינען זעהר עלעגאנט געגענאיבער די דאמען, — דערביי האט זי סאניע'ן גענומען אונטער'ן ארעם און דאס געשפּרעך אבגעבראכען.

זיי זיינען ארויסגעקומען אויסער דער שטאדט. די פעלדער האבען זיך שוין דא אויסגעשפּרייט אין דער גליהענדער מיטאג־שעה. עס איז געווען א הערליכער זוניגער הערבסט־טאג. די זון האט העל בעגאסען דעם טאג מיט ליכט; דאס אויג איז פערלארען געווארען אין א אונ־ענדליכען ברייטען ים פון לאנגע ברייטע ליכט־פעלדער, וועלכע זיינען פערלארען געווארען אין ליכטיגען האריזאנט.

— און וואס איז דא בעזונדערס צו מאלען? — האט זיך סאניע אנגערופען, וועלכע האט זיך ביז איצט פערשעמט צוריקגעהאלטען.

— מען זאגט, אז פוילען איז זעהר שעהן, דאס שעהנסטע לאנד פון גאנץ רוסלאנד, — האט זיך מישא אויך אריינגעמישט.

— אפשר איז ליכט און פארבען, אבער אין דער נשמה געפעלט מיר שוין קליין־רוסלאנד בעסער, — האט קאוואלסקי געענטפערט.

— צום ערשטען מאל דא? — האט מערי געפרעגט, — ווי געפעלען אייך די קליין־רוסישע פעלדער?

— פיעל מוזיק. פארלויפיג קען איך דריי מדינות פון רוסלאנד —

פוילען, ליטא און קליין־רוסלאנד, און יעדעס פון זיי מאכט אויף מיר א בעזונדער איינדרוק. למשל, ווי דריי כלות. ליטא איז ווי א כלה, וואס האלט אין איין טרויערען נאך איהר חתן, פוילען איז ווי א כלה, וואס האלט אין איין קאקעטירען מיט איהר חתן, קליין רוסלאנד איז ווי א כלה, וואס געהט חתונה האבען מיט א ליעד אויף די ליפען און מיט די שטיוועל אויף די פיס גלייך אין חתנ'ס הויז אריין.

די מיידלעך האבען זיך אנגעקוקט. סאניע איז ארויס מיט א געלעכטער. מישא'ן איז געוועזן נישט אנגענעהם מעהר ווי אלעמען. ער האט געפרובט צו שמייכלען און עפיס צו זאגען. צום גאטיר־ליכסטען האט זיך געהאלטען קאוואלסקי, מען האט גארנישט אנגעזעהן אין איהם, אז ער האט עפיס געזאגט אזעלכעס, וואס מען זאגט נישט אין געזעלשאפט פון יונגע מיידלעך.

— דאס איז שוין געווען ליטעראריש געזאגט, נישט מאלעריש, — האט מישא בעמערקט מיט א לעכעלן.

מערי האט אבער ארויפגעקוקט צו קאוואלסקי'ן, איהר געזיכט האט אנגענומען א פרומע מינע, דערביי האבען דאך די אויגען שעלמיש געלויכטען.

— איהר רעדט מיט אזא ליעבע פון דער קליין־רוסישער לאנד־שאפט, פארוואס וואוינט איהר נישט אויפ'ן דארף? — האט זי געזאגט גאנץ רוהיג, ווי זי וואלט נישט געוועזן געהערט קאוואלסקי'ס לעצטע ווערטער.

— זיי וועלען מיך „ארויסגיסען" — האט קאוואלסקי געענטפערט עפיס אויף פויליש, וואס מערי האט נישט פערשטאנען.

— ווי הייסט? —

— מען ערלויבט מיר נישט אויפ'ן דארף צו וואוינען.

— ווארום, איהר זענט דען א איד?

קאוואלסקי האט אבגעענטפערט:

— אהא, נאך וואס פאר איינער, א פוילישער.

אלע האבען איהם אנגעקוקט פערוואונדערט. זיי האבען ניט געגלויבט, אז ער איז א איד. און איצט, נאכדעם ווי ער האט זיך עפענטליך ערקלערט פאר א אידען, האבען זיי זיך נאך נעהנטער געפיהלט צו איהם.

— זיי האבען מורא, אז איך זאל נישט פערשאכערען מיינע בילדער די פויערים. זיי האבען אבער נישט וואס מורא צו האבען. אויף מיינע

בילדער וועלען אפילו די פויערים קיין בעלנים נישט זיין, — איז קאַוואַלסקי געוואָרען ערנסט.

— די זעלבע מעשה, וואָס מיט לעוויטאַן? — האָט מישא געפרעגט.

— לעוויטאַן, מיין הערר, איהם לאָזען מיר צורוה, — האָט קאַוואַלסקי געזאָגט מישא'ן, און זיין האַלטען און זיין געזיכט האָבען אויסגעדריקט צער.

— לעוויטאַן — האָט קאַוואַלסקי ווייטער גערעדט נאָך אַ מינוט שווייגען, — האָט זיך ווי אַנ'אַפּאָסטעל פון דער קונסט אין רוסישען דאָרף אריינגעגנב'עט בעהאַלטענערהייט און הינטער דעם רוקען פון גראַ־אַוואַי האָט ער די טיעפסטע געהיימניסען פון דער רוסישער ערד אין זיינע בילדער אויפבעהאַלטען. עס איז אַ טריאומף פון דער קונסט, וואָס זי האָט ענטפּלעקט די שעהנקייט פון דער רוסישער ערד דוקא אין אַ אידען.

דער געשפּרעך האָט איצט אָנגענומען אַנ'ערנסטען כאַראַקטער.

— לעוויטאַן — דאָס איז אַ טראַגעדיע, — האָט מישא קורץ, נור זיכער געזאָגט.

— אַ טראַגעדיע, ווי יעדער טיעפער מענש.

— ניין — אַ ספּעשעל־אידישע טראַגעדיע. זי איז נישט קיין טיעפע — ווייל זי איז אַנ'אויסערליכע, און נישט קיין שעהנע, ווייל אַנדערע זיינען די סבות פון אונזער טראַגעדיע, נישט מיר אליין, — האָט מישא ארויסגעבראַכט און איז רויט געוואָרען.

— וואָס מיינט איהר דערמיט?

— איך מיין דערמיט, דאָס לעוויטאַן, נישט האָבענדיג קיין אייגען פאָלק און קיין אייגענע ערד, האָט געמוזט געהן צו אַנדערע, — האָט מישא זיך גענומען פונאַנדערוויקלען זיין געדאַנק און האָט זיך פאַרבערייטעט צו האַלטען אַ גאַנצע רעדע, רויט ווערענדיג, שטאַמלענדיג אביסעל און זוכענדיג ווערטער, נור קאַוואַלסקי האָט איהם דערווייל אויסגעכאַפּט און האָט איהם איבערגעהאַקט אין מיטען.

— לעוויטאַן האָט נישט געהאַט קיין אייגען פאָלק און קיין אייגען לאַנד, נור אייגענע אויגען. און יעדעס שעהנע וואָס דער קינסטלער זעהט, דאָס איז זיינס.

מערי האָט איהם פערוואונדערט אַנגעקוקט:

— יעדעס שעהנע?

— די שעהנסיים איז דאס פעלד פון קינסטלער, אויף וועלכע ער ארבייט.

— און אז מען פערוויינערט דאס איהם?

— האט ער פאנטאזיע, אין זיין פאנטאזיע איז די ווירקליכקייט נאך שעהנער.

מישא איז ערשט איצט פארטיג געווארען מיט די ווערטער צו זיין אידעע און האט זי געוואלט פונאנדערוויקלען, נור ער האט גע־זעהען, אז דאס געשפרעך האט אנגענומען אנ'אנדער ווענדונג, איז ער שטיל געבליבען.

זיי זיינען שוין געווען ווייט אין פעלד. די שטאדט האט מען נישט ארויסגעזעהן. די פעלדער זיינען געווען העל בעלויכטען. נאכ'ן שנים; די תבואות זיינען שוין געווען אראבגענומען, עס זיינען נור איבערגעבליבען קופעס קאנישינע, וואס האט זיך געגאלדעט אין דער זון און געווארפען א ליכטיג, געלב־גאלדען גלאנץ איבער'ן גאנצען פעלד. דער וועג איז געווען בעזעצט מיט לאנגע, דארע ווערבעס, וועלכע האבען געלאזט אראבהענגען זייערע לאנגע בלעטערדיגע רויט־אבגעשטאנענע צווייגען איבער'ן וועג. פון צייט צו צייט האט זיך געווארפען א רויט פערברענט בוימעל ערשט וואס דער ווינד האט אויפגעקליבען זיינע רויטע בלעטער און איבער'ן וועג געטראגען און לאנגע ווייסע באבע־יאכנע־שנירען האבען זיך געצויגען. פויערטעס זיינען געגאנגען אין זייערע סאלירטע פויערשע קליידער און זיינען אזוי שלאנק געווען און דאר ווי די קרוגען, וואס זיי האבען געהאלטען אנגעבויגען אויף די שטעקלעך. און זייערע געבונדענע טאפטשאנעס און לאנגע טונקעלע געזיכטער האבען אויסגעזעהן ווי די בוימער, וואס שטעהן אויפ'ן וועג.

מערי האט גענומען סאניע'ן און זיי זיינען געגאנגען פאראויס, איבערלאזענדיג הינטער זיך מישא'ן מיט קאוואלסקי'ן.

— ווער איז ער? — האט מערי געפרעגט.

— ער האט געבראכט א בריעף צום טאטען פון א קיעווער סוחר; ער איז אהער געקומען און וויל דא לאנדשאפטען מאלען.

מערי האט געשוויגען.

— נישט אמת. א אינטערעסאנטער מענש, א קינסטלער? — האט סאניע זיך אנגערופען מיט א שמייכעל צו מערי'ן.

— קום, לאזען מיר זיך לאזען פאראויס, — און איבערלאזענדיג

מישא'ן מיט קאוואלסקי'ן הינטער זיך, האבען זיי אנגעהויבען צו געהן פאראויס. אז זיי זיינען פון דער־ווייטענס געווען, האבען זיי זיך שטי־פעריש געלאזט לויפען איבער דעם העל בעגאלדעטען וועג. קאוואלסקי האט געקוקט נאך מערי'ן, ווי זי לויפט פון דער־ווייטענס. אין דער זון האט דער שווארצער פלעק פון איהר פיגור אויסגעזעהן איינגאנצען ווי א אינגעל, ווי א זעכצעהן־יעהריג שלאנק אינגעל, איהרע לאקען האבען זיך איהר איבער'ן פנים געווארפען און זיך געטרייסעלט ווי פיאות איבער איהרע באקען.

— אראב דעם קאפעלוש פון קאפ, אראב, ער מאכט דאס גאנצע בילד קאליע, — האט קאוואלסקי נאכגעשריען.

און דא האט קאוואלסקי זיך אנגערופען צו מישא'ן:

— איך האב אייך פריהער פערשטאנען, — איהר זייט א ציוניסט, איך האב'ס פערשטאנען פון אייערע ווערטער. זעהט דאס בילד, — ווייזענדיג אויף מערי'ן פון דער־ווייטענס. וואס אנבעלאנגט איהר, האט איהר רעכט. די דינע ווייכע ביינער, געהילט אין דעם זיידענעם טוך, געהערען נישט דא אהער אויף דעם פעלד; דער שווארצער פלעק פערדארבט דאס גאנצע בילד פון לאנדשאפט, ביי דעם געלר־גאלדען ליכט ארום, ווילט זיך זעהן די רויט־ווייסע פלעקען פון די רוסישע פוי־ערים. די הויכע דארע געשטאלטען פון די פויערים אין זייערע גרויע פארבען, מיט זייערע לאנגע אויסגעצויגענע מאטיוון. אבער דער בידריגער שווארצער פאלק, — ניין, ניין — ער קומט, וואוהין איהר ווילט. — אין דער גליחענדער וויסטעניש, וואו די איילבערטען שטעהען פערשמאכט אויף דער זון, וואו ווייסער מארמאר ברענט זיך אין אזיאטישע שטראהלען, וואו די פאלמען שמאכטען ארויס פון זאמדיגע וויסטעניסען—אהין קומט די קליינע, שווארצע געשטאלט מיט דעם קרוג אויף די אקסעל, ביים שטיין־קוואל, ווארטענדיג אויף א פאסטוך, א יעקב.

אויף דעם זייגען די מיידלעך צוריקגעקומען, וועלכע האבען זיך אין קאוואלסקי'ס געגענווארט צוריקגעהאלטען, ווידער אויפגעזעצט די היט און רוהיג זיך פערנומען. מערי האט פערשטאנען אן מישא'ס מינע, אז קאוואלסקי האט ווידער געמוזט עפיס זאגען א אונפאסענדעס — האט זי די אויבערשטע ליפ פערקרימט און האט אנגעהויבען צו ריידען מיט סאניע'ן, ווייזענדיג אויף מישא'ן.

— מיר פאהרען דאךביידע קיין פעטערבורג.

סאניע האט זיך דערפרעהט און האט פון גדולה אין די הענד געפאטשט.

— אמת, דאס איז גוט, נעהמט מיך אויך מיט. נישט אמת, מישא?

קאוואלסקי איז שטיל געווארען, ערנסט, און זיך צוריקגעהאלטען פון דעם געשפרעך, אין וועלכען ער האט ניט געקאנט נעהמען קיין אנטהייל.

מערי האט א פאר מאל געווארפען א בליק אויף איהם, עפעס זיך געוואונדערט און געשלאגען זיך מיט דער דעה. צום סוף האט זי איהם פלוצלונג געפרעגט:

— איך בעט אייך איבער, זייט מוחל, ווי אלט זייט איהר?

— וועגען וואס געהט עס? — האט קאוואלסקי געפרעגט מיט א שמייכעל.

— איך ביז ביי מיר ניט אזוי זיכער אין אייערע יאהרען. אמאל דאכט זיך מיר אז איהר זייט שוין אן אַלטער מאן, און א מאל נעהמט אייער געזיכט אן אזא יונגשאפט, גלייך ווי איהר וואלט געווען א קינד.

— דאס איז מיין פערבארגען־פערבארגען געהיימניס, — האט קאוואלסקי געענטפערט זעהר געהיימניספאל.

אויף דעם איז דער עולם שטיל געווארען, ביז זיי זיינען אין דארף אנגעקומען.

אין דארף זיינען זיי הונגעריג געווארען, און מישא האט פאר־געלייגט אריינצוגעהן צו דעם אידישען קרעטשמער עסען.

דאס זעקסטע קאפיטעל.

אין א ווינקעל פון דארף, איינגעטונקט אין גרויסע דעמבעס, איז געשטאנען א אידישע קרעטשמע. דאס אידעל, אין עלטערע יאהרען שוין, מיט א לאנגער געלער באָרד, איז געזעסען מיט זעהר א פער־זארגט פנים אויף דעם שוועל פון זיין קראם. ווען ער האט דערזעהען די אנגעקומענע, האט ער זיך פלינק אויפגעכאפט און זיי אנטקעגען געלאפען: ער האט זיי געקענט פון שטאָדט, די ראַזענצווייגס.

אז זיי זיינען אין שטוב אריין, האבען זיי ערשט דערזעהען די סבה פון זיין טרויער: זעקס מיידען, איינע גרעסער פון דער צווייטער, האבען זיך אין שטוב ארומגעדרעהט. אין א ווינקעל איז געזעסען די עלטסטע מיט א אידישען סאלדאט און געגעסען פון איין טעלער ארויס. דער פאטער האט געוויזען אויפ'ן זעלנער „מיין חתן“. נור דאס חתן־כלה־פאר האבען זיך ניט געלאזט שטערען, א בליק געווארפען אויף די פרעמדע און ווידער לייבליך ארויסגעגעסען פון טעלער און געשושקעט זיך. דער פאטער האט אבגעקרעכצט.

— נאך פון פאר די אכציגע יאהרען, — האט זיי דער איד ערקלעהרט שמאלץ מיט זיין רעכט, וואס ער וואהנט אויפ'ן דארף. דערלאנגענדיג זיי סמעטענע אין הויף ארויס.

— נאך וויט צום דניעפר? — האט ווער געפרעגט.

— אט באלד, א וויארסט נאכ'ן דארף, — מען קומט נור ארויס פון הינטער די בוימער, זעהט מען איהם באלד.

עס איז געווען אין דער מיטאג שעה אין דעם קליין־רוסישען דארף. עס האט זיך גערויכט, אז פעלדער, בוימער, מענשען און הייזער שלאפען איז דער זון. אין דער דארפישער גאס האבען זיך ארומגעוואלגערט א היבש ביסעל נאקעטע קינדער אינאיינעם מיט די היה־נער, שעפסען און חזירים. איינס האט דאס צווייטע געיאגט. דערזעהן נייע מענשען זיצען פאר דער קרעטשמע, זיינען געקומען אנצולויפען די קינדער מיט די חזירימ'לעך, שעפסען און היהנער, און די קינדער, ווי די פיה האבען זיי ארומגערינגעלט און בעוואונדערט אויסגעשטעלט אויף זיי מויל און אויגען.

פון דערווייטענס האט זיך געהערט א הארמאניקע שפיעלען: עס האט ווער געזונגען א מעלאנכאליש ליעד, וועלכעס האט זיך פערשמאכט אויסגעצויגען איבער דער לאנדשאפט.

קאוואלסקי האט זיך געשפיעלט מיט די קינדער, געקויפט צוקערלעך און האט זיי געטיילט. פון דערווייטענס זיינען די מוטערס געשטאנען, הויכע, געזונטע און שמוציגע, ווי די דעמבעס, און האבען געלאכט, ווייזענדיג די פוילע ציינער.

קאוואלסקי איז אזוי ענטציקט געווארען פון דעם בילד, אז ער האט אויסגעשריען, אז ער מוז דא אין דארף פערבלייבען.

— מיין פריינד זילבערשטיין פון קיעוו האט מיר מיטגעגעבען א בריעף צו ה׳ ראזענצווייג, ווייזט קאוואלסקי אויף מישא׳ן — ער האט עפּיס געדענקט, אז אייער פאטער וואהנט אויפ׳ן דארף און האט אנ׳אייגענע גוט. צום סוף וואהנט איהר גאר אין שטאדט.

— דאס איז טאקי צו די ראזענצווייגס, — ווייזט מישא אויף מערי׳ן, — זיי האבען ביז איצט געוואהנט אין דארף.

— זיי האבען זיך אין דארף ערצויגען? — האט קאוואלסקי גע־פרעגט מערי׳ן, — איך האב עס אבער באלד געוואוסט.

— פון וואנען האט איהר דאס געוואוסט? איך האב דאך נאך מיט אייך קיין צוויי ווערטער ניט גערעדט, — האט מערי זיך אנגערופען, שוין א ביסעל פערדריסליך פון זיינע ווערטער.

— וואס ביי אנדערע זיינען ווערטער, איז ביי אונז געזיכט און בעוועגונג.

— נו, וועלען מיר דעם טייך זעהן, — האט מישא איבערגעהאקט דעם געשפּרעך.

זיי האבען בעצאהלט און האבען זיך געלאזט איבער דער דארפס־גאס צום דניעפּר צו. נאך זיי — די קינדער מיט די חיות און עופות.

מערי איז געווען ארויסגעקומען פון הומאר — קאוואלסקי האט אויף איהר געמאכט זעהר א שלעכטען איינדרוק מיט זיין איינדרינג־ליכקייט און מיט זיינע פראזענדע ווערטער, און אזוי ווי זי איז צום ערשט נייגעריג געווען צו בעקענען זיך נעהענטער מיט א קינסטלער, אזוי האט זי זיך איצט דערפון אבגעשאקעלט.

דער וועג צום דניעפּר־צו האט געפיהרט אין שטילען. נור באלד האט זיך פאר זייערע אויגען געעפענט א בילד, וועלכעס האט זיי אז אלץ געמאכט פערגעסען.

דער דניעפּר האט זיך ווי א שטיק הימעל אויסגעגאסען אין א קרומער קארעטע, און אויסגעקערעוועט זיך א וועג פון איין עק האריזאנט צום אנדערען עק, איבער פעלדער, וועלדער און גרינע הויכע קוסטעס. ביי דער צווייטער זייט דניעפּר זיינען געווען הויכע זאמ־דיגע בערג, וועלכע האבען געטראגען אויף זיך גאנצע וועלדער און פון דער זייט פון וואנען זיי זיינען אנגעקומען איז דער גאנצער ברעג געווען איינגעטונקט איז געדיכט בעוואקסענע קוסטען און געמייזעכצען. זיי זיינען פערטרונקען געווארען אין דעם גרינס, וואס האט זיי דער־

גרייכט ביז איבער די קניה. נאך שווערער מאטערניש זיינען זיי אנ־געקומען צו א געלען זאמדיגען וועג, וועלכער האט צוגעפיהרט צום ברעג פון דניעפר.ביים גראז איז געלעגען אויסגעצויגען א לאנגע בערלינקע, וועלכע האט געדיענט צום איבערפיהרען אויפ'ן צווייטען ברעג. אויף דער בערלינקע איז געלעגען א גוי אויסגעצויגען און איז געשלאפען איז דער זון אריין. אבער ניט בלויז דער גוי, נור אויך דאס וואסער און די הויכע בעוואקסענע ברעגענס ארום זיינען מיט איהם מיטגעשלאפען, א שלאפענדע מעלאנכאליע איז געפאלען פון הימעל אראב און האט זיך געלעגט איבער די גאנצע געגענד. און עס האט אויסגעזעהען. ווי דאס וואסער און די ברעגעס רופען דעם נעהענדען וואנדלער אוועקצולעגען זיך און שלאפען. ווייטער איבער דעם וואַ־סער־פלאך האבען זיך טראטוועס געוויזען אין דער זון אויסגעצויגען וועלכע האבען זייער זונטאג רוה געהאלטען אויפ'ן ברייטען טייך; פון דארט האבען זיך לאנגע אויסגעצויגענע קולות געהערט, וואס זיי־נען אין דער טיעפער ווייטקייט פערטרונקען געווארען.

מערי און סאניע האבען זיך נעבען ברעג אוועקגעזעצט. סאניע האט עפיס גערעדט, מערי האט איהר ניט געענטפערט און האט געקוקט אין הימעל אריין. מישא איז געשטאנען נעבען זיי, קאוואלסקי איז מיט אמאל ניט געווארען — ער איז פלוצלינג פערשוואונדען צווישען די קוסטען. מען האט נור געהערט פון דערווייטענס ווי ער טרעט צווישען די נאסע גרעזער. באלד דערויף האט זיך געהערט א פלושטשען איז וואסער — דאס איז ער שוין געשוואומען אין וואסער און זיך געבאדען. נאך א קליינע ווייל האט מען איהם שוין גע־זעהען אין א לאדקע, וואס ער האט אבגעבונדען פון דער בערלינקע און זיך א נאקעטער געלאזט אהין צו די פליסאקעס ביי די טראטוועס.

— עפיס מאדנע מענשען — האט זיך מישא אנגערופען — די פאליאקען. ביי אונז אין גימנאזיום זיינען אויך געווען א סך פא־ליאקען, נור יענע זיינען עפיס גאר אנדערע געווען.

— ער איז ניט קיין פאליאק, — האט זיך מערי אנגערופען.

— ער רעדט דאך רוסיש אזוי שלעכט, — האט סאניע געזאגט.

— ער קען פויליש אויך ניט בעסער ריידען.

— נור וואס דען איז ער?

— דאס קלערער איך טאקי אויך.

— מיר האבען זיך בעקענט און באלד האט ער אונז איינגעלאדען צו אנ'אלגעמיינעם שפאציר צום דניעפר, אבער אין אזא טאן, אז עס איז געווען אונמעגליך איהם אבצוזאגען, — האט מישא געזאגט.

— אלע קינסטלער זיינען אזוי, — האט זיך סאניע אנגערופען.

— פון וואנען ווייסטו דאס?

— עס זיינען אמאל אקטיארען געקומען צו אונז אין שטאדט, זיינען זיי אויך אזוי באלד היימיש געווען, — האט סאניע געזאגט, רויט ווערענדיג און געוואלט באלד צוריקכאפען די ווערטער.

נאך א קליינעם שטיל־שווייגען האט מערי זיך אנגערופען, קוקענדיג ווייט אין וואסער אריין און פון דערווייטענס געזעהען א ווייסען פלעק שווימט־צו צו די טראטוועס:

— איך קלעהר וועגען דעם, אז ער געהערט צו א נאציאן וואס איז נאך ניטא, אדער צו אזעלכער, וואס איז שוין ווען געווען.

— ער איז א איד, — האט מישא געזאגט.

— שטענדיג ביזטו דא מיט דיין אידישקייט — כאפט סאניע אוים — איי. הער־אויף, הער־אויף מיט דיין אגיטאציע, מיר ווייסען שוין, אלץ ווייסען מיר שוין: דו ביזט געווען אין גימנאזיום און האסט מיטגעבראכט ציוניזם פון דארט, — האט סאניע איצט געפונען דאס ארט זיך אבצורעכענען מיט איהר ברודער.

— און דו האסט מיטגעבראכט סאציאליזם.

— נור איך רייד ניט דערפון אין געזעלשאפט: ארבייט איז אנ'אנדער זאך און געזעלשאפט איז אויך אנ'אנדער זאך. אז איך וויל אגיטירען, געה איך ארוים צו דער „ארבייט“, און אז איך בין אין געזעלשאפט — בין איך ניט קיין „פארטיי־מענש“, — און דאס איז אלץ.

ווער ווייסט ווי לאנג די דיסקוסיע וואלט זיך געווען געצויגען, ווען פלוצלינג וואלט ניט ערשיינען קאוואלסקי. ער איז צוגעשוואוּמען צום ברעג, צווישען די קוסטען, מען האט איהם ניט געזעהען, נור געהערט זיין פליסטערן. ער האט ארויפגעווארפען אויף זיך זיינע קליידער, פון זיין קאפ און לייב האבען טראפענס וואסער גערונען און ער האט געציטערט און איז בלוי געווארען פאר קעלט. ער איז ערשיענען פון די גרעזער ארוים:

— איי, זשידי, זשידי! — האט ער אויסגערופען! — ליגען דא ביים ברעג און דיסקוטירען אין וואסער אריין. אז גוים וואלטען גע־

וען, וואָלטען זיי אין וואסער ארומגעשוואומען, אויף לאָדקעס גע־פאָהרען, און דאָס ליעגט ביי אַ גאָלדענעם ברעג פון אזא וואסער און דיסקוטירט וועגען פּרינציפּען.

מערי האָט געקוקט אויף קאָוואַלסקי׳ן. ער איז איצט געווען גאָר אַנ׳אַנדער מענש. די פּלעקען ארום די אויגען זיינען אינגאַנצען פערשוואונדען געוואָרען. ער האָט אויסגעזעהען ווי אַ קליין אונ־בעהאָלפען אינגעל, וועלכעס די מוטער האָט אַבגעצוואָגען. זיין גע־זיכט איז דערביי געווען שטאַרק מענליך. אינגאַנצען האָט ער גע־מאַכט דעם איינדרוק, ווי ער וואָלט דאָ געוואָהנט צווישען די קוסטען און וואָלט זיך תמיד אין וואסער געבאָדען. די ווערטער, וואָס ער האָט איצט געזאָגט, זיינען ניט געווען אין דעם פריהערדיגען פּראַטעק־ציאָנעלען טאָן, נור איינפאַך און מיט ליעבע.

אַ שטיקעל שמייכעל האָט געשפּיעלט אויף מערי׳ס ליפּען. איהר ברייטער גרויסער שטערן האָט זיך ווי אויסגעלייטערט, זי האָט לייכט אויפגעאָטעמט און גרויס די אויגען געעפענט.

און אזוי ווי עס וואָלט זי ווער מיט דער האַנד איבערגעמאַכט, האָט זיך באַלד אין מערי׳ס בענעהמען בעמערקט אַן ענדערונג. מען האָט געזעהען, ווי אַ שטילע פרייד האָט אָנגעפילט איהר קליין וועזען און עס האָט ארויסגעשטראַהלט פון איהרע אויגען און פון איהר גאַנץ פּנים. איהרע בעוועגונגען זיינען לייכטער געוואָרען און ריטמישער. זי האָט ניט גערעדט, האָט נור ליכטיג אָנגעקוקט דעם, וואָס האָט גע־רעדט. זי איז זיך געגאַנגען אין אַ זייט צוריק, האָט זיך געשפּיעלט מיט איהרע הענד און עס האָט עפּיס געזונגען אין איהר.

זיי האָבען דעם וועג צוריק געפיהרט אין שטילען.

אז זיי זיינען אָנגעקומען אין דאָרף, האָבען זיי געזעהען זעהר אַן אַמוזאַנטע זאַך.

פון איינעם פון די הייזלעך איז אַ רוסיש מיידעל אין אַ קורץ־רויט קליידעל, אין אַ פּאָר שטיוועל ארויסגעריטען אויף אַ פערד, און נאָך איהר זיינען צוויי זשערעבקעס נאָכגעלאָפען. זי האָט זיך געלאָזט גאַלאָפּ איבער׳ן געסעל פון דאָרף צום פּלומפּ־צו. איהרע צעפּ האָבען זיך אויפגעבונדען פון הינטער איהר טיכעל און זיינען איהר איבער׳ן פּנים צופלאָסען. זי האָט זיך ווי אַ ווינד אויפ׳ן פערד געלאָזט. איהר יונגע, שטאַרקע פיגור אויף דעם פערד אין דער גליהענדער זון האָט

אויסגעזעהען ווי אוים בראנז געגאסען; איהרע הענד האבען שטארק געהאלטען איז צוים דאס ברויזענדע פערד, וועלכעס האט זיך, ווי זיין רייטערין, געוואָרפען אין אימפעט. די דארפס־בחורים זיינען פאר די טהירען פון זייערע הייזער ארוים, נאכגעקוקט די רייטערין און זייערע אויגען האבען געגלאנצט. באלד דערויף האט מען געזעהען ווי פון די טויערען זיינען די בחורים ארוים אויף די פערד און האבען זיך געלאזט נאך דער רייטערין צו דער פלומפ; זי — פאראוים, און די בחורים — נאך איהר. אין דער גליהענדער, האלב־אונטערגע־הענדער זון האט זי אויסגעזעהען ווי א שטאלצע בעפעהלערין, וועלכע פיהרט אן איהרע רייטער צו קריעג. קאוואלסקי האט זיך ניט גע־קאנט איינהאלטען, האט זיך נאכגעלאזט נאך די רייטער. מערי האט עפים הויך אויפגעלאכט. אז זיי זיינען אנגעקומען פאר דעם ברונען, האבען זיי אזא ספעקטאקל געזעהען: דאס מיידעל מיט צופלאסענע האהר אין געשטאנען ביי דעם ברונען און האט אנגעטרונקען די פערד. עס האבען זי ארומגערינגעלט די בחורים מיט זייערע פערד און יע־דעם מאל האט אנ'אנדערער געפרואווט צו צוקומען צו דער מיידעל, זי ארומנעהמען און צו קושען. זי האט זיי אבער אבגעיאגט מיט א באטעק אין האנד, און יעדער שמיץ, וואס זי האט געגעבען דעם צו־דרינגליכען בחור, האט אבגעשאלט פון דערוויטענס, און זיי האבען ניט געקאנט באין אופן צו־קריגען זיך צו איהר.

קאוואלסקי איז געשטאנען, זיינע אויגען האבען איהם געשטראהלט און דאס פנים האט איהם געלויכטען פאר גדולה איבער דעם בילד. מערי האט דאס בעמערקט (זי האט שוין איצט בעמערקט אלע ענדע־רונגען, וואס האבען זיך געוויזען אויף זיין געזיכט). פלוצלינג איז ער אויפגעשפרונגען, האט געגעבען א געשריי אויף פויליש:

— הע, איהר טרוסען! — און געגעבען א שפרונג־צו צו דער מיי־דעל. ער האט געקראגען א קלאפ מיט'ן באטעק איבער'ן פנים, אז עס האט איהם אנגעהויבען שווינדלען פאר די אויגען, אבער ער האט ניט אבגעלאזט. ער האט זי שוין געהאט ארומגענומען און אויסגע־קושט איהרע אויגען און ליפען. די גוים זיינען געשטאנען ארום פלומפ און געלאכט. אז ער האט זי אבגעלאזט, זיינען אנדערע גע־נאנגען דאסזעלבע טהאן.

איהם אבער האט מען געדארפט אוועקפיהרען. דער קלאפ פון

באַטעק איז געווען אַזאַ שטאַרקער אַז דאָס אויג איז איהם אַנגעלאָפען מיט בלוט און געשוואָלען געוואָרען. מערי האָט ארויסגענומען איהר טיכעל, האָט עס נאָס געמאַכט ביים ברונען און איהם דאָס אויג ארומגעבונדען. זיי האָבען איהם אַבגעפיהרט צום אידען אין קרעטשמע.

— עס איז וואַסיל'ס איינציגע טאָכטער — האָט דער איד דערצעהלט אין דער צייט ווען קאָוואַלסקי איז געזעסען און זיך אויף אַב געלעגט קאַלטע קאָמפּרעסען אויפ'ן אויג, — די שעהנסטע שיקסע פון דאָרף. די בחורים געהען אוים פאַר איהר. זי איז אָבער אַזוי שטאָלץ, אַז זי טראָגט שטענדיג ביי זיך אַ באַטעק און ניט איינעם אין דאָרף האָט זי שוין געמאַכט אַזאַ אונטערגעשלאָגען אויג.

— עס איז אַלץ ווערטה, — האָט דער יונג געשפּיגען מיט בלוט — אָבער אַ מויד, אָבער אַ האַלטען זיך!

שטיל שווייגענדיג האָט איהם מערי דערלאַנגט איין נאָס טיכעל נאָכ'ן אַנדערען, ניט וויסענדיג און ניט פיהלענדיג, אַז זי ציהט אויף זיך די אויפמערקזאַמקייט פון מישאַ'ן און סאַניע'ן מיט איהר ארבייט. קאָוואַלסקי האָט געהאַלטען אין איין שרייען.

— אָבער אַ קלאַפּ, אָבער אַ מויד, אָבער אַ קלאַפּ, אַ וואָ, אַ וואָ!

אַז ער האָט זיך שוין אַביסעל בערוהיגט, — האָבען זיי זיך גענומען אַהיים געהן. סאַניע האָט עפּיס דערמאָהנט די מאַמע. אַז זיי האָבען שוין געהאַלטען ביים ארויסגעהן, — האָט זיך קאָוואַלסקי פּלוצלינג אַבגעשטעלט:

— ווייסט איהר גאָר וואָס, איך בלייב דאָ איבער אין דאָרף. איך בעט אייך איבער (צו מערי'ן) און דאַנק אייך זעהר. איך וועל דאָ פערבלייבען. הע, (רופט ער צום איד), ווילט איהר מיר אַ צימער פערדינגען?

דער איד האָט זיך אין קאָפּ געקראַצט.

— ווייס איך, און דער סטראַזשניק, עס וואָהנט אפילו אַ איד, אַ יונגער־מאַן דאָ אין דאָרף ביי אַ גויע...

קאָוואַלסקי האָט איהם ניט געלאָזט ענטפערען.

— נו, וועל איך שוין מיר געפינען אַנ'אָרט וואו צו נעכטיגען. איך וועל צום ערשטען־בעסטען פויער געהן אין אַ סטאַראַלע. אַ,

זאָרגט אייך נים פאַר מיר, — אדיע, איך דאַנק אייך זעהר, און דריי־קענדיג מערי'ס האַנד, האָט ער געזאָגט:

— אויף ווידערזעהן, איך האָף, מיר וועלען זיך דאָך נאָך זעהן... קומט נאָר אַמאָל אין דאָרף אַרוים.

— וואָס, איהר דענקט מיט אַנ'אַמת דאָ צו פערבלייבען? — האָט מערי געפרעגט.

— יאָ, איך וועל מיר שוין אויסזוכען אַנ'אָרט.

— און אייערע זאַכען, איהר האָט דאָך ביי אונז די זאַכען?

— איך דאַרף דאָ קיינע זאַכען נים, אַזוי ווי איך שטעה און געה. מאָרגען אין דער פריה וועל איך מיר דאָס העמד אין דניעפּר אויסוואַשען.

— און אייערער פאַרבען און לייוועגד?

— אהאַ דאָס מאָלען מיינט איהר? איך האָב נים ליעב מיטצו־שלעפּען מיין ווארשטאַט מיט זיך; איך ליעב צו זעהן צוערשט פאַר מיר אליין דערנאָך פאַר אַנדערע.

דערווייטערענדיג זיך אין דאָרף, האָט ער צו זיך גערעדט, גע־האַלטען דאָס מיכעל אויפ'ן אויג:

— אָבער אַ מויד, אָבער אַ קלאָפּ!

ווען מערי איז אַהיים געגאַנגען מיט מישאַ'ן און סאַניע'ן, האָט זי איבער'ן גאַנצען וועג געשוויגען. זי האָט נור געקוקט ווייט, ווייט, אין די אונטערגעהענדע זון. די זון איז שוין לאַנג געווען אונטערגע־גאַנגען. דער גאַנצער הימעל איז געווען בעצויגען נור מיט אַ טיעף בלאַהען הימלישען שיין. ווייט אין האָריזאָנט זיינען שוואַרצע בוימער געשטאַנען מיט געדיכטע שוואַרצע קרוינען, און הינטער זיי איז אַ גאָלדען ברענענדער הימעל געווען, ווי עס וואָלט דאָרט הינטער די בוי־מער אַ צווייטע וועלט געשיינט.

זי איז פלינק אין שטוב אריין, זי האָט נים געהערט דער מוטער'ס רייד, זי האָט זיך אין איהר שטיבעל פערשלאָסען, אין דער פינסטער אויף איהר בעט זיך געלעגט און האָט אַלץ נאָך געזעהען דעם בענגאַל־דעטען פלאַמענדען הימעל, וואָס איז אויף יענער זייט בוימער.

דאס זיעבעטע קאפיטעל.

מישא איז אהיים געקומען טרויעריג און ניט צופריעדען מיט זיך. די בעקאנטשאפט מיט קאוואלסקי'ן איז איהם ניט געפעלען. זיין ריידען און האנדלען א גאנצען טאג אויפ'ן דארף האט איהם דער־נערווירט. עס האט איהם אויסגעזעהען, ווי קאוואלסקי וואלט דאס אלץ גערעדט און געטהאן כדי צו אימפאנירען מערי'ן. און אז ער האט אויף איהר געמאכט א געוויסען איינדרוק — דאס האט ער בעמערקט אין איהר בענעהמען זיך און אין איהר שוויינען דעם גאנצען וועג. מישא איז זיך ניט קלאר געווען אין א ליעבעס־געפיהל צו מערי'ן. ער האט אייגענטליך נאך ניט גאנץ קלאר געוואוסט, וואס דאס איז אזעלכעס, ער האט מעהר געהאט דערפון א אהנונג פון די ביכער, וואס ער האט געלעזען איידער קאנען עס בעגרייפען פון זיך זעלבסט. מיט זיינע נייכצעהן־צוואנציג יאהר איז ער נאך געווען אין זיינע געפיהלען א קינד. אלץ איז געשלאפען אין איהם. ער איז איבערגעגאנגען פון קינדער־שטוב אין גימנאזיום, פון גימנאזיום אין אוניווערסיטעט, ניט ענדערענדיג זיך אינערליך. נאאיוו און קינדיש, האט ער גענומען די מענשען און געגענשטאנדען פראסט, אהן הינטערגרונד. ער האט פיעל געהאט געלעזען איבער ליעבע, ווי ער האט געהאט איבער אנדערע זא־כען געלעזען, און געוואוסט וואס די ביכער שרייבען וועגען איהר.

צו פרויען האט ער געהאט אזא בעציהונג, ווי קינדער האבען א בעציהונג צו דערוואקסענע. אנ'אנדער מין מענשען. ער האט גע־קענט זעהן נאקעטע פרויען און דערביי ניט רויט ווערען. און מאדנע איז איהם געווען, ווען ער האט זיך פריהמארגענס אויפגעהויבען און געוואלט ארייננעהן איו סאלאן אריין און די שוועסטער סאניע, וועלכע פלעגט תמיד ארומלויפען פריהמארגענס אין אויסגעטהאנענעם סטאניק. האט געשריען פון איין שטוב אין די צווייטע: „מען קאן ניט", „מען טאר ניט".

זיין פערהאלטען צו מערי'ן איז געווען ווי צו א חבר, וואס מען איז זעהר גערן זיין פריינדשאפט. מערי האט איהם אימפאנירט און ווי נאהנט ער איז אויך געווען מיט איהר און ווי אפט ער האט זי אוי בענעגענט — דאך האט זי עפּיס געקאנט אזוי מאכען, אז מען

האט זיך מיט איהר ניט געפיהלט היימיש. עפּיס איז אין איהר אומגעבונג געלעגען א געהיימניס, וואס האט זי דערוויטערט. דאס געפיהל האט ער געהאט נאך פון קינדהייט אן. ווען זי איז אין שטאדט אריינגעקומען צופאהרען אין איהר פאטער'ס קאטש, איז גע־לעגען אין איהר עפּיס אזעלכעס, וואס האט אלעמען געהאלטען פון דערווייטענס פון איהר. און פון קינדהייט אן איז מישא'ן געלעגען אין דעם, אז מערי זאל האבען פון איהם די בעסטע מיינונג, זי זאל וויסען פון זיינע פארטשריטע אין זיין לערנען און פון אלץ וואס איז איהם אנגעגאנגען.

נור נאך מעהר האט זיך דאס געפיהל ביי איהם געשטארקט פון דער צייט אן. ווען מערי איז צוריק אהיים געקומען פון קיעוו. מערי האט דאס לעצטע יאהר גימנאזיום מיטגעמאכט אין קיעוו. זי איז צוריקגעקומען פיעל שווייגענדיגער און געהיימניספאלער ווי זי איז פריהער געווען. עס האט זיך ביי איהר אויסגעארבייט א מין ארטיג ריידען מיט זייטיגע מענשען, וועלכעס זי האט פריהער ניט געהאט. מיט מישא'ן האט זי זיך ווידער בעגעגענט זעהר פריינדליך און פאמי־ליער, דאך האט זיך שוין געפיהלט אין איהר בענעהמען זיך א געוויסע קאלטקייט און דערוויטערקייט.

מישא פלעגט דאן אין איהר געגענווארט ביי דער קלענסטער זאך רויט ווערען.

מישא האט גוט געלערענט און איז געווען פעהיג צו טרוקענע און שכל'דיגע זאכען. יעדען געגענשטאנד, וואס ער האט גוט פער־שטאנען, האט ער ליעב געהאט פערשטענדליך צו מאכען און ער־קלערען פאר די ארומיגע מיט אייגענע ווערטער און לויט זיין אייגע־נער אויפפאסונג, און עס האט איהם אויסגעוויזען ווי ער וואלט עס אליין ערפונדען. ער האט געזוכט ווערטער וועלכע זאלען אם קלאר־סטען אויסדריקען זיין מיין און פלעגט קיינמאל ניט געפינען דאס פּאַ־סענדע ווארט און דערביי זיך רויטלען ווי א קינד, וואס פערהערט זיך ביים פאטער. דערפאר האט איהם זעהר געקרענקט דאס בענעה־מען זיך פון קאוואלסקין צו איהם. קאוואלסקי האט איהם בעהאנ־דעלט ווי א קינד און ניט געלאזט אויסדריקען זיינע געדאנקען אזוי ווי ער האט געוואלט. מישא האט געוואוסט, אז ער האט רעכט און

ווען ניט קאוואלסקי, וואלט ער געקאנט פאר מערי'ן ענטוויקלען זיין אידעע: „די טראגעדיע פון אידישען שאפען אין גלות“. פארוואס עס קאן זיך ניט ענטוויקלען אנ'אייגענע אידישע קונסט אין א פרעמדער סביבה, און דעם גורל פון אידישען קינסטלער, — ער האט עס אזוי קלאר געוואוסט. ער האט געהאט דעריבער געלעזען און געהאט זיין אייגענע מיינונג אויך.

ער איז געווען ציוניסטיש געשטימט, האטש ניט קיין פארטייי־מענש. ער האט צו קיין שום עקזיסטירענדער פארטיי ניט אנגעהערט. אידיש געזאנגען איז ער געווען פון דער היים אויס, קליינערהייד גאר פרום, האט תלמוד געלערענט, דערנאך, אז ער האט זיך אין דער היים פארבערייטעט צום פינפטען קלאס גימנאזיום, האט ער די לשון־קודש'דיגע ביכלעך אויך ניט אוועקגעלעגט. ער האט פיעל איבער אידישע ענינים געלעזען און געוואוסט. אידישע צרות און עולות געגען אידען האבען געפונען א טיעפען אבקלאנג אין זיין הארץ. א ביסעלע פאנטאזיע נאך געהאט, נאאיוו געווען — האט ער לעזענדיג די געשיכטען פון אנדערע פעלקער, די טהאטען פון זייערע העלדען, אויך געטרוימט פון א צוקונפט פאר זיין פאלק, וואס זאל אויך פול זיין מיט גרויסע העלדען־טהאטען. דערפאר האט ער צו קיין פארטיי ניט אנגעהערט. די אלע פארטייען, וואס זיינען דא ביי אידען, זיינען ניט די ריכטיגע, זיי זיינען צו־לאנגווייליג, צו פאמעליך. מיט דער שנעלקייט, וואס ער האט דורכגעלערענט די געשיכטען פון די פעלקער, האט ער געוואלט די אידישע צוקונפט שאפען. איהם האט זיך אויסגעוויזען, אז דאס איז זעהר גרינג אויסצופיהרען, מען דארף נור אנהויבען, זיך נעהמען דערצו. דערווייל האט די אידישע בעלייידיגונג געשניטען זיין שטאלץ, וואס איז ביי איהם געווען נאטירליך און שטארק ווי ביי יעדען געזונטען נאטירליכען בחור אין זיינע יאהרען ביי יעדען פאלק.

דאס אלץ האט ער געוואוסט ביי זיך, נור ארויסברענגען האט ער עס דאך ניט געקאנט: אין א געזעלשאפט פלעגט ער זיך שעמען, און ווי ער האט אנגעהויבען צו ריידען — פלעגט ער רויט ווערען און ניט קאנען געפינען דאס פאסענדע ווארט. איז ער נור געזעסען אויף די פערזאמלונגען, איינהארכען זיך, וואס אנדערע זאגען און רופען:

„עס איז ניט דאס", „עס איז ניט דאס". און דערביי פלעגט ער עס אזוי שטיל זאגען, אז קיינער זאל ניט הערען, און איז רויט גע־ווארען.

מישא איז ארויפגעגאנגען צו זיך אין שטוב אריין, וואס ער האט געהאט אויפ'ן אויבערשטען שטאק און ביי זיך געטראכט: יא, זי האט'ס בעמערקט. ווי זי האט מיך אנגעקוקט, ווען ער האט גע־רעדט, — א געלעבטער'ל האט געשוועבט אויף איהרע ליפען — איך האב'ס געזעהען. קינסטלער, און אז מען איז א קינסטלער, דארף מען אלץ אזוי אויסריידען — גראב, ארדינער, ווי ער האט מיר די ווערטער איבערגעהאקט? איך וואלט דאך געקאנט ארויסברענגען אלץ, און פארוואס האט זי געשמייכעלט?

ער האט זיך מיט אמאל געגעבען א שאקעל־אב פון אלץ, אנגע־צונדען די לאמפ און אוועקגעזעצט זיך ביי א בוך לעזען. דאס פנים האט איהם דערביי געפלאמט ווי א פייער.

א פאר מאל האט מען פון אונטען געקלונגען אויף מיטאג. ער האט געהערט דעם קלינגען און איז ניט אראב, ביז די דיענסט האט אנ־געקלאפט אין טהיר — „דער מיטאג איז אויפ'ן טיש".

אז ער איז אראבגעקומען זיינען אלע שוין געזעסען ארום טיש. די מוטער האט איהם אנגעקוקט פערוואונדערט.

ער איז געזעסען די גאנצע צייט ביים מיטאג, דאס פנים איז איהם רויט געווען און ער האט געשוויגען. די מוטער האט עס בעמערקט.

— און וואו איז דער הערר פון קיעוו? — האט געפרעגט די מו־טער, מיינענדיג קאוואלסקי'ן — פארוואס האט איהר איהם ניט איינ־געלאדען אויף מיטאג? איך האב דאך אייך געזאגט.

— ער איז אין דארף געבליבען, אזא מאדנער מענש — האט סאניע אנגעהויבען צו דערצעהלען וועגען קאוואלסקי'ן די מעשה מיט'ן קושען דאס דארפס־מיידעל מיט פיעל איבערגעטריבענקייט.

מישא איז געזעסען, אויסגעהערט און גארנישט גערעדט.

זיין סליוז ברודער'ל, וועלכען מישא האט זעהר געליעבט, האט זיך געווענדעט צו איהם וועגען עסזאמען, צו וועלכען ער האט זיך איצט געגרייט.

מישא האָט איהם אָבגעענטפערט קורץ און פערמיידליך, וואָס איז ניט געווען זיין געוואוינהייט. די מוטער האָט עס בעמערקט און געקוקט אויף זיין פלאַמענדיג פּנים.

אַז מישא איז נאָך מיטאָג ביי זיך אין צימער געווען, האָט די מוטער אין טהיר אָנגעקלאַפּט.

זי איז געווען אַ פרוי פון די אכציגער יאָהרען, אַ אינטעליגענטין פון אַ רייך אידיש הויז. זי האָט גערעדט פראַנצויזיש און געווען ראָמאַנטיש געשטימט. זי האָט זעהר פיעל געהאַלטען פון ליעבע און אַ סך ראָמאַנען געלעזען, האָטש אליין האָט זי חתונה געהאַט דורך אַ שדכן (דאָס איז געווען איהר טראַגעדיע). מיט מישא'ן האָט זי זיך געפיהרט קאַמעראַדיש. זי האָט איהם ליעב געהאַט אָהן אַ גרעניץ און זי האָט זעהר גוט אויפגעפּאַסט אַלע ענדערונגען וואָס זיינען אין איהם פאָרגעקומען.

— מען קאָן. ביטע. אַך, דו! — האָט זיך מישא פערשעמט אויף דער מוטער'ס פּלוצליכער ערשיינונג.

— מישא, וואָס איז מיט דיר? — האָט די מוטער איהם געפרעגט פּראָסט און קאַמעראַדיש.

— גאָרנישט, מאַמע!

— עפּיס־וואָס איז געשעהען מיט דיר, טייבעלע, — האָט איהם די מוטער געזאָגט אויף רוסיש און דעם קאָפּ געגלעט ווי אַ קינד, — ווילסטו — זאָג, ווילסט ניט — דאַרף מען ניט, נור בערוהיג זיך, קינד!

מישא האָט געשוויגען, נור די אויבערשטע ליפּ געביסען.

— איך קלער וועגען דעם, איך קלער וועגען דעם, — האָט מישא געזאָגט, בייסענדיג זיך די נעגעל און רויט ווערענדיג דערביי פון קאָפּ ביז'ן טיעפען האַלז אריין, — עס וואָלט גוט געווען, איך וואָלט מיך נאָך פּעטערבורג אריינגעקראָגען, אַ גרויסע שטאָדט, — האָט ער קוים געענדיגט דעם זאַץ.

די מוטער האָט געוואוסט וועגען מישא'ס שטילע געפיהלען צו מערי'ן און זי האָט געהאַט געהערט פון מאַן אַז מערי וויל קיין פּעטערבורג. איהר איז באַלד די זאַך אינגאַנצען קלאָר געוואָרען.

„אהא, די ליעבע", — האָט זיך די מוטער געטראַכט.

— אפשר וועט זיך נאָך לאָזען מאַכען, — האָט די מוטער געזאָגט

און א שטיל שמייכעלע האט געלויכטען איבער איהר שעהנעם לענג־ליכען געזיכט אויף איהר קינד'ס „יונגע ליידען".

— גאר ניט געווען פאר מיר? — האט מישא אבגעווענדעט דעם געשפרעך.

— יא, דאוויד איז דא געווען און געפרעגט אויף דיר, צו דו ווילסט אהין געהן?

— געווים, מאמע.

— צום ד'ר לייזעראוויטש. קינד, איך וואלט דיך ניט געראטהען. צו וואס טויג דיר דאס, ניט אונזערע מענשען.

— אבער, מאמע! — האט מישא זיך געקרימט און גענומען זיך ארויסצוגעהן.

ער איז ארויסגעגאנגען נאך דער מוטער. די מוטער איז לאנג געשטאנען אויף די טרעפ און איהם נאכגעקוקט און צו זיך גערעדט:

— ער האט'ס דערפיהלט, דאס ארימע קינד!

דאוויד איז געווען מישא'ס בעסטער פריינד. זיי האבען אינ־איינעם אין פינפטען קלאס געלערענט און דאס גימנאזיום דורכגע־מאכט, האבען אינאיינעם די פאפירען אריינגעשיקט קיין קיעוו און קיין פעטערבורג, גערעכנט צוזאמען אנצוקומען אויף איין פאקולטעט, אויף מאטעמאטיק, נור דאוויד איז געווען דעם „משוגענעם" ד'ר לייזעראוויטש'ס א זוהן, וועלכער וואהנט אין דעם ארימסטען אידישען קווארטאל אין „ראוו" און היילט בלויז ארימע־לייט און לויפט ארום אין די רייכע הייזער און שלעפט צוזאמען וועש פאר די קראנקע, און שעמט זיך ניט אליין אלץ זיי צו צוטראגען איבער דער גאס.

ווארום ד'ר לייזעראוויטש איז געווען א פערביסענער פריי־דענקער און דעמאקראט פון די זעכציגער יאהרען אדער „א ליבעראל", ווי זיין זוהן דאוויד האט איהם מיט שפאט גערופען. ד'ר לייזע־ראוויטש האט פון זיין „אונגעזעצליך" ווייב געהאט צוויי „אונגע־זעצליכע" קינדער — א זוהן און א טאכטער. „אונגעזעצליך" איז זי געווען — ווייל ער האט חתונה געהאט מיט איהר אהן חופה קדושין. און ער האט אזוי חתונה געהאט ניט דערפאר, ווייל עס איז איהם ווער געשטאנען אין וועג, ניין, נור אוים ריינעם „פרינציפ". די צוויי קינדער האט ער אויפגעצויגען אהן רעליגיאן, „פרינציפיעל" און ניט ארויפגעלאזט דעם נאמען „גאט" אויף זיין שוועל.

זיינע קינדער זיינען אויפגעצויגען געווארען נאאיוו און אונ־שולדיג. אין דאווידן פלעגט זיך אין דער קינדהייט, לחכעים דעם פא־טער, גאר ווייזען א רעליגיעזע שטרעבונג. דאס קינד האט ליעב געהאט צו געהן אין דער ארימער שוהל אריין, וואס איז דארט געווען אין דעם אידישען ארימען קווארטאל, און איינהערען זיך צום דאוו־נען פון די אידען, און האט דעם פאטער פארגעווארפען, וואס ער מאכט נים קיין קידוש פרייטאג צו נאכט, פון וואס דער פאטער האט גרוים פערדרוס געהאט. און האטש דער פאטער האט שטענדיג גע־רעדט וועגען פרייער ליעבע, דאך לעבט ער שוין זיעבצעהן יאהר זינט די טאכטער איז איהם געבוירען געווארען (ביי איהר געבורט איז די מוטער געשטארבען) אהן א פרוי. ער האט די קינדער אליין אויפ־געצויגען, געצוואגען זיי, געבאדען און געקעמט. דאס מיידעל האט ער אליין אויפגעצויגען מיט א פלאש מילך, און ניט אריינגעלאזט קיין פרוי צו זיך, און די „מוטערליכע" בעשעפטיגונג מיט די קינדער פיהרט ער אוים ביז'ן היינטיגען טאג.

אין שטאדט האט ד'ר לייזעראוויטש געהאט א שם אלס רע־וואלוציאנער. וואס עס האט זיך נור געמאכט אין שטאדט, האט מען דעם דאקטאר באלד ארעסטירט. און אז מען האט געהערט, אז מען האט דעם ד'ר לייזעראוויטש ארעסטירט, האט מען באלד געוואוסט אז „עס האט זיך אנגעהויבען". מען האט איהם פיעל מאל פון נאס אראבגענומען, געפינענדיג איהם, אז ער טראגט עפים אונטער דעם ראק. נור אנשטאט באמבעס אדער געוועהר, וואס די פאליציי האט מיט גרוים פארזיכט געפרובט פון הינטער זיין ראק אפער צו נעהמען, האט מען געפונען בי איהם פלאשען מיט מילך, וואס ער האט געהאל־טען אין איין ארומטראגען אין ארימע הייזער צו קראנקע קינדער. מישא'ס פאטער און די מוטער זיינען זעהר דאגענען געוועזן, וואס מי־שא חברט זיך מיט'ן ד'ר לייזעראוויטש'עס זוהן. און ד'ר לייזערא־וויטש'ן איז אויך צוערשט ניט געפעלען געווארען, וואס זיין זוהן חבר'ט זיך מיט א בורזשוא, נור די חברים האבען זיך אזוי ליעב געהאט, אז עס איז זיי שווער געווען אבצורייסען. דער דאקטאר האט זיך אויך באלד צוגעוועהנט צו מישא'ן ער האט איהם ליעב געקראגען, האטש ער האט איהם ניט געקאנט פערגעסען זיין פאטער דעם בורזשוא.

צו דעם חבר איז איצט מישא געגאנגען אין דעם אידישען קוואר־

טאָל, אָדער אין „ראָוו", ווי מען האָט עס גערופען — צו פערגעסען זיך אָן זיין „נאַרישקייט", ווי ער האָט גערופען זיין נויגונג צו מערי'ן, אדער גיכער צו פערטרויען זיין חבר מיט זיינע געדאַנקען. ער האָט געוואוסט, אז נור איינעם קאָן ער פערטרויען אַלץ, קאָן ער אַלץ דער־צעהלען, אפילו זיין גרעסטע נארישקייט און צוזאמען מיט איהם צו לאכען דעריבער—דאס איז זיין פריינד דאַוויד.

דאָס אכטע קאַפּיטעל.

דאָס אידישע קווארטאל איז געלעגען אין אַ „ראָוו". אַ טיעפער גראבען איז עס געווען אין א ווינקעל פון שטאדט, פערשטעלט פון ביידע זייטען מיט הויכע, זאמדיגע ברעגען. אין דעם גראבען און אין די שמאָלע לעכער, וואָס האָבען געהייסען די געסלעך, אין חרוב'־דיגע הילצערנע איינגעפאַלענע הייזער, האבען זיך אויף א שטח פון די איניגע געסלעך, וועלכע זיינען פערפלאנטערט געווארען איינס אין דאָס אנדערע, אויפגעהאַלטען איניגע טויזענד נפשות. קיין רינשטאקען זיינען אין „ראָוו" ניט געווען. די גאָסען ניט געברו־קירט, די זון איז זעלטען ווען דאַרט אריינגעקומען, זיינען די שטענדיגע בלאָטעס קיינמאָל ניט געווען דאַרט אויסגעטריקענט און מען האָט ניט געקאָנט דורכגעהן פון איין זייט געסעל צום צווייטען. דערפאַר האָבען זיך אַלע רינשטאָקען פון שטאָדט אין „ראָוו" צונויפגעגאָסען. און ווי עס פלעגט נור ווערען אַ רעגען, האָט זיך דאָס וואסער פון שטאָדט אריבערגעשווינקט איבער די הויכע ברעגעס אין דעם מחאָל אריין אין „ראָוו" אראָב. צוליעב דער שטענדיגער פייכטקייט האָבען זיך דארט אויפגעהאלטען אלע עפּידעמישע קראַנקהייטען. די קינדער, וואס זיינען געזעסען אין דער שטענדיגער בלאטע, פלעגען פון די קראנקהייטען קריפּעלס ארויסקומען. אין יעדען צווייטען הויז איז א טיפוס געווען, יעדעס אנדערע קינד איז קראנק געווען אויף די ענגלישע סריינס. און זיינען געזעסען מיט זייערע קרומע, אונענט־וויקעלטע פיסלעך און גרויסע קעפּ פאַר די טהירען, האַלב אין דער בלאָטע, טייל מיט די גליהענדע פנימ'לעך פון היץ און פיבער, ווארום די מוטערס זיינען אין דער היים ניט געווען, ווייל ס'רוב האָבען דארט

געוואוינט די „ראוניקעס", אָרימע בעלי־מלאכות און גארבערס. די ווייבער האבען געהאנדעלט אין מארק—און די קינדער האבען זיך אין די פערלאזטע חרוב'דיגע הייזער אליין אויפגעצויגען.

די זון פלעגט זעלטען ווען ארויסשיינען. די עלטערע לייט פלעגען פריה בלינד ווערען. דער פּראצענט טויט־פעלען פון די קינדער איז „ראוו" איז געווען אַ אונגעהויערער, נור אפילו די, וועלכע האבען זיך שוין יאָ ערהאלטען ביים לעבען און ערצויגען געווארען אין „ראוו", — זיינען געווען שוואכע, קראנקע, האלבע קאליקעס. מיט גרויסע וואסערדיגע קעפּ און אונענטוויקעלטע ווייכע ביינער. מיט קרומע פיס און ווייכע שוואכע הענד, האבען זיי זיך געשלעפּט איבער די בלאָטעס פון „ראוו".

נור דאך האבען די איינוואהנער פון „ראוו" ניט פערלאזען דעם פּלאַץ. מען קאן זאגען אז זיי האט צוגעבונדען ליעבע צו זייער פערשאלטען ארט און דער, וואס איז געבוירען געווארען אין „ראוו", האט אויף איהם גערוהט די קללה, אז ער האט ניט געקאנט פון איהם זיך ארויסקריגען, און איז געבליבען דארט זיין טרויעריג לעבען צו פיהרען.

דארט, אין דער שטענדיגער בלאָטע און געשטאנק, האט זיך ד"ר לייזעראוויטש זיין נעסט געמאכט. דארט האט ער זיך אויפגעהאלטען, כדי נאהנט צו זיין צו די ארימע לייט מיט זיין הילף.

מישא האט איצט געטראטען אין די געסלעך טיעף אין דער בלאָטע פון דעם „ראוו".

די געסלעך זיינען געווען בעלויכטען פון די קליינע לעמפּלעך און פלעמלעך פייער, וואס האט זיך ארויסגעוויזען פון יעדער אפענער טהיר. עס זעהט זיך אויס, אז די ווייבער זיינען ערשט איצט אהיים געקומען פון דער גאַס און האָבען אָבגעקאָכט זייער וועטשערע. ווארום פון אומעטום האט זיך דורך די אפענע טהירען ארויסגעריסען אַ רויך פון די אייוועגס (צו דעם צוועק, זעהט אויס, האָבען די ווייבער די טהירען פון זייערע הייזער געעפענט) און עס האָט זיך פערנומען אַ געשמאַק פון אנגערייזשענס און אַ פרעהליך געשריי פון קינדערלעך, וואס האבען ארויסגעזאגט זייער פרייד אויף דעם קאָכענדיגען עסען. פון צייט צו צייט האט זיך פערנומען אַ חריפּענדיג קול פון אַ וויינענדיג קינד, וואס די מוטער האט עס איבערגעלאזט אין זיינע

געשרייען, ניט האבענדיג קיין צייט אוועקצוגעהן פון דער קיך, אדער אנ'אנדערע האט איינגעזאמעלט איהרע קינדער פון דער בלאטע אין שטוב אריין.

אויף מישא'ן האט יעדעס מאל דער טרויעריגער אנבליק פון דער גאס געמאכט א שרעקליכען איינדרוק. נור דאסמאל מעהר ווי אן אנדערש מאל. ער איז איצט געווען אין א שטימונג אלץ אויפצונעהמען אין זיין נשמה, וואס קאן איהם נור פערגעסען צו מאכען זייז „נארישקייט"—ווי ער האט גערופען זיין דענקען וועגען מערי'ן. און ער האט זיך געטראכט: גאה איך דא מיט אן איינריידע־ניש אין בויך, און דא זיינען פאראן מענשען, וואס לעבען אין אזא נויט. און נישט פרעמדע מענשען, נור אייגענע, אידען, און נישט קיין איינצעלנע, נאר א גאנץ פאלק, דאס גאנצע אידישע פאלק לעבט אזוי אין רוסלאנד, אויסער איניגע גליקליכע, וועלכע האבען זיך ארויסגעקליבען פון דעם „ראוו" און לעבען אין די שטעדט. צווישען די גליקליכע איז ער אויך. און פאר וואס איז ער בעסער פון אט די קינדער, וואס וואהנען דא? פארוואס קומט עס איהם אנ'אנדער לעבען: א ריין בעט און א גוטען מיטאג? ער האט זיך דאך געקאנט געפינען אין דעם זעלבען מעמד, ווי זיי.

אריינגעקומען צו ד'ר לייזעראוויטש, האט ער געטראפען ווי שטענדיג א האלבע שטוב, פול מיט קראנקע ארימע־לייט, וואס האבען א קאנצערט אבגעגעבען מיט זייער הוסטען און קרעכצען. יעדער האט זיך געסטארעט וואס העכער און אפטער צו הוסטען אדער צו קרעכ־צען און אזוי ארום צו וויסען געבען פון זיין געפעהרליכער קראנק־הייט. איניגע ווייבער זיינען געזעסען מיט שלאפע קינדער אויף די הענד. די קינדער מיט די פערבונדענע קעפעלעך האבען איינגע־בויגען די קעפעלעך צו די מוטערס ברוסטען, ווי זיי וואלטען שוין בעשטאנען אויף דעם טויט, וואס ווארט אויף זיי. דער דאקטאר, א הויכער און א דארער, מיט א גרויסען שטערן און האלב אויסגעקראַ־כענע האהר, איז געשטאנען הינטער א טיש, אויף וועלכען עס איז געווען אויסגעשטעלט א גאנצע אפטייק מיט פלעשלעך. ער האט גע־גאסען פון איין פלעשעל אין דאס צווייטע אריין און געמישט א רע־צעפט, — האט ער דערוויל צוגעלעגט דאס אויער צו א אידענע'ס ברוסט און האט געברומט אין א בייזערדיגען טאן:

— ווידער הוסטען, — האט ער געשריען ווי די אידענע וואלט דערין שולדיג געווען, וואס זי איז ווידער ארומגעלאפען מיט די זעק אין די הויפען — איך האב דאך אייך געזאגט, איהר זאלט ליעגען אין בעט. א פרנסה זיך איינגעשאפט, מיט א קראנקער ברוסט ארומ־צוקריכען מיט זעק אין די הויפען. איהר קאנט עס ניט לאזען פאר'ן סטראזשניק, פאר'ן שטאדט גאלאווא? זי מיט א קראנקער ברוסט דארף ארומקריכען איבער הויפען, זאלען זיי שלעפען זיך — איהר ליעגט אייך, צוויי טעג נאך ליעגען, צוויי טעג. איך וועל מארגען זיין.

— און מיט'ן קינד וואס זאל איך מאכען? — פרעגט די אידענע.

— מיט'ן קינד, הא, מיט'ן קינד? — קראצט זיך דער דאקטאר אין קאפ, — זי מוז נאך א קראנק קינד אויך האבען. ניט זויגען, ניט זויגען, ניין. איז בעט אריין. — דערביי לויפט דער דאקטאר אין א ווינקעל אריין און שלעפט עפיס פון דארט א פלעשעל, — און חנה רחל וויל שוין ניט בארגען. זאגט איהר אז איך וועל בעצאהלען.

— ניין. זי וויל דאך דעם דאקטאר אויך שוין ניט בארגען. זי וועט מעהר ניט בארגען, האט זי געזאגט — זי קריגט ניט אב.

— איז שלעכט, א קראנק קינד מוז זי אויך נאך האבען — בייזערט זיך אויף איהר דער דאקטאר, כאפט דאס פלעשעל, לויפט אריין אין א ווינקעל און גיסט אב פון א ראנדעל, וואס איז געשטאנען אויף א ברענענדיגען אייווען, א פלעשעלע מילך,—אויף היינט אויף דער נאכט וועט איהר דאס געגוג האבען. מארגען וועל איך זיין, וועל איך זיין, — זוכט ער אין די קעשענעס און געפינט גארנישט. — מישא! — רופט ער, דערזעהענדיג מישא'ן — מישא, האסט ניט צוויי קאפי־קעס? מישא האט ארויסגענומען צוויי קאפיקעס. — נאט אייך! — גיט דער דאקטאר איבער די צוויי קאפיקעס מיט'ן פלעשעל מילך ד.ר אידענע, ווי מען גיט איבער זעהר א טייערען רעצעפט. אויף היינט אויף דער נאכט זאלט איהר געבען דאס (ווייזט ער אויפ'ן פלע־שעל), אויף מארגען אין דער פריה זאלט איהר קויפען פאר דעם פיע־רער מילך און געבען א צווייטען מאל, און שפעטער וועל איך זיין, וועל איך זיין. נו, געהט, זאהט, געהט, — שטופט ער די אידענע ארויס צו דער טהיר.

מישא איז אריינגעגאנגען אין צווייטען צימער. דאס צימער איז געווען האלב אין טונקעל, ווארום דאוויד האט פערשטעלט די לאמפ

מיט זיין קערפער. ער איז געלעגען א-ער'ן טיש, קניהענדיג אויף א שטוהל און האט געלעזען א בוך. פאר איהם אין א קערבעל איז געלעגען א ברויט, פון וועלכען ער האט יעדעס מאל אבגעבראכען א שטיק און געגעסען אונבעוואוסט, נור מיט אפעטיט. אין א ווינקעל, האלב אין טונקעל, אויף א באנק נעבען א שעפעל מיט ווארים וואסער איז געזעסען ראחעל, דאוויד'ס שוועסטער מיט א אויסגעצוואגען קעפעל. און איהרע נאסע שווארצע האהר זיינען געווען פערפלאכטען אין קליינע דינע צעפעלעך און זי האט זיך געשפיעלט מיט איהרע נאקעטע הענד.

ביי מישא'ס אריינקומען איז דאס מיידעל ניט אויפגעשטאנען. האט זיך ניט פערשעמט, ניט געאיילט צו פערדעקען איהרע נאקעטע הענד און האלז, ניט איהרע נאסע האהר און ניט איהרע נאקעטע פיס, וועלכע מען האט ארויסגעזעהען פון איהר קורץ קליידעל — זי האט גארנישט געפיהלט, אז מען דארף זיך שעמען מיט נאקעטען ליייב. זי האט זיך נור אנגערופען:

— דאוויד, זעה, ווער עס איז דא!

דאוויד האט זיך אבער ניט אומגעקוקט, האט געשמאט דאס ברויט געגעסען און געשמאק געלעזען.

— אוי, וואס פאר א נאר ער איז, מישא — האט זיך אנגערופען דאס מיידעל מיט א קלינגענדיג געלעכטערעל, אז עס האט זיך גע־דאכט, אז ניט בלויז איהר קאפ האהר זיינען געווארען געוואשען, נור איהר קול'כעל אויך — דאס גאנצע ברויט האט ער שוין אויפגעגעסען, און דאס בוך האט ער נאך ניט געענדיגט.

דאוויד האט זיך אומגעקוקט. עס איז געווען א געזונדטער, קרעפטיגער יונג פון א יאהר אכצעהן מיט א פאר רויטע באקען.

— אה, טי! — האט ער די האנד אויסגעשטעקט צו מישא'ן קאמעראדיש — נו, טשטא ס'טאבאי?

— ניטשעוא, — האט מישא געענטפערט, אריינבויגענדיג זיך אין בוך, — וואס לעזט דו? — אה, אננא קארענינא. נו, וואס איז דארט מיט לעווין?

— א מענש דער וראנסקי, — זאגט דאוויד ניט אהן קנאה — אן אפיצער מיט שפארען; אויף די „סקאטשקעס“ נעהמט ער, און מיט פרינצען פאהרט ער ארום. דאס הייסט געלעבט א גוטען טאג.

— און מיר געפעלט אננא, — האט ראחעל זיך אבגערופען פון ווינקעל ארוים, — גאנץ גוט, וואס זי איז אוועק פון מאן, איך וואלט אויך אוועק — אזא לאנגווייליגער.

— און דו האסט זיך ניט וואס אריינצומישען, — האט איהר דער ברודער אבגעענטפערט פון טיש, — א מיידעל ווייסט ניט פון אזעלכע זאכען.

— אהא, — האט זיך ראחעל אנגערופען ניט אהן גאוה — און איך האב דאס בוך שוין לאנג געלעזען; נאך אז איך בין אין פיערטען קלאס געווען האב איך עס געלעזען.

— וואס קאקאיא! — האט דאוויד געענטפערט דער שוועסטער מיט שפאט.

— אוי, וואס פאר א נאר ער איז, מישא, — האט די שוועסטער ווידער געזאגט אין א קלינגענדיג געלעכטערעל.

— אזעלכע דערוואקסענע מענשען ליעבען ביי טאלסטאי׳ען. וואס א גרויסער אפיצער, א רייכער פאמעשטשיק, א הויכער טשינאווניק. דאס זיינען אזעלכע אלע פארטיגע מענשען. זיי קאנען שוין ליעבען. אבער קיין סטודענטען זיינען גאר נישטא ביי איהם, — האט מישא זיך אנגערופען עפּיס אונבעדאכט און איז רויט געווארען.

— א, סטודענטען ליעבען זיך אויך, און ניט דוקה סטודענטען און גימנאזיסטקעס ליעבען זיך אויך, און ניט בלויז גימנאזיסטקעס, נור אזעלכע קליינע קינדער — ווייזט ראחעל מיט דער האנד — ליעבען זיך אויך. איך האב ניט לאנג געלעזען א ראמאן פון אזעלכע קליינע קינדער, — האט זיך ראחעל פון איהר באנק אבגערופען.

— דאס ווייס איך, — האט מישא געזאגט צו ראחעל׳ן, — אזוי אט סתם ליעבען; אבער איך מיין אויף א רעכטען אמת, אזא ליעבע ווי ביי טאלסטאי׳ען, שטארקע אייפערזיכטיגע ליעבע, וואס קאן צו גרויסע טהאטען ברענגען, ניט א גימנאזיסטקעס ליעבע מיט א סטודענטען־ליעבע. מעהר ווי בריוועלעך זיך שרייבען איז ביי יונגע סטודענטען ניטא. כדי שטארק ליעב צו האבען, מוז מען שוין א גאנ־צער מענש זיין, א גרויסער טשינאווניק, א הויכער אפיצער, אדער, צום ווייניגסטען, א בעריהמטער דאקטאר.

— ניין, אויף א רעכטען אמת, ניט קיין „גימנאזיסטקעס־ליעבע“ נור אנ׳אמת׳ע פארטיגע ליעבע, וואס קאן צו טהאטען ברענגען, איז

ביי יונגע גימנאזיסטען אויך דא, און עס טרעפט זיך ביי יונגע גימנא־זיסטקעס אויך, —האט ראחעל געזאגט, צושאקלענדיג מיט איהר קאפ.

— זעהסט דאך, אז מיט איהר וועסט דו גארנישט מאכען, ווייבערשע לאגיק, — האט זיך דאוויד אבגערופען מיט פעראכטונג אויף ראחעל.

באלד איז דער פאטער ארייננעקומען צולויפען, אויף גיך זיך די הענד אבגעוואשען, גענומען היים וואסער פון אייוען אראב, אריינ־געגאסען אין דעם שעפעל וואס איז דארט געשטאנען אויף דעם באנק נעבען דער מיידעל. און האט מיט דער האנד געוואונקען צו דאוויד'ן: אנו, קום נור אהער, דאוויד, קום אהער.

דאוויד האט זיך געאמפערט:

— ניט איצט. פאטער, שפעטער, פאר'ן שלאפען לעגען, איך וועל זיך אליין.

— ניין, פאר'ן עסען — קום אהער, קום אהער, פאר מישא'ן האסט דו זיך ניט וואס צו שעמען; די מוטער טהוט איהם אויף דאס־זעלבע, אז ניט — איז שלעכט, זעהר שלעכט. — ריידענדיג דאס, איז ער צוגעגאנגען צו דאוויד'ן, האט איהם גענומען ביי דער האנד און צום שעפעל מיט'ן ווארימען וואסער צוגעפיהרט.

דאוויד איז אהין געגאנגען צום שעפעל מיט א קינדיש שמייכעלע, גלייך ווי ער וואלט דעם פאטער דאס געלעכטערעל, וואס ער מאכט זיך, פערגונען און האט געוואונקען צו מישא'ן.

— ווי א קינד איז ער, ער לאזט זיך ניט דעם קאפ וואשען, — האט ראחעל געלאכט.

— און דו שווייג, דאס ריידען שאדט צו א געוואשענעם קאפ, — האט דער פאטער אהין געזאגט צו איהר.

באלד איז דאוויד'ס קאפ אין שעפעל געלעגען און דער פאטער האט איהם מיט זייף איינגעריבען, ריידענדיג מיט מישא'ן:

— נו. וואס, שוין ערהאלטען אנ'ענטפער פון אוניווערסיטעט? —

— נאך נישט.

— און וואו אהין פאהרסט דו?

— נאך ניט בעוואוסט. און דאוויד?

— איך וועל גאר ניט פאהרען אין אוניוורסיטעט, — האט דאוויד ארויסגעשריען פון שעפעל ארויס און, ארויסנעהמענדיג דעם

קאָפּ מיט די זייף פון דעם שעפעל ארויס, האָט ער געזאָגט, ניט קאָנענדיג עפענען די אויגען איבער די זייף, — אזעלכע קרעפטען ווי מיר דארפען זיך ניט אוועקזעצען אין אוניווערסיטעט, ווען דאָס גאַנצע פאָלק וואכט אויף. — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

— שוין גוט, שוין גוט, — האָט דער פאָטער געזאָגט, — אָבער די גאַנצע זייף איז אויף דער פּאָדלאָגע, שטעק נור דעם קאָפּ אין שעפעל — און ער האָט איהם אָנגעהויבען דעם קאָפּ אויפ'ם ניי צו זייפען.

אויף מישאַ'ן האָבען די ווערטער געמאַכט אַן איינדרוק. ער געהט ארום און קלעהרט וועגען אוניווערסיטעט, וועגען מערי'ן. נור אַן די רעוואָלוציע, פון וועלכער מען האָט שוין איבעראַל גערעדט, אַן די סאָציאַליסטישע בראָשורען, וואָס מען האָט איבעראַל געלעזען, און אַן דעם, וואָס גאַנץ רוסלאַנד האָט געדענקט און געהאָפט — אַן די פרייהייט — אַן דעם האָט ער גאָר פערגעסען. ער האָט זיך פערשעמט און, ווי שטענדיג ביי אזעלכע צופעלען, איז ער בייז געוואָרען אויף זיך.

— איך בין אַ נאַריש אינגעל, אַ אינגעל, אַ אינגעל. און אַ עגאָאיסט בין איך — אַ מיאוס'ער עגאָאיסט. בעת גאַנץ רוסלאַנד קלערט וועגען פרייהייט, טראַכט איך וועגען זיך און מערי'ן. אַח, ווי נאַריש איז דאָס. ניט פאָהרען אין אוניווערסיטעט, אריינוואַרפען זיך אין דער בעוועגונג — אויף ארבייט, אויף ארבייט.

אָבער וואָס? וואָסערע ארבייט? מען דארף זעהן, מען דארף זעהן, וואָס עס איז דאַ צו טהאָן און אריינוואַרפען זיך דערינען, אריינוואַרפען זיך מיט'ן גאַנצען לעבען, — האָט ער אין איין מינוט בי זיך אָבגעמאַכט.

ער איז איצט, אין דער מינוט, גרייט געווען זיין לעבען אוועקצוגעבען פאַר אַ זאַך, וואָס ער וואָלט געווען איבערצייגט, אַז זי וועט נוצען ברענגען.

אין דעם איז אריינגעקומען אַ יונגער־מאַן, אַ דאַרער און אַ הויכער, זעהר אַנשטענדיג אָנגעטהאָן. ער האָט אויסגעזעהען, ווי אַ רייזענדער.

נור אידער דער יונגער מאַן האָט נאָך צייט געהאַט „גוט נאַווענד"

— ניין, ניין. יונגער מאן, דאס איז ניט פאר מיר. מיר זיינען צו־אלט דערצו. וואס מיר דארפען, איז אט וואס: מילך, מילך, וואס מעהר מילך. די קינדער זיינען קראנק, די מאמעס האבען סוכאטע. גיט אונז מילך, א סך מילך. ניין, ניין, מיט ליטעראטור וועט איהר זייער הונגער ניט שטילען און אויך ניט מיט עפיס אנדערש. ניט פאר אונז. אפשר די, די (ווייזט ער אויף דאווידן מיט מישא'ן), זיי זיינען יונגע מענשען. זיי, ווענדט זיך צו זיי.

דאוויד, אויסוויישענדיג זיך די אויגען מיט'ן האנדטוך, האט זיך געווענדעט צום יונגען מאן, ווייזענדיג אויפ'ן פאטער מיט א געוויסען שפאט:

— אך ווי פילאנטראפי, ווי ליבעראלי! מיט זיי וועט איהר גאר־נישט מאכען. זיי קריכען מיט אליין אין „ראוו" אריין — ווייל דאס פאלק איז דארט. פארוואס האט איהר ניט געזעהען דאס פאלק ארויסצונעהמען פון „ראוו"? — ווענדעט ער זיך צום פאטער. ניט איהר וואלט בעדארפט אהין אריינצוקריכען און ניט דאס פאלק וואלט דערינען געווען. איהר זייט איהם אבער נאכגעקראכען. וואס פאקאיא פאליטיקא, — האט ער זיך געווענדעט צום יונגען מאן.

דער פאטער איז געשטאנען אין מיטען שטוב מיט א מינע, גלייך ווי ער וואלט זיך געפיהלט שולדיג. אודאי, האט דער זוהן רעכט. אודאי, וואלט גלייכער געווען דאס פאלק ארויסצושלעפען פון „ראוו", איידער אליין מיט אהין אריינצוקריכען. אודאי, האט ער רעכט, נור וואס איז דען געווען צו טהאן, וואס ער האט ניט געטהאן?

ער איז געשטאנען אין מיטען שטוב פערלעגען, געפיהלט זיך שול־דיג און האט זיך מיט'ן פינגער געקראצט דאס האלב גרויע בערדעל — וואס עס האט זיך גארנישט געפאסט צו זיין הויכער און דארער געשטאלט, און האט פאר זיך געמורמעלט:

— אודאי. וואלט גלייכער געווען דאס פאלק ארויסצושלעפען פון „ראוו". אודאי, אודאי. אבער געה נור אוועק פון פענסטער, דאוויד, וועסט זיך צוקיהלען.

— צו דעם איז דא אנ'עצה, — האט זיך אנגערופען דער יונגער מאן, און מען האט געזעהען אין זיין טאן, אז ער האט שוין ניט איינ־מאל געפיהרט מיט'ן דאקטאר דעם זעלבען וכוח, — און דאס איז — דער קלאסען־קאמפף.

— אבער נעגען וועמען קעמפפען? — האט זיך דער דאקטאר אנגערופען. איך בין דאך דארט, אין די הייזלעך יעדען טאג, די „בעלי־בתים" זיינען דאך נאך פיעל ארימער פון די ארבייטער, און די בעלי־מלאכות געהט עס דא טויזענד מאל ערגער ווי זייערע „מענשען". נעגען וועמען פיהרען עס א קאמפף? דאס זיינען דאך ניט קיין אר־בייטער און „ארבייט־געבער"; דאס זיינען דאך איין הויפען ארימע־לייט, וואס לעבען אלע אין איין פינסטערן „ראוו" און העלפען זיך איינער דעם אנדערען מיט וואס זיי קאנען. איך בין דאך דארט יעדען טאג. איך זעה עס דאך מיט די אייגענע אויגען. די בלאטע טריקענט דארט ניט אוים. ברענגט מילך פאר די קראנקע קינדער, ברענגט די זון, די זון פיהרט אריין און לאזען די שטאדטישע קאנאלען ניט דורכגעהן דורך דעם „ראוו". לופט, לופט גיט זיי... נעגען וועמען ווילט איהר קעמפפען? נעגען שוואכע, בלינדע ארימע־לייט? ווער איז דא דער אונטערדריקער און ווער דער אונטערדריקטער? עס איז דאך איין גרויסער „ראוו" מיט ארימע־לייט! — האט דער דאקטאר געשריען. זיינע אלטע אויסגעלאשענע אויגען האבען אנגעהויבען צו גלאנצען, זיין גאנצער וואוקס איז אויסגעגלייכט געווארען און איז געווארען עהנליך צו א יונגען־מאן.

— עטא ווסיא ראבאטשי נאראד, — האט זיך דער פרעמדער יונגער מאן אנגערופען, אב'פסק'ענענדיג.

דאוויד, ווישענדיג זיך נאך דעם קאפ מיט'ן האנדטוך, האט זיך אנגערופען צום יונגען־מאן:

— מיט איהם וועסט דו גארנישט מאכען. דאס האט אין זיך א פילנאטראפישע נאטקע. מיט קיין זאך וועסט דו עס ניט קאנען פון איהם ארויסהאקען. און, ווענדענדיג זיך צום פאטער, האט ער געזאגט:

— דא האנדעלט זיך ניט אום צוויי טויזענד מענשען פון „ראוו", נור אום א קלאס, און ניט אום פילאנטראפישער וואוילטהעטיגקייט, נור אום א פרינציפ. אט, ווענען וואס דא געהט.

דער פאטער איז אלץ געשטאנען ווי פריהער אין מיטען שטוב, האט זיך מיט'ן פינגער די בארד געקראצט:

— אודאי, אודאי, נו, געה נור אוועק פון פענסטער, וועסט דיר

אהיים איז שוין מישא געגאנגען אינאיינעם מיט'ן יונגען־מאן. ער האט דעם יונגען־מאן געקענט נור פון זעהן און האט געוואוסט, אז ער איז א פרעמדער, וואס איז אהער געקומען „ארבייטען" אין דער „פארטיי". ער האט זיך אויך מיט איהם איינינע מאל געטראפען ביי דאוויד'ן, נור ביז איצט איז ער מיט איהם ניט געווען בעקאנט און האט ניט געוואוסט זיין נאמען. דער יונגער־מאן האט איהם איצט אייניגעם אויסגעפערגט:

— איהר חבר'ט זיך שוין לאנג מיט דאוויד'ן?

— יא, שוין לאנג.

— יא, יא, — איהר זייט דאך ראזענצווייג?

— יא, פון וואנען ווייסט איהר?

— איך וויים. דאוויד האט מיר געזאגט. און איהר זייט א סאציאליסט?

מישא האט געשמייכעלט:

— אזוי, האלב. — — — — — — — — —

— דאס איז אמת, איך מיין: איהר געהערט צו א פארטיי?

— ניט אינגאנצען. איך בין ניט קלאר.

— אויב איהר אינטערעסירט זיך, קומט שבת אהין צו ארקאדיען. בורעט סבארקא, — האט דער יונגער־מאן געזאגט — קומט מיט דא־ווידץ.

— גוט, האט מישא געזאגט.

— ביי אייך איז וואהרשיינליך דא, וואו עפים צו בעהאלטען, — האט דער יונגערמאן געזאגט זעהר פערטרויענספול, מיט א שמייכעל.

— וואס מיינט איהר? — האט מישא געפרעגט ערשטוינט.

— איך מיין דאס, — האט דער יונגער־מאן געזאגט מיט א געלעכטערעל, ארויסנעהמענדיג פון הינטער דעם ראק א פעקעל — — „ליטעראטור" און איבערגעגעבען מישא'ן, — ביי לייזעראוויטש'ן איז ניט זיכער. ביי אייך — פיעל מעהר. איהר וועט עס איבערגע־בען דאוויד'ן. און שבת קומט, — האט דער יונגער־מאן געענדיגט און איז ערגיץ־וואו פערשוואונדען אין א ליקעל פון „ראוו".

מישא האט גענומען דאס פעקעל און איז אהיים געגאנגען דער־מיט און איז, רויט פייער, ארויף אויף די טרעפען צו זיך אין שטיבעל.

אריין צו זיך אין צימער, האט ער זיך פערשלאסען, ארויסגע־נומען דאס פעקעל — — — ליטעראטור, געהאלטען עס אין דער האנד, א מינוט ניט געוואוסט, וואס דערמיט צו טהאן. ער האט געהאט דאס געפיהל, אז ער איז אריינגעטראטען אין א גע־היימניספאלען בונד און מען האט איהם אנפערטרויט זעהר א וויכ־טיגע אויפגאבע. ער האט די מינוט פערגעסען אז מערי'ן, קאוואל־סקי'ן און אן אלעם און איז געגאנגען מיט גרויס פארזיכטיגקייט און ערנסט בעהאלטען דאס פעקעל אין טהירעל פון אייוועז.

דאס נייגטע קאפיטעל.

ביי די ברעגענס פון דניעפר איז געלעגען קאוואלסקי אויסגע־צויגען א נאקעטער. א נאסער און האט געקוקט אין דעם בלאהען ליכ־טיגען הימעל אריין. די שטראהלען האבען זיך ווי א נעץ פערשפרייט איבער'ן ברעג און געוואריעם זיין קיהלען גערונצעלטען קערפער. זיינע גלידער פון חעמד ביז'ן שטרויענעם הוט האט ער אויסגעווא־שען און זיי האבען זיך געטריקענט אויף די צווייגלעך פון די קוס־טען. דער טאג איז געווען האטש א שעהנער, רייפער זומער־טאג — דאך א ווינדיגער. די אויבערפלאך פון וואסער ווי זיין הויט זיינע גערונצעלט געווען און קאלט. דאס וואסער איז שטיל געווען און געקעסטעלט און ער איז געלעגען די הענד אונטערן קאפ און געקוקט אין הימעל אריין. ער האט זיך דערמאהנט א סצענע פון זיין קינד־היים, ווען ער איז נאך אין דער היים געווען — און האט געלאכט און אין געדאנק זיך געפרעהט דעריבער:

... עס איז שבת אין דער פריה. א זומער טאג. די זון שיינט שוין אריין דורכ'ן פענסטער, וועלכע האט דעם ערשטען בעזוך געמאכט אין דעם שלאף־צימער, וואו ער מיט זיינע פינף ברידער האבען געשלאפען. דערינען, אין דער צווייטער שטוב, איז די מוטער שוין וואך — זי וויל אין שוהל געהן. זי נעהמט ארויס וועש פון קאמאד און לעגט פאר יעדען יונג אנידער א בעזונדער פעקעל: א העמד, א פאר גאט־קעס, א פאר שפאר־עטקעס און א ציצה־כנפות. יא, א ציצה־כנפות. נור שטענדיג זיינען די ציצית געווען ניט כשר. ווארט — באלד וועקט

זיך א יונג אויף און קוקט אריבער צו איהם פון צווייטען בעט און ווינקט עפּיס צו איהם. עס איז געווען זיין אינגערער ברודער משה, וואָס האָט אהיז געוואונקען צו איהם און האָט געוויזען אויף זייער, מיט א יאָהר עלטערען, ברודער, חיים נאָטע, וועלכען מען האָט גערופען מיט'ן צונאָמען: „נאָז“ (די ברידער ביי זיי און דער היים האָבען יעדער געהאָט א צונאָמען). „נאָז“ ליעגט איצט איינגעגראָבען דעם פּנים אין קישען און שלאָפט געשמאַק.

ער האָט גענומען א שטיוועל, וואָס איז געלעגען פאַר זיין בעט, און האָט געגעבען א לאָז אהין צום שלאָפענדיגען ברודער און האָט זיך פלינק געגעבען א דרעה־אויס צו דער וואנד און האָט זיך געמאַכט שלאָפען ווייטער.

איצט האָט „נאָז“ אויפגעהערט צו שנאָרכען, געמאַכט א געוואַלד, קוקט זיך אום און קלערט, פון וועלכער בעט דער שטיוועל איז אהער געקומען צופליהען, — כדי ער זאָל איהם אהין צוריקשיקען. ער, קאָוואלסקי, בעהאלט דאָס פּנים טיעפער אין קישען און האָט מורא פאַר א קלאַפּ...

קאָוואלסקי האָט געוואָלט ארויס מיט א געלעכטער, דערמאָהנענדיג זיך די סצענע, נור ער האָט פלוצלינג פערנומען א שטיל רוישען צווי־שען די קוסטען. ער האָט זיך איינגעהערט — ערשט עס וואַרפט ווער אריבער צו איהם קליינע שטיינדלעך.

— ווער איז דאָרט? — רופט ער אויף פּויליש.

— הויב זיך אויף, דו פּוילזאַק איינער, — רופט איהם א שטים צו אויף מאַלאָראַסיש. ער האָט זי דערקענט, עס איז וואסיל'ס טאָכטער.

— אי, איך פערשטעה ניט וואָס דו רעדסט. אהער, דאָ אהער קום, — זאָגט ער, — טהו זיך אויס און באָד זיך אין וואסער.

א פּולע האַנד זאַמד איז געפאַלען אויף זיין לייב.

— חאַ־חאַ־חאַ.—האָט אָבגעקלונגען א פרייש געזונד לאַכען ארום איהם. ער האָט זיך איצט אומגעקוקט און האָט זיך געזעהען ארומ־גערינגעלט פון א גאַנצער באַנדע פּויערשע מיידלעך, וועלכע האָבען זיך דערנעהענט צו איהם מיט שטרויענע שטריק אין די הענד.

— בינדען איהם, — האָט איינע געשריען.

— שלעפּען איהם אין פעלד אריין.

— אין פוהר היי איהם בעהאלטען.

און עס זיינען איהם בעפאלען מיידלעך און עס האט איהם בענאסען א געזונד, יונג לאכען.

פערשעמט פון אזוי פיעל מיידלעך, האט ער געפרובט צו כאפען דאס העמד אויף זיך. די מיידלעך האבען עס איהם ארויסגעריסען און איינע האט שוין געוואלט איהם די העמד פערבינדען.

ער האט זיך אנגעהויבען צו וועהרען, אבער ער האט געזעהען, עס איז אומזיסט, — האט ער זיך געלאזט די העמד פערבינדען און זעהן וואס וועט זיין.

— שלעפען איהם אין היי אריין, אין היי אריין, — האבען די מיידלעך געשריען און האבען איהם געצווינגען אין פעלד אריין.

דער רוקען האט איהם געברענט פון דעם רייבען אין זאמד. ער איז געווען ווי אין א חלום. ער האט ניט געוואוסט, צי זאל ער זיך פרע־העו, צי זאל ער פערצווייפלען איבער זיין לאגע, אין וועלכער ער גע־פינט זיך איצט.

נאהענט ביים ברעג איז געווען דאס פעלד היי. די מיידלעך האבען איהם אנגעהויבען צו בעווארפען מיט אבגעשניטענע היי, איין קופע נאך די צווייטע, ביז מען האט איהם שוין נארנישט ארויסגעזעהען.

באלד האט ווער געשריען: דער עקאנאם געהט! און זיי האבען איהם געלאזט ליעגען און זיינען מיט א הילכיג לאכען אוועקגעלאפען צו דער ארבייט.

קאוואלסקי האט זיך קוים ארויסגעקליבען און אונטער דער קופע היי, צוריקגעקראכען אויף אלע פיער צום טייך, לייז געמאכט זיך פון די בונדען און בעזעהן די וועש, צי איז עס שוין טרוקען.

אנגעטהאן זיך, איז ער צוריק אין דארף אריין. די שיקסעס האבען איהם בעמערקט, געהענדיג אויפ'ן וועג, האבען זיי איהם נאכ־געשריען און נאכגעלאכט.

ער האט צו זיי מיט דער האנד געדראהט:

— הע, ווי יוכע, איהר וועט זיך שוין אויסריכטען.

נאך דריי טעג איז קאוואלסקי שוין בעקאנט געווען אין גאנצען דארף מיט אלע פויערים און פויערטעס. ער איז געווען א היימישער מענש אין דארף און די מיידלעך האבען מיט איהם שפאס געטריבען.

אריינגעקומען אין שטוב אריין, וואו ער האט געוואוינט, האט ער געטראפען די גויע, ווי תמיד, וויגענדיג דאס קינד, וואס איז געלעגען אין א ליילעך. וועלכער איז געווען אנגעבונדען צום באלקען, און זי האט געהאלטען א רוסישען בריעף אין דער האנד, וועלכען זי האט געקראגען פון מאז. וואס האט געדיענט אין די זעלנער. קאוואלסקי האט גענומען פון איהר ברויט, פוטער, מילך און, עסענדיג, האט ער איהר דעם בריעף געלעזען: דער מאן דאנקט איהר פאר די דריי רובל, וואס זי האט איהם געשיקט, און פרעגט זיך נאך אויפ'ן שניט, און ראטה, אז מען זאל פריהצייטיג פון פעלד דאס היי אראבנעהמען, ווארום ביי זיי איז ראטע זאגט מען, אז זיי וועלען האבען „נאסע מאנעווערס“, — עס הייסט, עס וועט אין הערבסט פיעל רעגען זיין.

די גויע האט אויסגעהערט דעם בריעף, וואס איז געווען געמישט מיט אידישע ווערטער, ווארום, זעהט זיך אויס, א איד האט איהם געשריבען און דער שרייבער האט געוואוסט, אז א איד וועט איהם לעזען; דורכדעם האט ער נים געשפארט קיין אידישע ווערטער דארט, וואו ער האט נים געקאנט געפינען קיין רוסישע.

די גויע האט באלד אוועקגעלייגט דאס קינד און האט אנגעהויבען צו רופען אין הויף דעם פאראבעק, אז ער זאל דעם וואגען איינשפאנען, און זי האט זיך באלד גענומען אויסצופיהרען דעם מאנ'ס בעפעהל, וואס איז געווען אזוי ווייט, אז דער בריעף פון איהם איז געגאנגען אכט טאג.

ער האט זיך דערמאהנט, אז ער דארף אין זיין גארדעראב נאך עפים צו פעררירכטען, וואס האט זיך אבגעריסען ביים היי, איז ער אוועק אין דער אידישער קרעטשמע קויפען שווארצע פאדעם. ביים איד האט ער געטראפען ווי דענסטמאל, די עלטערע טאכטער מיט דעם חתן דעם זעלנער, וועלכע זיינען געזעסען אין א ווינקעל און עס האט זיך געדראכט, אז זיי זיצען פון דענסטמאל אן נאך און עסען ארויס פון דעם אייגענעם טעלער.

דער איד האט זיך ארומגעדרעהט פערזארגט, אויסגעקוקט, אז א סוחר זאל אדורכפאהרען און מ'זאל עפים קאנען פערדיענען, האט זיך די הענד געבראכען און געברומט פאר זיך:

— דער חתן, אוי, דער חתן! דער עסט מיך אויף מיט די קאפאטעס.

אין דעם האָט קאָוואַלסקי געזעהען אַ פוהר דורכפאָהרען.

עס איז געפאָהרען אַנטאָן אין שטאָדט אריין מיט זיינע צוויי עלטערע יונגען. קאָוואַלסקי איז שוין מיט זיי געווען בעקאַנט, האָט ער זיך מיט זיי בעגריסט און מיט אַ פולען קאַפּ היי, וואָס ער האָט נאָך געהאַט פון פעלד, און מיט אונאָרדנונג אין זיין גאַרדעראָב, צו וועלכען ער האָט זיך איצט געגומען, האָט ער זיך אין שטאָדט גע־לאָזט.

זיצענדיג אויף דער פוהר מיט דעם פויערשען קאַפּעלוש און די געוואַשענע הויזען, וועלכע זיינען שטייף געוואָרען פון דער זון, מיט זיין ניט־ראַזירטעם געזיכט, וועלכעס האָט אויסגעזעהען ווי שמוציג, האָט ער די ערשטע אין שטעדטעל בעגעגענט מערי׳ן, וועלכע האָט מיט איהרע אַ חבר׳טע שפּאַצירט. זי איז געווען אָנגעטהאַן אין אַנ׳איינפאַך, אַבער אין אַ זעהר געשיקט רייזע־קליידער. דאָס עקזאָטישע וואָס ער האָט בעמערקט אין איהר ביים ערשטען בעקענען, איז אינגאַנצען פון איהר פערשוואונדען געווען. זי איז געווען אָנגעטהאַן בירגערליך, איינפאַך און האָט זיך געהאַלטען מיט דעם גוטען בענעהמען, וואָס מען האָט פאַר „דער גאָס“. די ווייבער אויף די שוועלען פאַר די גע־וועלבער האָבען איהר נאָכגעקוקט מיט קנאה — די רייכסטע און אָנגעזעהנסטע כלה פון שטאָדט, וועלכע קומט אַרויס פון שעהנסטען הויז. און אין מערי׳ס האַלטען איז געווען, ווי זי וואָלט געווען גע־וואוסט פון דעם, וואָס די ווייבער טראַכטען.

זי האָט איהם פריהער בעמערקט ווי ער זי, און זי האָט צו איהם אַפּער געקוקט פון אונטער איהר קאַפּעלוש, האָט אויף איהם אַ דורכדרינגליכען בליק געוואָרפען און פריינדליך געגריסט. אויף איהרע ליפּען האָט זיך בעוויזען יענער שמייכעל, וואָס איז נור געווען איינען מערי׳ן, און אין דעם שמייכעלע האָט זי אויפגעעפענט דאָס טיעפע געהיימניס פון איהר הארץ און יענעם, וועמען זי האָט בעשאָנקען מיט דעם שמייכעל, האָט זי מיטגעצויגען אין איהר געהיימניס אריין.

קאָוואַלסקי איז רויט געוואָרען און האָט פערלעגען — וואָס איז גאַר ניט געווען אין זיין כאַראַקטער — דעם קאַפּעלוש אַראָבגע־נומען.

דאס צעהנטע קאפיטעל.

די פוהר איז ווייטער געפאהרען. מערי מיט דער חבר'טע זיינען פערשוואונדען. איהם האט ארומגענומען א שאם־געפיהל ניט בלויז פאר זיין אַנטהויעכטס, נור אויך פאר זיך זעלבסט. ער האט זיך גע־פיהלט וואַכענדיג מיט זיין פויערישען קאפעלוש און מיט זיינע גע־וואשענע הויזען. דער פויער מיט די צווי זיהן זיינען איהם פער־מאוס'ט געווארען און ער האט געהאט דאס בעדערפניש, ווי אַמ־שנעלסטען זיך איבערצוטהאָן, אויסצופוצען זיך אין שווארצען און צו געהן אין א פיינע געזעלשאפט אריין.

ער איז אראב פון וואגען און האט זיך דערמאָהנט אַז זיין קאסטום — ווי ווייזט מען זיך אזוי פאר א מענשען אין די אויגען?

איידער ער איז אויפ'ן דארף געגאנגען, האט ער געלאזט זיינע זאכען אין הויז פון מישא'ס עלטערען. ער האט געוואלט אהין געהן, זיך איבערטהאָן, האט ער זיך אבער געשעמט צו ערשיינען פאר זיי אין אזא הלוך.

לאנג האט ער זיך געשלאגען אין דער דעה — צוריקצופאהרען אין דארף אריין, אדער איבערבלייבען אין שטאדט. דאס דארף אבער און די פויערטע, ביי וועלכער ער האט געוואהנט, און די גאנצע פויערשע אומגעבונג, האט זיך איהם איצט אויסגעוויזען אזוי וואַ־כענדיג, אזוי ברודיג, און דער פערלאנג צו ווייזען זיך פאר מענשען און מענשען צו זעהן איז ביי איהם אזוי געשטיגען, אז ער האט ביי זיך דאס אבגעמאכט אהין צו געהן, צו לייזער ראזענצווייג, מישא'ס פאטער, אזוי ווי ער איז.

אין דער שטוב האט ער געטראפען די מאדאם ראזענצווייג, וועלכע האט איהם ניט דערקענט, געקוקט ערשטוינט און געפרעגט, וואס ער וויל. קאוואלסקי אבער מיט זיין לייכטיגקייט אין ריידען האט באלד אין איין מינוט אלץ צורעכט געמאכט.

— זי דערקענען מיך ניט? — כ'האב עס באלד געוואוסט, אז מענשען וועלען מיך ניט דערקענען, אבער זי וועלען מיר ענטשולדיגען מיין קאסטום, — איך בין צו־לאנג אין דארף געזעסען. ביי אונזער ארבייט קריכען מיר צומאל אין פערשיעדענע זומפען, „די וואלקענס כאפען", — האט ער זיך אויסגעדריקט אין דעם מאלערישען זשארגאָן.

די מאדאם ראזענצווייג האט איהם איצט דערקענט.

— אה, פאן קאוואלסקי, — האט זי געזאגט מיט א ליעב גע־לעכטערל, — איך האב אייך ווירקליך נים דערקענט, ענטשולדיגט. מיין זוהן האט מיר דאן געזאגט, אז איהר זייט אויפ'ן דארף געבלי־בען און מיר האבען געווארט אויף אייך מיט מיטאג. איך האב גע־מיינט...

קאוואלסקי האט זיך פערבויגען און געמאכט א זשעסט, ווי ער וואלט אין א סאלאן געווען.

— דאס מוזען זיי שוין ענטשולדיגען. מיר, מאלער, זיינען אונטערגעווארפען יעדער לוינע פון וואלקען און יעדער לוינע פון זיך זעלבסט. פאר א שעהנעם זונען־פלעק וועלען מיר אלץ אוועקגעבען. עס האט זיך זעהר געוואלט אין דארף פערבלייבען.

— נו, געפעלט אייך אונזער לאנדשאפט, די ברעגעס פון דניעפר?

— הערליך! איך רעכען דא דעם גאנצען הערבסט צו פערבליי־בען. אין הערבסט, ווען די אלע בלעטער וועלען רויט ווערען, מוז עס זיין צום ענטציקען, — האט קאוואלסקי גערעדט אין אזא פיינעם טאן, און אזוי עלעגאנט זיך פערבויגען, אז ער האט פערגעסען אן זיין קאסטום.

די דאמע, זעהט אויס, האט זיך אויך פערגעסען אן דעם הלוך, אין וועלכען קאוואלסקי געפינט זיך. איהר איז זעהר געפעלען געווא־רען זיין ארט ריידען און האלטען זיך. זי האט זיך גערעכענט פאר א אינטעליגענטין און עס האט איהר זעהר אימפאנירט א קינסטלער, האט זי רעכט גענומען זיין הלוך, וואס דאס געהערט דאך איי־גענטליך צו די קינסטלערישע בעשעפטיגונגען.

זי האט פלוצלינג אנגעהויבען צו ריידען דייטש:

— זי ווארען אין אקאדעמיע, וואהרשיינליך אין פעטערסבורג?

ניין, איך בין געווען אין קראקוי, — האט קאוואלסקי זיך אנגע־רופען זעהר העפליך אויך אין א שלעכט דייטש, וועלענדיג צוליעב טהאן דער דאמע.

— איך האב אויך א קוזין א מאלער, — האט די דאמע געזאגט גרויסארטיג און האט געקלונגען צו דער דיענסט, אז זי זאל טהיי דערלאנגען.

— אָבער די אַקאַדעמיע גיט ניט פֿיעל. יעדענפֿאַלס ניט דאָס אַקאַדעמישע. זי איז פֿול מיט שלעכטע קאָפּיעס פֿון די אַנטיקען. אַנשטאָט צו געבען דעם נייעם פֿרישען גייסט, וואָס קומט אַריין, אַ פֿענסטער און לייווענט און איהם אַרויסצושיקען אין פֿעלד אַריין: זעה און מאָל — שטעלט מען פֿאַר איהם אַנידער אַ שלעכטע קאָפּיע פֿון אַ גריכישער אַנטיקע און מען זאָגט איהם: צייכען נאָך! צו וואָס טויגט זאַכען ווען די וועלט איז אַזוי שעהן?

די דאַמע איז ניט געווען איינפֿערשטאַנען מיט קאָוואַלסקי׳ן. די אַקאַדעמיע גיט רוטינע און צאַמט דעם וואָהרלאָזען און ווילדען גייסט, נאָר איהר איז דאָס געשפּרעך זעהר געפֿעלען געווען, ווייל עס איז געווען אינטעליגענטיש און זי האָט דערביי געקאָנט אַרויסווייזען איהר גרויס־שטעדטיגקייט, איהר דייטש־שפּרעכען. דערפֿאַר איז איהר קאָוואַלסקי אויך זעהר געפֿעלען געוואָרען.

קאָוואַלסקי האָט עס געפֿיהלט, און ער האָט ווייטער גערעדט איז זעהר אַ גוטע לוינע און געשפּיעלט דעם אינטעליגענט אין דער פֿוי־ערישער קליידונג.

באַלד איז אַריינגעקומען סאָניע. זי האָט אויך האַלב אין דעמע־רונג ניט דערקענט קאָוואַלסקי׳ן. קאָוואַלסקי האָט זיך פֿערבויגען און זיך געווענדעט צו איהר:

— דאָס פֿריילין דערקענט מיך ניט. איך וויים. אין מיין קאָסטום, נאָך אין מיין קאַפּעלוש מוז איך אויסזעהן ווי אַ סטראַשידלע, וואָס מען שטעלט אַוועק אין פֿעלד די פֿויגעל צו פֿערטרייבען.

די מוטער האָט ווידער געלאַכט:

— דאָך פֿאַר אַ סטראַשידלע זייט איהר צו־ברייט, — און, ווענ־דענדיג זיך צו דער טאָכטער, זאָגט זי אויף קאָוואַלסקי׳ן:

— פֿילייכט וועט דער פּאַן קאָוואַלסקי מיט אונז מיטגעהן צום פֿעטער? עס איז מיין מאַנ׳ס אַ ברודער, עס איז דאָרט היינט אַ טהיי־אַבענד.

— פּאַן קאָוואַלסקי קען דאָך מערי׳ן, זי איז דאָך מיט אונז אינ־איינעם אין דאָרף געווען.

— אָה. האָט קאָוואַלסקי אויסגערופֿען אַ ביסעל צומישט, — ווען זי וועלען מיך מיטנעהמען, מיט׳ן גרעסטען פֿערגעניגען, כאָטש איך וויים ניט, — האָט ער אָבגעהאַקט דעם זאַץ, — אָבער דאָך אַזוי, אין

מיין הלוף. יעדענפאלס, יאַ צום טהיי אבענד אָדער ניט צום טהיי־אבענד מוז איך מיין פויער פון מיר אראבוואַרפען, מענשען שרעקען זיך פאַר מיר.

— אויבען ביי מיין זוהן, זי האָבען דאָך דאָרט אויבען איהרע זאַכען. מיין זוהן איז, דאַכט זיך, אין דער היים.

קאַוואַלסקי האָט זיך העפליך פערנויגט.

— מישאַ, מישאַ, פאַן קאַוואַלסקי איז דאַ, — האָט די מוטער צו איהם אַרויפגערופען.

מישאַ איז געזעסען און געלערענט עטוואַס. ער האָט פריינדליך עמפפאַנגען קאַוואַלסקי'ס ליעבליך לעבעלן.

— איהר וועט דאָך מיר ערלויבען איבערצוטהאָן זיך אין אייער צימער?

— מיט'ן גרעסטען פערגעניגען, — און מישאַ האָט איהם שטיל־שווייגענד, נור מיט אַ פריינדליך לעבעלן בעדיענט, זייף איהם דער־לאַנגט און וואַסער אָבגעגאָסען פאַר איהם. קאַוואַלסקי האָט פריינדליך און קאַמעראַדיש גערעדט צו איהם.

— איהר האָט אַ פאַרטרעפליכע מוטער, אַ אינטעליגענטנע פרוי. גאַנץ זעלטען, גאַנץ זעלטען אין אידישע רייכע הייזער.

אין אַ פערטעל שעה אַרום איז קאַוואַלסקי ערשיענען אין עס־צימער אויסגעפּראַנטעוועט אין אַ שוואַרצען אַנצוג. אַ גרויסער רובין, קינסטליך אין אַלט־גאָלד איינגעפאַסט, האָט אַרויסגעשימערט פון זיין ברייטער טערקישער קינסטלער־קראַוואַט. זיין נאַרוואַס שוואַרץ בעוואַקסען בערדעל, וואָס האָט אַזוי ברודיג געמאַכט זיין געזיכט, האָט אַ מענליך אויסזעהן צוגעגעבען. זיינע אויגען זיינען איצט קלאָר געוועזען און גרויס. זיין געזיכט האָט אַנגענומען זיין נאַטירלי־כען קאָליר. עס איז געוועזען אַ קרעפטיגער מאַנספערשוין פון איינינגע און צוואַנציג יאָהר. זיין יוגענדליכע ענערגיע האָט איהם פון די אויגען, פון זיין פליישיגען נאָז, פון זיינע ליפּען אַרויסגעשפּראַצט.

מאַדאַם ראַזענצווייג האָט איהם ניט דערקענט, זיין אויסערליכעס האָט אויך געמאַכט אויף איהר אַנ'איינדרוק און זי האָט גענומען איהר דייטש מיט אַ טאָן העכער.

אַז זיי זיינען שוין געווען אין קאָרידאָר אויף דעם וועג צו מערי'ן, האָט די מוטער אַרויפגערופען צו מישאַ'ן אין שטוב:

— מישא, מישא, מיר זיינען פארטיג.

מישא האט ניט געענטפערט.

— וואס איז מיט איהם? — זאגט די מוטער אונרוהיג, — סאניע, זיי אזוי פריינדליך און געה ארויף נאך איהם. ער איז פערטיעפט אין לערנען און הערט אונז ניט. דאס קינד ארבייט צופיעל, — האט זי זיך געווענדעט צו קאוואלסקי'ן.

סאניע איז ארויף צו מישא'ן און באלד אראבגעקומען:

— מישא געהט ניט.

— פארוואס, מישא?

מישא האט זיך געוויזען אויף דער אויבערשטער טרעפ.

— מאמא. איך בין זעהר פערנומען, איך קאן ניט מיטגעהן.

— ווען דו אהין קומען?

— פילייכט, אדיע!

— פערגעס עס ניט, מערי ווערט זיך זעהר בייזערן, — האט די מוטער געזאגט און א קליין שטיל לעבעלן האט געשוועבט איבער איהרע ליפען.

מישא איז רויט געווארען און איז אריין צו זיך צוריק אין צימער.

דאס עלפטע קאפיטעל.

ביי מערי'ן איז היינט געווען אנ'אבשיידס־אבענד צו עהרען פון איהר חבר'טע, דאס פריילין קעניג, וועלכעס איז געפאהרען קיין אויסלאנד שטודירען. צו דעם צוועק איז געקומען א גרעסערע געזעלשאפט פון מיידלעך, ערשט געענדיגטע גימנאזיסטקעס, חבר'טעס פון מערי'ז. אדער פון פריילין קעניג. אויסער די מיידלעך זיינען אויך געקומען די עלטערען אדער זייערע עלטערע שוועסטער און אייניגע לעהרערס און לעהרערינס פון דער פריוואטער אידישער מעדכען־שוהל, וואס איז געווען אין שטאדט, מיט דער פערוואלטערין מאד־מואזעל מייזעל אין דער שפיץ.

קאוואלסקי האט נאך געהערט אין קארידאר דאס פרעהליכע לא־כען פון די מיידלעך און דעם רעש פון זייערע ווייסע, געוואשענע

אונטער סליידלעך. ער איז אריינגעקומען אין גרויסען עס־צימער, אין וועלכען עס איז געזעסען א גרעסערע געזעלשאפט און טהיי געטרונקען. זייז געזיכט און זיינע בעוועגונגען האבען אנגענומען א שעמעוודיגען צוריקהאלטענדיגען אויסדרוק, וואס איז איהם אייגען געוועזען ביי דעם אנבליק פון א גרעסערער אונבעקאנטער געזעלשאפט. ווען די מאדאם ראזענצווייג האט איהם אלעמען פארגעשטעלט „פאן קאוואלסקי", האט זיין בליק אויסגעדריקט פערלעגענהייט און דאס איז ביי איהם נאטירליך געוועזען.

עס זיינען געווארען געריכטעט אויף איהם אונשולדיגע, נייגעריגע בליקען פון די מיידלעך און דאס האט ארויסגערופען ביי איהם רויטע, שעמעוודיגע פלעקען אויפ'ן געזיכט. א פאר מינוט איז ער געשטאנען פערלעגען, געבויגט דעם קאפ צו די דאמען, געווארט עלעגאנטיש, ביז מען וועט איהם צוערשט די האנד דערלאנגען. באלד אבער האט ער געפונען זיין טאן, א פריי קינסטלערישעם האלטען, אזוי ווי ער איז געוועהנט געוועזען בעת די עמפאנגס־אבענדען ביי זיינע מעצענאטען.

מערי האט פערווירט געקוקט אויף קאוואלסקי'ן. זי האט זיך אין ערשטען אויגענבליק ניט געלאזט גלויבען, אז דאס איז ער. איהר איז געוועזען עפּיס, ווי א וואונדער וואלט געשעהען — פון וואנען האט ער זיך דא גענומען? ווי אזוי איז ער אהער געקומען? נור דאך איז איהר זיין געזיכט, זיין איצטיגעם אויסזעהן און האלטען אזוי גוט בעקאנט געוועזן, גלייך ווי זי וואלט איהם שטענדיג אזוי געזעהן. זי האט געוואוסט, אז קאוואלסקי מוז אזוי אויסזעהן.

ער האט זיך פערבויגען פאר דער געזעלשאפט און מאדמואזעל מייזעל, אנ'עלטערעם פריילין, מיט שעהנע גרויע האהר האט איהם ווי פאר אלע די האנד אויסגעשטרעקט. קאוואלסקי האט מיט זיין פוילישער מאנער לייכט אנגעגריפען די האנד און זיך פערבויגען פאר איהר; געשלאגען זיך אין דער דעה, צי זאל ער איהר, נאך דעם פוילישען מנהג, יא קושען די האנד, צי ניט. די געזעלשאפט האט עס בעמערקט און דאס האט געמאכט א גוטען איינדרוק. מערי האט איהם צוגעפיהרט אהן ווערטער צום פאטער, וועלכער איז געזעסען אין א ווינקעל שטוב ביי א קלענערען טיש מיט אייניגע חשוב'ע הערען, מיט דעם באנקיר קעניג, דאקטאר גאלדמאן און זיין ברודער. זיי

האָבען טהיי געטרונקען און עטוואָס געשמועסט. מערי האָט איהם פאָרגעשטעלט דעם פאָטער, די הערדען און האָט איהם איבערגע־לאָזט דאָרט ביי דער געזעלשאַפט פון די עלטערע. אַליין איז זי צוריק אוועק צו דער געזעלשאַפט פון די דאַמען מיט די מיידלעך, און האָט ווייטער אָנגעהויבען מיט זיי צו פיהרען דאָס אָבגעבראָכענע געשפּרעך, וועלכעס האָט זיך געדרעהט אום די שטעדט אין דער שווייץ, וואו די אידיש־רוסישע סטודענטען שטודירען. דאָס הויפּט־וואָרט האָט געפיהרט אַ עלטערע פריילין, זעהר אַ מיאוס'ע, וואָס איז ניט לאַנג געהאַט צוריקגעקומען פון אויסלאַנד, און האָט מיטגעבראַכט דעם טיטול דאָקטאָר פילאָזאָפיע.

מערי האָט פון צייט צו צייט אהין געוואָרפען אַ בליק, וואו קאָ־וואלסקי איז געזעסען מיט איהר פאָטער, און אויף איהרע ליפּען האָט געשפּיעלט אַ לייכטער טריאומפירענדער שמייכעל. איהר האָט גרויס הנאה געטהאָן דער אייגפאַל אהינצופיהרען קאָוואלסקי'ן צו דער גע־זעלשאַפט פון די עלטערע הערדען און איהם דאָרט איבערצולאָזען, ניט אינאיינעם מיט איהרע חבר'טעס און די לעהרער. און מיט אַ בעזונדער פערגניגען האָט זי בעאָבאַכטעט איהרע חבר'טעס, וועלכע האָבען שטיל, בגנבה אַהין געוואָרפען בליקען צו קאָוואלסקי'ן, ווי עס וואָלט זיי פערדראָסען, וואָס מען האָט פון זיי אוועקגענומען אַזאַ אינטערעסאַנטען יונגען־מאַן און, אַז זי האָט געזעהן, אַז קאָוואלסקי איז שוין אריין מיט די הערדען אין אַ בעליעבט געשפּרעך, האָט זיך אין איהר שטים געהערט אַ פערשטיקטע בעהאַלטענע פרייד, און זי איז פלוצלינג אונגעהויער גוט געוואָרען צו דער מוטער, וועלכע איז פער־שעמט, מיט אַ ביסעל מורא געזעסען אין אַ ווינקעל, צוגעקוקט זיך צו די געסט און האָט גוטהערציג, אידישליך צוגעשמייכעלט. די מוטער האָט פאַר די מיידלעך צוגערוקט אויבסט און קאָנפעקטען און האָט זיי מיט אַ פערשעמטער גוטוויליגקייט איינגעלאַדען צו געניסען, מיט דעם אידישען מאָן. ווי מען פערבעט אויף אַ אידישער חתונה:

— פערזוכען זי, עס איז גוט, — פאַרוואָס געניסען זי ניט עט־וואָס?

מערי האָט די מוטער ארומגענומען, געקושט זי אין האַנד (וואָס זי פלעגט ניט אָפט טהאָן) און צוגעפיהרט זי צו דער מאַדמואזעל מייזעל און האָט צו איהר געזאָגט אויף רוסיש:

— מאדמואזעל, מאמא לאזט מיך ניט פאהרען קיין פעטערבורג, ריידען זי מיט איהר. בערוהיגען זי מאמא, אז עס איז ניט קיין געפאהר. מאמא האט אזוי מורא! — האט זי געזאגט, קושענדיג די מוטער אין האנד.

די אידענע, ניט געוועהנט פון דארף צו אזוי פיעל געסט, איז געשטאנען איצט. ווען דער גאנצער עולם האט געקוקט אויף איהר, פערווירט. זי האט נור גוטהערציג געשמייכעלט, און טרעהרען האבען זיך איהר געוויזען אין די אויגען אויף איהר קינד'ס חכמה און בעלערענטקייט. האט זי די טאכטער געקושט אין קאפ און האט געזאגט צו מאדמואזעל מייזעל, ווייזענדיג אויף דער טאכטער:

— עס האט אונז פיעל אבגעקאסט, פיעל זיינען מיר אויסגעשטאנען ביז מען האט דאס ערצויגען. זי איז געבילדעט, איז אין גימנאזיום געווען.

מאדמואזעל מייזעל האט אנגעהויבען מיט דער מוטער צו ריידען דייטש אין א פראטעקציאנעלען טאן:

— זי האבען ניט וואס צו פירכטען, היינטיגע וועלט איזט אזוי — א מעדכען. די פרוי פון היינט, איז ניכט ווי אמאל — מוז זעלבשטענדיג ווערדען.

די מוטער איז געזעסען און האט גוטמוטהיג מיט'ן קאפ צוגעשאקעלט. אזוי, אזוי, — ווי זי וואלט זיך לערנען געלאזט, און אויסגעהארכט, און צוגעזאגט אלץ צו טהאן, וואס מען הייסט איהר.

מערי האט דערווייל דאס אויג ניט אראבגענומען פון קאוואלסקי'ן. זי האט געזעהען ווי ער האט זיך אין דער געזעלשאפט ביי די עלטערע העררען באלד געפונען אין דער היים. דער אלטער באנקיר קעניג. האט זיך ארויסגעוויזען, איז א פוילישער, און האט זיך זעהר דערפרעהט איבער די געלעגענהייט, וואס ער קאן מיט קאוואלסקי'ן פויליש ריידען. אויף די איבעריגע האט דאס פויליש־ריידען פון די צוויי. וואס יענע האבען ניט פערשטאנען, ווי יעדע אונפערשטענדליכע שפראך, געמאכט אנ'איינדרוק. דער דאקטאר גאלדמאן האט זיך אנגערופען: זיי וועלען אונז דא פערקויפען; דערנאך איז איבערגעגאנגען דאס געשפרעך אויף אויסלאנד. ר' חיים ראזענצווייג, וועלכער איז יעדעס יאהר געפאהרען אין באד, האט אויסגעפרעגט קאוואלסקי'ן אויף בערלין, וויען, און ער האט גערעדט וועגען דער

פרידריך־שטראסע, און דעם רינג, און פון די טהעאטערס, וואס זיי־נען דארט. און דאס געשפרעך האט אזוי גאר אנגעריהרט ביז צו די מוזעאומס, און ר׳ חיים האט געוואוסט, אז עס איז געווען א ראפאעל און א רעמבראנדט. און האט געזעהען זיי אין אויסלאנד, ווען ער איז געפאהרען אין די בערער.

אין א פאר מינוט ארום האט שוין קאוואלסקי געהאט אין מויל א גראב סיגאר, ווי די אנדערע העררען, און האט אינאיינעם מיט זיי ארויסגעלאזט נעדיכטע וואלקענס רויך.

מערי האט דאס אלץ בעמערקט און איהר איז אונגעהויער גוט געווען. זי האט מיט שטאלץ דארט אהין געקוקט, וואו קאוואלסקי זיצט און אונטערהאלט זיך מיט די אנגעזעהענע העררען. באלד האט זיך די געזעלשאפט צוטיילט: די עלטערע דאמען האבען זיך צו־זאמענגענומען ארום דער מאדאם ראזענצווייג, מישא׳ס מוטער, און מען האט אנגעהויבען צו ריידען וועגען די לעצטע געשעהענישען אין שטאדט. מערי האט אריינגעפיהרט איהרע חבר׳טעס מיט די אייניגע לעהרערינס אין סאלאן אריין און אין דער שפיץ דאס פריילין מייזעל, וועלכעס האט זיך געפיהלט גאר היימיש צווישען די מיידלעך.

מערי האט זיי דערווייל אריינגעווארפען אין א געשפרעך וועגען דער גלייכבערעכטיגונג, וועלכע איז געווען אין יענער צייט פון די ברענענדע פראגען. עס האט זיך באלד אנגעהויבען א היציגע דעבאטע. אליין האט זי זיי אבער געלאזט שטעהן און איז אריין צו די העררען. די עלטערע העררען האבען זיך פונקט געהאט אויפגעהויבען און גע־וואלט אריינגעהן צו ר׳ חיימ׳ן אין קאבינעט אויף א קערטעל און גע־וואלט דוקא מיטשלעפען קאוואלסקי׳ן מיט זיך. דער אלטער באנקיר האט איהם אויסגעלייזט און געזאגט מיט א שמייכעל:

— לאזט איהם צו־רוהי! איהם ווילט זיך אודאי צו די מיידלעך. נא האט איהר, אט קומען זיי שוין אליין נאך איהם, — האט ער אויס־געלאזט, בעמערקענדיג מערי׳ן.

מערי איז רויט געווארען ביי די לעצטע ווערטער פון באנקיר, האט זיך אבער געמאכט ניט הערענדיג און, פערביינעהענדיג, עפיס געזוכט.

באלד האט זי געטראפען קאוואלסקי׳ן אליין, זי איז צוגעגאנגען צו איהם גאנץ נאהנט, אזוי אז קאוואלסקי האט געפיהלט איהר

אטעם; זי האט דעם קאפ געהאלטען צו דר'ערד אראבגעבויגען און האט געזאגט, ווי מען רעדט צו א נאהנטען:

— וואס מאכט אייער אויג? טהוט נאך וועה?

— אך, שוין לאנג אוועק. איך ריכט זיך שוין אויף נאך אייגס,— האט ער געענטפערט מיט א שמייכעל.

דערויף האט מערי געזאגט גאנץ שטיל, ווי זי וואלט איהם א איינ־טימען סוד געוואלט פערטרויען:

— איך האב געוואוסט אז איהר וועט קומען.

קאוואלסקי האט געשמייכעלט, אויפגעעפענט דאס מויל און די אויגען און געזאגט גלאט אזוי, אבי עפּיס צו זאגען:

— פון וואנען האט איהר דאס געוואוסט?

מערי האט איהם נור אנגעקוקט און געזעהן זיין גאנצע אונבע־האלפענקייט. זיין געזיכט האט אנגענומען א מינע פון א קליין קינד, וועלכעס קומט אין פערווירונג. און איהר איז גוט געווען. זי האט געוואלט, אז ער זאל קוקען אויף איהר אזוי מיט זיינע גרויסע אויגען און אויפגעעפענט מויל און זאל ניט קאנען קיין ווארט ארויסברענגען.

און קאוואלסקי איז טאקי געשטאנען, האט געזוכט עפּיס אדרעסנט־ליכעס ארויסצוברענגען, נור זיין גאנצער וויץ איז פון איהם פער־שוואונדען געווארען. ער האט זיך געפונען אונבעהאלפען און האט אלץ אינאיינעם געשטאמעלט:

— ניין, פון וואנען האט איהר דאס געוואוסט?

און מערי האט איהם אלץ אנגעקוקט און אין איהר געזיכט איז געלעגען א אונגעהויערע ליעבע צו זיין נארישער מינע און צו זיין קינדישער אונבעהאלפענקייט.

זי האט געוואלט, אז ער זאל אזוי שטעהן און קוקען אויף איהר און זאל ריידען סאמע נארישקייטען.

נור באלד האט קאוואלסקי'ן ארומגענומען א כעס אויף זיך אליין, אויף איהר און ער האט געזאגט גראב אויף פּויליש:

— אח, ווי נאריש דאס איז!—און זיין געזיכט איז שטרענג געווא־רען.

מערי'ס געזיכט האט א צוק געגעבען און איהרע ליפּען האבען זיך מאדנע פערקרימט ווי צום וויינען און זי האט געווארפען אויף איהם א בליק, ווי א בליץ פון אונטער איהרע געדיכטע שווארצע ברעמען.

נאך דעם איז זי אנטשוווּנען געוואָרען און האט דעם קאָפּ צו דר'ערד געבויגען.

קאוואלסקי האָט זי אנגעקוקט מיט רחמנות און ער האט שוין חרטה געהאט אויף זיינע רייד.

זי האט געענדערט דעם טאָן און האט געזאָגט זעהר אפיציעל און ארטיג:

— ווילט איהר ניט אריינגעהן אין סאלאָן? די געזעלשאפט איז דאָרט. — און זי איז ארויסגעגאנגען.

זי האט זיך געפיהלט מיעף בעליידיגט.

אז זיי זיינען אראבגעקומען אין סאלאן, האט דאָס געשפּרעך געהאלטען איז מיטען סאמע ברען וועגען דער פרויען פראגע.

מאדמואזעל מייזעל האט געהאלטען א האלבע אגיטאציאָנס־רעדע צו דער מיידעל קעניג וועגען די אויפגאבען פון דער פרוי און וועגען דער נויטווענדיגקייט ארויסצורייסען די אינטעליגענטע פּראָפעסיעס ביי די מענער. דאן נור וועלען זיך די פרויען בעפרייען, ווען דער מאן וועט פיהלען דעם קאנקורענט אין יעדער פרוי, ניט בלויז אויף דעם פעלד פון דענקען, נור אויך אין דער פראקטיק. זי האָט זי אנגערעדט, אז זי זאָל ניט אנקומען אויף דער פילאָזאָפישער פאקולטעט. מיר האבען צופיעל פרויען פילאָזאָפען. גענוג געפילאָזאָפירט, מיר דארפען אנהויבען טהאָן, נור אויף דער מעדיצינישער פאקולטעט. א דאָק־טאָר, אַנ'אדוואקאט, אַנ'אינזשענער, — האט זי גע'טענה'ט. די פרנסות, די אינטעליגענטע פרנסות, רייסט ארויס ביי די מענער. דע־מאָלט, נור דעמאָלט וועט זיך די פרוי בעפרייען.

מערי האט זיך מיט אלע מעגליכקייטען בעמיהט ניט ארויסצו־ווייזען איהר פערדרוס. זי האט געלאכט און זיך געפרעהט מיט די מיידלעך און קאוואלסקי'ן האט זי בעהאנדעלט ארטיג, ווי מען בע־האנדעלט א פרעמדען גאסט.

קאוואלסקי האט זיך געוואונדערט:

— אידישע טעכטער — האט ער געזאגט, האלב צו מערי'ן, האלב צו די לעהרערינס — קומען זיך צוזאמען, דיסקוטירען זייער ביי גוים, אז מיידלעך קומען זיך צוזאמען, טאנצט מען, פרעהט מען זיך און מען לאכט.

די, וואס זיינען דערביי געשטאנען און האבען געהערט זיין בע־מערקונג, האבען איהם אנגעקוקט פערוואונדערט: אין אזא ערנסטע צייט טאנצען! מערי האט בעמערקט די פערוואונדערונג און כדי אבצושוואכען דעם איינדרוק, האט זי געפרעגט קאוואלסקי׳ן:

— נו, וואס איז אייער מיינונג וועגען דער גלייכבערעכטיגונג פון דער פרוי?

— יעדענפאלס, נישט די זעלבע פון דער געעהרטער מאדמואזעל — האט קאוואלסקי געענטפערט, צופריעדען דערמיט וואס דער גע־שפרעך מיט מערי׳ן האט איהם דערצו געבראכט.

— וואס, איהר זייט ניט איינפערשטענדיג מיט דער גלייכבע־רעכטיגונג פון דער פרוי? — האבען איהם די מיידלעך, די לעהרערינס און די לעהרער ארומגערינגעלט און איהם אנגעקוקט, ווי מען קוקט אז א בייז וואונדער.

— יא, מיט דער גלייכבערעכטיגונג פון דער פרוי, — האט קאוואלסקי געענטפערט און געוואלט זיך האלטען אין א רוהיגען טאן, וואס האט זיך איהם נישט איינגעגעבען.

מאדמואזעל מייזעל האט די ברילען אנגעטהאן, כדי אויסצוהערען זיינע ווערטער, פארוואס ער איז ניט איינפערשטאנדען, דאס געענ־דיגטע פריילין האט זיך נעהנטער צוגערוקט און בעטראכט קאוואל־סקי׳ן פון דער הויך מיט א געוויסער פעראכטונג.

— וואס איז אייער מיינונג? — פרעגט דאס מאדמואזעל זעהר קאלטבלוטיג, ווינקענדיג מיט דער האנד צו דער געענדיגטער פריילין, אז זי זאל זיך פערלאזען אויף איהר.

קאוואלסקי האט זיך ארומגעקוקט און געזעהען זיך א פערברענטען פון די בייזע בליקען. ער איז געווארען נערוועז.

— וואס געהט מיר אן א פרוי א דאקטאר, אנ׳אדוואקאט, א אינ־זשענער, ווען איך בין געזונד, האב קיין מענשען ניט גע׳הרג׳עט און וויל מיר קיין בריק איבער׳ן וואסער ניט בויען. אבער א פרוי, מעג זי אפילו זיין א נארישע — לאז זי נאר זיין שעהן. מיר וועלען מיט דער מאדמואזעל דאקטאר זעהר ערנסט פערברייגגען, בעוואונדערען איהר חכמה און די נארישע וועלען מיר נאכלויפען.

— הייסט דאס, איהר נעהמט דאס אלץ פון אייער שטאנדפונקט; דאס וואס ברייגגט אייך נוצען. א מאדנע טעאריע!

— רופט עס ווי איהר ווילט, — האט שוין קאוואלסקי אויסגערו־פען אויפגערעגט, — אבער לאזט מיר אייך זאגען, איהר ליגט אוועק א געוועהר, מיט וועלכען איהר ציעלט אזוי גוט, און ווילט דוקא אנ־נעהמען דאס געוועהר פון אייער געגנער, מיט וועלכען איהר קאנט נאך נישט אומגעהן. זאגען מיר, איהר וועט שוין ווערען דאקטוירים און אדוואקאטען; איהר וועט זיין אי שלעכטע דאקטוירים, אי שלעכטע אדוואקאטען, ווייל אנשטאט דאס הארץ הויבט איהר אן דעם קאפ צו בענוצען. דאגעגען האט איהר א געוועהר, וואס איז אייך אזוי פאסענד, וואס האט אזא אלטע טראדיציע, קלעאפאטרא'ס קאליר, וועגוס'עס ליניע, דזשיאקאנדא'ס שמייכעל. איהר האט אזעלכע מיט־לען אין האנד, פאר וועלכע אנ'אנטאניוס מיט רוימישע לעגיאנען געהן אונטער, פעלקער גיבען זיך איבער אין אייערע הענד. ניין, איהר וועט מאכען ערגערע געשעפטען מיט אייערע נייע פראפעסיעס. די מאכט פון דער פרוי ליעגט נישט אין איהר בעפרייאונג, נאר אין איהר פערקנעכטונג; וואס מעהר זי וועט זיין פערשקלאפט ביים מאן, אלץ גרעסער וועט זיין איהר הערשאפט איבער איהם.

אלע האבען איהם אנגעקוקט פערוואונדערט: עס זאל זיך נאך ביי היינטיגען טאג געפינען א מענש, וואס זאל האבען אזא פערעלטערטע מיינונג וועגען דער פרוי. זיי האבען געשאקעלט מיט די קעפ, און אין דעם, אז די פרוי דארף זיך בעפרייען, האבען זיי געמיינט, איז שוין די גאנצע וועלט איינינ.

— דאס האבען מיר דאך שוין לאנג געהערט, גאנץ לאנג געהערט,
— האט מאדמואזעל מייזעל געמאכט מיט דער האנד.

מערי, אלס ווירטהין, האט געפרואווט ראטעווען די סיטואציע.

— הער קאוואלסקי איז א קינסטלער, און קינסטלער האבען טייל־מאל מאדנע אידעען, נור מען דארף זיי מוחל זיין, — האט זי געזאגט, קוקענדיג אויף קאוואלסקי'ן מיט א שמייכעל, גלייך ווי זי האט דאס געמיינט צוויי־דייטיג.

און כדי אבצושוואכען דעם איינדרוק, וואס קאוואלסקי'ס רייד האבען געמאכט, האט זי זיך געזעצט צו דער פארטעפיאנא און האט אנגעהויבען צו שפיעלען שאפענ'ס א נאקטיורן.

דער עולם איז שטיל געווארען, איינגעהארכט זיך מיט ערנסט צו

מערי׳ס שעהנעם שפּיעלען און געלוישט די טענער, וועלכע האָבען זיך ווי וואָלקען רויך געטראָגען אין בעשאָטענטען סאַלאָן.

קאָוואַלסקי איז געווען בייז אויף זיך, פאַרוואָס ער האָט זיך אַריינ־געלאָזט איז אַ געשפּרעך, און מעהר נאָך פאַר זיין אונטאַקטישען אַנטוואָרט מערי׳ן. ער האָט געקוקט אויף איהר ווי זי איז איצט געזעסען אין האַלבען שאָטען. איהר פּראָפיל איז געווען בעלויכטען פון דער ליכט, וואָס איז געשטאַנען אויף דער פאָרטעפּיאַנאָ; איהרע שוואַרצע לאָקען זיינען געפאַלען איבער איהר געזיכט און זיך געפּערלט אין דעם שיין פון ליכט. ער האָט געקוקט אויף איהרע בעוועגונגען און האָט געזעהן, ווי איהרע הענד, ווי יעדע בעוועגונג איהרע שפּיעלט מיט דעם ניגון. זי איז טרויעריג געווען. אויף איהרע געטאַקטע פּלייצעס איז געלעגען אַ טרויער. און איהרע האָהר, וואָס זיינען געפאַלען אויף איהר פולען קאָרק, האָבען אין אַ שטילען חנ׳עוודיגען שיין געשימערט טרוי־עריג.

נאָכ׳ן שפּיעלען איז ער צוגעגאַנגען צו איהר. ער האָט געהאָפט צו טרעפען אויף איהר דעם צוויי־דייטיגען שמייכעל פון פריהער, און האָט איהר געזאָגט:

— זייט מיר מוחל, וואָס איך האָב אייך דעם אָבענד פערשטערט. אַלע דאַמען זיינען אין כעס אויף אייך, וואָס איהר האָט מיך דאָ אַריינגעפיהרט.

— ניין, פערקעהרט, מיר דאַנקען אייך פאַר אייער אויפריכטיג־קייט, — און זי האָט געשמייכעלט, אָבער ניט צו איהם, נאָר מיט דעם קאַלטען, ערנסטען שמייכעל פון פערמידקייט און גלאַסענקייט.

אַז מישאַ איז געבליבען מיט זיך, נאָך קאָוואַלסקי׳ס אוועקגעהן, האָט ער פערשלאָסען די טהיר הינטער זיך און בעהאַלטען ערגעץ־וואו דעם שליסעל, מורא האָבענדיג, אַז ער זאָל זיך ניט אויפכאַפּען און אַהין לויפען צו מערי׳ן. טויזענד מאָל האָט ער זיך געזאָגט אין האַרצען: „אַ געזעלשאַפט פון גימנאַזיסטקעס, דאָס איז גוט פאַר קאָוואַלסקי׳ן“. און דאָך האָט ער געזעהן, ווי קאָוואַלסקי מאַכט פול מיט זיך דעם זאַל. אַלע הערען איהם אויס, און מערי שמייכעלט צו איהם. צי איז ער אייפערזיכטיג אויף קאָוואַלסקי׳ן? ער איז בייז געוואָרען אויף זיך

און פערשעמט פאר דעם חשד אין זיין געדאנק. קאוואלסקי איז איהם געווארען אונטערטרעגליך, אונסימפאטיש און דאס אלעס.

ער האט זיך געפרואווט ווייטער אוועקזעצען צום בוך, אבער די ווערטער האבען זיך איהם געמישט פאר די אויגען. — ער האט געקלערט וועגען מערי'ן.

זינט קאוואלסקי איז געקומען, האט זיך מערי פאר איהם אוועק־געשטעלט בעזונדער פון אלע פרויען אין דער וועלט. ער האט אנ־געהויבען פיהלען צו איהר א גאנץ פרעמד געפיהל. ער האט נישט געקאנט דענקען דעם נאמען, אז ער זאל דערביי ניט רויט ווערען, פיהלען זיך פערשעמט און עפעס זעהר שולדיג.

גאר בעהאלטען אין זיך האט ער געזאגט, אז דאס איז „ליעבע“, וועגען וועלכער ער האט אזוי פיעל געלעזען. נאר באלד האט ער זיך אליין אויסגעלאכט: איך בין א אינגעל. דאס איז ניט „ליעבע“ — דאס איז א נארישקייט, א קינדהייט און דאס אלעס.

אז ער האט דערפון געקלערט, פלעגט ער זיך שעמען צו קוקען א פרוי אין פנים אריין. איהם האט זיך געדאכט, אז אלע פרויען ווייסען וואר ער דענקט, און ער האט געמיינט אז די פרוי בעזיצט עפעס אזעלכעס, וואס ווייסט וואס „ליעבע“ איז. ער האט ביי זיך געקלעהרט: ער וועט אמאל פרעגען זיין שוועסטער סאניע, אז זי זאל איהם זאגען וואס זיינען די סמנים פון „ליעבע“: צי דאס וואס ער דענקט אזוי פיעל וועגען מערי'ן איז שוין די „ליעבע“, אדער נישט. נאר אז ער האט זיך דערמאנט אן זיין שוועסטער, האט זי איהם אזוי נאריש אויסגעזעהן! וואס וועט ער איהר פרעגען? — ער טראכט נארישקייטען און זיין גאנץ דענקען וועגען מערי'ן זיינען נארישקייטען. ליעבע האט ער געלעזען ביי טאלסטאי'ען, וואו עס פערליעבט זיך אן אפיצער, א געענדיגטער דאקטאר שוין, א גרויסער טשינאווניק און אין יענעמס פרוי. אבער נישט ער, מישא ראזענצווייג, וואס דארף ערשט היי־יאהר אנקומען אין אוניווערזיטעט.

א סטודענטען־ליעבע — האט ער פון זיך געלאכט. און דאך האט ער זיך ניט געקאנט פאסען. אין דער היים האט ער שוין ניט געקענט איינזיצען. ער האט זיך אנגעטהאן, אויפגעעפענט די טהיר און ארויס אין גאס.

צו דאווידן, האָט ער געזאָגט, וועט ער געהן. און די פיס האָבען איהם אוועקגעפיהרט צו זיין פעטער'ס הויז.

ער האָט ארויפגעקוקט אין דער הויך. פון אַלע פענסטער אויפ'ן ערשטען שטאָק, וואו דער פעטער וואהנט, גיסט זיך העלעם ליכט אראָב. ער האָט זיך נאָך אַ פּאָר מאָל ארויף און אראָב געדרעהט. פון באַלקאָן האָט ער געהערט מערי'ס שפּיעלען. דאָס שפּיעלען האָט איהם געצויגען, — ער איז שוין גרייט געווען ארויפצוגעהן. ער האָט זיך אבער דערמאָנט אָן קאָוואַלסקי'ן, און אין זיין אייגענער איצטיגער לאַגע. ווי ער שטעהט אונטער'ן פענסטער, ווי אַ פערליעבטער שילער פון פינפטען קלאַס גימנאַזיום, און ער האָט זיך אין די הענד גענומען.

— איינמאָל געזאָגט נישט ארויפצוגעהן — איז נישט — האָט ער זיך געזאָגט און איז אוועק פון פענסטער.

אבער וואוהין? — ער האָט זיך געוואָלט פערגעסען — און ער האָט זיך דערמאָנט אָן ארקאַדיע'ן, וואו עס פלעגען זיך צונויפקומען די יונגע לייט פון שטאָדט, און מיט אַ פלאַמענדען געזיכט און מיט קרענקונג פון בעליידיגונג אין הארץ איז מישא אריין אין די „שמאַלע גאַס“.

אין דער „שמאַלער גאַס“ ביי ארקאַדיען פלעגט זיך פערזאַמלען די אינטעליגענץ פון שטאָדט. ביי ארקאַדיען רעם זוהן — די יו־גענד, ביי ארקאַדיען דעם פאָטער — די עלטערע (עפּיס האָט מען ביידע, דעם פאָטער און זוהן, גערופען מיט איין נאָמען — ארקאַדי, חאָטש ביידע האָבען אזוי ניט געהייסען). דער פאָטער ארקאַדי איז געווען אַן אנטגט פון לעבענס־פערזיכערונג, אַ פרעהליך אידעל און צו איהם פלעגען קומען די פרעהליכע וויציגע מענשען. און דער זוהן איז געווען אַן אויסגעשלאָסענער סטודענט פון אוניווערסיטעט, אַן ערנסטער, קלוגער יונגער־מאַן, און צו איהם פלעגען קומען די ערנסטע יונגע מענשען.

אין קאָרידאָר האָט מישא ארויפגעטראָטען אויף קאַלאָשען, וועלכע זיינען געווען צושפּרייט איבער'ן גאַנצען קאָרידאָר ביז דער שטוב אריין חאָטש עס איז געווען זומער. אויף דער ערד איז געלע־גען אַ שטאָס מאַנטלען, מענערשע און ווייבערשע. אַ ווייבערשע הוט האָט זיך ארומגעוואַלגערט. פון אינוויינינ האָט זיך געהערט

א לאַכען און אַ קול האָט נאָכגעמאַכט שלום־עליכם'ס אידיש, דער־צעהלענדיג עפּיס פון „מנחם־מענדלען".

ער איז אריין אין צימער. דאָס צימער איז געווען העל בעלויכטען. דער סאַמאָוואַר האָט געזאָדען. ביי אַ ווינקעל פון טיש איז געזעסען אַ רעדעל אידען, שרעקליך פערטיעפט אין קאָרטען שפּיעלען און האָבען ניט געהערט דאָס לאַכען און שטיפען פון דער קופּקע, וואָס איז געזעסען ביים צווייטען עק טיש, צווישען וועלכע עס זיינען געווען פיעל ווייבער. איינע אַ דיקע אידענע איז געזעסען פון אויבען אָן און האָט ברייט און הויך געלאַכט אויפ'ן קול, צושאָקלענדיג מיט איהר געמבע. ארום איהר זיינען געזעסען יונגע ווייבלעך, יונגע־לייטלעך און האָבען דערצעהלט פּעטע וויצען.

דער ווירטה איז ארומגעגאנגען און האָט מיט אַ שטיל געלעכטער געלעזער טהיי דערלאַנגט.

מישאַ האָט גלייך געוואָלט אריין אין צווייטען צימער. עס האָט איהם אויפגעהאַלטען אַ יונגער־מאַן און אַ צווייטער האָט די ווייבער אָנגעוויזען אויף איהם.

— וואָס וויל דער? — האָט די דיקע אידענע געפרעגט.

— אונז אַלע קיין ציון אוועקפיהרען.

— אויף פּרעה'ס רייטוואָגען, — האָט אַ צווייטער צוגעלעגט.

אין צווייטען צימער, אַ קליינס און אַ שמאָלס און טונקעל בעלויכטען און פול מיט רויך, האָט זיך נור געהאַנדלעט אום אַ קלייניגקייט. עס זיינען געזעסען ארום טיש איינינע יונגע־לייט מיט אַ פּאָר מיידלעך און האָבען „ראַזסווישדאַיעט" אַלערערשטענס וועגען שאַפען פאַר די אידען, וואָס שפּיעלען דערינען אין קאָרטען, און פאַר די ווייבער, וואָס לאַכען, אַ לאַנד און אַ שפּראַך, און דערנאָך וועגען אויסבעסערען דאָס גאַנצע געזעלשאַפטליכע סיסטעם און איינפיהרען די סאָציאַליסטישע אָרדנונג.

וועגען דעם זיינען אַלע געווען איינינ. עס האָט זיך נור געהאַנדעלט אום די וועגען, וועלכע דאַרפען פיהרען צום געווינשטען ציעל.

— וואָס מיר דאַרפען, איז אַט וואָס — האָט זיך געהערט דאַווידס שטים ביי מישאַ'ס אריינקומען — ערד, ערד, ערד...

דער צווייטער יונגער־מאַן האָט זיך אָנגערופען:

— אַלעקסאַנדער דער צווייטער האָט דעם פּויער בעפרייט פון

פאנשטשינע. ער האט איהם אבער פערשקלאפט צום פריצ'ישען לאנד. צוערשט האט דער פויער צום ווינציגסטען אנגעהערט דעם פריץ. ער האט איהם געשלאגען, אבער ער האט איהם דערפאר עסען געגע־בען. ער האט מיט זיינע קינדער געהאנדעלט, אבער אז ער איז קראנק געווארען, האט ער איהם געהיילט. איצט איז וואס? דער פויער ארבייט פאר'ן פריץ, ווי פריהער, און שטארבט דערביי פון הונגער. ער איז קראנק, זיינע קינדער שטארבען פאר קעלט, קיינער קוקט זיך אויף איהם ניט אום. פון פריץ'ס רשות האט מען איהם ארויסגענומען און מען האט איהם ניט געגעבען דאס, וואס דער פויער דארף צו זיין לעבען, צו זיין ערהאלטונג. מיר דארפען ערד, דער רוסישער פויער לעכצט נאך ערד, — האט די שטים אויסגערופען טריאומפירענדיג.

מישא האט איצט אנגעקוקט דעם יונגען־מאן, וואס האט גערעדט די ווערטער. עס איז געווען א דארער, אויסגעמאגערטער אידישער יונגער־מאן מיט א טיפיש אידישען נאז און טיעפע אויסגעלאשענע אויגען. מען האט בעמערקט, אז די אויגען האבען אייגענטליך נאך ניט ריכטיג געזעהען, וואס איז ערד, אז דאס פנים איז געווארען בלייך און אויסגעצויגען פון די שטעדטישע מויערען און דער אטעם האט קיינמאל נאך ניט געעטעמט מיט ערדישען ריח.

— און דאס איז דער עיקר — האט דער יונגער־מאן געפינקעלט מיט זיינע אויגען און דערביי טיעף זיין שטערן געקנייטשט, — דערביי וואלט ניט געווען קיין בעזונדערע אידישע פראגען. די איד־דישע לאגע איז נור איין קייטעלע אין גאנצען אונרעכט, וואס טהוט זיך אין לאנד. גיב דעם פויער ערד — וועלען אלע האבען וואס צו עסען; ער וועט מעהר מענשליכע בעדערפנישע האבען און די פאבריק אין שטאדט וועט האבען מעהר צו טהאן און דעם ארבייטער וועט בעסער זיין; די גאנצע פראגע אין לאנד איז נור אן ערד־פראגע.

— און וואס וועט זיין מיט דער קאנצענטראציע פון קאפיטאל? איהר ווילט רוסלאנד צוברעקלען אין א קליין בירגערליכען שטאאט. גיב די רוסישע פויערים ערד, וועלען זיי ווערען צופריעדען, האט א צווייטער יונגער־מאן דיסקוטירט.

— און וואס איז געווען בעת דער פראנצויזישער רעוואלוציע? האבען דען די קליין־בירגער, וועלכע מען האט אוועקגעגעבען די

גיטער פון קירכען און גראפען, ניט געשטיצט די נייע ארדנונג? — האט א „באַרישנע“, וועלכע האט געטראגען געשווירענע האָהר און גע־רויבערט א פאפּיראָס, אויסגערעדט פון א ווינקעל ארויס.

דאס פריילין האט עס געזאגט אין אזא טאן, ווי די גאנצע ערד וואלט שוין געלעגען אויפ'ן טיש פאר איהר און עס האנדעלט זיך נור אום דעם, ווענען זי צו פערטיילען.

דאס נעשפרעך איז באלד איבערגעגאנגען צו דער אידישער פראגע. א הויכער רוסישער סטודענט, וואס האט זיך אין שטאָדט ארומגעדרעהט און קיינער האט ניט געוואוסט, ווער ער איז און זיין געזונד פנים מיט זיינע שטארקע הענד האבען מעהר געקאנט דער־צעהלען פון דער ערד, ווי די אלע אנוועזענדע דא, — האט זיך ביים צוטיילען די ערד גארניט אנגערופען. נאר אז דער יונגער־מאן האט דערמאהנט די אידען — האט ער אויסגעשריען:

— און איך בעשטעה ניט אויף דעם.

ער האט זיך אויפגעשטעלט און דערביי געהאלטען א לאנגע בעגייסטערטע רעדע וועגען אידען און אידישקייט. איהם איז צו וועניג געווען גלייכבערעכטיגונג מיט אלע גוטע זאכען פאר אידען. ער האט זיי יעדען בעזונדער חאטש א לאנד געוואלט געבען; ער האט כמעט ווי געפאדערט פיעל גרעסערע רעכט פאר אידען, ווי פאר די רוסען.

— איך קען דיין סענטימענטאליטעט, — האט דאס פריילין מיט די געשווירענע האהר געזאגט צו דעם סטודענט.

דער יונגער ארקאדי, א קליינער און א דארער, אין ברילען, איז ארומגעגאנגען און האט יעדען צוגעשמייכעלט פריינדליך, חאטש קיינער פון די פערזאמעלטע האט עס ניט בעמערקט. און פון דער צווייטער טהיר האט זיך אלץ אבגעשלאגען דאס אונערטרעגליכע לא־כען. מישא איז געזעסען אין א ווינקעל און האט זיך צוגעהערט צו אלעם — ער האט אויפ'ן וועג אנגעגרייט א גאנצען רעפעראַט וועגען דער אידישער לאגע, ווי ער פערשטעהט זי און דעם רעפעראַט האט ער געוואלט דא אויסברייטענען. ער איז אויף זיך בייז געווען, פארוואס ער האט דעם מוטה ניט. ער האט זיך צוריקגעהאלטען. ער האט אלץ געקוקט אויף אבראם מיכאילאָוויטש, וועלכער איז געזעסען גע־

גענאיבער איהם מיט זיין געפוצט בערדעל און האט יעדען רעדנער געקוקט אין די אויגען אריין, ווי מיט א גלעזבטערעל.

אבראם מיכאילאוויטש איז געווען דער עלטסטער פון דער גאנצער געזעלשאפט. ער האט אין דער היים געהאט א ווייב מיט פינף קינדער, וועלכע האבען געלעבט אין ארימקייט און דחקות, נור אויף איהם האט מען עס ניט אנגעזעהען. ער האט שטענדיג געטראגען א ריינעם ראק און די בארד איז תמיד געווען אויסגעקעמט, און געחבר'ט האט ער זיך נור מיט יונגווארג. ער איז געווען א רוסישער לעהרער אין שטאדט, וועלכער האט פארבערייט עקסטערנע צום עקזאמען. ער האט אויך מישא'ן פארבערייט אין קלאס אריין. און מישא האט געהאט דאס געפיהל, גלייך ווי ער דארף פאר זיין לעהרער פארזאגען די לעקציע. ער האט געוואלט עפּיס זאגען, און ער האט געהאט עפּיס צו זאגען, און ער האט ניט געוואגט. ער איז בייז געווארען אויף זיין מוטהלאזיגקייט. ער האט זיך אפילו איין מאל אויפגעהויבען און האט אנגעהויבען צו זאגען: „גאספאדא" — און איז רויט געווארען, אז אלץ האט געפלאמט אין איהם. און אז ער האט זיך געזעהען שטעהן צווישען עולם און דער עולם האט געווארט אויף זיין ווארט, האט ער געהאט דאס געפיהל, ווי ער טרינקט זיך און מוז זיך ארויסראטעווען.

— גאספאדא! — האט ער אנגעהויבען צו שטאמלען, — איך האב געוואלט, אז מען זאל ריידען וועגען דעם, וועגען דעם, — האט ער געשטאמעלט — וואס זיינען מיר? וואס בין איך? איך מיין אט וואס: דער, דער רוס דא — ווייזט ער אויף'ן רוסישען סטודענט — ער איז א רוס, צי ער ווייסט עס, צי ער וויל עס, צי ניט, ער איז א רוס, אהן זיין ווילען און אהן זיין וויסען, — און דערביי איז מישא פלוצלינג שטעהן געבליבען אהן ווערטער.

דער עולם איז געשטאנען האלב פערוואונדערט.

— מיר פערשטעהן אייך ניט, — האבען אייניגע געזאגט.

— וואס וויל ער? — האט געפרעגט דאס פריילין מיט די געשווירענע האהר.

מישא האט זיך צוריק אוועקגעזעצט אויף זיין ארט, פערשעמט און רויט.

— ווענען וואס מיינט איהר דאס? — האט צו איהם געזאגט אבראם מיכאילאוויטש אין א פראקטיקאנעלען טאן, ווי ער וואלט איהם געוואלט מוטה נעבען.

— איך מיין עס ווענען דעם, וואס מיר, אידען, ריידען ווענען אלץ. מיר האבען עפים א שותפות אין אלץ און אונזערס איז קיין זאך נים. איבער אלץ, וואס מיר ווילען, ריידען מיר, גלייך ווי עס וואלט אונזערס געווען. מען וואלט אייגענטליך געדארפט זיך אליין אנאליזירען און זעהן פון וואס בעשטעהט איך, וואס געהט מיך אן, וואס איז מיין און פון דעם אויסקוקען אויף אלץ, וואס איז ארום.

נור קיינער האט איהם שוין נים געהערט. דער עולם האט גע־רעדט ווענען דער ווירקונג פון דער רעוואלוציע אויף דעם קליין־בירגער. אלע האבען גערעדט. איינער האט דעם אנדערען איבערגע־שלאגען די רייד, און די פנים׳ער און די שטימען זיינען פערטרונקען געווארען אין רויך פון די פאפיראסען, וואס האט פול געמאכט דאס צימער, און פון דער צווייטער שטוב האט זיך געהערט אלץ דאס לאכען פון דער דיקער אידענע, וואס איז געזעסען אויבען־אן צווישען די לוסטיגע ווייבער און יונגע־לייט.

אז מישא איז אהיים געגאנגען, האט איהם דאוויד אנגעיאגט אויפ׳ן וועג. ער האט איהם חבר׳יש אנגענומען ביי דער האנד און געקלאפט אויף דער פלייצע:

— וואס איז מיט דיר? זינט א צייט געהסט דו ארום אהן א קאפ?

מישא האט אויסמיידענדיג געשמייכעלט:

— ווער, איך?

ווער, דו? — האט דאוויד געלאכט. — אודאי נים איך. האסט דיך נים וואס צו בעהאלטען, איך וויים פון אלץ.

— וואס ווייסט דו? — האט מישא געפרעגט מיט הארץ־קלאפען.

— אז דו ביזט נאריש פערליעבט, ווי א גימנאזיסט. שעם דיך, אין אזא צייט, ווען רוסלאנד וואכט אויף, געהסט דו ארום, ווי א פער־ליעבטער גימנאזיסט, קומסט אויף פערזאמלונגען און רעדסט סאמע נארישקייטען.

מישא האט שולדיג געשוויגען.

— שלאָג דיר, ברודער, די געדאַנקען פון קאָפּ ארויס. צו דער ארבייט נעהם זיך. היינט איז ניט קיין צייט צו ליעבען... און דאָ געהט איהר ביידע ארום ווי די מלאכים׳לעך. זי איז עפּיס אַנדערש. זי איז אַ נאַריש מיידעל, אָבער דו?

— וועמען מיינסט דו? — פרעגט מישאַ.

— וועמען איך מיין? וואָס בעהאַלסט דו זיך? איך ווייס פון אַלץ.

— אָבער ווער?

— זי, דיין געליעבטע. דער „נאַר" האָט מיר אַליין פערטרויט, אַז זי ליעבט דיך.

— ווער? — כאַפּט איהם מישאַ אַן ביי דער האַנד.

— ווער? מיין נארישע שוועסטער ראָחעל.

— אָבער, — שרייט אויף מישאַ און ווערט דערביי אַנטשוויגען.

נאָך קאַוואַלסקי׳ס אוועקגעהן פון טהיי־אָבענד האָט מערי די גאַנצע נאַכט ניט געקאָנט שלאָפען. זי האָט זיך געפיהלט בעליידיגט ביז צו ערנידערונג און האָט זיך ניט געקאָנט מוחל זיין איהרע ווערטער.

— ווי ביליג, גאָט מיינער, ווי ביליג איך בין, — האָט זי זיך געזאָגט, — קומט צופאָהרען אַ פרעמדער מענש, איך ווייס ניט ווער ער איז, וואָס ער איז און וואַרפט אַלטע אויסגעדראָשענע פראַזען, און איך פאַל צו איהם, ווי די ערשטע נאַרישע גימנאַזיסטקע.

זי האָט זיך אויפגעהויבען מיט׳ן געדאַנק — אַלץ, וואָס עס איז געשעהען, צו פערגעסען און נעהמען זיך פאַרצובערייטען צו דער רייזע קיין פּעטערבורג.

נור ווי אויף צו־להכעיס האָט זי אומעטום, וואו זי איז געווען דעם גאַנצען טאָג, געהערט ריידען נור פון קאַוואַלסקי׳ן. אַלץ האָט נור גערעדט וועגען דעם קינסטלער, וואָס איז דאָ אין שטאָדט, און אַלע האָבען געוואוסט די מעשה מיט דער שיקסע און קיינער האָט זיך ניט פערהאַלטען צו איהם גלייכגילטיג. אַ טהייל האָט איהם געריהמט און אַ טהייל האָט איהם געשענדעט. אומעטום, וואו זי האָט זיך אַ קעהר געטהאָן, האָט זי געפיהלט קאַוואַלסקי׳ן ארום זיך. היינט האָט ער געמיטאָגט ביי דער מומע, אויף מאָרגען איז ער פערבעטען צו די קעניגס. אין פיעל ערטער האָט זי געהערט ווי אַ געוויסען צוזאַמענ־

האנג צווישען זיין נאמען מיט איהרען און דערביי געמערקט א שמייכלען אויף די ליפען. איהר האט דאס געקרענקט און זי האט איי־ניגע מאל אויסגערופען: „ווי דער נאמען לאנגווייליגט מיך שוין! א מענש זאל אזוי פול מאכען מיט זיך א שטארט!“

פאר־נאכט האט זי איהם אנגעטראפען אין שטאדט־גארטען צווי־שען די אלעע. זי איז געגאנגען מיט סאניען. ער איז געגאנגען מיט פריילין קעניג שפאצירען. די מוזיק האט געשפיעלט און דער גארטען איז געוועז פול מיט שפאצירענדע, אפיצערען, סטודענטען און דאמען. צום ערשטעז מאל האט זי זיי געלאזט דורכגעהן. אין קאוואלסקי'ס אויגען איז געלעגען א ווילען צו צוגעהן צו איהר. זי האט איהם קאלט געגריסט און פריינדליך צוגעשמייכעלט דער פריילין קעניג. זי האט געוואלט אבקעהרען אין די צווייטע אלעע, אז זי זאל זיך ניט דארפען בעגעגענען מיט זיי, נור באלד, ביים צווייטען מאל אומקעהרען זיך, האט זי געזעהן, ווי קאוואלסקי, האלטענדיג דאס פריילין קעניג אונטער'ן ארעם, געהט מיט יענער צו צו איהר. זי האט זיך צוקושט מיט פריילין קעניג און צו קאוואלסקי'ן זיך א נויג געטהאן. קאלט בעגריסענדיג זיך מיט סאניען, האט ער געזאגט צו מערי'ן:

— וואס מאכט איהר?

אזא ווארימער טאן — און זיינע אויען זיינען ווידער גרויס און קלאר געווארען און זיין געזיכט האט אנגענומען יענע קינדערשע פרייד פון נעכטען.

זי האט איהם פערוואונדערט אנגעקוקט און האט איהם קאלט אבגעענטפערט:

— איך דאנק אייך.

— און איהר האט מיך אין א שעהנע געשיכטע ארייגעצויגען, — זאגט ווייטער קאוואלסקי צו איהר מיט'ן פריהערדיגען געלעכטערעל.

— איך? פרעגט מערי פערוואונדערט.

— נעכטען אויף דער נאכט מיט דער מאדמואזעל מייזעל. איך האב מיר אלע פרויען און מיידלעך אין שטאדט געמאכט פאר שונאים מיט מייגע ווילדע אויסדריקען, — ווייזט ער אויף פריילין קעניג, — אבער איך האב עס גארניט געמיינט אזוי ערנסט; מען דארף מיך ניט נעהמען אזוי ערנסט, ווי איהר נעהמט מיך. הייגט האב איך אייך אזוי געזאגט, מארגען קאן איך אייך גאר עטוואס אנדערש

זאגען און, גלויבט מיר, דער יעניגער, וואס האלט זיך אן א שטענדיגער מיינונג, איז נור א לאנגווייליגער מענש.

די מיידלעך האבען אנגעהויבען צו לאכען. מערי האט אויך ניט געקאנט איינהאלטען דעם שמייכעל, וואס האט זיך געוויזען אויף איהרע ליפען.

— אפשר דענקען אזוי קינסטלער. מיר, פראסטע בשר־ודם'ס, דענקען ניט אזוי. מיר מוזען האבען אין לעבען א פרינציפ, — האט זיך אנגערופען סאניע, אונטערשטרייכענדיג דאסווארט „פרינציפ“.

— ניין, איך האב יא א פרינציפ, — האט זיך קאוואלסקי אנגערופען, — מיין פרינציפ איז שעהנקייט. אט געהן פאר מיר מענשען פארביי, איך הער זיי אויף צו פיהלען, אלס בעזונדערע אינדיווידואר מען, וועלכע האבען אייגענע ווילענס. פאר מיר זיינען זיי פלעקען. אויף וויפיעל דער פלעק איז מיר אנגענעהם פאר'ן אויג, אויף אזוי פיעל בערעכטיג איך זיין עקזיסטענץ. אויף וויפיעל דער פלעק שטערט מיר די הארמאניע, דארף ער אויסגעמעקט ווערען. נור דא קום איך צו דער גרעניץ פון מיין פיזישער מאכט.

מערי איז געווען שווייגענדיג. אויף איהרע ליפען האט זיך נור פון צייט צו צייט א שמייכעל בעוויזען. זיי האבען זיך אוועקגעזעצט אויף דער באנק און קאוואלסקי האט אין א זעהר לוסטיגען טאן אנגעהויבען צו מושטירען די פארבייגעהענדע, האט מיט זיין שוי־שפיעלערישען טאלאנט אנגעהויבען אויסצולאכען יעדענס בעוועגונג און מינע און געפרובט טרעפען פון וואס פאר א ספערע זיי זיינען. מעהרסטענס זיינען דאס געווען פרויען פון אפיצערען און טשינאווני־קעס, געקליידט זעהר גראב אין שווארצען סאמעט, מיט רויטע זיידענע בענדער בעפוצט. עס זיינען דורכגעגאנגען אידישע פרויען, בעציהרט מיט פיעל גאלד און פערריסענע קעפ; אן אלטער פאל־קאווניק מיט א יונגער טאכטער, צוויי גימנאזיסטקעס, נאך וועלכע עס האט זיך נאכגעשלעפט א גאנצע חברה יונגע שילערס. קאוואלסקי האט געפרובט טרעפען יעדען מיט וואס ער בעשעפטיגט זיך און וואס ער דענקט. א סוחאטישער לעהרער האט פאר מערי'ן דאס הויט אראבגענומען. קאוואלסקי האט אלץ גע'טענה'ט אז דער לעהרער איז פערליעבט אין מערי'ן און שרייבט איהר אנאנימע ליעבעס־בריעף. עס האט זיך אבער ארויסגעוויזען, אז ס'איז ניט אזוי. עס איז

געווען אַ אידישער לעהרער פון דער פּריוואַט־שוהל פון דער מאַדמו־אזעל מייזעל, וועלכער איז אויסגעשלאָסען געוואָרען פון דער שוהל, ווייל ער האָט פּראָפּאַגאַנדירט צווישען די אידישע קינדער קריסטליכע אידעען, מיט וועלכע מערי האָט גראַד סימפּאַטיזירט.

מען האָט אָנגעהויבען צו ריידען וועגען דער פרויען־קליידונג, קאַוואַלסקי איז געווען נעגען דער מאַשין־אַרבייט, נעגען דעם, וואָס די מיידלעך טהוען זיך אַלע אַן לויט איין סיסטעם; ער האָט גע־רעדט וועגען אינדיווידועלער קליידונג און וועגען ערהאַלטען די פרויען־ליניע אין די קליידער, און אַלע זיינע רייד זיינען געווענדעט געווען צו מערי'ן, גלייך ווי דאָס פריילין קעניג און סאָניע וואָלטען גאָרניט געווען דערביי, און האָט זיך דערביי געשטאַרקט איבערצו־ציינען זי אין זיינע רייד.

מערי האָט זיך שוין געוואָלט אייניגע מאָל אויפהויבען און אוועק־געהן. איהר איז זיין פּרעהליכער טאָן און זיין דירעקט ווענדען זיך צו איהר נעווען, צו ווידער, זי האָט זיך געשעמט פאַר איהרע חבר'טעס און איז רויט געוואָרען דערביי. נור זי האָט עס ניט געטהאָן, כּדי איהם ניט אַרויסצוווייזען איהר אויפמערקזאַמקייט אויף זיינע ווערטער. זי האָט זיך קאַלט, אָבער טאַקטפאָל צוריקגעהאַלטען און איהם קורץ געענטפערט.

פּלוצים איז קאַוואַלסקי געבליבען זיצען, דאָס מויל און די אויגען אָפען און האָט געוויזען מיט'ן פינגער:

— און דאָס איז עפּיס נייעס, גאָר נייעס.

עס איז געווען אַ רויטליכער, גאָלדענער פלעק אין דער שיינענ־דער זון, וועלכער האָט געלויכטען צווישען די בוימער. נעגען דעם רויטליכען גליהענדען פלעק זיינען געגאַנגען צוויי יונגע־לייט.

— דאָס איז אַ קאָליר, דאָס איז אַ ליניע, — האָט קאַוואַלסקי אויסגעשריען ענטציקט.

— דאָס איז דאָך מישאַ מיט די לייזעראָוויטשעס, — האָט סאָניע זיך אָנגערופען.

אַן אויגענבליק שפּעטער זיינען זיי אַרויסגעקומען פון דעם בריי־טען זונען־פלעק, וואָס איז געלעגען איבער'ן וועג אין דער אַלעע און אריינגעקומען אין דעם שאָטען. דאָס רויטע גאָלדענע טוך איז איצט מאַטער געוואָרען און עס האָט זיך פון איהם אַרויסגעזעהען ראָחעל'ס

קלאָר געזיכט מיט דעם פלײשיגען פול אָבגעבערענטען האַלז און איהרע שווארצע צעפּ האָהר. נעבען איהר זײנען געגאַנגען מישאַ און דאָוויד.

מישאַ האָט זיך פערלענגען פערנויגט און איז רויט געוואָרען.

ראחעל, וועלכע איז געווען בעקאַנט מיט סאָניען און מיט מערי'ן נור פון דער־ווייטענס, האָט מיט איהר שווארצען קאָפּ האָהר פריי זיי געגריסט. זיי האָבען געוואָלט דורכגעהן, נור מערי, בעמערקענדיג קאָ־וואַלסקי'ס ענטציקונג איבער ראחעל'ס טוך, האָט זיי צוגעוואונקען און סאָניע האָט זיך אויפגעהויבען אהער צו רופען זיי צו דער באַנק.

מישאַ מיט ראחעל'ן זײנען צוגעגאַנגען. דאָוויד האָט זיך אָב־געשטעלט פון דער־ווייטענס, וואַרטענדיג.

זיי האָבען זיך פאַרגעשטעלט קאָוואַלסקי'ן און זי האָט פריי, חבר'ש צוגערופען דאָוויד'ן.

דאָוויד איז צוגעקומען מיט אַ אונצופריעדענער מינע, האָט זיך פערבויגען און זיך ארומגעקוקט.

קאָוואַלסקי האָט אָבער איצט גאָרניט בעמערקט. ער האָט זיך געפרעהט מיט דעם פערגאָלדעטען טוך אויף ראחעל'ס אקסעל, ווי אַ קינד. זיין גאַנץ געזיכט האָט אָנגעהויבען צו לייכטען און די אויגען זײנע זײנען אָפענער און קלאָרער געוואָרען. ער האָט בעטראַכט דאָס טוך, וואָס איז ארויפגעוואָרפען אויף ראחעל'ס אקסעל, און האָט גע־רעדט, ווי האַלב צו זיך:

— אָבער אַ איינפאַל — דאָס גאָלד אויף די טונקעלע האָהר. פון וואַנען האָט איהר דאָס?

— איך האָב עס פון דער באָבען. דער טאַטע האָט'ס געהאַט בע־האַלטען, דאָס און די אַלטע בראָש (ווייזט זי פריי איהר נאַקעטען האַלז, אויף וועלכען עס איז געהאַנגען אויף אַ אַלט גאָלדען קייטעל, אַ אַלטער, שווארצער, קליינער מעדאַליאָן, מיט פּעריל בעזעצט). איך האָב די זאַכען זעהר ליעב. אַלע לאַכען פון מיר, — האָט דאָס מיידעל ארויסגעזאָגט איינפאַך און אַזוי אָפען און פריי, ווי זי וואָלט אַ איינגעל געווען און גערעדט מיט איהרע חברים.

קאָוואַלסקי האָט אַלץ בעטראַכט דאָס טוך. עס איז געווען אַ אַלט טונקעל בוכאַריש זיידען טוך, אין גאָלד געוועבט, וואָס די אַלטע אידישע פרויען פלעגען טראָגען צו שוהל־געהן. עס איז געווען שטאַרק און פעסט ארומגערינגעלט ארום דער מיידעל'ס ביוסט ביז

צום אפענעם האלז און האט ארויסגעזעהען, ווי א גאלדענער פאנצער, אויסגעגאסען אויף איהר שטארקער ברוסט. קאוואלסקי'ס געזיכט האט אנגענומען דאס פערלעגען געלעכטערעל, וואס איז מערי'ן אזוי גוט בעקאנט געווען פון נעכטען. און זי האט בעמערקט, אז זיין ענטציקען און זיינע אפענע אויגען און מויל גילטען ניט נור די אלטע שמוק־זאכען, נור דעם גאנצען מיידעל, וועלכעס איז דא געשטאנען פריי, נאאיוו און שטארק.

איהר האלז און ווייסע נאקעטע הענד זיינען געווען, גלייך ווי זי וואלט ערשט איצט ארויס פון טייך, און איהרע האהר זיינען נאס געווען, אויסגעצוואגען און איהרע רונדיג־אראבגעפאלענע אקסעל האבען אויסגעזעהען ווי זיי שלאפען. און דאס מיידעל איז געשטאנען און האט גאר פון דעם ניט געוואוסט. קאוואלסקי איז אזוי ענטציקט געווארען, אז מערי'ן האט זיך יעדען אויגענבליק אויסגעדוכט, אז אט וועט קאוואלסקי דאס מיידעל ארומנעהמען און פאר אלעמען ראחעל'ס גרויסע, בלאהע אפענע אויגען אויסקושען.

מערי'ס ליפען האבען א ציטער געטהאן און זי האט זיך אבגערופען צו מישא'ן:

— פארוואס ביזט דו ניט געקומען נעכטען? איך האב אויף דיר געווארט.

קאוואלסקי האט זיך ערשט איצט אויפגעוואכט פון זיין ענטציקען און האט זיך געווענדעט אין מערי'ס זייט.

— די אלטע אידישע ווייבער האבען זיך פיעל שעהנער און אינדיווידועלער געקליידט פון זייערע טעכטער. איהר מיט אייער אריענטאליש געזיכט — האט ער זיך דירעקט געווענדעט צו מערי'ן — קליידט זיך ווי די ערשטע בעסטע שיקסע פון פאריז, און דאס איז אייער אידעאל; איך בין פעסט איבערצייגט, אז אייער מוטער האט אין דער היים זאכען, אויף וועלכע איהר קוקט מיט פעראכטונג און זיי וואלטען אייך בעסער געקליידט, ווי די אלע קליידער פון די שטעדטישע שניידערינס.

מערי איז ערשטוינט געבליבען. זי איז פערשעמט געווארען פאר מישא'ן און מישא איז אויך ערשטוינט געבליבען. א רויטע פלאם האט אנגעצונדען זיין געזיכט. ער איז פערשעמט געווארען איבער מערי'ן און איז אין איין אויגענבליק גרייט געווען זיך ארויפ־

צוּוואַרפֿען אויף קאָוואַלסקי'ן און איהם שלאָגען. זיין סאָלידע, רוהיגע נאַטור האָט איהם נור אָבגעהאַלטען פֿון אַ סקאַנדאַל.

מערי האָט געענטפֿערט קאָוואַלסקי'ן האַלב אין שפּאַס.

— גוט, פֿון היינט־אָן וועל איך אָנהויבען נאָכצוקוקען מיין מאַמעס אַלטע אוצרות און וועל זעהן, וואָס דאָרט איז פֿאַראַן פֿאַר מיר. מישא, ווען גרייטסט דו זיך אין וועג אַריין? איך בין שוין באַלד פֿאַרטיג, — האָט זי זיך געווענדעט צו מישא'ן, אויפֿגעהויבען זיך פֿון אָרט און גענומען מישא'ס אָרעם און געקוקט איהם ליעבליך אין געזיכט אַריין, אַז מישא'ן איז וואַרים געוואָרען אין אַלע גליעדער. נאָך איהר האָט זיך די גאַנצע געזעלשאַפֿט אויפֿגעהויבען און אָנגעהויבען צו שפּאַצירען צווישען די אַלעען.

דער גאָרטען איז איצט פֿול געווען און פֿון דער־ווייטענס האָט זיך געהערט, ווי די זעלנערשע טראָמפּייטען שפּיעלען אַ ווייענער וואַלס.

מערי האָט פֿעסט געהאַלטען מישא'ס אָרעם און האָט איהם אַלץ ליעבליך געקוקט אין די אויגען אַריין און גערעדט מיט איהם אַזוי פֿריינדליך, אַזוי גוט, אַז מישא האָט ניט געקאָנט קיין וואָרט פֿון מויל אַרויסברענגען. זיין אינגליש פּנים האָט זיך פֿערקרימט ווי צום וויינען און ער האָט פֿערגעסען אַן אַלץ, אַן זיינע געדאַנקען וועגען פֿאַרטייען, וועגען „עפּים טהאָן" — עס איז איהם גוט געוואָרען, גוט ביז צום שמערץ.

— פֿאַרוואָס ניט? — האָט ער זיך געזאָגט — פֿאַרוואָס זאָל עס זיין ניט קיין ליעבע? קאָן איך דען ניט אַזוי פֿיהלען, ווי אַ גאַנצער פֿאַרטיגער מענש, אַ דאָקטאָר, אַ טשינאָווניק? איך בין דאָך שוין אַ דערוואַקסענער מענש.

אין דעם האָט ער דערפֿיהלט, אַז איהר האַנד ליגט אין זיינער. ער האָט געקוקט אויף איהר. איהר בליק איז איצט געווען געווענדעט אויף קאָוואַלסקי'ן מיט ראַחעל'ן, וועלכע זיינען געגאַנגען פֿאָראויס. זי האָט אַלץ געזעהען קאָוואַלסקי'ס אָפּען מויל און אויגען און זיין פֿערלעגענעם שמייכעל, קוקענדיג אויף ראַחעל'ן.

מערי'ס הענד האָבען געצוקט, זי האָט געוואָרפֿען אַן אונרוהיגען בליק אַרום זיך, האָט פּלוצים אַרויסגענומען איהר האַנד פֿון מישא'ס אָרעם און האָט אין מיטען ריידען אָבגעהאַקט.

מישא האט א ציטער געטהאן מיט זיין גאנצען קערפער און האט קראמפפהאפט די ליפען פערביסען.

דאס דרייצעהנטע קאפיטעל.

אין א פאר טעג ארום איז קאוואלסקי פערשוואונדען געווארען, ווי אין וואסער אריין. קיינער האט ניט געוואוסט, וואו ער איז אהינ־געקומען. מערי איז געגאנגען צו בעקאנטע, וואו קאוואלסקי פלעגט קומען, צו דעם באנקיר קעניג, צום פעטער, האט געלוישט א ווארט וועגען קאוואלסקי'ן אבער אלע האבען זיך נור געוואונדערט איבער זיין פלוצלונג'דיג פערשווינדען. פון קיינעם האט ער ניט גענומען קיין אבשיעד. מען האט ביי איהר געפרעגט אויף קאוואלסקי'ן, געמיינט, אז זי מוז עס דאך צו בעסטען וויסען. איהר האט דאס פערדראסען. אבער אזוי לאנג ווי זי האט געפיהלט קאוואלסקי'ן ניט ווייט פון זיך, חאטש זי איז אויף איהם ברוגז געווען, האט זי זיך געפיהלט בערוהיגט. זיין פלוצלונג'דיג פערשווינדען האט זי אויפגערודערט, זי האט זיך קיין ארט ניט געקאנט געפינען. בייז און בעליידיגט איז זי געווען אויף זיך אליין.

— „וואס געהט מיך אן דער פויליש פראזען־מאכער?"—ווי זי האט איהם גערופען. דאך זינט יענער שפאציר אין גארטען, וואו זי האט איהם געזעהען אין געזעלשאפט מיט ראחעל'ן, האט זי זיך אונטערגע־געבען. זי האט געפיהלט, אז איהר מלחמה־האלטען מיט זיך איז אומזיסט. יא, זי איז אייפערזיכטיג אויף קאוואלסקי'ן.

— „אבער, גאט, ווער איז ער? ווי קאן מען אייפערזיכטיג זיין אויף א מענשען, וועלכען מען האט פיינט?" — אין דעם איז זי דאך געווען איבערצייגט. ווער ווייסט, אפשר האט ער שוין א ווייב מיט קינדער, אפשר שוין א געליעבטע. נאר דאס זיינען אלץ געווען תירוצים אוי־בערפערליכע. אינעווייניג, פאר זיך איז איהר אין דעם אלעם קיין אונטערשיעד ניט געווען. מעג ער האבען א ווייב מיט קינדער, מעג ער זיין ווער ער איז — זי האט געפיהלט, אז זי בעדארף זיין נאהנט־שאפט, און מיט איהם איז איהר גוט, איז איהר גוט, ווי ער איז.

— „אבער ער ליעבט מיך גארנים; ער פעראכט מיך דאך. איך קום צו איהם און בויג מיין קאפ פאר איהם און ער שטויסט מיך אב פון זיך, ווי א הונד. ווי א הונד שטויסט ער מיך אפ פון זיך.“

איהר גאנצער שטאלץ האט זיך דערוועקט אין איהר. זי האט זיך געזאגט: ניין, קאוואלסקי איז פאר מיר א טויטער בוכשטאב. אבער אינוויינינ, טיעף אינווייניג, אין זיך, האט זי דאך געפיהלט, אז עס איז נים אזוי, אז איהר לעבען הויבט זיך ערשט איצט אן, ערשט איצט — זינט זי האט דערקענט דעם שלעכטען, פרעמדען מאנספער־שוין; אז אלץ, וואס זי האט געהאט דורכגעלעבט ביז איצט, איז גאר־נים, אפילו איהר סענטימענטאליטעט צום יונגען שוישפיעלער אין קיעוו. ניין, דאס איז גארניט געווען, איצט ערשט הויבט זיך עס אן, מיט דעם פרעמדען, וואס שלאגט זי מיט דער פויסט אין פנים אריין און יאגט זי פון זיך. דאס איז איהר לעבען, דאס איז איהר גורל.

און זי האט געזאגט: — „מיט וועמען האלט איך מלחמה? צו וואס צווינג איך מיין הארץ — איך וועל דאך סיי־ווי־סיי נים קאנען מנצח זיין! איך וועל אהינגעהן צו איהם און וועל מיך איהם ברענ־גען און וועל איהם זאגען: „אט בין איך, איך וויים נים, עס איז עפּיס אין מיין הארץ רייף געווארען פאר דיר, נעהם עס צו און גיב מיר צוריק מיין רוה“.

— „און וואס נעהט עס מיך אן ווער ער איז און וואס עס איז מיט איהם? איך טהו עס דאך פאר מיר — האט זי צו זיך גע'טענה'ט — פאר מיר און נים פאר איהם!“

און די נעכט זיינען געווארען צו טעג און די טעג צו ווירענדע חלומות.

— „און וואס וועט זיין, אז איך וועל קומען צו איהם און איך וועל מיך איהם ברענגען, און ער וועט מיך לאזען שטעהן, מיט א פעראכ־טענדיג שמייכעלע וועט ער קוקען אויף מיר, אדער ער וועט מיך בע־רוהיגען, ווי מען בערוהיגט א קינד: געה אהיים, שלאף און פערגעס אן אלץ?“

א וואלקען איז איחר פאר די אויגען שטעהן געבליבען און איז קאפ איז איהר היים געווארען און זי האט זיך געזאגט:

— „ניין. טויזענד מאל שטארבען און ניט איין מאל די שאנד דורכטראגען“.

און דאך האט זי זיך ניט געקאנט איינהאלטען און איז אהינגע־גאנגען צו מישא׳ן און האט זיך פארבייגעהענדיג געפרעגט אויף די לייזעראוויטשעס און איהר צוועק איז געווען — געוואהר ווערען, צי איז קאוואלסקי ניט דארט ביים דאקטאר לייזעראוויטש.

— „יא, זי מוז זיך עס זאגען. זי איז געגאנגען אהין, נור צוליעב דעם און נור צו דעם צוועק האט זי גערעדט מיט מישא׳ן וועגען די לייזעראוויטשעס“.

אזוי האט זי מיט זיך מלחמה. געהאלטען איינינע טעג, איינינע נעכט, ביז אין איין שעהנעם פריה־מארגען האט זי זיך אויפגעהויבען, אנגעטהאן זיך און איז אוועק אין דארף אריין, וואו זיי זיינען געווען צום ערשטען מאל.

אויפ׳ן וועג צום דניעפר צו, צווישען די בזשאזעס האט זי איהם געטראפען. ער איז געשטאנען אונטער א גרויסען שירם אין זיין פויערשען קאפעלוש פאר א מאלער־שטענדער.

איהר האט זיך געדוכט, אז ער איז העכער געווארען אין דער צייט, וואס זי האט איהם ניט געזעהען.

א מינוט איז זי פון דערווייטענס געשטאנען, איהם בעטראכט ווי ער ארבייט. גיט א שמריך און לויפט יעדען אויגענבליק אב פון דעם בילד און בעטראכט עס פון דער־ווייטען; באלד שטעלט ער זיך אב דערביי און לעגט צו דעם פענזעל צום בילד, שאקלענדיג זיך דערביי ערנסט, פערטיעפט, ווי ער וואלט געדאווענט; איהר איז איין אויגענבליק ניט איינגעפאלען זיך צו דערווייטערען, כדי איהם ניט צו שטערען. פערקעהרט, עס האט זי איצט א גרויס חשק אנגענומען צו זעהן זיין געזיכט און צו זיין דערביי, ווי ער ארבייט. זי האט גע־פיהלט א גייסטיג בעדערפניש אין דער מינוט צו איהם נאהנט צו זיין.

ווי א קאץ האט זי זיך צוגעשלייכט אין דער שטיל, האט זיך פון דער־ווייטענס אוועקגעזעצט און האט געקוקט אויף זיין געזיכט. עס איז געווען גאר אנ׳אנדער קאוואלסקי, ווי דער, וועמען זי האט גע־קענט. זיין געזיכט איז אינגער געווארען מיט צעהן יאהר און דאך פול מיט ענערגיע. זיינע אויגען האבען געגלאנצט, אויף זיינע ליפען איז געלעגען דער שמייכעל פון א קינד און איבער זיין געזיכט האט

זיך פערצווינגען א וואָלקען פון טרויער, פון א ערנסטער, ליעבער מעלאנכאָליע. גלייך ווי ער וואָלט געזעהן א אונזיכטבארע וועלט, דעם ערנסט האט זי קיינמאל ניט בעמערקט אויף זיין געזיכט און האט נישט געוואוסט, אז אזא ערנסט קאן געמאָלט זיין.

זיין געזיכט האט איהר אין דעם אויגענבליק דערמאהנט נאָך אַנ'אנדער געזיכט, וואס זי האט אמאל געזעהן, זי איז א קליין מיידעל געווען. עס איז געווען דאס געזיכט פון איהר פעטער, דעם רבי'ן פון גאליציען, וועלכער האט זיך ביי זיי אויפגעהאלטען אמאל א שבת און האט קידוש געמאכט.

אז ערנסטער, ציטריגער טרויער האט זי ארומגענומען.

דאס אלץ האט אבער נור געדויערט א פּאָר מינוט. באלד האט זי קאוואלסקי בעמערקט. ער איז ניט דערשראָקען, ניט פערוואונדערט געוואָרען. ער האט נור אויסגערופען אויף פּויליש: „אח, איהר זייט עס!“ — און האט ווייטער געארבייט, גלייך ווי איהר פּלוצלינג'דיג ערשיינען וואלט גאנץ נאטירליך געווען. נור צו זיך האט ער אלץ געמורמעלט: „באלד, אזוי, איהר זייט עס, באלד, באלד“. און מען האט געזעהען, אז ער ווייסט ניט די בעדייטונג פון די ווערטער און זאגט דאָס גלאט אזוי, אבי צו ריידען.

זי האט געשוויגען.

— עס האנדעלט זיך אום דעם וואלקען — האט ווייטער קאוואלסקי גערעדט, ווי צו זיך, קראַצענדיג זיך אין קאָפּ, ניט אראבנעהמענדיג זיין אויג פון בילד און דעם וואלקען און ווייטער געטהאן זיין ארבייט — אלץ איז א וואלקען. די ווארימקייט, אט־אט די ווארימקייט. און זעהט דעם שטאלץ, וואס א וואלקען האט. יא, אזא שטאלצקייט! איך האב א פּראָפעסאָר געהאט, איז ער א הויכער געווען, און אזא דיקען בויך געהאט און ער האט געמאָלט בלויז קליינע בילדלעך: א שטיקעל פעלד, א שטיקעל הימעל און א וואלקענדעל; ער פלעגט זאגען, אז די גאנצע וועלט איז וואלקען. יא, יא. און וואס זאגט איהר? הא? — האט ער זיך פּלוצים געווענדעט צו מערי'ן.

מערי האט געוואוסט, אז די ווערטער זיינען ניט צו איהר געריכטעט, אז ער זעהט זי ניט און פיהלט זי ניט איצט ביי זיך. זי האט געשוויגען און קאוואלסקי האט ווייטער גערעדט, ווי צו זיך אליין און געטהאן זיין ארבייט.

— אַ וואָלקען איז ניט קיין קליינינקייט — האָט ער, מיין גראָבער פּראָפעסאָר, געזאָגט — דאָס איז ניט קיין קאַפּאָטע. דאָס איז אַן אייבינקייט. אַ מיידעלשער קערפּער. יאָ, יאָ מאָדעליזירען, מאָדעליזירען, ווי אַ ווייבערישען אַקט דאַרף מען אַ וואָלקען, און די וואַרימקייט און דער שטאָלץ, שטאָלץ. צי ווייסט איהר, וואָס הייסט מאָלען אַ וואָלקען? — האָט ער געזאָגט, דער פּראָפעסאָר — עס איז ארויפצוגעהן אין הימעל אריין און זעהן אַ פרעמדע וועלט, וואָס מיר קענען ניט. געהט אַזאַ אידעל מאָלען אַ וואָלקען, אַ הימעל, וויל זעהן גאָט און עס צוריקגעבען מיט זיינע אָרימע פארבען. אַ חוצפּה, האָ? אַזאַ קליין אידעל, — האָט ער זיך קינדיש, הערצליך צולאַכט.

באַלד האָט ער אָוועקגעלעגט דעם פּענזעל מיט די פאַרבען און האָט גענומען בעטראַכטען אַ מינוט דאָס בילד, אַ מינוט די לאַנדשאַפט ארום.

און ער האָט זיך געווענדעט צו מערי'ן אין זעהר אַ פרעהליכען טאָן. זיינע אויגען האָבען געגלאַנצט און ער איז אונגעהויער גוט געווען.

— גוט האָט איהר געטהאָן, וואָס איהר זייט ארויסגעקומען. גוט, גוט. אָח, ווי גוט. איך בין זעהר פרעהליך, איך בין זעהר פרעהליך,— און ער האָט זי זעהר לייכט בעריהרט די פּלייצעס — אָט זעהט וואָס איך האָב געמאַכט; עס איז גאָרניט ווערטה, עס פעלט עפּעס, (קוקט ער נאָכאַמאָל אַן זיין בילד). יאָ, ליעבע פעהלט. אָט וואָס, ווי מיין פּראָפעסאָר פלעגט זאָגען, דער, מיט'ן גראָבען בויך. אום צו מאַכען אַ שעהנעם וואָלקען מוז מען ליעבען. יאָ, יאָ. אַזוי האָט ער געזאָגט, אום צו מאַכען אַ גוטע זאַך, מוז מיין זיין אַ בעליעבטער. אָדער ווייסט איהר וואָס? גאָר ביי זיך געפאַלען צו זיין, עפּיס אַ גרויסע זינד אויף דער נשמה צו האָבען. יאָ, יאָ, מיט אַ גרויסער זינד אויף דער נשמה קאָן מען גרויסע זאַכען מאַכען, אַז מען איז נידערשלאָגען. און איך וואָס? ניט איך האָב קיין זינד אויף דער נשמה און ניט איך ליעב ווּעמען. נו, ווי קאָן מען דאָ עפּיס רעכט מאַכען? אַנ'אָנגעגעסענער בורזשוא. עסט זיך יעדען טאָג זיין מיטאָג און מאָלט זיך יעדען טאָג אַ ביסעל. ניין, ניין. מיט אַזאַ זאַטען מאָגען און ריינעם געוויסען קאָן מען גאָרניט מאַכען. מען דאַרף זיך פערליעבען. יאָ, יאָ, פערליעבען מוז איך זיך, אָדער אַ מענשען הרג'ענען, אַז ניט וועל איך אונטערגיהן, — ווי מיין פריינד גליקסמאַן האָט געטהאָן. איהר ווייסט ניט,

וואס מיין פריינד גליקסמאן האט געטהאן? ווענדעט ער זיך צו מע־רי'ן און ברעכט אוים אין אזא קינדיש, הערצליך געלעכטער, אז מערי האט געמוזט מיטשמייכלען — הערט־אוים, הערט־אוים, איהר וועט לאבען, מיין פריינד גליקסמאן...

מערי איז געזעסען און האט איהם גלייך אין די אויגען אריין גע־קוקט. זי האט געזעהען זיין גליק, ווי עס שפיגעלט זיך אויף זיין גע־זיכט, און זיין קינדיש לאבען, ווי עס גיסט זיך, ווי אוים - קוואל און איהר איז גוט געווען דערביי. זי האט איהם מיט אונבעגרענצטער ליעבע צוגעהערט און נים מיט איין ווארט זיין שטראמענדיגע פרייד געשטערט.

— מיין פריינד גליקסמאן, הערט־אוים — בעריהרט ער לייכט מע־רי'ס פלייצעס — איז מיט אונז אינאיינעם אין אקאדעמיע געווען. א ביטרער יונג. ער הייט זיך פריה־מארגענס אויפגעכאפט, דעמאלט ווען דער טוי ליעגט אויף די פעלדער, און ארומגעלאפען וואלקען מא־לען. ער האט פלינק, מיט געוואלד, געוואלט ווערען א גוטער מאלער. מיט געוואלד געהט עס נים, ברודערקע. דער פראפעסאר זאגט: „יא, וואס טויגען מיר דיינע וואלקענס, אז זיי זיינען אידישע קאפאטעס. אידישע קאפאטעס האט ער געזאגט — אזא פראפעסאר האבען מיר געהאט. דיין שנייי איז אהן ליכט, ווי ער וואלט נים פון הימעל געפא־לען; דיין וואסער איז אויסגעלאשען און דיין הימעל איז א פלאכטע. קאפאטעס — ווייסע, נור קאפאטעס. קיין ליכט, קיין לעבען, קיין נשמה. — אזוי האט דער פראפעסאר געזאגט. ליעבע פעהלט, ליעבע, דו מוזט זיך פערליעבען. און וואס מיינט איהר? ער האט זיך נים פערליעבט? אח, אח, הערט־אוים א געשיכטע. ביי־נאכט ליעג איך אזוי, וועקט מיך ווער: „מיכאל, מיכאל!" איך עפען די אויגען, גליקסמאן זיצט ביים ראנד בעט (מיר האבען אינאיינעם געוואהנט). „וואס ווילסט דו"? פרעג איך. — „שלעכט איז מיט מיר" — זאגט ער. „דער פראפעסאר געפינט, אז אין מיינע בילדער פעהלט ליעבע. איך פיהל עס אויך. איך וויל, איך מוז מיך פערליעבען" (איך האב זיך דערמאהנט. פאר א פאר טעג האט מיט מיר גערעדט מיינער א בע־קאנטער פון קראקוי. האט זיך געקלאגט פאר מיר: ער האט אייניגע טעכטער און קאן זיי נים אויסגעבען. מען דארף מיין בעקאנטען פון טאטעס א טובה טהאן, דענק איך ביי מיר). „דו ליעבסט שוין", זאג

איך. „איך?" — פרעגט ער מיך פערוואונדערט. — „יא, דו. דו מיינסט, איך האב ניט געזעהען, ווי דו ביזט רויט־טויט געווארען, אז דו האסט דערזעהען דאס פריילין ראטענבערג אין טהעאטער. יא, דיינע אויגען האבען געגלאנצט און דיין פנים האט געלויכטען, און דיין הארץ האט געקלאפט. מיך ווערסט דו ניט אבנארען, דאס איז די ליעבע, ברודער־קרויז. מיך ווערסט דו ניט אבנארען, דאס איז די ליעבע". — „אבער וועלכעס פריילין ראטענבערג?" — פרעגט ער מיך פערוואונ־דערט. — „זי. דאס פריילין מיט די ברילען, וואס שפיעלט אזוי גלענ־צענד פיאנא. דו געדענקסט, מיר זיינען געווען ביי איהר פאטער צו־גאסט און דאס מיידעל האט אונז געשפיעלט. אח, דיין גליק דאן! און דיינע אויגען דאן, און דיין ארויף און אראבלויפען איבער דער שטוב און רייסען זיך בי די האהר! ניין, ניין, דאס איז די ליעבע, ברודער־קרויז. מיך ווערסט דו ניט אבנארען". — „וועלכע ראטענבערג? דעם פארבען־הענדלער'ס טאכטער, די מויד מיט די רויטע האהר? אבער אום גאטעס ווילען, איך קאן זי דאך ניט אנקוקען", — האט דער יונג אויסגעשריען.—„אבער וואס רעדסט דו, דערמאהן זיך, ווי דו בלייבסט מיט א אויפגעריסען מויל. א, ברודער, דאס איז די ליעבע; דו ביזט בייז. דו ראנגעלסט זיך מיט דער ליעבע, דערפאר דאכט זיך דיר, אז דו קאנסט זי ניט אנקוקען. דאס איז עס, דו האלסט מלחמה, דו ווילסט דיך ניט נאכגעבען, אבער די ליעבע איז שטארקער פאר דיר, שטארקער. גיב דיך נאך, ברודערקע, פערפאלען, פערפאלען, גיב דיך נאך ——"

און וואס מיינט איהר? מיר זיינען ניט געפאהרען דעם צווייטען טאג נאך קראקוי? איך — איבעררריידען מיט'ן פאטער; ער — צום מיידעל? און וואס מיינט איהר? ער האט זיך אפשר ניט פערליעבט אין איהר? ביז'ן חיינטיגען טאג! — שרייט אוים קאוואלסקי — ער שטארבט פאר איהרע טריט און ארביימען האט ער אנגעהויבען בעסער. ער איז פערליעבט. מיט אזעלכע מענשען, ווי מיר ווערט איהר גארנישט מאכען. מיר דארפען נור וועלען און מיר קאנען זיך איינרריידען וואס מיר ווילען — לאכט אוים קאוואלסקי.

מערי איז געבליבען זיצען און האט איהם אנגעקוקט פערוואונ־דערט. „גאט — האט זי זיך געטראכט — וואס פאר א מענש איז דאס? ווער איז ער"?

איהר האט ארומגענומען א שרעק פאר איהם און זי האט איהם אנגעקוקט. נור זיין געזיכט איז געבליבען אזוי אונשולדיג, קינדיש־פרעהליך, אז איהר האט זיך געוואלט שפּיעלען מיט איהם. זי האט זיך אנגערופען האלב־פערשעמט און האלב־לאכענדיג:

— א גאט, וואס פאר א שרעקליכער מענש איהר זייט!

— אזוי איז עס, קינד, האט ער צו איהר געזאגט ליעב און נאאיוו — מיר קאָנען זיך אלץ איינריידען, עס הענגט נור אלץ פון אונז אליין אב, — און ער האט זי פּלוצלינג ארומגענומען און געקושט זי אין די האהר און די אויגען.

זי האט איהם אנגעקוקט פערוואונדערט. ער האט דערביי אזוי נאאיוו און אונשולדיג אויסגעזעהן, אז עס איז נישט געווען אויף וואס זיך צו בייזערען און איבער וואס זיך צו שעמען.

און זי האט אנגעהויבען ארויסצוגעהען אין דארף אריין יעדען טאג, פון אלעמען זיך אבגעזונדערט. איהרע חבר'טעס ווענינ געזעהן, מישא'ן אויסגעמידען און קיינער האט זי מעהר נים אינטערעסירט. אליין זיך פריה־מארגענס ארויסגעהאפּט פון שטוב און פערפאלען געווארען אויף גאנצע טעג. די מוטער איז פון גערולד ארוים, דער פאטער האט זיך אין זיין קאבינעט איינגעשלאסען און זי נישט גע־וואלט זעהן. ארויסגעקומען אין דארף, האט זי שוין קאוואלסקין גע־טראפען אין פעלד, ביי דער ארבייט. שטיל ווי א קאץ, האט זי זיך צוגעשלייכט, אוועקגעזעצט זיך אין א ווינקעל און צוגעזעהן, ווי ער ארבייט. טיילמאל האט ער זי בעמערקט, האט ער געשמייכעלט צו איהר און גערעדט צו איהר און טיילמאל האט ער גאר פערגעסען אז איהר און איז געווען אינגאנצען איינגעטונקט אין זיין ליכט און אין זיינע פארבען.

נור זי איז גליקליך געווען, גליקליך געווען צו זיין דערביי, ווען ער שאפט, צו קוקען איהם געהיים אין פנים אריין, צו לווישען דאס ליכט, וואס שטראהלט פון זיינע אויגען בעת ער ארבייט, דאס עטעמען זיינס און די קינדערשע גרימאסע פען זיינע ליפען.

דאס פערצעהנטע קאפיטעל

שבת אין דער פריה, ווען מישא איז אריין צו לייזעראוויטש'ן, האט ער דארט געטראפען א קליינע אונאנגענעהמע סצענע.

סאכאלין, זייער מיטשילער, וואס מען האט איהם פון אכטען קלאס ארויסגעווארפען איז געשטאנען אין א ווינקעל שטוב. זיין גימ־נאזיסטען־הוט אהן דעם שטערענדיל איז געווען ארויפגעווארפען אויף זיין צושויבערטע קאפ האהר און האט גלייך געקוקט זיין פאטער אין די אויגען אריין מיט יענעם ווילדען אויסדרוק, וועלכער ווערט ערנסט און אונבעוועגליך. און אונאויפהערליך געביסען די אויבערשטע ליפ.

זיין פאטער, א אונגעוועהנליך הויכער, ברייט־ביינערדיגער ריעז מיט א פאר גרויסע און שטארקע הענד, האט געקלאפט מיט זיין גראבען שטעקען אן דער פאדלאגע, די געלבע האהר פון זיין רויטען, דיקען קארק האבען זיך איהם אויפגעשטעלט און זיין גראבע באס־שטים האט אנגעפילט דאס קליינע שטיבעל.

— צום דירעקטאר זאלסטו מיר געהן, — האט ער געשריען צום יונג, — די האנד זאלסטו איהם קושען, צו די פיס זאלסטו זיך איהם ווארפען און בעטען, אז מען זאל דיך צוריק אין קלאס צונעהמען. פאר די אויגען זאלסטו זיך מיר ניט ווייזען אהן א גימנאזיסטען־צייכען. אויף טויט וועל איך דיך דערהרג'ענען, — האט ער אויפגע־הויבען זיין גרויסען שטעקען צום יונג, וועלכער איז געשטאנען און קיין פינטעל ניט געגעבען מיט'ן אויג, נור ווי א ווילד טיער געקוקט דעם פאטער גלייך אין פנים אריין. ד"ר לייזעראוויטש, שוין אנגע־טהון דעם ראק, גרייט ארויסצוגעהן, האט מיט זיינע ביינערדיגע לאנגע הענד, קוים צוריקגעהאלטען דעם ריעז פון שלאגען דעם יונג. דער איד האט זיך געריסען פונ'ם דאקטאר'ס הענד און געוועגדט זיך מיט א וויינענדיג קול צום דאקטאר האלב־רוסיש, האלב־אידיש.

אכט יאהר האב איך דעם יונג אין גימנאזיום געהאלטען. איך האב נישט געגעסען, איך האב נישט געטרונקען, — האט דער איד געחליפעט. האלב איז טרעהרען, — איך האב געוואלט האבען א זוהן אין גימנאזיסטען־קליידער. צו ווען בין איך נישט געלאפען נאך פראטעקציע! ביים גובערנאטאר אליין בין איך געווען, דעם דירעקטאר

די הענד געקושט. אלץ האב איך געטהאן, אז איך זאל דעם יונג אין גימנאזיום אריינבריינגען, אנ'אוניפארם איהם אנגעטהאן און ער געהט און ווארפט דאס אלץ אוועק. אין „פראוויטעלסטווענע“ זאכען געהט ער זיך מישען. די גימנאזיסטישע אוניפארם טהוט מען איהם אויס— זעהט, זעהט:

ראחעל איז געשטאנען און מיט גרויס רחמנות געקוקט אויף דעם יונג וועלכער איז די מינוט פערשטיינערט געווארען פון איהרע בליקען. זי האט געוואלט צוגעהן צו איהם און איהם טרייסטען און האט גארנישט געפיהלט דערביי, אז זי שמערצט איהם מיט איהרע בליקען, מעהר ווי זיין פאטער מיט זיינע רייד. דאוויד וועלכער איז שרעקליך אויפגערעגט געווען, האט זיך געשעמט פאר זיין חבר און האט גע־קוקט אויף ראחעל'ן בייז פאר איהר רחמנות'דיגער מינע. ראחעל האט דאס פערשטאנען און האט זיך מיט מורא צוגערוקט נעהנטער צו דאוויד'ן.

— אבער עס האט דאך קיין אומגליק נישט געשעהן, בערוהיגט אייך, — נעהמט איהם דער דאקטאר איין, — און אז ער וועט נישט טראגען קיין גימנאזיסטען־קליידער וועט ער דען שוין קיין מענש נישט זיין?

— וואס? — שרייט דער איד — דאס אלץ איז איבער דאנען, איבער אייך. איך האב שוין געהערט, איהר האט דעם יונג דעם קאפ פערדרעהט, — שרייט דער איד נאך העכער, — פארוואס האלט איהר דא אויף דעם יונג? צו פרעסען גיט איהר איהם, נאכטלעגער גיט איהר איהם. איך וועל צום פאליצמייסטער געהן. וואס פאר רע־וואלוציאנע „סחאדקעס“ זיינען עס דא! — שרייט דער איד און זיין פנים ווערט אנגעגאסען מיט בלוט. — צום פאליצמייסטער וועל איך געהן. געגען מלוכה בונטעוועט איהר זיך? וואס האט איהר זיך אין „פראוויטעלסטווענע“ זאכען צו מישען? אייך געפעלט נים די רעגי־רונג, און דעם יונג דעם קאפ פערדרעהט, פון גימנאזיום איהם ארויס־געווארפען — איך וועל צום דירעקטאר געהן. איך וועל איהם אלץ דערצעהלען.

— אבער בערוהיגט אייך, בערוהיגט אייך, — ווענדעט נאך אן דער דאקטאר די לעצטע קרעפטען.

דאוויד, אין ווינקעל איז בלייך געווארען, ווי די וואנד, זיינע נאז־לעכער האבען זיך איהם ברייט אויפגעעפענט און ער האט שווער געעטעמט. שוין איינינע מאל האט ער זיך געוואלט ארויפווארפען אויף דעם ריעז מיט זיינע פויסטען, ער האט זיך אבער איינגעהאלטען מיט אלע קרעפטען. די לעצטע ווערטער האבען איהם אזוי אויפגעבראכט, אז ער האט זיך געגעבען א לאז צום אידען ווי א טיגער.

— די מינוט ארויס פון שטוב, אדער איך שים אייך אונטער ווי א הונד! — האט ער אויסגעשריען, ארײנשטעקענדיג די האנד אין קעשענע.

— דאוויד, — האט דער דאקטאר א געשריי געגעבען,—בערוהיג זיך נאריש אינגעל!

דאוויד האט זיך צוריק אבגערוקט אין ווינקעל, בלייך, ווי די וואנד.

— אהא, — האט איהר געזעהן צו וואס זיי נעהמען זיך — האט דער איד אויסגעשריען — נאר זיין טאן איז שוין געווען געלעגט, ער איז בלייך געווען, ווי די וואנד און יעדעס מאל אומגעקוקט זיך מיט שרעק צו דאוויד'ן: — פאר אנ'עלטערען מענשען האט דאס שוין קיין דרך ארץ. עס ווערט אנידערשיסען ווי א הונד: און פארוואס? — האט ער זיך געווענדעט צום דאקטאר מיט א וויינענדיגער שטים — איהר זענט דאך א פאטער, זאגט אליין, איהר זייט דאך אויך א איד. איהר ווייסט דאך ווי שווער עס קומט אן א אידען א זוהן אין א רעגירונגס־אנשטאלט ארייננבריינגען? וויפיעל פראטעקציע האט עס געקאסט! עס איז דאך ביז'ן גובערנאטאר דערגאנגען. און ער געהט און פיהרט אלץ איבער. וואס קען איך טאהן? איך קאן דאך פאר'ן דירעקטאר די אויגען ניט ווייזען. איך האב דיין זוהן אין א „פראוויטעלסטווענע אוטשעבנע זאוועדעניע“ אויפגענומען, זאגט ער, איך האב איהם א רעגירונגס־אוניפארם אנגעטהון, מעשענע קנעפ געגעבען, זאגט ער, און ער געהט און מישט זיך אין „פראוויטעלסטווענע“ זאכען! דו ביזט א איד, אלע מעגען און דו טארסט ניט. דעם קאפ בויג צו דער ערד, צום דירעקטאר געה, די האנד זאלסטו איהם קושען, פאר די פיס זאלסטו זיך לעגען, טויטען וועל איך דיר, טויטען וועל איך דיר!...“

דער יונג איז געשטאנען און האט געקוקט דעם פאטער גלייך אין די אויגען אריין. אויף זיינע גראבע פליישיגע ליפען איז געלעגען א פעראכטענדער שמייכעל און זיינע שטארע, ניט פינקעלדיגע אויגען

האבען דעם פאטער'ס גאנצע אינערליכע דורכגעבויערט און קיין זילבע האט זיך פון איהם נישט געהערט.

אבער דעם אידענ'ס שטים איז שוין געווארען געבראכען; מיט שרעק האט ער זיך יעדעס מאל אומגעקוקט צו דאווידן, און אז דער דאקטאר האט זיך גענומען ארויסצוגעהן, האט ער זיך לאנג נישט גע־אמפערט און זיך געלאזט נאכשלעפען. מען האט געזעהן, אז אהן דעם דאקטאר'ס צוריידען וואלט ער אויך אנטלאפען, מורא האבענדיג פאר דאוויד'ס רעוואלווער.

אז דער איד איז אוועק זיינען אלע שטיל געבליבען. די יונגען האבען זיך געשעמט צו קוקען איינער דעם צווייטען אין די אויגען אריין. נאר אויף ראחעל'ס געזיכט, אויף וועלכען עס איז געלעגען שרעק און רחמנות צום יונג, האט זיך דאך געוויזען א ליכטיגער שמייכעל. זי איז געווען די ערשטע, וואס האט זיך אנגערופען צום יונג.

— האט נישט מורא פאר'ן פאטער, געהט נישט מעהר אהיים צו איהם. ביי אונז וועט איהר וואוינען, אט דא — ווייזט זי אויף א ליידיג ווינקעל אין שטוב — מיר וועלען א בעט אויפשלאגען פאר אייך.

און, ריידענדיג אזוי, האט זי זיך גענעהנטערט צום יונג, וועלכער איז געשטאנען אין דער פריהערדיגער פאזע און זי האט איהם אנ־געהויבען צו גלעטען מיט ביידע נאקעטע הענד איבער'ן פנים.

דעם יונג'ס פנים האט זיך אנגעצונדען, ווי א פייער. צוויי גרויסע טראפענס טרעהרען זיינען איהם געבליבען הענגען אויפ'ן אויגען־ראנד און ער האט אויסגעשריען:

— יא יעווא אוביו! — און איז ארויס האסטיג פון שטוב, ניט קוקענדיג קיינעם אין פנים אריין.

— גלופאיא! — האט דאוויד געגעבען א געשריי אויף דער שוועס־טער.

ראחעל האט זיך געפונען שולדיג. זי האט געפיהלט דעם יונג'ס צער און שאנד. וועלכער האט מעהר געליטען פון איהרע רייד, ווי פון זיין פאטער'ס הארטע ווערטער. זי האט דאך דאס אבער גארנישט געוואלט; זי האט דאך איהם נור טרייסטען געוואלט, גוט מאכען און זי האט נישט אויף אזוי פיעל טאקט געהאט, אז זי זאל איצט שווייגען.

זי האט דעם ברודער אנגעקוקט מיט א בליק, פול שולד־בעוואוסט און אונטערטעניגקייט. זי איז שטאלץ געווארען אויף איהר ברודער.

וועלכער בעזיצט אזוי פיעל מענשליכעס און זי וואלט גערן גענומען די שטרענגסטע שטראף פון זיין האנד פאר איהרע ווייבערישע רייד.

זי האט געוואלט צוגעהן צו דאוויד'ן, איהם ביי דער האנד אננעהמען און זאגען: „דו ביזט גוט!"—נור זי האט איצט מורא געהאט פאר איהם. זי האט זיך געפיהלט זעהר נידערשלאגען און שולדיג פאר איהר נארישקייט. האט זי זיך אוועקגעזעצט רוהיג אויף איהר שטול, האט נור טיילמאל געווארפען א שמייכעלדיגען, פערשעממטען בליק אויף דאוויד'ן וועלכער איז געווען ערנסט פערטראכט און זי גארניט בעמערקט. זי האט זיך געווענדעט מיט איהר בליק צו מישא'ן, דער איז אבער אויך געווען ערנסט געשטימט און האט געשוויגען.

זי האט מיט אלע מעגליכקייטען זיך איינגעהאלטען פון וויינען און האט געשמייכעלט, חאטש איהרע אויגען זיינען נאס געווען פון טרעהרען.

באלד האט זיך אבגערופען דאוויד:

— עס וועט שוין צייט זיין, דו געהסט מיט? — האט ער זיך געווענדעט צו מישא'ן.

— אין וואלד? — האט מישא געפרעגט מיט אנ'אראבגעלאזטער שטים.

— יא, — האט ער געענטפערט און האט נישט בעאבאכטעט די שוועסטער, וואס געפינט זיך נעבען זיי.

— גוט.

— קום, — האט ער געזאגט.

— דא סווידאניא, ראחעל, האט מישא געזאגט צו איהר און האט איהר געגעבען די האנד.

זיי האבען די שטוב פערלאזט און זי איבערגעלאזען אליין מיט איהרע געדאנקען.

א פאר מינוט איז ראחעל געזעסען, האט זיך געשפיעלט מיט איהרע לאנגע צעפ און איז אלץ נאהנט געווען צו וויינען. „גלופאיא, גלופאיא!" — האט זי זיך אליין געזידעלט. ער האט זעהר רעכט, דאוויד, וואס ער וויל נישט האבען מיט מיר קיין געשעפטען, נעהמט מיך אין ערגיץ נישט מיט, נישט געוואלט אין וואלד נעהמען און פערטרויט מיר גארנישט. איך בין א נאריש מיידעל, קאן נאך אלץ אויספלוידערען. איהר האט איצט אנ'אונגעהויערער שטאלץ ארומגענומען אויף

דאווידן. וואס פאר א מענש דאס איז. „ארויס פון שטוב! אז ניט וועל איך דיך ווי א הונד דערשיסען". „ווי א הונד דערשיסען"... און ווי דער איד איז דערשראקען געווארען פאר איהם און האט זיך יעדעס מאל אומגעקוקט מיט שרעק. אהא, דער טאן איז שוין אנ'אנדערער. ער בעט זיך שוין. אודאי, האט ער רעכט. ער רופט מיר גארנישט פערטרויען, איך בין דאך א נאריש, נאריש מיידעל.

אין דעם האט זי פלוצלונג אין פענסטער דערזעהען א געזיכט. זי האט'ס באלד דערקענט. דאס איז געוועזען דער יונג סאבאלין, וואס איז פון שטוב ארויסגעלאפען. באלד האט זיך די טהיר געעפענט און דער יונג מיט דעם אבגעריסענעם היטעל איז ווידער אין שטוב אריין. ער איז געוועזען רויט און דערשראקען, און האט געווארפען אן אונרוהיגען בליק ארום זיך, אבער ער האט קיין ווארט נישט אויס־גערעדט.

ראהעל איז ערשטוינט געבליבען. זי האט נישט געוואוסט, וואס צו זאגען, זי האט זיך געשעמט פאר איהרע פריהערדיגע רייד, איז זי צוגעגאנגען צו איהם און האט געזאגט מיט א ווייכער שטים:

— זייט מיר מוחל פאר מיינע פריהערדיגע ווערטער!

דער יונג האט זיך נור אומגעקוקט און פערקרימט דאס פנים ווי צום וויינען.

— איך האב אייך נישט געוואלט קריינקען. איך האב עס געמיינט מיט אנ'אמת. אבער איך בין א נאריש מיידעל און האב גערעדט נארישקייטען

דער יונג האט זי ווייטער אנגעקוקט און די פינגער זיך געביסען און געשוויגען.

זי האט געמאכט א טריט נעהנטער צו איהם און איהר ווייבליך געפיהל האט זיך איצט איינגאנצען ערוועקט אין איהר.

— אייך מוז זיין שלעכט אין דער־היים, געהט נישט אהיים! בלייבט ביי אונז. מיר וועלען אייך שוין איינארדנען.

דער יונג איז בלייך געווארען און האט ארויסגעשטאמעלט אייניגע געצעהלטע ווערטער.

— איך ביז אייך געקומען דאנקען,— האט ער געזאגט, די אויגען צו דער ערד.

— אבער פארוואס? — האט זי געזאגט, און איז רויט שעמעוודיג געווארען.

דער יונג האט זיך פלוצלינג געגעבען אווארף צו איהר, ווי א טיער, נעחאפט איהר האנד און האט זי געקושט.

— איך זעה אייך צום לעצטען מאל, — האט ער געשטאמעלט, נישט קוקענדיג איהר אין פנים אריין, און איז האסטיג ארויס פון שטוב.

ראחעל איז ערשטוינט געבליבען. זי האט נישט געוואוסט, וואס מיט זיך צו טהון.

דאס פופצעהנטע קאפיטעל.

באלד נאכ'ן „ראוו" איז געשטאנען דער וואלד, אין וועלכען די פערזאמלונג איז פארגעקומען.

באלד ווי דאוויד און מישא זיינען אריינגעקומען צווישען די הויכע סאסנעס, האט זיי בעגעגענט א יונגער בחור מיט א שטעקעל אין האנד און מיט א פאר פינקעלנדע אויגעלעך און האט געלאזט פאלען א ווארט, ווי ער וואלט צו זיך גערעדט:

— ווער עס וויל קידוש הערען, זאל זיך נעהמען רעכטס, נאכ'ן שווארצען דעמב.

געגאנגען א ביסעל ווייטער, האבען זיי שוין בעגעגענט קופּ־קעלעך יונגע־לייט מיט שטעקלעך אין די הענד, וועלכע זיינען איינ־איינעם געגאנגען און גע'סוד'עט זיך און געקוקט אויף זיי מיט חשד.

א פאר עלטערע אידען מיט בעוואקסענע בערד האבען זיך גע־וויזען פון אנ'אנדער ווינקעל ארויס און אנ'אנדער יונגער מאן איז ווידער דורכגעגאנגען און ווידער געווארפען א ווארט: „ווער עס וויל קידוש הערען, — זאל געהן צום שווארצען דעמב, רעכטס". אנגעקומען צום שווארצען דעמב, האבען זיי שוין דארט געטראפען א מאן צוויי הונדערט. מעהרסטען זיינען דאס געווען איינוואוינער פון „ראוו", עלטערע מענשען. אדער קינדער נאך; קיין מיטעל־יאהריגע האט מען נישט געזעהן. צווישען זיי האבען זיך געווארפען אין די אויגען די „אינטעליגענטען" פון שטאדט. זיי האבען זיך אבגעשיידט פון די „ראוו מענשען" נישט בלויז מיט זייער קליידונג, נאר אויך מיט זייער וואוקס און אויסזעהן. זיי האבען אויסגעזעהן געגען די „ראוו־מענשען"

ווי ריעזען, עפּעס גאָר ווי אַן אַנדער ראַסע. די מעהרסטע אַרבייטער פון „ראָוו" זיינען מיט אַ קאָפּ נידעריגער געווען פון די געוועהנליכע מענשען, קליינע דינע קערפּערלעך מיט קליינע און'ענטוויקעלטע הענד און פיס. אַלטע, בלייכע פּנים'ער מיט אַראָבגעהאָנגענע ליפּען און אויסגעלאָשענע אויגען. זיי זיינען געשטאַנען און האָבען גלייכגילטיג אויסגעהערט די רייד פון דעם יונגען־מאַן, וואָס מישאַ האָט געהאַט בעגעגענט ביי ד"ר לייזעראָוויטש.

פיעל פון די פערזאַמעלטע האָבען זיך אייגענטליך גאָר ניט בעד־שעפטיגט מיט קיין מלאכה. עס זיינען געווען דאָרפס־געהער, האָבען זיך אַרומגעדרעהט אין גאַס צו חאַפּען ערגעץ וואָס אַ גראָשען, און זיינען אייגענטליך דאָ אַהער געקומען, געמיינט, „טאָמער וועט עפּיס דערפון אַרויסקומען". אָבער מעהרסטענטייל זיינען געקומען היימישע שניידער, וועלכע זיצען דורך גאַנצע טעג און האַלבע נעכט אין די איינגעפאַלענע הילצערנע לעכער אין „ראָוו" און נייהען ביי די קליינע נאַפּט־לעמפּלעך פּעלצען פאַר די פּויערים. זיי האָט מען גלייך געקאָנט דערקענען אָן די אויסערגעוועהנליך קליינע געזיכטער, פעררויכערטע אויגען און אָן זייערע וואַסערדיגע גליעדער און קרומע פיסלעך, וועלכע מען געפינט ביי מענשען, וואָס זיצען דורך גאַנצע טעג אין פער־מאַכטע שטיבער און געניסען ניט פון דער זון.

פאַר זיי איז דאָס געווען די פערזאַמלונג און איבער זיי האָבען זיך עס געקריעגט צוויי „פּאַרטייען" ביי אידען.

יעדע פון די פּאַרטייען האָט געוואָלט האָבען דאָס רעכט אויף דעם „ראָוו" און ביידע פּאַרטייען זיינען אַ גאַנצע וואָך אַרומגעלאָפען אין די וואָרשטאַטען און האָבען צוזאַמענגערופען די פערזאַמלונג. די פערזאַמלונגען פון די פּאַרטייען האָבען געזאָלט זיין בעזונדער, זיינען אָבער דאָך געווען אינאיינעם — ווייל דער עולם האָט זיך נישט געד־וואָלט צוטיילען און האָט געוואָלט הערען, וועגען וואָס דאָ האַנדעלט זיך. נאָר אַנשטאַט די אַרבייטער זיינען געקומען די בעלי־הבתים אַליין, וואָרום קיין „משרתים" זיינען נישט געווען אין „ראָוו". עס האָבען גע־אַרבייט מעהרסטענס פּאַטערס מיט זיהן צוזאַמען, יונגע־לייט נאָך דער חתונה, וואָס דער שווער האָט אַוועקגעגעבען דעם איידעם אַ מאַשין און דער איידעם האָט זיך געשטעלט ביי איהם צו דער אַרבייט.

דער רעדנער איז געשטאַנען אויף אַן'אָבגעהאַקטער קלאָץ און האָט

אויסגערעכענט די בעדינגונגען, וואס דער ארבייטער פאדערט: קודם כל א ליכטיגע ברייטע וואוינונג מיט ווענטילאציעס; די ארבייט האט געדארפט זיין אין זומער פארלויפיג ניין שעה, אין ווינטער — צעהן. שפעטער וועט מען דארפען ארבייטען נור אכט שעה אין טאג; קינדער טארען נישט ארבייטען. עס קאן נאך מעגליך זיין איינצופיהרען אזעלכע מאשינען, וואס מען דארף נישט אליין טרעטען מיט די פיס, נור טרייבען מיט עלעקטריע, און צו דעם אלעם דארף דער ארבייטער פערדיענען צוויי מאל אזוי פיעל, וויפיעל ער פערדיענט היינט און לעבען אנשטענדיג אין א ריינער וואהנונג און זיינע קינדער לאזען לערנען.

— הע. בעריל, וואס זאגסטו צו דעם? — האט זיך איין איד אנגערופען צום צווייטען, וועלכער האט געטראגען א פאר שווארצע ברילען.

— אדרבה, לאז מען עפעס זעהן, לאז מען, ס'איז שוין צייט, אז מען זאל זיך אנהויבען אומקוקען אויפ'ן ארימען בעל־מלאכה אויך, — האט זיך דער צווייטער אנגערופען.

— אבער ווער וועט דאס אלץ געבען, ווער? — פרעגט דער ערשטער.

— ווי הייסט, ווער? עס קומט פון די הויכע מקומות. דער ברודער ארבייטער האט זיך דערשלאגען צו די הויכע פענסטער, האט דארט א געוואלד געמאכט. וואס מיינסטו, עס איז נישטא קיין גערעכטיגקייט אויף דער וועלט? עס איז דא גערעכטיגקייט. מען איז געקומען, מען האט זיך דערשלאגען, מען האט געזאגט אין די הויכע מקומות א ראטשילד, א גובערנאטאר. מען האט רחמנות געקראגען.

— דער ארבייטער דארף נישט קיין רחמנות אויף זיך — דער ארבייטער בעט נישט, נאר פאדערט, — האט זיך אנגערופען א יונגער מאן מיט א שטעקעלע אין האנד, וואס איז דערביי געשטאנען און האט אויסגעהערט דעם געשפרעך — עס איז געקומען א צייט, אז דער ברודער ארבייטער נעהמט זיך דאס אליין, ער בעט נישט ביי קיינעם און נעהמט נישט פון קיינעם.

— נור ווער דען? ווער דען וועט דאס געבען די גוטע זאכען?

— מ'האט אייך געזאגט, אז מען וועט נישט געבען, נאר מיר וועלען דארפען אליין נעהמען. מיר אליין — האט זיך אנגערופען א צווייטער

יונגער־מאַן אַ גימנאַזיסט פון שטאָדט מיט אַ פּאָר רויטע באַקען און אַ פּאָר געזונטע הענד.

— אָבער ווי אַזוי? ווי אַזוי וועט מען זיך נעהמען?

— מיט שטרייקען! — האָט דער בחור מיט די רויטע באַקען אויס־געשריען. כל זמן מען וועט דאָס אונז נישט נאָכגעבען, וועלען מיר נישט געהן צו דער אַרבייט.

— וואָס אויך אַ ברודער־אַרבייטער? — האָט דער איד מיט די שוואַרצע ברילען געפרעגט אויפ'ן בחור'ל.

— ע, עס איז דאָך זונדעל'ס זוהן פון שטאָדט.

— דעם טוך־הענדלערס?

— יאָ.

— און וואָס טהוט ער דאָ?

— ער איז אויך אַ מאַכער ביים ברודער אַרבייטער.

— זאָל מיר זיין פּאַטער דאָס טוך ביליגער לאָזען, וואָלט איך איהם מוחל געווען אַלע גוטע זאַכען, — זאָגט דער איד אין די ברילען.

— אָבער ווי אַזוי וועט עס דאָך זיין? ווי הייסט, מען וועט ניט אַרבייטען? און ווער וועט אונז עסען געבען? — ווענדעט זיך צום „אינטעליגענט" פון שטאָדט אַ קליין אידעל מיט אַ געל בערדעל, וועלכעס זעהט אויס ווי צוגעקלאַפּט צו זיין איינגעפאַלען קינדיש פּנים'ל.

— מיר מוזען הונגערען, אַבי דעם שטרייק געווינען, — רופט זיך אָב דער בחור. מיר מוזען דעם שטרייק אָנפיהרען און דערפאַר, וואָס מיר וועלען היינט הונגערען, וועלען מיר דערנאָך זאַט זיין. דער בעל־הבית וועט מוזען אָנקומען צו אונז. ער דאַרף אונזערע הענד.

— וועלכער בעל־הבית? דער פּויער, מיינט איהר, וואָס קויפט ביי אונז?

— דער בעל־הבית, דער מייסטער, וואָס גיט די אַרבייט.

— וואָס הייסט, ווער עס גיט די אַרבייט? מיר אַליין גיבען דאָך די אַרבייט און מיר אַליין אַרבייטען די אַרבייט און מיר אַליין פערקויפען די אַרבייט אויפ'ן מאַרק. און ווער וועט אונז געבען ליכטיגע שטיבער און געלד אונז בעצאָהלען און די אַלע גוטע זאַכען.

— מיר דאַרפען אָוועקלעגען די אַרבייט און צושטעלען די פאָדערונגען אין קאָמיטעט. דער קאָמיטעט וועט שוין אַליין פאַר

אונז אויסארבייטען מיט'ן בעל־הבית. און ביז וואנען מען וועט אונז נישט נאכגעבען די פאדערונגען, וועלען מיר הונגערן און נישט געהן צו דער ארבייט. — רופט דער יונגער־מאן הויך אויפ'ן קול, אז די אנדערע ארום זאלען איהם אויך הערען.

— און ער וועט אויך הונגערן? — פרעגט זיך דער איד מיט די ברילען אויפ'ן יונגען־מאן — אונז הייסט ער הונגערן, זיין פאטער הייסט אונז אויך הונגערן.

— זיין מאמע האט שוין פאר איהם אבגעקאכט דעם מיטאג. אז ער וועט אהיים קומען, שטעהט שוין גרייט דאס געבראטענע גענזעל.

דער בחור מיט די רויטע באקען האט זיך ניט הערענדיג גע־מאכט פון מיטאג און פון גענזעל און ווייטער גערעדט מיט די אידען.

— איך וויל שוין צושטעלען מיינע פאדערונגען, — האט זיך אנ־גערופען דאס קליינע קינדישע אידעל מיט'ן רויטען בערדעל צו דעם בחור, האלב אין שפאס, — איך בעשטעה אויף דעם אלעס, וואס דער יונגער־מאן האט דא אויסגערעכענט, איך וויל שטרייקען!

— ווער זייט איהר, אנ'ארבייטער?

— אודאי. א ברודער־ארבייטער.

— איך מיין א בעל־הבית, צי א מענש?

— ווי הייסט א בעל־הבית? אודאי א בעל־הבית. איך ארבייט מיט מיין עלטסטען זוהן צוזאמען.

— און מענשען האלט איהר?

— מענשען? ווער האלט מענשען? אודאי, האלט איך א לערן־אינגעל.

— קאן דער קאמיטעט גאר ניט שהאן פאר אייך. איהר זייט דאך אליין דער בעל־הבית און געגען וועמען ווילט איהר שטרייקען? זעהט איהר, אייערע מענשען קאנען שטרייקען — געגען אייך.

— אויב אזוי, טא קום שוין אהיים, בעריל, — רופט ער צום זוהן, — אט וועל איך אייך שיקען מיין לערן־אינגעל. א גוטען־שבת, האסט דו געזעהען א קאמיטעט!

נור באלד איז שטיל געווארען. אויף דעם אבגעהאקטען קלאץ איז איצט ארויסגעגאנגען שמואל בעריל'ס און ער האט אנגעהויבען ריידען.

דער גאנצער „ראוו" האט איהם געקענט. ער איז אליין געווען א קינד פון „ראוו" און אנ'ארבייטער. אנ'אונגעוועהנליך אונענטוויקעלטער מיט אנ'ארויסגעזעצטען הויקער, נאר מיט א פאר גרויסע שווארצע בעלעבטע אויגען, איז ער געשטאנען אויפ'ן קלאץ און האט גערעדט. ער האט ניט גערעדט פון שטרייקען, ניט פון בעלי־בתים און ניט פון מענשען. ער האט אין גאנץ געוועהנליכע ווערטער געשילדערט דאס לעבען פון די איינוואוינער פון „ראוו". זיין שטים איז געווען הייזעריג און פערכריפעט און די מענשען פון שטאדט האבען איהם שווערליך פערשטאנען. דערפאר האבען זיך אבער די מענשען פון „ראוו" גוט צוגעהערט צו יעדען ווארט זיינעם און פערשטאנען, וואס ער רעדט. זיין בילד איז געווען א טרויעריגעס. אליין א קינד פון „ראוו", האט ער געשילדערט דאס לעבען פון די קינדער פון אידישען בעל־מלאכה פון „ראוו", ווי זיי וואלגערן זיך ארום אין קרענקליכער היץ אין דער בלאטע און אטעמען איין, פון קליינערהייד אן, די פערדומפפטע לופט פון די קאנאלען. דורכדעם ווערען זייערע ברוסטען שוואך, זייער אטעם פערכאפט און זייערע שטימען זיינען הייזעריג און שנאפעלדיג.

ער האט גערעדט וועגען דעם, ווי ארימע מוטערס, אליין פערדארט, קראנק און מיט שוואכע ברוסטען, זויגען זייערע קינדער און מיט דער מילך נאגט דאס קינד אוים דער מוטער'ס קרענק. ער האט דערצעהלט, ווי די אייביגע נאסקייט פון די הייזער ציהט אוים יעדען טראפען בלוט פון די לייבער, פערבלייכט די געזיכטער און מאכט די ביינער ווייך. ער האט דערצעהלט פון פערלאזטע אלטע, וועלכע זיינען ערשט נעכטען יונגע־לייט געווען, און שלעפען זיך, ווי די ווערים איבער די בלאטעס פון „ראוו" ארום. ער האט געוויזען דאס לעבען פון זייערע קראנקע ווייבער, וועלכע מוזען איבערלאזען זייערע קינדער און מיט די קערב זיך שלעפען איבער די גאסען; דאס לעבען פון זייערע קינדער, וועלכע וואלגערען זיך אין די בלאטעס ארום, דאס לעבען פון זיי אליין און זייער נאהענטע צוקונפט. דער עולם האט איהם גוט פערשטאנען און צוגעהארכט. איצט האט מען שוין ניט געהערט קיין ווערטלעך, נור קרעכצען. ביטערע קרעכצען, וועלכע האבען זיך אויסגעריסען פון די הייזעריגע און שוואכע סוכאטישע ברוסטען, אויסגעמישט מיט הוילע הוסטען. און איינער האט געזאגט צום צווייטען:

— אוי, איז עס וואהר, אוי, איז עס וואהר!

צום סוף האט דער רעדנער פארגעלעגט, אז דער „ראוו“ זאל דעמאנסטרירעז. אז עס זאלען זיך צוזאמען נעהמען די אלטע מענער, ווייבער און קינדער פון „ראוו“ און זאלען דעמאנסטרירען איבער די גאסען פון שטאדט אהן געזאנג און אהן פאהנען, נור בלויז מיט זייערע געשטאלטען.

— ווייזט אייערע לייבער,—האט ער אויסגעשריען מיט זיין כריי־פענדיג קול. — דעקט אויף אייערע שמאטעס, נעהמט אייערע קינדער, ווייזט זייערע קרומע פיסלעך, זייער קרענק, זייערע געשוואלענע וואסערדיגע קעפ און פערראפיעטע אויגען, זאלען אייערע ווייבער אויפדעקען זייערע ברוסטען און ווייזען זייערע סוחאטישע טארבעס, פון וועלכע זיי שפייזען אריין זייער קרענק אין דעם בלוט פון זייערע קינדער. פיהרט אייערע בלינדע אלטע פאר אייך, רעדט נישט קיין ווארט, זינגט נישט קיין ליעד, ו ו י י ז ט אייך נאר, זאל די וועלט זעהן דעם „ראוו“ אין זיין פראכט און גלאנץ, און זאל זי דערציטערט ווערען, — האט ער אויסגעשריען.

דעם יונגען־מאן׳ס רייד האבען געמאכט אן אונגעהויערען איינדרוק. דער עולם איז שטיל געווארען נאך זיינע רייד און קיינער האט נים געוואגט עטוואס צו זאגען. די „אינטעליגענטען“ האבען פערגעסען אן סטרייק און די „גענעראלען“ פון די פארטייען האבען זיך אויפגעהערט צו קריגען און איינצוטיילען צווישען זיך די רעדנער. זיי האבען געזעהן, אז קיין שום רעדעס וועט איצט דער עולם נישט וועלען אויסהערען. איין „גענעראל“ האט אויסגעארבייט א רעזאלוציע, אין וועלכער עס ווערט ארויסגעזאגט דער פראטעסט פון „ראוו“ געגען דעם — — — אונרעכט, וואס מען בעגעהט געגען אלע ארב״יטער — — — פון „ראוו“ — — און עס ווערט אנגענומען איינשטימיג דער אכט־שעה־דיגער ארבייטסטאג, און נאך אייניגע פונקטען פון זייער פארטיי, וואס דער „גענעראל“ פון דער צווייטער פארטיי האט בשום אופן נים געוואלט איינגעהן אויף די פונקטען, און צווישען זיי איז צוליעב דעם ארויסגעקומען א גרויסער סכסוך. זיי האבען זיך אבער באלד ארומגעזעהן, אז די רעזאלוציע וועלען זיי סיי־ווי־סיי נישט קאנען פארלעזען, ווארום דער עולם איז געווען שרעקליך אויפגערעגט און האט געוואלט אויספיהרען דעם יונגען מאנ׳ס פראיעקט. דערהויפט

האָבען זיך די יונגע „אינטעליגענטען" זעהר געריסען צו דער מאַני־פעסטאַציע. דאָוויד איז אַזוי בעגייסטערט געוואָרען פון דער אידעע, אַז ער איז באַלד געגאַנגען זי אויספיהרען. ער האָט צוזאַמענגענומען די לייט פון „ראוו", וואָס ער האָט יעדען פון זיי געקענט פערזענליך. די מייסטע אינטערעסאַנטע עקזעמפּלאַרען האָט ער אויסגעשטעלט אין סאַמע פראָנט. איהם איז זעהר געפעלען געווען דאָס בילד, וואָס דער יונגער מאַן האָט געמאָלט, און ער האָט דאָס אליין געוואָלט זעהן. אָבער ער איז ביי איהם נישט געווען בלויז אַ אײנגעלשע פאַנטאַזיע. דאָס לעבען פון „ראוו", צו וועלכען ער האָט זיך צוגעקוקט דורך זיין גאַנץ לעבען, האָט ער אויך איינגעזויגען אין זיך. ער איז גלייכגילטיג געוואָרען צו דער אָרימקייט און לייד, ווייל ער האָט דאָס יעדען טאָג געזעהען. אָבער זייער וועהטאָג איז איהם געלעגען טיעף אין הארץ. ער האָט זיך געהאַלטען פאַר אַ קינד פון „ראוו". און האָט מען גערעדט פון „ראָוו", האָט מען איהם אויך געמיינט. דאָס האָט איהם איצט אויפגעקאָכט. דער „ראוו" זאָל זיך אין גאַס ווייזען — דאָ איז ער דאָ, דאָ קען ער זיך אויך ווייזען, ער איז אויך פון „ראוו". ער האָט ניט געהערט די וואָרנונג פון זיין „גענעראַל", אַז עס ליגט אין די אינטע־רעסען פון זייער פּאַרטיי איצט נ י ש ט איינצוואָרדנען די מאַני־פעסטאַציע — ווייל דערביי וועט זיך בעטייליגען די צ:ווייטע פּאַרטיי אויך, נאָר זי אָבלעגען אויף אַנ'אַנדער טאָג, און זיין פּאַרטיי אַ ל י י ן זאָל זי איינאָרדנען. ער האָט זיי נישט געהערט, ער האָט נאָר צוזאַ־מענגעשלעפּט איין אידען נאָכ'ן אַנדערען: „הע, ר' משה, קומט אַהער"; „ר' יצחק, מיר וועלען געהן אינאיינעם"; „דו, דו, קום דאָ אַהער, מיר וועלען דורך דער „שיראַקאיאַ" דורכשפּאַצירען, און דורכ'ן „פּראָספּעקט" זאָלען זיי געהן. קומט, קומט, מיר וועלען זיך פאַר זיי ווייזען!".

און ער האָט זיי צונויפגעשטעלט און אַרויסגעפיהרט פון וואַלד, נישט אין שטאָדט אַריין, נור אין „ראָוו". זיי האָבען אויפ'ן וועג קיין סטראַזשניקעס נישט בעגעגענט, און די וואָס זיי האָבען יאָ בעגעגענט, האָבען געמיינט, אַז עס געהט אַ באַנדע אָרימע לייט, אָדער עס איז אַ אידישע לויה. אין „ראָוו" איז שטיל געווען. די טהירלעך פון די הייז־לעך זיינען געווען פערמאַכט. דאָוויד האָט געוואוסט פון די פערבאָר־גענסטע ערטער אין „ראָוו", — — — — — — — — — —

דארט אהין האט ער געפיהרט די „קאמפאניע”. עס האט געקאנט זיין א מאן זעכציג, אכציג, ווארום מעהר ערנסטערע מענשען האבען זיך אבגערוקט און נישט געוואלט מיטגעהן. דאוויד האט ארויסגעשלעפט פון די הייזער א פאר ארימע קראנקע ווייבער און האט זיי געשטעלט אין פראנט מיט די קינדער אויף די הענד און נאכדעם האט ער אוועק־געשטעלט איינעם אויף א פאר קוליעס מיט א בלינדען קראנקען אידען, אז זיי זאלען אנפיהרען די מאניפעסטאציע. צוויי רייהען הויכע סר־חאטנע ווייבער מיט זייערע קראנקע קינדער אויף די הענד און נאך זיי דער „ראוו” — בעגלייט פון די שמוציגע קראנקע קינדער מיט געוואל־דען און געשרייען. די „אינטעליגענטען” האט ער אבגעשטופט, נישט געלאזט מיטגעהן. „איהר קעהרט נישט דא אהער” — האט ער געשריען; אליין זיך אנגעטהאן א צוריסענעם ראק, אנגענומען א בלינדען אידען ביי דער האנד און געשטעלט זיך אין פראנט.

— הײדא, נאך מיר!

אז זיי זיינען אנגעקומען אין שטאדט, האבען זיי געטראפען א גע־רודער, דער הימעל האט שוין אנגעהויבען טונקעל צו ווערען און עס האט זיך געקליבען אויף רעגען. א ווינד האט געבלאזען און געהויבען די שטרויען און פאפירען פון גאס און איבער די דעכער. פון פארק איבער די „ברייטע גאס” איז געווארען א געלאף, מענשען האבען זיך ארייגעכאפט אין פרעמדע שטיבער און געוועלבער אריין און פער־מאכט זיך אין זיי. דא און דארט האבען זיך שוין געהערט צוקלאפענ־דיגע טהירלעך פון די געוועלבער. א צושראקענע אידענע אהן א טיכעל, אהן א קאפעליוש, מיט בלויזען קאפ לויפט איבער'ן מארק און פרעגט זיך נאך מיט שרעק אויף איהר זוהן, וואס קיינער האט נישט געקענט און נישט געוואוסט; פון א באלקאן אראב פרעגט א הויבער דיקער הערר א פערביילויפענדען: „וואס איז געשעהן?” — „עס האט זיך אנ־געהויבען”, — ענטפערט מען אב פון אונטען און מען פערשווינדט. דער הערר פרעגט א צווייטען פערביילויפענדען: „וואס איז געשעהן?”

— „פערמאכט דאס פענסטער”, — ענטפערט מען אב פון אונטען.

דער הערר פון באלקאן האט ענדליך דערזעהן זשאנדארמען פיה־רענדיג א צובלוטיגטען יונגען־מאן — — — — האט ער פערמאכט די טהיר פון באלקאן און איז פערשוואונדען אין שטוב.

אויף דעם טויט־שרעק אין גאס איז אנגעקומען די מאניפעסטאציע מיט די קינדערשע קולות און געשרייען.

דערזעהן די קופע ארימע לייט, האבען זיי מיט פעראכטונג געגעבען א מאך מיט די הענד — — — — — — — — — — —

— זשידאווסקאיא סוואדבא, — האבען זיי צווישען זיך גערעדט און זיינען ווייטער געריטען.

אז דאוויד איז שפעטער אהיים געקומען, האט ער שוין געוואוסט פון אלץ.

עס איז געווען סאכאלין (דער יונג, וואס דער פאטער האט איהם היינט געפאטשט ביי לייזאראוויטש'ן אין שטוב פאר ראחעל'ן אין די אויגען). ער האט געשאסען אין דעם דירעקטאר פון שטאדטישען גימנאזיום, ווען דער לעצטער איז געגאנגען שפאצירען אין דעם שטאד־טישען פארק.

געטראפען האט ער איהם נישט, און דעם יונג האט מען געחאפט און מיט א צובלוטיגטען מח געפיהרט אין טורמע.

דער דאקטאר האט געטענה'ט מיט דאוויד'ן אז ער זאל נישט נעכטיגען אין דער היים — ער איז געווען זיכער אז מען וועט קומען ביי־נאכט נאכ'ן יונג — און ער זאל פערברענען זיינע פאפירען.

די פאפירען האט ער פערברענט און פון שטוב האט ער בשום אופן נים געוואלט געהן.

— איך האב דאך רעכט איבער מיר, — האט ער גע'טענה'ט צום פאטער.

דער פאטער, וועלכער האט נישט דוקא בלויז פרינציפיעל אנ־ערקענט דאס רעכט, נור דורך דער גאנצער צייט אליין עס איינגע־פלאנצט אין זיינע קינדער, האט שטיל געשוויגען, געווען זיכער, אז מען וועט דעם יונג ביי־נאכט ארעסטירען.

ראחעל איז נור געזעסען אין א ווינקעל. איהרע אויגען האבען היינט מאדנע געגלאנצט און אויף איהר האנד האט געברענט דער קוש פון סאכאלין.

אבער אומזיסט האט זיך דער פאטער געשראקען. גרויס איז גע־ווען זיין פערוואונדערונג, אז מען איז נאך דאוויד'ן נישט געקומען, קיין רעוויזיע נישט געמאכט, נישט די נאכט און נישט די קומענדיגע נאכט.

דאַס זעכצעהנטע קאַפּיטעל

מישא האָט זיך אַרויף און אַראָב געדרעהט איבער זיין צימער און געטראַכט דערפון, וואָס ער האָט דורכגעלעבט די לעצטע טעג. אודאי, איז עס אַ גרויסע זאַך, — — — — — — — — —

— — — — — אודאי, איז עס אַ לעבענס־אויפגאַבע, אָבער וואָס טהו איך? — האָט ער זיך געזאָגט — איך זיץ ביי מיין פאָטער אין דער וואַרימער שטוב, איך בין דאָך ווי זונדעל'ס זוהן.

— ווי זיי האָבען געקוקט אויף איהם מיט פעראַכטונג (מישא האָט געהערט די סצענע אין וואַלד צווישען די בעלי־מלאכות מיט זונדעל'ס זוהן). זיי האָבען רעכט, אַז זיי קוקען אַזוי אויף אונז. איך קום צו זיי און היים זיי שכּרייקען, איך הייס קעמפּפען, און אַליין וואָס טהו איך? ווער בין איך? צי וואָהן איך אין אַזאַ דירה, ווי זיי? נישט. צי האָב איך קראַנקע קינדער און אַ קראַנק ווייב, ווי זיי? נישט. נור וואָס דען? איך האָב אַ רייכען פאָטער. דער פאָטער אַרבייט אויף מיר. מיין מיטאָג שטעהט גרייט פאַר מיר, צי איך קום יאָ אַהיים, צי נישט. מיין בעט ווערט געבעט אָהן מיר און איך דרעה זיך אַ גאַנצען טאָג אַרום. וויל איך, אַרבייט איך; וויל איך נישט, אַרבייט איך נישט. און קום צו זיי, — צו מענשען, וואָס איך האָב קיין בעגריעף נישט פון זייער לעבען און וואָס איך קאָן זיך גאָר ניט אפילו פאָרשטעלען זייערע פיזישע ליידען, און געה זיי העלפען. און מיט וואָס? איך גיב זיי עצות און זאָג, איך רייד. און ווער וועט מיך נויטען, אַז איך זאָל מאָרגען אויך קומען צו זיי, און מיט זיי וויטער ריידען, און וויטער עצות געבען? פאַרוואָס זאָל איך ניט קאָנען מאָרגען אוועק־פאָהרען און איינגאַנצען אָן זיי פערגעסען? אודאי, האָבען זיי רעכט, אַז זיי קוקען אַזוי אויף זונדעל'ס זוהן, און זיי דערצעהלען איהם פון זיין מיטאָג, וואָס וואַרט אויף איהם אין דער־היים, און פון די פּראָצענטען, וואָס זיין פאָטער נעהמט פאַר די סחורות ביי זיי. און וואָס בין איך בעסער פון זונדעל'ס זוהן? איך בין דאָך אויך דערזעלבער. ניין, זיי האָבען נישט בלויז זונדעל'ס זוהן געמיינט, זיי האָבען מיך אויך געמיינט. זיי האָבען אונז אַלעמען געמיינט. אַלע שילער און „אינ־

טעליגענטען", וואס זיינען דארט געווען, און זיי האבען רעכט. מיר זיינען פרעמדע, מיר מאכען זיך נור א שפיעל פון זיי, אנ'ערנסט שפיעל, א שפיעל מיט א „אידעאל". געוויס! מיר שאפען זיך פון זייערע ליידען א אידעאל פאר אונז, כדי אנצופיעלען אונזער פוסט לעבען. עס איז א פערגניגען — אבער נור פאר אונז. דער ביפשטעקס איז אונז פער'מאוס'ט געווארען אין דער־היים, דאס געוועהנליכע לעבען, מיר ווילען האבען אויך א אידעאל, א גייסטיגע ארבייט, און מאכען זיך פון זיי, פון זייערע ליידען, א גייסטיג אידעאל, אונזער געוויסען צו בערוהיגען, אונזער ביפשטעקס צו בערעכטיגען.

אבער באלד האט ער זיך דערמאהנט אן די געשטאלטען פון יענע אינטעליגענטען, וועלכע האבען געליטען פאר די ארבייטער, די אלע, וואס שמאכטען אין סיביר אין די טורמעס; אן דער געשטאלט פון ווענגעראוו, וועלכער האט אוועקגעווארפען זיין לע־נען, זיין היים, זיין גאנצע צוקונפט און לעבט נור צווישען די אידישע ארבייטער, קריכט אין אלע פינסטערע לעכער, לערנט זיי שרייבען און לעזען; אן ד"ר לייזעראוויטש'ן און טויזענד אידישע העלדען, וועלכע זיינען די לעצטע צייט צוריקגעקומען צום אידישען פאלק און האבען אלץ געאפפערט צוליעב זייער אידעאל. ניין, ניין, דאס איז נישט קיין שפיעל אין „אידעאל", אין א „גייסטיגען ביפשטעקס", דאס איז עס פאר איהם, מישא'ן, פאר זונדעל'ס זוהן און זייער גלייכען, אבער נישט פאר זיי, עס זיינען דא גרויסע קרבנות און גרויסע העלדען, מען דארף טהאן, ווי דאקטאר לייזעראוויטש, ווי ווענגעראוו, אנגעהמען אלע פארמען פון זייער לעבען, אליין וואהנען אין זייערע וואהנונגען, אליין פערדיע־נען פון וואס זיי פערדיענען, אליין עסען זייערע שפייזען און שלאפען אויף זייערע געלעגערס. דער, וואס טהוט דאס, נור דער האט דאס רעכט צו זיי צו קומען, און נור דער קען עפעס אויפטהאן. ווי זיי האבען עס זיך צוגעהערט צו דעם יונגען־מאן, וואס האט דערצעהלט פון זייער לייד! דאס איז זייערם א מענש, אנ'אייגענער. אבער, גאט, — וואס קען איך אויפטהאן מיט מיין שניידעריי? — האט ער זיך ווידער געזאגט — וואס וועט שוין זיין אז איך וועל זיך אוועקזעצען אין איינעם פון די לעבער אין „ראוו" און אליין ווערען א שניידער? וואס וועלען דערמיט די ארבייטער געהאלפען ווערען? אמת, זיי וועלען האבען צוטרוי צו מיר, אבער וואס וועט דאן זיין?

אין קאָפּ האָט זיך איהם געפּלאָנטערט אַ געדאַנק, וואָס ער האָט אַמאָל געלעזען:

— נוצען ברענגען הייסט אַלערערשטענס זיך אַליין נוצליך זיין. איך מוז און דאַרף צוערשט עפּעס ווערען.

— — — — — — — — און דאָס אויפוואַכענדע רוסלאַנד? און ארום און ארום דאָס לעבען?

נור יענע קאָנען אנטהייל נעהמען אין דער בעוועגונג, וואָס זיינען צוערשט עפּעס, וואָס פּערדיענען פאַר זיך אַליין דאָס שטיקעל ברויט, וואָס ליידען פאַר זייער עקזיסטענץ. איך האָב נאָך קיינע נישט, איך ברייננ נאָך קיינעם קיין נוצען ניט מיט מיין זיין און קאָן קיינעם נישט שאַדען מיט מיין אויפהערען צו זיין. צוערשט דאַרף מען עפּעס ווערען, אז נישט בין איך, ווי די בעלי־בתים פון „ראָוו“, וועלכע זונדעל׳ס זוהן רעדט־צו, אז זיי זאָלען אַליין שטרייקען געגען זיך. ניין, זאָלען זיי, זאָלען זיי טהאָן, וואָס זיי ווילען, איך פאָהר קיין פּעטערבורג (ער האָט שוין געהאַט בעקומען אַנ׳ענטפער פון פּעטער־בורג, אז ער איז אָנגעקומען). און כדי זיך איינגאַנצען גערעכט צו מאַכען ,האָט ער זיך דערמאָהנט דערין, וואָס ער האָט אין אַ בוך געלע־זען: „אום צו גרינדען אַ גערעכטליכע געזעלשאַפט, דאַרף זיך יעדער מיטגליעד צוערשט פיהלען, אז ער איז אַ גערעכטליכער מיטגליעד אין דער געזעלשאַפט“.— — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — —

און מיט דעם געדאַנק איז ער אין שטוב אראַב...

אריינקומענדיג, האָט ער געטראָפען דעם פאָטער זיינעם אין זיידענעם קאַפּעל, ווי ער פלעגט טראָגען אין דער־היים, געזעסען אין זיין פאָטער־שטוהל און האָט געטרונקען טהיי. און סאָניע, אויפ־גערעגט, רויט, מיט צושויבערטע האָהר, האָט דערצעהלט דעם פאָ־טער און דער מוטער וועגען דאָס געשעהעניש אין פּארק מיט גרויסע איבערטרייבונגען — ווי זי אַליין האָט געהערט דעם שאָס, און ווי די קויל איז דורכגעפלויגען פארביי איהר און שיער אויף איין האָהר האָט מען זי אַליין נישט דערשאָסען, און ווי די זשאַנדאַרמען זיינען נאָך איהר נאָכגעלאָפען, און ווי שיער־שיער האָט מען זי נישט ארעס־טירט און זי געהט פערברענען אַלע פּאַפּירען, און זי וועט נישט נעכטיגען אין דער־היים, ווארום מען וועט געוויס קומען זי ארעסטי־

רען ביי נאכט, — ווייל זי האט געזעהן א מענש אין א רעגען־מאנטעל איז איהר נאכגעגאנגען, און דאס אזי געווים א שפיאן.

די מוטער איז געווען האלב טויט, נישט אזוי פון דער מאכטער'ס ערצעהלונג (זי האט זי געקענט, און געוואוסט, אז זי טרייבט איבער), נור פון דער מעשה אליין. סאכאלין איז געווען מישא'ס א חבר אין שול און מישא איז דעם גאנצען טאג נישטא אין דער־היים. אז זי האט מישא'ן דערזעהן, האט זי אויפגעלעבט און האט זיך אנגערר־פען:

— כ'לעבען, איך האב מורא, מען קאן זיך אז דיר אויך טשעפען. איהר זיים דאך אין איין קלאס געווען, און דער הויפט דער ליזערא־וויטש.

— עס וואלט גלייכער געווען, אז דו זאלסט וואס פריהער אב־פאהרען. צו וואס זאלסטו זיך דא ארומדרעהן? — דור'קע, דיין חבר, איז א שעהן בחור'ל, — האט דער פאטער צוגעשאקעלט מיט'ן קאפ.

מישא'ן איז אונאנגענעהם געווארען דאס געשפרעך פון זיינע עלטערען. ער האט נישט געקאנט און נישט געוואלט זיי איצט אויסזאגען זיין בעשלוס, אבצופאהרען ווי צום שנעלסטען קיין פעטער־בורג. ער האט ביי זיך איצט אויסגעזעהן, ווי א נידעטרעכטיגער פחדן, עפעס א רייכען בורזשוא'ס א קינד, וואס מען שיקט אוועק פון דער היים — ווייל די עלטערען ציטערען איבער איהם.

— וואס האט איהר אזוי מורא פאר מיר? וועט מען מיך אויך נעהמען, איז וואס? אזוי פיעל זיצען, וועל איך אויך זיצען.

די מוטער איז בלייך געווארען, איז צוגעגאנגען צו איהם און האט גערעדט צו איהם ליעבליך, ווי זי פלעגט ריידען, ווען ער איז נאך א קינד געווען.

— מישא, וואס איז מיט דיר?

דער מוטער'ס צערטליכקייט האט איצט איהם גערייצט. ער האט געמאכט א גרימאסע און האט זיך אבגערופען, ווי שולדיג, ווי ער וואלט געגאנגען טהאן א שענדליכע זאך:

— איך פאהר קיין פעטערבורג, איך פאהר. פאקט מיר נור די זאכען איין.

— אודאי איז גלייכער אזוי, — האט זיך דער פאטער אבגערופען.

די מוטער האט אבער געגעבען א וואונק מיט דער האנד, אז ער זאל אויפהערען.

מישא איז ארויסגעגאנגען אין גאס און געקלערט, וואוהין צו געהן. מערי איז איהם ארויפגעקומען אויף דעם געדאנק. ער האט זיך אנגעכפאט דעריין, ווי איינער כאפט זיך אין א שווערער מינוט צו דער פלאש. עס איז איהם טרויעריג געווען, און ער איז נישט צו־פריעדען געווען מיט זיך. ער האט אליין נישט געוואוסט פארוואס און איז אהין געגאנגען צו מערי'ן, אנצושכור'ן זיך, כדי אן עפעס צו פערגעסען.

אין עס צימער האט ער געטראפען דעם פעטער, וועלכער האט זיך ארויף און אראב געדרעהט אין זיידענעם שלאף־ראק און האט געראו־כערט א סיגאר.

— א, מישא, דו זוכסט אודאי מערי'ן? זיי זיינען אין סאלאן, געה אריין, — האט געזאגט די מומע, וועלכע איז געזעסען ביים טיש און געשטריקט עפעס.

אין סאלאן, האלב אין טונקעל, ביי דעם רויטען שיין פון דער לאמפ, וואס איז מיט זיידענעם בעהאנגען געווען, האט ער דערזעהן מערי'ן און קאוואלסקי'ן. ארום זיינען געלעגען טייערע אלטע אידישע זיידענע טיכער און שטיקער בעהאפטענע סאמעט פון אלטע פרוכת'ן. זי האט דאס געוויזען קאוואלסקי'ן, וועלכער איז געשטאנען ענטציקט פון דעם טייערען שטאף. מערי האט זיך געמאסטען איין זיידען שטיק נאכ'ן צווייטען, געהילט זיך אין די זיידענע טיכער און זי איז געווען אזוי פערטהאן אין דעם, אז זי האט נישט געזעהן מישא'ן. מישא האט שוין געוואלט ארויסגעהן אונבעמערקט. ערשט, איינגעהילט אין אנ'אלטען בוכאריש זיידענעם טוך, ביי וועלכען קאוואלסקי האט אויף איהר גלייך געמאכט די פאלדען — האט זי זיך אומגעקוקט און דער־זעהן מישא'ן. זי האט זיך מיט איהם זעהר דערפרעהט און איז האלב ארויפגעפאלען אויף איהם מיט א לאכענדיג געזיכט און מיט אויגען פול פרייד. זי האט איהם אנגענומען ביי ביידע הענד:

— אה, מישענקא, דאראגאי! לאנג האב איך דיר שוין נישט געזעהן. וואו ביזט דו געווען דורך דער גאנצער צייט? אח, האב איך געבענקט נאך דיר! זעה, קאוואלסקי ראטה מיך, אז איך זאל מיר פון דעם מאכען א קלייד. זעה איך נישט אויס אין דעם ,ווי אנ'אלטע

באבע? זעה, מישענקא, איך פערלאז מיך אויף דיר, — האט זי זיך געשטעלט פאר איהם, אנגעטהאן אין טוך, און איהרע אויגען האבען געלויכטען און איהרע האהר האבען געגלאנצט, א שווארצער ליכטי־גער שימער האט זיך פון זיי געווארפען, ווי שטראהלען פון שווארצע פעריל — ער וויל מיר דוקא מאכען פאר אן אלטע באבע, — ווייזט זי אויף קאוואלסקי'ן, — איך ווייס ניט, וואס איז אייך אזוי געלעגען אין דעם? ווענדעט זי זיך צו איהם.

— אבער די שטאפען קליידען דאך אייך פיעל שעהנער. אייער געזיכט נעהמט דאך אן א גאנץ אנדער קאליר, אייערע אויגען ווערען ליכטיגער און אפילו אייערע האהר קריגען גאר א גאנץ אנדער שטראהל. יא, איהר זייט בעשאפען צו דעם אז איהר זאלט זיך הילען אין שווארץ־זיידענס, אין גאלד שטאף, נישט אין גראבע וואלל. ווער איז שולדיג, אז אידישע טעכטער האבען אזעלכע געזיכטער און אזעלכע בייגער, דאס קומט נאך פון ירושלים אהער, — ווענדעט ער זיך פלוצלינג צו מישא'ן, — יא, פון ירושלים נאך.

— און דאס איז אלץ, פון זינט ער האט געזעהן דאס מיידעל, דאקטאר לייזעראוויטש'עס טאכטער; דאס האט זי איהם אזוי גע־שטימט, פון דעמאלט אן וויל ער אלע אידישע מיידלעך אין אזעלכע טיכער אויסציהרען — ווענדעט זי זיך צו מישא'ן, ווייזענדיג אויף קאוואלסקי'ן — דאס מיידעל געהט איהם גארנישט פון זין ארויס.

— דאס איז וואהר — זאגט קאוואלסקי — איך וואלט זי זעהר גערן געוואלט נאך איין מאל זעהן פאר מיין אבפאהרען.

— דאס קאן אייך מישא טהאן. מישא, פיהר איהם אמאל אהין צו די לייזעראוויטשעס. ער חלש'ט זי זעהן נאכאמאל, — ווענדעט זי זיך צו מישא'ן.

מישא האט מאדנע די ליפען פערקרימט און האט געענטפערט אונפערשטענדליכעס.

— ס'וואהר, וועסט איהם מיטנעהמען, מישא? — ווענדעט זיך מערי צו איהם נאכאמאל. זי האט נישט פערשטאנען זיין מרוק.

— אבער געוויס, אבער געוויס, — לאכט מישא פערלעגען.

— חאטש מארגען — זאגט מערי צו קאוואלסקי'ן פאר מישא'ן— נישט וואהר? געהט נור אהין צו מישא'ן, וועט ער אייך שוין אהין פיהרען. נישט וואהר, מישא? נו, זעהט איהר, אט האט איהר שוין,

וואס איהר האט געוואלט. וועט איהר זיך שוין בערוהיגען? — פרעגט זי, לאַכענדיג, קאוואלסקי׳ן.

— און איך בין געקומען מיט אייך זיך צו זעגנען, — האט זיך פלוצלינג מישא אבגערופען פון דער העלער הויט.

— וואו אהין דאס? — פרעגט מערי מיט א דערשראָקענער מינע.

— קיין פעטערבורג.

— שוין?

— איך רייז מארגען אבענד אב. און מערי? — האט ער גע־פרעגט, בענוצענדיג זיך מיט׳ן וואָרט „מערי“, כדי נישט צו געברוי־כען דאס ווארט „דו“.

— אודאי, אודאי, באַלד נאָך יום טוב. און איהר? — האט זי זיך פלוצלינג געווענדעט צו קאוואלסקי׳ן, צו מישא׳ס גרויסער ער־שטוינונג — איהר קומט דאך אויך אויף ווינטער קיין פעטערבורג, איהר האט דאך פערשפּראָכען.

— אזוי ווי מיר האבען אבגערעדט, — האט קאוואלסקי געענט־פערט, בעציהענדיג זיך אויף זייער׳ס א פריהערדיגען געשפּרעך — אז איך וועל עס ווערטה זיין, וועל איך דעם ווינטער אין פעטערבורג זיין.

— וואס מיינט איהר דערמיט?

— א, דאס איז מיין סוד — אז איך וועל עס ווערטה זיין, וועט איהר וויסען דערפון. דאס קאן איך אייך זאגען, אויב נישט — וועט איהר נישט וויסען, וואו מיין געביין איז אהינגעקומען, — האט ער גערעדט, לאכענדיג.

— אבער וואס מיינט איהר דאך דערמיט?

— לאזען מיר דאס צום ווינטער, אין פעטערבורג,—האט קאוואל־סקי געענטפערט.

מערי האט איהם אנגעקוקט, געוואלט עפּעס ארויסלאזען פון זיין געזיכט און האט די מינוט אינגאנצען פערגעסען, אז מישא געפינט זיך נעבען זיי. מישא האט זיך געוואלט אויפהויבען און ארויסגעהן.

אין דעם איז אריינגעקומען ר׳ חיים. ער האט געהאלטען אין האנד א בשמים־ביקסעל און אנ׳אלט קאפּקע, געהאַפּטען פון פעריל.

— זעהט איהר דאס בשמים־ביקסעל? דאס קומט נאך ארויס פון אלטען הויף, פון זיידען, זכרונו לברכה. ער האט׳ס געבראכט פון

קאָנסטאַנטינאָפּאָל — ווייזט ער עס קאַוואַלסקי'ן — און די קאָפּקע איז געהאַפּטען פון ריינע פּעריל. אין דעם פלעגט די באָבע, די טשארטקאָווער רב'צין, די ליכט בענשען פרייטאָג צו־נאַכט. די פּעריל זיינען אויסגעהאַפּטען אין געשטאַלט פון א טויב. — ווייזט ער דאָס קאַוואַלסקי'ן מיט א בעזונדער שטיל שמייכעלע.

קאַוואַלסקי האָט בעקוקט די זאַכען, איז געוואָרען זעהר ענט־ציקט פון זייער אַרבייט, וואָרום עס זיינען טאַקי געווען קונסטווערק, איבערהויפּט דאָס בשמים־ביקסעל פון אַלט־דמשק'ער. מיט גרויסע רויטע רובינען אריינגעזעצט, און דאָס גאָלד איז געווען נישט געקריצט נור אויסגעלעכערט אין קליינע לעכעלעך, טויבען און הירשען, די אויגעלעך אין פּעריל בעזעצט.

— מיר ריידען וועגען דעם, — האָט קאַוואַלסקי געזאָגט ביי ר' חיים'ס אריינקומען, — אז דאָס, וואָס מען געפינט ביי אידישע פרויען א נייגונג צו פוצען זיך אין זיידענס און אין סאַמעט, אין גאָלד און זילבער, איז נישט אַנ'אויפגעלעגד־אידישע ה׳צפה, ווי אונזערע שונאים מיינען, איז נישט בלויז א ליידיגע פרויען־ליידענשאַפט. ניין, עס האָט א פיעל טיעפערע סבה; עס ליעגט אין אידישען בלוט, עס קומט נאָך פון וויטען אָריענט אהער. די אידישע פרוי מוז זיך קליי־דען אין זיידענס. די סאַמע אָרימסטע אפילו אין שוהל אריין מוז זי א סאַמעטען קאָפּטענדעל האָבען. צוריבען זאָל עס זיין, אָבער פון זיידען־שטאָף מוז עס זיין. דאָס איז א נייגונג פון אַנ'אַלטער פער־אָרימטער ראַסע, וואָס קאָן נישט פערטראָגען אויף איהר לייב דעם גראָבען וואָלען שטאָף, און דאָס, וואָס אונזערע באָבעס און מאַמעס האָבען אַזוי פיין געפיהלט, פערשטעהען דאָס אַזוי שלעכט זייערע טעכ־טער. זיי ווילען זיך דוקא קליידען נאָך דער מאָדע.

נור מישא האָט שוין נישט געהערט די לעצטע ווערטער, ער האָט דעם סאַלאָן פערלאָזט, ארויס פון הויז, פון קיינעם קיין אבשיעד נישט גענומען.

דאס זיעבענצעהנטע קאפיטעל.

צו מארגען אבענדס, מיט'ן עלפער צוג, איז מישא אבגעפאהרען קיין פעטערבורג. מיט דאווידן האט ער זיך נישט געזעגענט — ער האט זיך געשעמט פאר איהם זיך צו ווייזען און נישט געוואלט איהם קוקען אין די אויגען אריין. דאס געפיהל פון שולד־בעוואוסטזיין האט איהם נישט פערלאזט, חאטש ער האט זיך געפרובט צו פערענטפער־רען פאר זיך זעלבסט מיט אלע מעגליכע תירוצים. פון וועג אויס האט ער געדענקט איהם צו שרייבען א גרויסען בריעף, אין וועלכען ער זאל איהם קלאר ארויסזאגען, פארוואס ער האט אנגענומען אזא בעשלוס. שון זיצענדיג אין וואגאן, נאכדעם ווי ער האט זיך שוין אבגעזעגענט מיט דער מוטער, האט ער געהערט דער מוטער'ס שטים: מישינקא, מישינקא, זעה, ווער איז עס דא! — מישא האט ארויסגעקוקט פון פענסטער און דערזעהן מערי'ן מיט קאוואלסקי'ן. ער האט געהאלטען א גרויס בילד אונטער'ן ארעם און נאך איהם איז נאכגעגאנגען א טרעגער מיט זיינע זאכען, פון וועלכע עס האט ארויסגעשטעקט זיין הויכער שטענדער. זיי זיינען צוגעגאנגען צום וואגאן און מערי האט געזאגט צו איהם פריינדליך.

— „אח, מישינקא, דאראגאי, אוזשע! — האט זי איהם די האנד אויסגעשטרעקט — „אין פעטערבורג, אין פעטערבורג“, — האט זי נאכגעשריען נאך דעם אבגעהענדען צוג און האט נאך קוים צייט געהאט אבצורייסען א פאר בלומען פון בוקעט, וואס זי האט געהאלטען אין האנד, און אריינווארפען איהם אין וואגאן אריין דורך דאס אפענע פענסטער.

די איבעריגע בלומען זיינען געווען בעשטימט פאר קאוואלסקי'ן, וועלכער איז מיט א האלב שעה שפעטער אבגעפאהרען איז א געגענ־געזעצטער ריכטונג.

— און מיט איך וועל איך זיך נאך אמאל וועז זעהן, — האט זי געזאגט מעהר צו זיך, ווי צו קאוואלסקי'ן.

קאוואלסקי האט אין דער מינוט געקלערט, ווי זאל ער אנרופען זיין ניי בילד, וואס ער פיהרט מיט אהיים אונטער'ן ארעם: „א זומער־טאג“, אדער „אין דער אוקראינא“.

ער האט האלב פערשטאנען איהרע ווערטער און האט געשמייכעלט:

— אז איך וועל עס ווערטה זיין, — האט ער געענטפערט.

— ניין, אז מיר וועלען עס ביידע ווערטה זיין, — האט זי געענטפערט און געוויזען אויפ'ן בילד.

ער האט א מינוט געשוויגען.

— איך האב דאך אויך אנ'אנטייל דערין, — ווייזט זי אויפ'ן בילד, קוקענדיג איהם מיט א שמייכעל אין פנים אריין.

קאוואלסקי האט זי די מינוט געדריקט ביי דער האנד.

— מען איז מיט אייך אזוי ניט זיכער, גאט מיינער! — האט זי ווייטער געזאגט מעהר צו זיך, ווי צו קאוואלסקי'ן — איבעריגענס, אלץ איינס, — האט זי פלוצים געשמייכעלט קאוואלסקי'ן אין פנים אריין.

אין דעם זיינען זיי צוגעגאנגען צום וואגאן.

אהיים געקומען, האט מערי געטראפען איהר פאטער אין זיידעלטען הויף, פון זיידען, זכרונו לברכה. ער האט'ס געבראכט פון ער האט געשריבען א בריעף. זיין געוועזענהייט איז געווען, יעדע וויכטיגע זאך, וואס האט זיך פערלאפען אין דער משפחה, מיטצוטיילען דעם חסיד'ישען הויף אין גאליציען, וואס איז זיין פאטער געווען, און זיין ברודער, וואס ער האט אין ירושלים געהאט, — האט ער זיי איצט מודיע געווען, אז זיין טאכטער מרים שתחיה איז מיט'ן רבונו של עולם'ס הילף דערוואקסען געווארען און שטעהט אין שדוכים, בענוצענדיג זיך מיט'ן אויסדרוק פון שיר השירים „ביום שידבר בה“.

ענדע ערשטער טהייל.

צווייטער טהייל

ראם ערשטע קאפיטעל.

צום אנהויב ווינטער האט מערי פערלאזט איהרע עלטערען און איז אוועקגעפאהרען קיין פעטערבורג צו שטודירען אויף די העכערע קורסען.

עס האט נישט געהאלפען דער מוטער'ס וויינען, ניט דעם פאטער'ס שטיל־שווייגענדער ברוגז. מיט טרעהרען אין די אויגען האט די מוטער די וועש אריינגעצעהלט אין קאסטען און איינגעפאקט, און שטיל־שווייגענד ברוגז האט דער פאטער געלד פון דער קאסע ארויסגענומען, איהר אויף דער רייזע געגעבען. זי האט זיך קוים געזעגענט מיט זיי און איז קיין פעטערבורג אבגעפאהרען.

עס האט זיך אבער ארויסגעוויזען, אז די פעטערבורגער לופט האט איהר נישט געדיענט; די פייכטע נעבלען, וואס האבען זיך אין אנפאנג ווינטער געלעגט אויף די פעטערבורגער קאנאלען, האט אבגעשוואכט איהר הארץ, וועלכעס איז שוין אזוי אויך געווען אנגעריהרט צוליעב איהר פאמיליען פעהלער. די דאקטוירים האבען איהר געהייסען פעטערבורג פערלאזען. אבער צוריק אהיים פאהרען האט זי נישט געוואלט, א ביסעל ווייל זי האט זיך געשעמט פאר די עלטערן און א ביסעל דערפאר — ווייל ס'איז לאנגווייליג געווען צו פערברייננגען אין דעם קליינעם שטעדטיל. האט זי זיך אין פעטערבורג ארומגעדרעהט און זיך דערנעהנטערט צו מישא'ן.

מישא איז געווען אנגעקומען אין אוניווערסיטעט, נאר די לעקציעס האבען זיך נאך נישט געהאט אנגעהויבען. עס האט אויסגעבראכען דער שטרייק. אויף די פעטערבורגער גאסען האט זיך שוין שטארקער דערפיהלט די לופט פון דער רעוואלוציע. געהיימע שטימען האבען זיך געלאזט הערען: „מען גרייט זיך אויף זונטאג צו א גרויסער דעמאנסטראציע פאר'ן ווינטער פאלאץ און א פאפ מיט א הייליגען בילד אין דער האנד זאל די דעמאנסטראציע אנפיהרען“. דא און דארט האבען זיך שוין געהערט פערראיינזאמטע רעוואלווער־שאסען, זענען ווי שווארצע פויגעל אין דער לופט אדורכגעפלויגען און האבען א שרעק

אנגעוואָרפען איבער די קינפטיגע טעג. נור מישא האָט קיין צייט נישט געהאַט זיך צו פערנעהמען דערמיט, וואָס איז אין גאַס און אין אוניווערסיטעט פאַרגעקומען. ער איז אינגאַנצען געווען בעשעפטיגט מיט מערי'ן. גאַנצע טעג איז ער מיט איהר אַרומגעגאַנגען, געזאָרגט פאַר איהר, מעהר זיך פערנומען מיט איהר האַרץ־קראַנקהייט, ווי זי אַליין. ער איז ביים דאָקטאָר געווען, מיט איהר קיין פינלאַנד געפאָה־רען, איהר אַ דירה געדונגען — פעטערבורג פערלאָזען האָט זי נישט געוואָלט.

דאָ, אין פעטערבורג, וואו קיינער קען זיי נישט און זיי קענען קיינעם נישט — האָבען זיי זיך איינער צום צווייטען דערנעהנטערט. פון איהם, פון קאָוואַלסקי'ן הערט מען נישט. פון דעמאָלט אָן איז ער ווי אין וואַסער אַריינגעפאַלען. קיין וואָרט נישט געלאָזט פון זיך הערען און קיינמאָל, קיינמאָל ווערט זיין נאָמען נישט דערמאָהנט.

צי געדענקט זי אָן איהם? — עפּיס איז זי ווי איינגעהילט אין אַ סוד. אַלע טויערען פון איהר האַרצען האָט זי פאַר מישא'ן געעפענט, נור איין טויער איז געבליבען פערשלאָסען.

אפשר קלערט זי פון קאָוואַלסקי'ן אַט דעמאָלט, ווען זי שווייגט אַזוי, אַז מישא פיהלט זיך איבעריג נעבען איהר און שפּירט, אַז ער שטערט איהר, און וויל זיך אויפהויבען און אַוועקגעהן? נור אין אַזוינע פעלען קוקט זי באַלד אויף איהם מיט יענעם שמייכעל, וואָס איז אַזוי טרויעריג און אַזוי שטיל, אַז עס פערציטערט איהם און ער פיהלט דערביי, אַז ווען נישט דער שמייכעל, ווען נישט די אויגען, וואָלט ניט געווען צו וואָס צו לעבען אויף דער וועלט.

גאַנצע טעג איז ער מיט איהר אַרומגעגאַנגען איבער די מוזע־אומס. זי האָט ליעב געהאַט צו פערברענגען אין רעמבראַנדט'ס סאַלאָן אין „ערמיטאַזש“. טאָג־טעגליך פלעגט זי שעה'ן לאַנג אָבשטעהן פאַר די קעפּ פון די אַלטע רביים, מיט ליעבע בעטראַכטען די ציטערנדיגע הענד זייערע, די קלענסטע גראַווירען בעטראַכטען, יעדע ליניע און דערביי שווייגען, שווייגען דורך גאַנצע שעה'ן. נאָר איהרע אויגען האָבען דעמאָלט אַזאַ גלאַנץ און שיין אָנגענומען וועלכע מישא האָט נישט געקענט.

מישא'ן פלעגט עס לאַנגווייליגען. אויף קיין קונסט־זאַכען איז ער נישט געווען קיין גרויסער מבין. ער האָט שוין זיין גאַנץ פערמעגען

ענטציקען אויסגעבראכט איבער רעמבראנדט'ן. זי האט איהם בעת מעשה אנגעקוקט און פיעל מאל פלעגט ער אבהאקען און אנט־שוויגען ווערען, פערלעגען אויף ־ און אבטהאן זיך די ברילען, רויט ווערען און איינקוקען זיך אין א ווינקעל, און אבווארטען ביז עס וועט איהר פאסען צו צוגעהן צו איהם, און איהם מיט א טיעפען קרעכץ און מיט א שמייכעל אננעהמען ביי דער האנד און זאגען: קום, מישא!

גאנצע שעה'ן, האלבע טעג, פלעגט זי געהן ביי זיין זייט, ביי דעם ברעג פון דער נעווא שפאצירען און קיין ווארט נישט אויסריידען. — גלייך ווי ער וואלט נישט געוועזן נעבען איהר. ער האט איהר נישט געשטערט מיט קיין ווארט, ער האט נור געקוקט אין איהר געזיכט אריין, ווען זי האט צוגעזעהן, ווי די לייכטע וועלען קלאפען אן ברעג. און א שמייכעל האט געלייכט איבער איהר, ווי זי וואלט זיך אן וואס דערמאהנט.

איז אבער אנגעקומען דער טרויעריגער ווינטער אין פעטערבורג— יענע טעג, ווען די זון געהט אוועק פון פעטערבורג נישט אויף א נאכט, נור אויף א וואך און א חודש; ווען דער טאג ווערט געבוירען אין פינסטערנים, ווען דאס ביסעל גרויע טאג־ליכט, וואס וואלגערט זיך ווי א שמאטע אין די גאסען ארום, שטערט דעם עלעקטרישען ליכט. די מענשען האלטען א גאנצען טאג די ראלעטען אראבגעלאזט איבער די פענסטער, כדי דער גרויער טאג זאל צו זיי נישט אריינדרינגען; יענע טעג, ווען איבער פעטערבורג ליעגט א נעבעל און דריקט אלץ צו דער ערד און א טונקעלער יאוש נאגט דאס הארץ און פערלעשט יעדעס שטיקעל האפנונג — דעמאלט איז א אונענדליכער יאוש בעפאלען מערי'ן און איהר הארץ איז שוואך געווארען. די דאקטוירים האבען איהר געהייסען ווי צום געשווינדסטען פערלאזען פעטערבורג און מישא איז נישט אבגעטרעטען ביז זיי האבען די זאכען געפאקט און האלב מיט געוואלד האט ער זי ארויסגעבראכט אין דעם האטעל אריין, וואס ער האט געדונגען פאר איהר אין א פינלענדישען דארף.

דא האבען זיי שוין געטראפען דעם שניי און די זון. די וועלט ארום איז וויים געווען, צוגעדעקט איינגאנצען מיט דיקען שניי. פעלדער און וועלדער האבען זיך ווייס געלויכטען אין דער זון. דער פינלענדי־שער ים־אויסגוס, וואס האט אריינגעקוקט דורך די פענסטער אין זייער שטיבעל אריין, האט זיך אנגעהויבען צו שטעלען און הילען זיך אין

ווייסען. די זון איז ליכטיג אויפגעגאנגען איבער'ן הימעל און האט געהאט געגוג ארט ברייט און ווייט זיך אויסצוגיסען מיט איהר ליכ־טיגקייט, ווי אויפ'ן הימעל, אזוי אויף דער ערד. עס האבען ארומגע־בלאנדזשעט אין פרייען די ליכטיגע זונען־שטראלען איבער די ווייסע פעלדער, איבער די ווייסע דעכער פון די הייזער, איבער די ווייסע בוימער, איבער דער גאנצער ווייסער וועלט און אלץ האט צו איהר אנטקעגען געלויכטען. א טיפע יום־טוב'דיגע פרעהליכקייט איז געלע־גען איבער אלץ אויסגעגאסען, ווי די ערד וואלט זיך אויף הויכע געסט געריכט, וואס זאלען אראבשטייגען צו אונז פון הימעל אראב.

דא האט זיך מערי געענדערט. זי איז פיעל אויפגעלעגטער גע־ווארען און פרעהליכער און איז זעהר גוט געווארען צו מישא'ן. אין איהר לעבעלן, אין איהר שטיל פערטרויטען ריידען צו איהם האט מישא געפונען א פערגיטונג פאר אלעס. ער איז אין דער שטיל גליקליך געווען איבער איהר און געלאכט און געפרעהט זיך ווי א קינד. און אז זי האט איהם ביי דער האנד אנגענומען: „קום, מישא“! און געלאזט זיך לויפען מיט איהם איבער דעם וויים־בעדעקטען וועג — איז מישא נישט רויט געווארען, נישט דערשראקען, אפילו נישט דאן ווען זי האט איהם מיט קוילען שניי בעשאטען, ווען, שפילענדיג זיך מיט איהם האט זי זיך ארייגעווארפען אין זיינע ארעמס, ער האט זי אויפגעהויבען און איז גארנישט רויט געווארען.. און גארנישט פערלעגען..

קוים פלעגט די נאכט צופאלען, האט ער זי דערמאהנט, אז זי דארף זיך שלאפען לעגען און ער האט קיין זאך נישט געוואלט אונטערנעהמען, ביז זי וועט זיך נים אין בעט לעגען און האט זי גע־שראקען, אז ער וועט מארגען נים שפיעלען מיט איהר, און וועט זי אויף דער גאס נים ארויסלאזען, אויב זי וועט נישט די צוויי גלעזער מילך אויסטרינקען, וואס די גוי'ע האט פאר איהר אנגעגרייט. זי פלעגט איהם צוליעב טהון און מישא האט זיך פערשעמט ארויס־גערוקט פון שטיבעל, עפים געברומט אונטער דער נאז, ווי ער וואלט זיך פערענטפערען געוואלט. פארוואס ער איז א מאנספערשוין און קאן נישט זיין אין שטוב, וואו זי טהוט זיך אויס, און איהר צו־העלפען... דערנאך, אז זי האט זיך שוין אין בעט געהאט געלעגט (אין קאפטענדעל און צוגעדעקט מיט דער קאלדרע ביז צום האלז), האט

זי אנגעקלאפּט אן דער וואנד, געבען וועלכער איהר בעטעל איז געשטאנען — „מאזשנא", און מישא פלעגט דאן אריינקומען מיט דערזעלבער שעמעודיגער רויטליכקייט אין די באקען און זיך אוועקזעצען ביי איהר בעט, נעהמען א בוך און איהר פארלעזען, מעהרסטען געדיכטע. און געלעזען האט ער זיי עקסטרא אין א נודנעם טאן, כדי זי זאל איינשלאפען. אלע מאל האט ער געווארפען א בליק פון בוך ארויס, אויב זי שלאפט שוין און קוים האט ער געהערט איהר עטעמען און דאס שוואכע הארץ ארבייטען, — האט ער אויפגעהערט צו לעזען, א מינוט זיך פערגונען צו געבען נאך א קוק אויף איהר, אויף איהרע דינע ליפען, וועלכע זיינען נישט גאנץ צוגעגאנגען און געוויזען איהרע צייהן; אויף איהרע פערמאכטע אויגען, איבער וועלכע די הייטלעך האבען זיך זעהר שוואך איבער'ן אויג־אפּעל אראבגעלאזט; איבער איהר שווארצען פעריל־גלאנצענדיגען קאפּ האאר, בעטראכט זי נור איין מינוט, איין מינוט, מעהר האט ער זיך נישט ערלויבט, פערלאשען דאס ליכט און אויף די שפּיץ נעגיל ארויסגעשליכט זיך.

ער האט איהר נאך קיין איין מאל אין לעבען קיין קוש נישט געגעבען, האטש דערנאך ווען ער איז אין זיין שטיבעל אריינגעקומען, האט ער זיך אוועקגעזעצט אויף א שטוהל נעבען דער וואנד, ביי וועלכער זי שלאפט, און האט שעה'ן, שעה'ן לאנג איינגעהערט זיך צו איהר עטעמען, האט אין דער שטיל צוגערוקט זיין בעטעל צו דער וואנד, ביי וועלכער זי שלאפט, און פלעגט זיך צובויגען צו דער וואנד, קושען די וואנד אין דער שטיל און צום סוף איינשלאפען, אין דער פאנטאזיע, אז ער שלאפט איין אויף איהרע האאר, און פריהמארגענס צוריק אברוקען דאס בעטעל צו דער צווייטער זייט וואנד, אז עס זאל קיינער, קיינער נישט אהנען, וועגען וואס ער קלערט..

דאס צווייטע קאפּיטעל.

זיי זיינען געגאנגעןביידע האנד אין האנד אין ווינטערדיגען פארנאכט. אין דער לופט האט מלחמה געהאלטען דאס זונען־ליכט, וואס איז גוסס'דיג אויסגעגאנגען אין עק האריזאנט, מיט דעם לבנה־ליכט, וואס האט זיך ווי א שטערען רעגען געגאסען פון הימעל אראב. דאס

ליכט האָט זיך צונויפגעמישט און בוים און פעלד האָבען זיך געהילט אין א ציטערנדיגען נאכטליכען, לויכטענדען וואָלקען־שאָטען. דער ליכט־טאָן איז אזוי מוזיקאַליש געווען, ווי דאָס איידעלסטע ציטערנדע ברומען פון א זייטען־האַרפע, וואָס געהט אויס אין א לאַנגער זיסער גסיסה..

אזוי זיינען זיי געגאַנגען אין דעם ציטערענדען ליכט האַנד אין האַנד און זיי האָבען ניט געוואוסט דערפון, אז זיי האַלטען זיך ביי די הענד. זיי האָבען געשוויגען. זי האָט נור געקוקט פון צייט צו צייט אין זיינע אויגען אריין און איהר בליק איז גאר אנ'אנדערער געווען. עס איז איהם געווען, ווי זי וואָלט אויפגעעפענט איהר הארץ און וואָלט איהר געהיימניס דורך איהר בליק אויסגעזאָגט — יענע געהיימניס, וואָס זי פערבאָרגט אין זיך דורך איהר שווייגען אזוי לאַנג, אזוי לאַנג. פון מינוט צו מינוט האָט זי פערבויגען איהרע ליפען אין א שרעקליכער גרימאַסע פון צער און זיך אבגערופען:

— קינד, וואָס ווילסטו?

און איהם געקוקט אין די אויגען אריין, און די ווערטער האָט זי דוקא אויף אידיש געזאָגט, און איהר טאָן איז אזוי זיס געווען, אז מישא האָט געמיינט, אז דאָס הארץ געהט איהם אויס; איהר גאַנצע ווייבערישע שוואכקייט האָט זי אריינגעלעגט אין איהר שטים, איהר גאַנצע פערבאָרגענע תאוה. יענער סוד, וואָס גראָבט אזוי אין איהר דורך די גאַנצע טעג שווייגען, איז געווען אין איהר שטים. און מישא האָט עפּעס געזאָגט גלאַט אזוי אין דער וועלט אריין:

— מאַכט אייך צו דעם האַלז מיט'ן טיכעל.

און דוקא אויף רוסיש האָט ער גערעדט צו איהר, און „איהר" גע־זאָגט און זי האָט איהם אַנגעקוקט און וויעדער געזאָגט אין יענעם טאָן, אז מישאַ'ן האָט זיך געדאַכט, אז ער האָט איינגעזאָפּט אין זיך איהר גאַנצע נשמה:

— קינד, קינד, וואָס ווילסטו? וואָס ווילסטו?

און זיי זיינען ביידע שוין שווייגענדיג געווען דעם גאַנצען וועג. און זיי האָבען פּלוצלים בעמערקט, אז זיי האַלטען זיך ביי דער האַנד, און זיינען ביידע דערשראָקען געוואָרען און דאָס הארץ האָט זיי גע־קלאַפּט. איין האַלבע סעקונדע האָבען זיי זיך נאָך בעוואוסטזיניג גע־האַלטען ביי די הענד און אבגעלאָזט זיך פּלוצלים, ווי זיי וואָלטען ביידע

מורא געהאט, אז קיין אומגליק זאָל ניט געשעהן, און זיינען פּלינק אהיים געגאַנגען.

אהיים געקומען, האט מישא געוואלט אריין צו זיך אין שטוב. זי האט איהם אהן ווערטער ביי דער האנד אנגענומען און ער איז מיט איהר אריין צו איהר אין צימער. אין שטיבעל איז טונקעל געווען און זיי האבען קיין ליכט ניט אנגעצונדען, האבען געלאזט דורך דעם פענסטער אריינשווימען יענע אויסגעמישטע פערשלייערטע טענער פון לבנה־ליכט, נאכט און שניי, וואס זיינען אויסגעגאנגען אין א גסיסה'דיגען קוש...

איבער דער שטוב האבען געבלאנדזשעט זייערע שאטענס, ווי ברואים פון אנ'אנדער וועלט. זי האט זיך אהינגעלעגט אויפ'ן בעט און האט שוואך אבגעעטעמט, ווי זי וואלט געוויינט. מישא האט געוואוסט אז זי האט בעקומען הארץ־קלאפּען, האט זיך געוואלט אויפהויבען, צו־געהן, דערלאנגען איהר א נאסען קאמפּרעס, ער האט זיך אבער נישט געקאנט ריהרען פון ארט און איז געבליבען זיצען און איינגעהארכט און איינגעטרונקען אין זיך יעדע בעוועגונג איהרע, יעדען אטעם איהרען און יעדען טאן, וואס איז אהער געקומען צושווימען אין דער זינגענדי־גער דעמערונג פון איהר בעטעל. וואס ווייטער, האט זי זיך אלץ מעהר בערוהיגט, איז שטילער געווארען. זי האט זיך אויפגעזעצט און ארומ־געקוקט זיך אין שטוב, איז געבליבען זיצען מיט איהרע גרויסע, אפענע אויגען און האט געשוויגען. מישא האט געוואלט עפּיס זאגען. ער האט געוואוסט, אז ער מוז איצט ריידען, פרעגען זי, פאדערען פון איהר, וואס אזעלכעס בעהאלט זי אין זיך, וועגען וואס קלערט זי, ווען זי געהט ביי זיין זייט שעה'ן לאנג און רעדט קיין ווארט נישט אויס, און אפשר איז איצט די פּאסענדע מינוט צו ריידען, אפשר איצט און קיינ־מאָל נישט מעהר? זי זיצט דאך און זי ווארט, אז ער זאָל ריידען. קיין איינציג ווארט קאן ער נישט פון זיך ארויסברייננגען. ער זיצט און בייסט זיך די נעגעל. דאס הארץ קלאפּט אין איהם, ער האט געווארט, אז עס זאָל עפּיס געשעהן.

פּלוצים האט זיך געהערט א בעוועגונג אין קארידאר, א מענער־שטים רעדט: „מערי, מערי ראזענצווייג". מערי'ס אויגען האבען א גלאנץ געגעבען. א שימער האט זיך געווארפען, ווי א שטראהל אין דער דעמערונג פון שטוב. מען קלאפּט אין טהיר, מערי רופט מיט א שטאר־קער שטים: אריין! מישא'ן איז מערי'ס איצטיגע שטים פרעמד געווען.

צום ערשטען מאל הערט ער ביי איהר די פולע מענליכע שטים. און איידער ער האט נאך צייט געהאט זיינע געדאנקען צונויפנעהמען — האט זיך אין דער טהיר געוויזען ווי אנ'ערשיינונג מיכאל קאַ־וואלסקי.

— אח, איך האב אייך איבערגעשראקען, פערצייהט, — האט קאַ־וואלסקי געזאגט אין יענעם טאן, ווי ער וואלט ערשט דא פאר א פערטיל שעה געווען און איז נור וואס געהאט ארויסגעגאנגען און, בע־מערקט מישא'ן אין דער דעמערונג, זאגט ער מיט יענעם לייכטען זשעסט, ווי עס וואלט גאר קיין וואונדער ניט געווען זיין פלוצליכעם ערשיינען.

— און איהר זייט אויך דא! אח, זדראוסטוואויטע!

מערי האט איהם אנגעקוקט. אין איהרע אויגען איז ניט געווארען פערלאשען יענער גלאנץ, וואס מישא האט צוערשט בעמערקט, אין איהר געזיכט איז ניט געלעגען קיין אויסדרוק פון פערוואונדערונג פאר זיין פלוצליכעם ערשיינען, נור פרייד, פרייד אהן א גרעניץ.

— איהר וואונדערט זיך, ווי אזוי איך קום דא אהער? צוויי וואכען בין איך שוין אין פעטערבורג, איהר ווייסט עס נישט? וואס, ווי הייסט? גאנץ פעטערבורג רעדט דאך פון מיין אויסשטעלונג, — זאגט ער האלב אין שפאס, — א בעריהמטער מאן היינט, נור אהן א געלעכטער. מען האט מיך אויסגעשריבען, איך האב דארט אייערע בעקאנטע פריילינס עהרליך בעגעגענט. ביי וועמען? ביים פריסיאזשני פאווערעני סעמיאן סעמיאנאוויטש גליצענשטיין. געלויבט צו גאט, — דעם גאנצען נאמען געדענקט, פון זיי בין איך דאס טאקע געוואהר געווארן, אז איהר זייט דא.

— אבער, ווי קומט איהר דארט אהין?

— גאט, ווער קומט נישט דארט אהין, איך בין דאך שוין מיט האלב פעטערבורג בעקאנט, מיט'ן שווישפיעלער ביקאוו, מיט'ן מאלער אנדרע און מיט מאקסימאוויטש'ן. יא, דער רעזשיסער, ווי הייסט ער? דער, וואס איז איצט אזוי אין מאדע אין פעטערבורג. דער, וואס פיהרט גאנץ פעטערבורג ביי דער נאז ארום. אלע דאמען טהוען זיך אן לויט זיין געשמאק. די סאלאנען ריכטעט מען איין, ווי ער שטעלט אוים די ביהנע — מיט אלערליי ווערים, עקדעשען און היישעריקען. האט ער זיי דאס א ביסעל דעם קאפ פערדרעהט.

— זייט איהר שוין מיט לעסער'ן אויף בעקאנט? — וואונדערט זיך מערי.

— יא, טאקע לעסער און איהר וועט די זכיה האבען איהם צו זעהן און אפשר מיט איהם ריידען — איך בין בעפאלמעכטיגט אייך דארט אהין צו ברייגגען, — זאגט קאוואלסקי אין א אפיציעלען לעבעלנדען טאן, — פון נאטאליא מיכאילאוונא אליין. זי האט אזוי פיעל געהערט פון אייך פון די פריילינס עהרליך — דאכט זיך, זי איז דאך מיט די פריילינס פון איין שטאדט.

— יא, פון קיעוו, — רופט מערי אויס — אבער ווי קומט איהר דארט אהין? איהר אין דער מיט אריין!

— זעהר אנ'איינפאכע געשיכטע. איהר האט דאך געזעהן די בילדער, וואס איך האב געמאלט ביי אייך אין שטאדט. איך האב זיי געבראכט קיין ווארשוי, געוויזען די קאלעגען און שטעלט זיך פאר, אז דאסמאל זיינען זיי מיינע בילדער דוקא געפעלען, א קאלעגע, וועלכער האט אויסגעשטעלט זיינע בילדער אין פעטערבורג אין דעם אלגעמיינעם רוסישען סאלאן, האט מיך צוגערעדט, מיינע בילדער אויך צו צושיקען קיין פעטערבורג. „וועסט פערקויפען— זאגט ער— פעטערבורג קויפט" — און ער האט רעכט געהאט. אוועקגעשיקט דאס בילד און נאך א פאר און שטעלט אייך פאר, אז אין פעטערבורג געפעלט עס. אויפזעהן האבען מיינע בילדער געמאכט. די צייטונגען שרייבען דערפון. א צווייטער לעוויטאן, — זאגט מען. ווי געפעלט אייך דער טיטעל, וואס מען גיט מיר? אהא! אבער געלד גיבען זיי! איין טעלעגראמע, נאך איינע געקראגען, קום, מען וויל קויפען! און שטעלט אייך פאר, אז מען יאגט אין די טויזענדער אריין פאר מיינע בילדער. איך בין א מאלער אין דער מאדע, און קיין זאך איז ניט אזוי לייכט ווי אין פעטערבורג אין דער מאדע צו ווערען, דערהויפט נאך אין אזא שטורמישע צייט — — אין דער פראווינץ — — — — און אין פעטערבורגער טעאטער און אין די סאלאנען הערשט לעסער, וואס קלעפט זיי אויט די הייזער מיט טשערעפאכעס, טהוט אן די ווייבער, ווי די משוגע'נע מכשפות, און מען טרינקט קאפע אוים פארצעלאן, וואס איז ועמאכט אין דער פארם פון „זשאבעם" — אין אזא צייט, אין אזא מיליע קאן קאוואלסקי ווערען א בעריהמטער מאהלער. יא, יא! און היינט קאנט איהר זיך דען פארשטעלען צו זיין אין פעטערבורג א בערימהייט און

נישט צו פערקערען אין סאלאן פון נאטאליא מיכאילאוונא? נור עס איז פיקאנט, ווי אזוי איך בין בעקאנט געווארען מיט איהר. אח, א וואוילע אידענע, די מיכאילאוונא, נאר דעם מאן איהרען, דעם פרי־סיאזשני פאווערעני סעמיאן סעמיאנאוויטש, איהם איז מיר א שאד. מען זאגט — א בעגאבטער מענש און מוז נעביך אויך מיטשפיעלען די קאמעדיע.

— אבער ווי קומט איהר אהער? — פונקט ווי מערי'ן וואלט ערשט איצט אויפגעפאלען קאוואלסקי'ס פלוצלונג'דיגע ערשיינונג.

— איך האב קיין וואוינרעכט נישט אין פעטערבורג, — האט קאָ־וואלסקי געזאגט מיט א לעכעלן אין דער שטיל — מען האט מיך גע־וואלט יעדען טאג ארויסשיקען. איין נאכט האב איך גענעכטיגט ביי דעם, א צווייטע — ערגיץ אנדערס־וואו. וואו מען בעמיהט זיך דארט פאר מיר, האבען זיי מיר געהייסען דערוויילע ארויספאהרען קיין פינ־לאנד. די פריילינס עהרליך האבען מיר געגעבען אייער אדרעס. יא, וועט זיך נאך געפינען אין דעם האטעל א נומער פאר מיר? אין אייניגע טעג ארום דארף די ערלויבניש זיין. אבער פארוואס זיצען מיר אייגענטליך אין דער פינסטער? — האט ער אהן זיין ווילען געגעבען א בליק אויף מערי'ן, דערנאך אויף מישא'ן, וועלכער איז די גאנצע צייט געזעסען אין א ווינקעל און מיט קיין איינציג ווארט דאס געשפרעך נישט גע־שטערט. און מערי, גליך ווי זי וואלט זיך ערשט איצט דערמאהנט אן מישא'ן האט זיך אנגערופען.

— געוויס וועט זיין א נומער, נישט וואהר, מישא? מען דארף אנ־פרעגען ביים ווירטה.

— געוויס, געוויס, — האט מישא אבגעענטפערט אונפערשטענד־ליכע ווערטער און האט אנגעריבען א צינד־העלצעל און די לאמפ אנגעצונדען.

דאס ליכט האט אלעמען געשטערט.

— אבער א שניי איז דא, א לאנדשאפט, א ליכט — גאט! איהר וועט מיר דא מוזען ווייזען דעם אומגעגענד — ווענדט זיך קאוואלסקי צו מערי'ן, — איך בין אהער געפאהרען פון דער סטאנציע אין לבנה־ליכט. א געגענד! עס זעהט דאך אינגאנצען אויס, ווי אין די „טאטערן", נור א שאד, וואס קיין בערג זיינען נישטא.

— געווים וועט מען אייך ווייזען געווים, נישט וואהר, מישא? — האט מערי געענטפערט — און, ווייסט איהר, וואס? די לבנה שיינט היינט אזוי שעהן, קומט גאר, איך וועל אייך ווייזען ווי איך פאהר אויף מיינע סקים. איהר פאהרט אויף סקים? דא וועט איהר זיך אויסלערנען. קומט, מיר וועלען דערווייל אריין צום בעל־הבית.

— אבער, מערי, איך מיין, אז פאר אייך איז איצט קיין צייט נישט ארויסצוגעהן. עס קאן אייך שאדען, — האט מישא געשטאמעלט.

— אבער, קינד, איך פיהל זיך גאנץ גוט, גאנץ גוט. זעה, ווי די לבנה שיינט! קום, מישא, דאראגאי. קום, קום! — און, אנחאפענדיג מישא'ן ביי דער האנד, גיט זי א ווארף צו קאוואלסקי'ן אונטען־ארום דעם קאפ — נו, וועלען מיר זעהן, ווי איהר פאהרט אויף סקים.

מישא האט זיך אבער זעהר קאלט פון איהר האנד ארויסגעמאכט און געזאגט טרוקען:

— יעדענפאלס, ווען איהר דענקט צו פערבלייבען אין דארף, מוז מען מיט'ן ווירטה ריידען.

מערי האט איצט נישט בעמערקט זיין קאלטען טאן, געחאפט פלינק איהר ווייסען ספארט־פעלץ, איהר קאפ האט ווי א קראנקע בלום ארויסגעקוקט פון די ווייסע קאראקולען און זי איז ארוים פון הויז, מישא און קאוואלסקי — נאך איהר.

אין קארידאר האבען זיי זיך מיט'ן ווירטה געטראפען. עס האט זיך ארויסגעוויזען, אז עס איז דא אפצוגעבען דאס צווייטע צימער ביי מערי'ס. מישא איז איצט זעהר בלייך געווארען. קיינער האט עס נים בעמערקט, און עס האט איהם העגד און פיס ווי אבגענומען. ער האט זיך געוואלט ווארפען אויף קאוואלסקי'ן מיט די פויסטען. ער איז געווען פעסט איבערצייגט, אז דאס איז עפים א געהיימער אבמאך. וואס, ווען — האט ער נאך זיך אליין קיין רעכנונג נישט געקאנט אב־געבען.

— אבער דאס קאן דאך נישט זיין! האט ער זיך פלוצלינג אנגע־רופען.

זיי האבען איהם אנגעקוקט פערוואונדערט.

— וואס מיינסטו? — האט מערי געפרעגט.

מישא האט זיך געפונען אין א שרעקליכער פערלעגענהייט:

וואס האט ער געוואלט זאגען, וואס האט ער געוואלט זאגען, וואס האט ער געוואגט צו דענקען? און ער האט אנגעהויבען צו שטאמלען:

— איך מיין עס וועגען דעם, איהר דארפט דאך ניט ארויסגעהן, דער דאקטאר, איך מיין—

— אבער עס איז דאך גאר נישט אזוי שלעכט מיט מיר, אז מען זאל דארפען אזוי ציטערען איבער מיר, — האט מערי געענטפערט און אין איהר טאן איז געלעגען פערדרוס.

מישא האט שוין געשוויגען.

מערי האט גענומען די סקים, וועלכע זיינען געשטאנען אין קארי־דאר, אנגעטהון זיי אויף די פיס, און ווייט געלאזט זיך מיט זיי אויפ'ן וועג. מישא און קאוואלסקי זיינען א שטיק הינטער איהר געבליבען.

און א נאכט איז געווען — צו בעוואונדערן. א לבנה־נאכט איבער א שניי־וואלד. די וועלט איז רוהיג געווען. א שטילקייט האט גע־הערשט ארום. קיין הויך, קיין בעוועגונג, נור וואס דער שניי סקריפעט הינטער די טריט און גלאנצט ארויף צום שטערן־ליכט. די נאדעל־בוימער, בעלאדען מיט שניי, שטעהען, ווי אלטע, ווייסע זקנים ביי די וועגען און זייערע נאכט־שאטענס ארום זיי, ווי דאס וואלט נישט גע־ווען נאטור און בעשעפעניש, נור א פער'כשופ'טע וועלט, וואס שטעהט אזוי פון קדמונים אן.

פון דערווייטענס האט זיך בעוויזען מערי'ס שאטען מיט די לאנגע סקים. ווי א געהיימע ערשיינונג האט זיך גערוקט דער שאטען איבער דעם ווייסען שניי־וועג, און די אלטע בוימער זיינען געשטאנען און האבען איהר שטום נאכגעקוקט.

קאוואלסקי און מישא זיינען ביידע איהר נאכגעגאנגען. זיי האבען ביידע געשוויגען, ביידע געווען פערקלערט און ערנסט. איינער האט זיך נישט געקימערט אום דעם צווייטען. אזוי זיינען זיי אנגעקומען צו מערי'ן וועלכע איז איצט געזעסען אויף א ווייס־בעשנייטען פעלד אונטער א בוים, קוילען פון שניי זיך געמאכט און געווארט אויף זייער אנקומען. איצט האט זי אנגעהויבען זיי צו בעשיטען מיט די קוילען שניי און נישט צוגעלאזט צו זיך. אבער אנשטאט טרעפען קאוואלסקי'ן אין יענער הייטערער שטימונג, אין וועלכער זי האט איהם איינגענטליך געלאזט — האט זי איהם געפונען ערנסט און שווייגענדיג.

קאוואלסקי האט נור פערלעגען געשמייכעלט און עפעס געזאגט,

נור זי האָט נישט געקאָנט פערשטעהן, וואָס ער זאָגט, און מישאַ האָט זיך אָבגערופען.

— איך בעט אייך, הויבט אייך אויף פון שניי, עס וועט אייך שאַדען.

ער האָט געוואוסט, ווי לעבעדיג ער איז איצט אין דער ראַליע פון איהר פערזאָרגער, און עס האָט איהם באַנג געטהאָן די ווערטער, וואָס ער האָט געהאַט געזאָגט.

— אָה, זייט איהר היינט לאַנגווייליג, און אַזעלכע ערנסטע געזיכ־טער! קומט, קומט צוריק, מיט אַזעלכע לאַנגווייליגע לייט לאָזט זיך ליעבער אין דער היים זיצען, נישט אין אַזאַ הערליכער לבנה־נאַכט און שניי־פעלד, — האָט מערי געזאָגט.

דערביי האָט זי זיך אויפגעהויבען און אָנגעהויבען צו געהן טריט ביי טריט און אויך געשוויגען.

— וואָס שווייגט איהר אַזוי? צו די נאַכט ברענגט אייך אריין אין אַזאַ שטימונג? אָבער דערצעהלט נור, האָט זי אייך בעגעגענט, נאַטאַליע מיכאַילאָוונאַ? אַלץ מוז זי בעגעגענען, אָבער ווי קומט איהר צו איהר? — האָט זי אָנגעהויבען אריינצוציהען קאָוואַלסקי'ן אין אַ געשפרעך.

— עס איז געווען זעהר פיקאַנט, זעהר פיקאַנט, — האָט ער גע־זאָגט, אָבי עפּעס צו ענטפערען און האָט דאָס איבעריגע פערשוויגען מיט אַ פערלעגען געלעכטערל, אויף וועלכען מערי איז אויך שטיל געבלי־בען די גאַנצע צייט, ביז זיי זיינען געקומען אַהיים.

אין קאָרידאָר האָט דער ווירטה שוין אָנגעוויזען קאָוואַלסקי'ן זיין נומער פאַרטיג. עס איז טאַקע געווען דאָס צווייטע צימער נאָך מערי'ס.

מישאַ האָט זיך פערענטפערט, אַז ער האָט נאָך אַ נויטיגע ארבייט צו טהאָן און איז אריין צו זיך אין שטוב. קאָוואַלסקי איז זיך אויך געגאַנגען געזעגענען.

— וואָס, איהר האָט אויך אַ נויטיגע ארבייט? — האָט איהם מערי געפרעגט און געקוקט גלייך אין די אויגען אריין.

— ניין, איך מיין אַז איהר זייט מיעד. איבעריגענס, אַז איהר פערלאַנגט, קאָן מען נאָך אַ ביסעל צוזאַמען פערברענגען.

מערי האָט איהם אָנגעקוקט, זיין אַנטוואָרט צו דער זאַך האָט זי זעהר פערוואונדערט און זיין ערנסט האָט אויף איהר אַ שרעק אָנגעוואַר־

פען. זי האָט געעפּענט די טהיר. קאָוואַלסקי איז אריין. די לאָמפּ האָט זיך נאָך געלויכטען פון פריהער. מערי האָט די לאָמפּ ארויפגע־דרעהט און, אויך מיט אַנ'ערנסטער מינע, געבעטען קאָוואַלסקי'ן זיצען.

דער ערנסט האָט איהר קאָוואַלסקי'ן פערפערמדט און זי האָט זיך איצט געפיהלט זעהר פערלעגען אינאיינעם מיט אַ פרעמדען מאַנס־פערשוין צו זיצען. דאָס געשפּרעך האָט זיך נישט געקלעפּט — האבען זיי געשוויגען, נור דאָס שווייגען איז איצט געווען שרעקליך. פונ'ם צווייטען צימער האָבען זיך געהערט מישאַ'ס טריט ארויף און אראָב־געהן איבער'ן שטוב. פּלוצלינג האָט זי געגעבען אַ קוק אויף קאָוואַל־סקי'ס געזיכט און זי האָט עס נישט דערקענט. עס איז בלייך געווען, בלייך און גאַנץ אנדערש און פרעמד ,ווי זי האָט דאָס געקענט. אַז ערנסט איז געלעגען דערויף, ווי דעמאָלטביים מאַלען, נור דער שמייך־כעל איז געווען פערשוואונדען. די אויגען און די ליפּען האבען אויס־געדריקט אַנ'אונבעהאָלפיגע פערלעגענהייט.

איהר האָט אַ ציטער ארומגענומען. זי האָט זיך אָנגעהויבען צו טרייס־לען ווי אַ בלאַט, די הענד זיינען איהר בלייך געוואָרען, דאָס פּנים בלייך און איהר הארץ האָט הויך אַבגעקלאַפּט.

נור כדי זיך צו בעפרייען פון דער לאַגע, צו צושטערען דאָס אונער־טרעגליכע שוויינען, האָט זי ווידער איבערגע'חזרט די זינלאָזע ווערטער.

— האָט זי אייך געפונען, די נאַטאַליא מיכאַילאָוונאַ? אַנ'אינטע־רעסאַנטע פרוי?

— איך וויל איצט נישט ריידען דערפון, — האָט קאָוואַלסקי אָב־געענטפערט קורץ.

די ווערטער האָבען איהר נאָך מעהר דערציטערט. זי האָט זיך אָנ־געהויבען איינגאַנצען צו טרייסלען. עס איז איהר קאַלט געוואָרען. זי איז געבליבען זיצען אויף איהר אָרט, איינגעקאָרטשעט אין איהר ווינטער טוך און האָט געוואַרט.

פון דער צווייטער שטוב האָבען זיך אַלץ געהערט מישאַ'ס פעסטע טריט ארויף און אראָב איבער דער שטוב.

— איבעריגענס, בין איך דאָס אליין געקומען צו איהר, צו נאַ־טאַליע מיכאַילאָוונאַ. ניין, צו די פריילינס עהרליך. איך האָב געוואָלט געוואָהר ווערען פון זיי אייער אדרעס. און איך בין גאָרנישט אהער גע־

קומען צוליעב וואָהנרעכט. איך בין געקומען צוליעב אייך, — האָט קאָ־וואלסקי געזאָגט הויך און ענערגיש, ווי ער וואָלט געוואָלט מיט זיינע ווערטער פערשרייען מישאַ'ס טריט פון דעם צווייטען צימער.

מערי איז געבליבען זיצען, ווי פריהער, אין דערזעלבער פּאָזע. זיין צאָהן האָט איהר געקלאַפּט אַן צווייטען און זי האָט געשוויגען.

— און געטהאָן האָב איך דאָס, ווייל איך האָב אייך ליעב, ווייל איך וויל מיט אייך אינאיינעם זיין, ווייל מיט אייך איז מיר גוט, און איך האָב געבענקט נאָך אייך, און איך האָב געוואָלט זיך זעהן מיט אייך.

מערי איז געזעסען ווי פריהער. קאָוואלסקי איז אנטשוויגען גע־ווארען, בלייך. מערי האָט געקוקט אויף זיינע ליפּען, און זי האָט דער־זעהן, אז זיי זיינען בלייך און ציטערען. און אַ אונבעשרייבליך גע־פיהל פון גליק האָט זי ארומגענומען צו קוקען אויף זיינע ציטערנדע ליפּען.

זי האָט שוין נישט געהערט איצט מישאַ'ס טריט פון דער צוויי־טער שטוב. איהר גאַנץ ביסעל בלוט, וואָס זי האָט געהאַט אין זיך, האָט זיך אַנגעצונדען. זי האָט אַראָבגעוואָרפען פון זיך דאָס טוך, דעם מאַנטעל, אַ וואָרף געגעבען מיט איהר שווארצען־פּעריל קאָפּ און געגע־בען אַ קוק פריי אויף דער וועלט.

— איהר קענט מיך נישט, און ווייסט נישט, ווער איך בין, — האָט ער ווייטער געזאָגט שאַרף און קורץ, — איך ווייס נישט, אויב איהר וועט מיך פערשטעהן, ווארום איך אליין פערשטעה זיך אויך נישט. איך טהו, וואָס מיין הארץ זאָגט מיר און ווי איך פיהל. איך ווייס נישט, וואָס וועט זיין מאָרגען מיט מיר, איך בין נישט פעראַנט־וואָרטליך פאר קיין מינוט פון מיין לעבען — ווייל איך קאָן עס מיר אליין נישט נעהמען, נור עס נעהמט מיך. איך ווייס נישט צו איך האָב עס אייך בעדאַרפט זאָגען. איך ווייס נור, אז זינט איך האָב אייך אויפגעהערט צו זעהן, זייט איהר אויסגעוואַקסען ביי מיר טויזענד מאָל שעהנער, ווי איהר זייט אין דער ווירקליכקייט; איך האָב מיר מיין פאַנטאַזיע פריינעלאַזט און איך האָב מיר אייך אויסגעמאַלט, אזוי ווי איך האָב געוואָלט. איך האָב געזעהן יעדע בעוועגונג אייערע, איך האָב געהערט יעדעס וואָרט, יעדעס וואָרט און טאָן אייער'ן, און דאָס געזאַנג פון אייערע בעוועגונגען, און דעם גאַנג אייער'ן האָב איך

געזעהן, און עס האָט זיך מיר אַזוי אויסגעוועבט אייער געשטאַלט, ווי איך האָב געוואָלט. איך בין געגאַנגען מיט אייך שפּאַצירען, איך האָב מיט אייך גערעדט, איך האָב געהערט אייער אַנטוואָרט, און וואָס איך האָב געזעהן שעהנעם — האָב איך אייך דערמיט אויסגעציהרט. איך בין אייגענטליך דאָ אַהער געקומען מיין פאַנטאַזיע צו צושטערען, צו מאַכען צורינגען אין מיר דאָס בילד מיט דער ווירקליכקייט. אָבער, ניין, יעדעס אייער לעבעדיג וואָרט איז מיר טויזענד מאָל מעהר ווערטה, ווי מיין פאַנטאַזיע, יעדע אייער בעוועגונג אין דער ווירקליכקייט... ניין, איך האָב נישט געקאָנט אַנדערש... זייט מיר מוחל! — האָט ער אָבגעהאַקט אין מיטען און געבליבען זיצען, געגעבען אַ מאַך מיט די הענד, ווי אַ מענש, וואָס ווייסט נישט, וואָס ווייטער צו טהאָן.

קאָוואַלסקי'ס קינדערישע אונבעהאָלפענקייט האָט מערי'ן מעהר געריהרט, ווי זיינע ווערטער. דאָס ציטערען מיט די ליפּען און די אומ־געלומפּערטע בעוועגונג מיט די הענד האָט זי געגעבען אַ ציה ביים האַרץ. האָט זי זיך אויפגעהויבען אַהן אַ וואָרט צו ריידען, איז צוגע־גאַנגען צו איהם, האַרט צו איהם, דעם קאָפּ אַנגעבויגען צו דר'ערד, און איז געבליבען שטעהן, צוטולענדיג זיך אונטער זיין האַנד. און האָט געוואַרט.

פון דער צווייטער שטוב האָבען זיך געהערט מישאַ'ס שווערע טריט, געהענדיג אַרויף און אַראָב איבער זיין צימער.

דאָס דריטע קאַפּיטעל

צו־מאָרגענס שפּעט אין גרויען טאָג איז מישאַ געלעגען אין אַ שווערען האַרטען שלאָף. עס האָט איהם אויפגעוועקט מערי'ס פרעה־ליכע שטים, וועלכע האָט איהם געוועקט דורך דער וואַנד: „שעם זיך, אַזוי שפּעט שלאָפען מען! מישאַ, מישאַ, וואָס איז מיט דיר?״ ער האָט זיך אויפגעכאַפּט, אַרומגעקוקט זיך, וואו ער געפינט זיך און מיט איין מאָל איז איהם אַלץ ווידער קלאָר געוואָרען און דער שרעקליכער צער פון דער נעכטיגער גאַנצער נאַכט האָט ווידער זיין האַרץ געדריקט: יאָ, עס איז וואַהר, עס איז וואַהר, ער איז געקומען, ער איז דאָ, און זי געהט צו איהם, ווי אַ נאַריש קליין מיידעל און אין איין מינוט איז

דורך זיין זין אדורכגעגאַנגען די גאַנצע שרעקליכע נאַכט — זייערע שטילע רייד, זייער שעפּטשען, זייערע בעוועגונגען. און ווידער אַמאָל האָט ער זיך געזאָגט דאָס אייגענע, וואָס ער האָט זיך אַזוי פיעל מאָל געזאָגט און מיט וואָס ער האָט זיך די גאַנצע נאַכט געטרייסט, אַז זי איז נישט אַנדערש ווערטה; אַז ער האָט זיך אין איהר טועה געווען. געמיינט, אַז זי איז טיעפער, צום סוף איז זי איינע פון טויזענד, פון די קלענסטע, וואָס לויפט נאָך יעדע ביסעל נאַרישער בעריהמטהייט און „קינסטלער“, אַ גימנאַזיסטקע. אָבער ווידער האָבען די בעליידיגענדע ווערטער, מיט וועלכע ער האָט זי געזידעלט אין זיך, דורך דער שרעקליכער נאַכט זיין הארץ נישט געשטילט, נישט זיין וועהטאָג געמינערט. דערווייל האָט ער זיך אנגעטהאן, און אהן צו וויסען האָט ער געזעהן היינט אויסצוזעהן לייטישער, ווי אַנ'אַנדערסמאָל. לענגער בעטראַכט זיך אין שפּיגעל, גוט בעקוקט זיך און געהאַט פּערדרוס פון זיין געזיכט, געפונען אין זיך צופיעל עהנליכקייט מיט זיין שוועסטער סאָניע, וואָס דאָס האָט איהם אויסגעוויזען זעהר נאַריש און העסליך. ער האָט אָבגעמאַכט ביי זיך — גאָרנישט צו לאָזען מערקען אויף זיין געזיכט. אדרבה, אַ גלייכגילטיגקייט אַזוי צו קאָוואַלסקי'ן, ווי צו מערי'ן. אַ גלייכגילטיגקייט און אַ רוהיגע טאַקטישקייט — האָט ער זיך געזאָגט — פריינדליך צו זיין, ווי אַלטע בעקאַנטע, אָבער נישט מעהר. און נעהמענדיג זיך אין די הענד, איז ער אריין צו מערי'ן.

אריינגעקומען איז ער מיט אַ ביסעל הארץ־קלאַפּען: דער „גוט־מאָרגען“ איז נישט אויסגעקומען גענוג קלאָר און די אויגען האָבען צו פיעל געפינקעלט. דאָס ליכט האָט איהם פון די ברילען־גלעזער געלויכטען, האָט ער אראָבגענומען די ברילען, אויסגעווישט די גלעזער, אומגעקוקט זיך בעפרעמדט. דאָס שטיבעל איז אינגאַנצען געווען מיט אַ יום־טוב'דיגער פרעהליכער מאָרגען־זון איינגענומען.

— גוט, וואָס מען זעהט איינעם, — האָט זיך מערי אָנגערופען (ער האָט זי נאָך נישט געהאַט געזעהן, ווארום די זון האָט איהם די אויגען צוגעשלאָסען, נור ער האָט געהערט איהר שטים, און איהר שטים איז היינט קלאָר געווען און אַ גוטסקייט איז געלעגען אין איהר, אַ גוטסקייט אהן אַ שיעור, אַז דאָס האָט מישאַ'ן דאָס הארץ צונויפגעפרעסט) — האָב איך צוויי קאַוואַלערען, האָבען זיי מיך געלאָזט אַליין: איינער — אויף דער זייט וואַנד, דער צווייטער — אויף דער זייט

וואנד. און איך זיץ דאָ פון פריה־מאָרגענס אָן און לאַנגווייל זיך, און לאַנגווייל זיך, נור די זון, וואָס האָט אויף מיר רחמנות געהאַט, איז אין מיין צימעריל אריינגעקומען.

מישאַ האָט געענטפערט עפּעס אונפערשטענדליכעס, וואָס האָט זיך אויסגעדריקט אין אַ וואָרט, וואָס איז אָבגעשטאָרבען אין אַ שמייכעל. ער האט זיך געפונען א טונקעל ווינקעל — א בעהעלטעניש פאר דער זון, אוועקגעזעצט זיך און ווידער עפּעס געזאָגט.

— דער גאַסט שלאָפט. אָהן איהם וועט זיך גאָרניט לאָזען טהאָן.

ער האָט געגעבען אַ קוק אויף מערי'ן און האָט זי נישט דערקענט. אַנ'אַנדער מערי — די, וועלכע ער זעהט אַמאָל אין זיין פאַנטאַזיע. פערשוואונדען איז דאָס בלייכקייט פון איהרע באַקען, און ווי גלענצען איהרע אויגען, און וואָס פאר אַ חן איז אויסגעגאָסען אויף איהר געזיכט! זעהר אַ גרויס גליק ליעגט אויסגעגאָסען אין די ווינקעלעך פון איהרע ליפּען, וואָס מאַכט איהר געזיכט אינגאַנצען צו אַ קינד צוריק. אַ גרויס קינד איז עס מיט אַזעלכע דינע געטאָקטע גליעדער. יעדעס גליעד איהרס קושט זיך ארויס פון איהר זיידענעם שווארצען קלייד, און אָנגעטהאָן איז זי היינט אַנדערש, ווי אַנ'אַנדערס מאָל. אָנגעטהאָן אין שווארצען זיידענעם קלייד, אין וועלכען זי פלעגט געהן אין טהעאַטער און געהאַט אויף זיך דאָס ברוינע זיידענע טוך מיט די גרויסע גאָלדענע בלומען—פון דער אלטער טשערטקאווער רבי'צין און אויף איהר האַלז די שנור פּעריל, דער אלטער טשארטקאווער רבי'צינ'ס פּעריל, די איינציגע ירושה און מתנה, וואָס איהר פאטער, דאָס אייניקעל פון טשארטקאווער הויף האט געשענקט איהר מוטער, דעם רייכען גוטבעזיצער'ס טאָכטער פאר כלה־מתנות, און די מוטער האָט זיי איהר אין געהיים מיטגעגעבען קיין פּעטערבורג — זיצט זי אויסגעציהרט אין די זאכען אויף דער פאטער־שטוהל און א גרויס גליק שיינט ארויס פון איהר אינערליכען, ווארפט א גלאַנץ אויף איהר און מאכט זי צו דעם, פון וועלכען מישא האט גע'חלומ'ט פון איהר — פאר'ן אלטען טשארטקאווער רבי'נס אנ'אייניקעל.

מישאַ האָט שטיל־שווייגענדיג געקוקט אויף איהר און זי האָט זיך איבערגעגעבען אונטער מישאַ'ס בליקען. זי האָט זיך געלאָזט בעטראכטען, אויפעסען פון זיי, און איז דערביי געוועזן קאלט, מיט דעם גאַנצען שטאָלץ פון איהר יחוס אויסגעגאָסען אויף איהר, מיט

זיבען שלעסער פערשלאסען פאר מישא'ן, נור אינגאנצען אפען פאר יע־נעם, וועלכען זי האט אויסגעקליבען און זי האט אראבגערעדט צו איהם פון איהר הויכקייט און איהר שטים האט געקלונגען ריין און רוהיג:

— זעה, וואס פאר א הערליכער טאג עס איז היינט; זעה, ווי די זון בעגיסט אלץ מיט ליכט! דוכט זיך, אז אזוי ווי זי שיינט היינט, האט זי נאך קיינמאל ניט געשיינט, זי איז היינט פולער און ליכטיגער גלייך ווי זי וואלט איהר גאנצען גלאנץ צוריקגעקראגען.

מישא האט געשמייכעלט.

— עס איז נישט אזוי די זון, ווי די אויגען, וואס זעהען זי.

זי האט איהם אנגעקוקט האלב פערוואונדערט.

— אלץ איז אזוי ווי מיר זעהען עס.

און אויף דעם איז זי שטיל געווארען. איהר געזיכט האט אנ־גענומען אזא רוהיגקייט, אז קיין מוסקעל האט אין איהר נישט געצי־טערט, זי איז געווען אינגאנצען ווי אויסגעהאקט פון טונקעלען מאר־מאר, און איז געבליבען זיצען מיט איהר שטאלץ, מיט א אונענדליכער פרייד און מיט א לייכטענדער רוהיגקייט אויסגעגאסען אויף אלע איהרע אברים.

— און איך האב בעשטימט אהיים צו פאהרען, — האט זיך פלוצלינג מישא אנגערופען און געגעבען א ווארף מיט די הענד, גלייך ווי ער וואלט נישט געוואוסט, וואו זיי אהינצוטהאן.

— פארוואס? — האט מערי געפרעגט קאלט און מיט פער־וואונדערונג.

ער איז איצט גרייט געווען אלץ איהר ארויסזאגען — אז ער האט אלץ געהערט, אז ער ווייס פון אלץ... נאר געזאגט האט ער עפעס אנדערש:

— די לעקציעס אין אוניווערסיטעט הויבען זיך נישט אן און וועלען זיך וואהרשיינליך אזוי גיך נישט אנהויבען. קיין גרויסער מאכער בין איך נישט, איך זאל קאנען דא צו־נוץ קומען ביים שטרייק— פיליכט וועל איך אין דער היים גיכער נוצליך זיין.

— דאס איז א שאד, — האט זי געזאגט קאלט, — פעטערבורג ווערט איצט אזוי אינטערעסאנט, ווירקליך א שאד!

אויף דעם איז אנגעקומען קאוואלסקי. מען האט געזעהן, אז ער האט זיך געאיילט אין אנטהאן. דער קראוואט איז איהם ניט גוט געזעסען, די קאנטען פון זיינע האהר און בארד זיינען נאך נאס געוועזן.

— אַ, פערצייהט מיר! גרויסער טאג און איך בין געשלאפען, — מאַכט ער צו די אויגען, ווייל די זון האָט איהם געברענט, — און מיר האבען זיך דאך געזאלט פריה־מארגענס אויפהויבען און צום וואסערפאל פאָהרען. און איהר זייט שוין לאַנג אויף? עפּעס ווי אַ חלום, איך געדענק שוין גאָרנישט, נור ווייסע טויבען־פעדערען זיינען מיר אין זכרון געבליבען; איך ליעג אין ווייסע טויבען־פעדערען.

מערי האָט קיין וואָרט נישט אויסגערעדט, האָט נור געקוקט אויף איהם, און איהרע אויגען האָבען געשמייכעלט, און איהרע ליפּען האָבען געשמייכעלט, אבער אזוי שטיל און מיט אזא שעהנע פרייד, וואס קומט פון אינערליכען גליק.

— אָבער זייט איהר נאַס, זייט איהר נאַס, — האָט זי איהם צוגעוואָרפען איהר טיכעל, — ווישט אייך אָב די באָרד. אַח, אַח, איהר מאַכט אייער קראגען נאַס.

— אַ, פערצייהט! — האָט קאָוואלסקי געזאָגט און געכאַפּט זיך די באָרד אָבווישען און דעם קראוואט צו רעכט מאַכען.

מישאַ האָט זיי נישט אָבגעלאָזט אויף איין מינוט. ווען מערי האָט גערעדט צו קאָוואלסקי'ן, האָט ער געקוקט אויף איהר. ער האָט געזעהן דאָס לעכעלן, נור נאָך מעהר דאָס ריידען, דעם טאָן. דאָס איז יענער בעקאַנטער טאָן, וועלכען ער האָט אזוי גוט געקענט... און כדי זיך אליין צו פּייניגען, האָט ער זיך בעמיהט יעדען בליק איהרען, יעדען שמייכעל, וואס זי האט געגעבען צו איהם, צו פערנעהמען, גלייך ווי ער וואָלט אַ פרייד געהאַט אין דער פּיין.

— אָבער צו דער „אימאַטראַ" פאָהרען מיר, עס איז דאָך נישט צו־שפּעט? — האט געפרעגט קאוואלסקי — נישט וואהר? — האט ער זיך געווענדעט צו מישאַ'ן, וועלכען ער וואָלט ערשט איצט, ווי צום ערשטען מאָל בעמערקט.

— מישאַ וויל דאָך מיט אונז נישט פאָהרען, איך וויים נישט פארוואָס, — האָט מערי געענטפערט.

— יאָ? — פרעגט אים קאָוואַלסקי, — פאַרוואָס? איך האָב זיך דאָך אַזוי געפרעהט אויף דער רייזע, — האָט ער זיך אַנגערופען מיט אמת'ן צער.

מישאַ האָט איהם נור אָנגעקוקט און געשוויגען.

— ער זאָגט, ער וויל אַהיים פאָהרען. אַ, מישאַ איז זעהר נישט גוט צו מיר היינט, זעהר נישט גוט, — האָט זי געזאָגט, ווי מיט טרעהרען אין די אויגען.

מישאַ האָט זי אָנגעקוקט, ער איז ווי צומישט געוואָרען. אין דעם אייגענבליק האָט ער איהר אַלץ מוחל געווען און איז גרייט געווען פאַר איהר אויף די קניה צו פאַלען. נישט ליעבע, נור אַ גרויס, גרויס רחמנות האָט איהם אַרומגענומען אויף איהר.

— אָבער עס איז דאָך גאַרנישט אַזוי, גאַרנישט אַזוי, — האָט ער געזאָגט מיט אַ געשריי און געוויין,—איך מוז דאָך אַהיים פאָהרען. איך מוז דאָך — און איז בלייך געוואָרען און האָט אָבגעהאַקט אין מיטען.

קאָוואַלסקי האָט איצט אָבגעווענדעט דאָס געשפּרעך אויף עפּעס אַנדערש. ער האָט בעמערקט מערי'ס קליידונג.

— אַח, אַט דאָס האָב איך נאָך גאַרנישט געזעהען, — האָט ער געזאָגט מיט בעגייסטערונג, — און דאָס טוך, און די בלימלעך, — דאָס איז גוט, דאָס איז גוט, — און דאָס גאַנצע פּנים האָט אין איהם געלייכטען — נור אין דעם וועט איהר נישט קאָנען פאָהרען צו דער „אימאַטראַ“. — נישט וואָהר? — ווענדעט ער זיך צו מישאַ'ן.

— איך וועל דאָ פאַר אייך דעם שליטען בעזאָרגען, איהר וועט נישט וויסען וואו, — האָט מישאַ זיך גענומען אַרויסצוגעהן.

— אָבער פאָהרט מיט, ווירקליך, קומט מיט, — האָט זיך קאָוואַלסקי אַנגערופען און מען האָט געזעהן, אַז ער מיינט עס מיט אַן אמת.

— עס איז מיר אונמעגליך. כ'האָב נאָך פיעל צו בעזאָרגען, — און איז פון שטוב אַרויס.

אַז מישאַ איז אַרויס האָבען זיי זיך ביידע אָנגעקוקט און אַ ווײַלע געשוויגען. מערי האָט דעם קאָפּ אַראָבגעבויגען צו דער ערד און איז אַזוי אַ ווײַלע געשטאַנען. קאָוואַלסקי האָט זי בעטראַכט און זיין פּנים האָט געלויכטען פאַר גליק.

– פאר וועמען האסט דו זיך אויסגעציהרט? פאר מיר?
מערי האט געשאקעלט מיט'ן קאפ אויף ניין.
— פאר אונזער גליק, פאר אונזער, מיין גליק, מיין כלה, — האט ער אויסגעשריען.
מערי האט געשאקעלט מיט'ן קאפ אויף ניין.
— פאר וועמען דען?
מערי האט געוויזען אויף די וואנד פון מישא'ס צימער:
— פאר מישא'ן, — און דערביי האט זי פערלאזט דאס צימער און האט זיך פאמעליך ארויסגעשלייכט צו מישא'ן אין שטוב. זי האט געפיהלט, אז ער איז צו זיך אין צימער אריין. זי האט איהם געפונען ליעגענדיג אויף זיין בעט, פערשטעלט דאס געזיכט מיטביידע הענד. זי איז פאמעליך צוגעגאנגען צו איהם. ער האט זי ניט געהערט און זי האט ארומגענומען זיין קאפ און האט איהם בעדעקט מיט קושען.
מישא האט זי אנגעקוקט מיט בליקען פון א משוגע'נעם. ער האט זיך ארויסגעריסען פון איהרע הענד און איז ארויס פון שטוב.
מערי איז דאן אריין צו זיך אין צימער און האט אנגענומען דעם פערוואונדערטען קאוואלסקי'ן ביי דער האנד און האט איהם פראסט און רוהיג געקוקט אין די אויגען אריין:
— קום, ליעבער, מיר וועלען צו דער „אימאטרא“ פאהרען.
אין איהר געזיכט און אין איהר ווערטער וועזען איז געלעגען אזוי פיעל איבערגעבענהייט, אז איהם האט זיך געדוכט אז עס איז אויפגעשטאנען איינע פון יענע אידישע טעכטער פון דעם אלטען ירושלים, וועגען וועלכע עס ווערט דערצעהלט, אז זיי פלעגען קראנק ווערען, ווען זיי האבען געליעבט.

דאס פיערטע קאפיטעל.

אין א שעה ארום האט זיי שוין א פינלענדישער שליטען געפיהרט צום וואסער־פאל „אימאטרא“. דער טאג איז געוועזן דער הערליכסטער ווינטער־טאג אין שניי־לאנד פינלאנד. דער וועג האט זיי געפיהרט דורך אנ'אלטען, טיעפען ווייסען שניי־וואלד. ווי זקנים פון אנ'אנדער וועלט און אנדערע בעשעפענישען, זיינען געשטאנען די גרייז־גראה אלטע, דיקע בוימער, „פון קאפ ביז די פיס“ איינגעהילט אין גראבע

שטיקער שניי, און האבן נאכגעקוקט מיט פערוואונדערונג דעם צוויי־שפאניגען שליטען, וועלכער האט זיך, ווי א פרעמדער גייסט, געשלייכט דורך זייער טיעפקייט. די זון האט זיך אריינגעריסען דורך די ברייטע לעכער פון וואלד און האט יעדען שטיקעל שניי בעלויכטען און עס האט אבגעשטראהלט געגען דער זון מיט די רייכסטע ליכט־פלאמען. די זון מיט'ן שניי האבען זיך ביידע צונויפגעמישט און האבען א שאלענ־דעם ליעד געזונגען אין דעם ליכטיגען טאג אריין וואס איז ווי א יונגער חתן אויפגעגאנגען איבער דעם יונגפרויליכען וואלד־וויסטע־ניש.

איינגעהילט אין זייערע פוטערס זיינען זיי געזעסען, מערי און קאוואלסקי, האנד אין האנד און האבען זיך איינס דאס צווייטע גע־קוקט אין די אויגען אריין. קיין זאך האט פאר זיי ניט עקזיסטירט, קיין זאך איז זיי איצט ניט אנגעגאנגען, נור זיי און דער הערליכער שניי־וואלד ארום. ער האט איהר דערצעהלט פון זיינע פלענער אין פעטערבורג, פון זיינע קאלעגען, פון די נייע בעקאנטע וואס ער האט ערווארבען אין פעטערבורג. ער האט איהר דערצעהלט פון זייער קינפטיג לעבען, פון זייער צוזאמען־זיין. און זי האט געהערט און האט געטרונקען זיינע ווערטער, זיינע בליקען, זיינע בעוועגונגען. עס איז איהר גאנץ גלייך געווען וועגען וואס ער רעדט. יעדע מינע זיינע האט ארויסגערופען אין איהר נייע קוואלען פון ענטציקען און גליק. און דאך איז זי שטיל געווען, קיין ווארט האט מען ניט געהערט פון איהר; נאר אלץ, וואס האט געלעבט אין איהר, האט זיך ארויסגעריסען און ארויסגעקוקט פון איהרע אויגען, דורך איהרע ליפען, דורך דאס ליכט פון איהר געזיכט, דורך די בעוועגונג און קאכען פון איהר בלוט. און קאוואלסקי האט דאס אלץ געהערט, און געפיהלט און גע־זעהן האט ער, ווי דאס אלץ שלאגט צו איהם, צו איהם.

און זי האט צו איהם געזאגט:

— איך ווייס דאך צומאל נישט, ווער דו ביזט, איך קען דיר גאר נישט, און טיילמאל דאכט זיך מיר אויס, אז דו ביזט א פרעמדער, און קומסט פון ערגעץ, וואו דו ביזט אויסגעוואקסען און איינגעקניפט און באלד וועסט דו צוריקגעהן דארט אהין, פון וואנען דו קומסט און וואוהין דו געהערסט. נור עס איז מיר נישט קיין אונטערשיעד. א, לאנג האסט דו מיך אויסגעהונגערט און געלאזט ווארטען אויף

דיר און דו האסט מיר קיין װאָרט, קיין װאָרט נישט געשריבען און נישט געזאָגט. און דו האסט מיר גאָרנישט איבערגעלאָזט, אפילו קיין װאָרט האסט דו מיר נישט איבערגעלאָזט, מיט װעלכען איך זאָל זיך קאָנען טרייסטען, װאָרטען. און איך בין ארומגעגאנגען און דיין ערא־נערונג איז געשלאָפען אין מיר, און איך בין געשלאָפען, און דיך האָב איך געהאָט אין מיר, און גערעדט צו דיר. אַ, מען טאָר נישט אויפ־װעקען אין אַ מיידעל איהר הייליגסטען געפיהל און שטעהן לאָזען און אװעקגעהן. דאס געפיהל קאָכט, קלערט און מאַכט רייף. יאָ, דאס גע־פיהל, װאָס דו האסט אין מיר ערװעקט, האָט מיך רייף געמאַכט. און פיעל האָב איך געקלערט, פיעל, פיעל. ביז עס איז אלץ אין מיר רייף געװאָרען און דאן ביזט דו געקומען. אַ, עס איז מיר אלץ איינס, אלץ איינס, טהו, טהו, װאָס דו װילסט, װאָס דו קאָנסט, — איך בין אינגאנצען דיין, דיין, — און זי האָט אראָבגעלאָזט דעם קאָפּ אויף איהר ברוסט און איז ענטשװיגען געװאָרען.

און ער האָט צו איהר געזאָגט:

— דו פרעגסט מיר װער איך בין? װיים איך דען? טײלמאָל דאכט זיך מיר, אז איך בין אַ פּיערדעל און איהר שפּיעלט אויף מיר אויס יעדע דעם נגון, װאָס זי איז אימשטאַנד ארויסצושפּיעלען. איך קאָן זיין זעהר שעהן, אָדער זעהר מאוס, — דאס װענדט זיך אַן אייך, איהר זייט דאס אימשטאַנד פון מיר אויסצוזינגען. טײלמאָל האָב איך דאס געפיהל, אז איך געה אויף אַ װעג, אויף אַ לאַנגען װעג. דאס ציעל פון מיין װעג איז די בת־מלכה, זי זיצט דאָרט אין אַ גאָלדענעם פּאַלאַץ, זי זיצט דארט איינע אליין און װארט אלעם אויף מיר. זי איז דאס ענד פון מיין ציעל, דאָרט איז מיין רוה. נור אויף דעם װעג, אויף װעלכען איך געה, שטעהען הייזלעך, שטעהען רעסטאראנען, האָטעלען. און איך שטעל זיך אב אונטער יעדען הייזעל מיין הונ־גער צו שטילען, אין יעדען האָטעל מיין נאכט־לעגער צו זוכען. אין דעם נאַכט־לעגער האָב איך זיך לעננער אָבגעשטעלט, אין דעם — קירצער, נור איך געה, איך געה אויף דעם װעג צו מיין ציעל, װאו עס הערשט מיין גורל און מיין אייביגע רוה.

מערי האָט איהם אנגעקוקט. אין איהרע אויגען איז געלעגען אַ װילדער גלאַנץ און איהר געזיכט איז מאָדנע פערענדערט געװאָ־רען. זי האָט איהם אין די אויגען אריינגעקוקט און געפרעגט:

— און דאס בין איך דיר?

קאוואלסקי האט זי אנגעכאפט ביי דער האנד:

— א, זיי מיין ציעל, זיי מיר, זיי מיר, איך בין מיעד פון וואנ־דערן און פון אויפהאלטען זיך אין נאכט־לעגערס. זיי דאס גרויסע ציעל, נאך וועלכען מיין נשמה בענקט אזוי, וואו עס רוהט מיין אייביגע רוה, מיין גורל און מיין גליק. זיי דאס, וואס מיינע אוי־גען האבען מיט בענקעניש געזוכט. זיי דאס, זיי דאס!

— א, פארוואס ביזטו נישט אנגעקומען צו די טהירען פון דיין ציעל א מיעדער און א הונגעריגער פון דיין לאנגען וועג? — האט זיך מערי אנגערופען ווי אין זיך. — אח, האב איך דערויף געווארט.

— איך האב שטענדיג מיין נשמה איבערגעלאזט פאר דער טהיר אויף דעם וועג צו דיר, ווען איך האב מיין קערפער צו דעם נאכט־לעגער ארייננעשלעפט...

אויף דעם זייגען זיי ביידע שטיל געווארען דעם רעשט וועג, ביז זיי זייגען אנגעקומען פאר דער „אימאטרא“.

באלד האבען זיי געהערט פון דערווייטענס דאס קלאפען פון וואסער, זיי זייגען אראב פון שליטען, אריבערגעכאפט זיך איבער א פעלד און פאר זייערע אויגען האט זיך אויפגעעפענט ,א בילד, וועלכעס האט זיי דערשראקען און קליין געמאכט.

איבער אנ'אונענדליך ברייט, ווייס־בעשנייט פעלד איז אנגע־קומען צולויפען א ברייטער שטראמעדיגער טייך. דאס וואסער האט זיך ווענינ־וואס געענדערט פון דעם בלישטשענדען ווייסען שניי־פעלד, עס איז געלאפען מיט א אונגעהויער שטראמיגקייט און פלוצ־לינג, ווי אין מיטען, האט זיך דער גאנצער ברייטער טייך איבער־געריסען און איז — אזוי ברייט און לאנג, ווי ער איז געווען — אראב אין א הונדערט־פוסיגען טיעפען טהאל, איבער וועלכען עס זייגען געלעגען קאלאסאלע גרויסע פעלזען און שטיינער, נור מיט אזא אימפעט און מיט אזא געשריי, אז פאלענדיג אויף די שטיינער, איז עס צוריקגעשפרונגען און צושפריצט געווארען אין א בלישט־שענדען רעגען־וואלקען, וועלכער האט זיך געטראגען איבער דער גאנצער לענג און ברייט פון פעלד. די זון איז אריין אין דעם וואסער און געלאזט זיך אינאיינעם מיט'ן שטראם אראב איבער די פעלזען,

איבער די שטיינער און צושפריצט געווארען אינאיינעם מיט'ן וואַ־סער און זון אין איין בלישטשענדען זיעבען־קאלירטען רעגענבויגען, וועלכער האט זיך געטראגען איבער'ן גאנצען ברייטען וויס־בעשניי־טען פעלד.

זיי זיינען ביידע געשטאנען, ווי צומישט. ווי קליין, ווי אונ־ענדליך קליין האבען זיי ביידע אויסגעזעהן דא, ביי דער גרויסער נאטור־ערשיינונג, געגען דעם גרויסען, ברייטען טייך, וואס קומט־אן יעדע רגע מיט נייע וועלען און ווארפט זיך מיט'ן קאפּ אריין אין דעם קאכענדיגען, ברייטען ים, וועלכער צושפּרינגט און געהט אויף אין א בלישטשענדען וואלקען! און עס האט זיך געדאכט, אז די גאנצע וועלט, אלץ קומט אהער אן צושווימען אין דעם טייך אריין און ווארפט זיך מיט דער גאנצער פרייד און גאנצען ווילען אין דעם תהום אריין. זיי האבען זיך ביידע אויסגעזעהן ווי צוויי שפענדעלעך, און ווי לייכט איז זיי געווען די מינוט אלץ איבערצולאזען הינטער זיך און אריינווארפען זיך אין דער גרויסער וועלט־חתונה, — דארט אונטען, וואו אלץ קאכט זיך צונויף אין איין גרויס געשריי און שלאגט זיך צוריק אויף אין א טוי, אין א וואלקען, וואס גלאנצט און פינקעלט מיט זיין טויזענד־קאלירטען ליכט.

זיי האבען זיך אנגענומען ביי די הענד און געהאלטען זיך אינ־איינעם, ווי זיי וואלטען מורא געהאט, אז דער כשוף, אז דאס גרויסע וועלט־צונויפמישעניש זאל זיי נישט מיטשלעפען, ווארום עס האט זיי אהין געצויגען, דארט אהין, צו דער וועלט־חתונה מיט כשוף.

זיי האבען ניט געפיהלט די קעלט, דעם פראסט, וואס האט זיי ארומגענומען און דורכגענומען זייערע ביינער. זיי זיינען געשטאנען, ווי צוגעקלעפּט צום אָרט, צוגעצויגען צו דעם בילד און האבען זיך איינס צום אנדער'ן געטולעט, ווי עס וואלט קיינער נישט אויף דער וועלט געווען, קיינער נישט אויסער זיי ביידע.

די זון האט זיך געזעצט. דאס ליכטיגע וואלקען־וואסער האט זיך אנגעהויבען צו הילען אין טונקעלהייט. דארט הינטער דעם וואסער־קעסעל איז עס פערוואנדעלט געווארען אין א שרעקליך געהיימנים, אין וועלכען עס האט זיך געהערט זיין מורא'דיג ברומען; זיי האבען זיך ביידע ביי די הענד אנגענומען און זיינען צוריק צו דעם שליטען אוועק, וואו דער גוי האט געווארט אויף זיי פאר דער קרעטשמע.

זיי האָבען אָבגעגעסען און עס איז נאַכט געוואָרען, און זיינען צוריק־געפאָהרען דורך דעם ווייסען שניי, וואלד און לבנה־ליכט.

און אז זיי זיינען געווען אין טיעפען וואלד, און עס האָט זיי קיי־נער נישט געהערט, נור די ווייסע, געהיימניספול־שטעהענדע בוימער, האָבען זיי זיךביידע איינגעטולעט, ווי צוויי פערלאָזטע יתומים.

ווען זיי זיינען אהיים געקומען, האט דער ווירטה מערי'ן אבגע־געבען א בריעף פון מישאַ'ן. מישאַ איז שוין נישט געווען. אין דעם בריעף איז געווען אַ רעכנונג און איהר געלד, וואָס ער האָט געהאָט געהאַלטען, נור ווער האָט איצט געקוקט דערויף, ווער האָט אין זינען געהאָט מישאַ'ן? זיי זיינען געווען דאָ מיט זיך, דער שניי ארום, מעהר קיינער נישט — קיינער נישט, אויסער זיי ביידע.

די לאָמפּ האָט געברענט. זיי זיינען געזעסען אין צוויען אין איהר קליין, קליין צימער'ל, איינגעהילט אין דעמזעלבען ברוינעם זיידענעם טוך מיט די גרויסע גאָלדענע בלומען. פון דרויסען האָט דער שניי און די לבנה אריינגעשיינט.

אין צימער האָט געשמעקט מיט אַ לייכטען נאַרציסען־דופט, מיט וועלכען זי האָט דאָס גאַנצען צימער אויסגעגאָסען. דער געשמאַק האָט זיך צונויפגעמישט מיט'ן געזונטען געשמאַק פונ'ם האָלץ, וואָס האָט געברענט אין אייווען, ביי וועלכען זיי זיינען ביידע געזעסען און זיך די הענד געוואָרימט.

אזוי זיינען זיי ביידע געווען איינגעשלאָסען אין דעם קליינעם צימער'ל דריי טעג און דריי נעכט. זיי האָבען קיין מענשען נישט גע־זעהען, אויף דער גאַס נישט ארוים, נור וואס דער ווירטה האָט זיי עסען דערלאַנגט, האָלב נאַקעט געלעגען אויף זייערע פעלצען, פער־שפּרייט אויף דער פּאָדלאָגע ביים אייווען, און האָבען זיך ביים ברע־נענדיגען פייער געוואָרימט...

דאָס פינפטע קאַפּיטעל.

אין אַ פּאָר טעג ארום האָבען זיי שוין געוואָהנט אין פּעטערבורג. קאָוואַלסקי האָט ערפּאָלג געהאָט.

די קריטיק האָט זיינע בילדער גלענצענד בעשפּראָכען און ער האָט זיי גוט פערקויפט. ער איז געוואָרען אין דער מאָדע אזוי שנעל, ווי נור

פעטערבורג קאָן איינעם הויבען אָדער איינעם ווארפען. ער האָט זיך באַלד בעקענט מיט דער גאנצער פעטערבורגער קינסטלערישער וועלט און זיי האָבען פאר איהם אויסגעזאָרגט וואָהנרעכט אויף אַ גע־ווּיסע צייט.

ער האָט פאר זיך מיט מערי'ן געדונגען אַ קליינע, נור גלענ־צענדע וואָהנונג אין אַן'אַלט רוסיש הויז אויף איינעם פון די „אָסט־ראָווא" און האָט זיך דאָרט איינגעריכטעט אַ קינסטלעריש אַטעליע; דאָרט האָט ער אויך עמפפאנגען די פעטערבורגער קינסטלערישע וועלט פון מאַקסימאָוויטש'עס קרייז, מיט וועלכען זיי האָבען זיך זעהר נאָהנט בעקענט.

אָסיפ גריגאָריעוויטש מאַקסימאָוויטש איז געווען איינער פון די בעדייטענדסטע רוסישע עסטעטיקער און דענקער, אַ פאָרלויפער פון די רוסישע מיסטיקער און אינדיווידואַליסטען. דיקע ביכער האָט ער געשריבען און האָט פאר דער רעוואָלוציע געשפּיעלט אין דער רוסי־שער וועלט אַ בעדייטענדע ראָליע. ער איז בעריהמט געווען מיט זיין מלחמה געגען די פאָרשטעהער פון די ליבעראַלען, איז אָבער אין דער צייט פון דער רעוואָלוציע — ווען אַ בעדייטענדער טהייל פון רוס־לאַנד איז געווען סאָציאַל־דעמאָקראַטיש געשטימט, ווען די ברויזענדע כוואַליעס פון דער רוסישער רעוואָלוציע האָבען הונדערטער נייע מענ־שען געהויבען און הונדערטער אַלטע מענשען געוואָרפען — מיט זיין אינדיווידואַליזם און מיסטיציזם האַלב פערגעסען געוואָרען. צו־אייטעל און שטאָלץ, כדי מיטצושווימען מיט'ן שטראָם, האָט ער זיך געפּרובט אוועקצושטעלען געגען איהם, אויסצולאַכען די געמער, וואָס דאָס רעוואָלוציאָנערע רוסלאַנד האָט זיך געשאַפען. דאָס האָט איהם אינפּאָפּילער געמאַכט און אונבעליעבט, וואָס האָט געקרענקט זיין אייגען־ליעבע. האָט ער געפּרובט צו שפּיעלען אַ צוויי־דייטיג שפּיעל. בעהאַלטען, דיפּלאָמאַטיש, האָט ער מעהר געהערט ווי גערעדט, נור מיט אַ פעראַכטענדען צוויי־דייטענדען שמייכעל אויף זיינע ליפּען — און דאָס איז אַזוי פרעמד און צו־ווידער געווען דעם רוסישען אָפּענ־הערציגען כאַראַקטער. אַליין האָט ער געשטאַמט פון אידישען תחום, האָט בדעה געהאַט זיך צו שמד'ן און אָנצונעהמען דעם פּראַוואָסלאַוור־נעם גלויבען, האָט אָבער פערלאַנגט אַ קלייניגקייט, אַז די אָרטאָדאָק־סישע קירך זאָל זיך אָבזאָגען פון אַ דאָגמע איהרער, וועלכע ער, מאַק־

סימאָוויטש, קאָן נישט אָננעהמען. ער האָט וועגען דעם פערעפענטליכט אַ בריעף אין די צייטונגען צום מיטראָפּאָליט. נור אַזוי ווי די הונדערט פופציג מיליאָן אָרטאָדאָקסען האָבען זיך נישט געוואָלט אָבזאָגען פון דער דאָגמע פון זייער קירך צוליעב מאַקסימאָוויטש׳ן, איז ער איבערגעבליבען אַ איד. אָרום איהם האָט זיך געזאַמעלט די יוגענד, די, וואָס האָלטען אין ווערען אָדער האַלב שוין געוואָרענע בערימהייטען, וועלכע האָבען נישט געקאָנט, אָדער האָבען נישט געוואָלט אַריינדרינגען אין דער אָפיציעלער, רוסישער קינסטלערוועלט, וועלכע איז דאָן, אין דער צייט פון דער רעוואָלוציע, געווען איינגאַנצען פערכאַפּט מיט דעם מאַרקסיזם.

וואָרום דער גרויסער מאַקסימאָוויטש, דער מיסטיקער און דענקער, דער קאָפּ פון דער רוסישער פריידענקענדער אָפּאָזיציע, האָט געהאַט אַ שוואַכקייט צו אַכטצעהן־יעהריגע מיידלעך. געהאַלטען זיך פאַר אַ יונגען בחור; ער האָט אין די סאַלאָנען רעדעם געהאַלטען, כדי צו געפעלען די מיידלעך, — האָט זיך געקליידט מיט אַ געוויסער קאָקעטערי — געשלאָסענע, שוואַרצע סאַמעט־וועסט, קורצען סמאָקינג. צו דער יוגענד האָט ער געהאַט אַ סימפּאַטישע נויגונג. אין דער געזעלשאַפט פון די מיידלעך האָט ער געשפּיעלט די ראָליע פון דעם עלעגאַנטען קאַוואַלער פון פערגאַנגענעם דור, אַ געוויסע סענטימענטאַליטעט איז געלעגען אין זיין בעציהונג צו זיי, ווי אַן׳ערפאַהרענער קלוגער פעטער פערהאַלט זיך צו זיין ניכטע...

אין זיין קרייז האָט עס דורכדעם געוווישט פון זיידענס, פון שוואַרצע פעריל־קעפּ, פון קלינגענדען רייגעם מיידעל־לאַכען.

די נויגונג צו דער יוגענד האָט איהם אויך געבראַכט צו נאָהנטשאַפט מיט קאָוואַלסקי׳ן. מערי מיט איהר אָריענטאַליש געזיכט, מיט איהר ריטמישער בעוועגונג האָט אויף איהם געמאַכט אַן׳איינדרוק און ער האָט זיך דערנעהנטערט צו זיי, געקומען צו זיי אָפט און זיי אַריינגעפיהרט אין זיין קרייז אַריין.

די נשמה פון דעם קרייז איז געווען נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ, דעם יוריסט גליצענשטיינ׳ס פרוי. ביי איהר אין סאַלאָן, וועלכער איז געווען איינגעריכטעט נאָך דעם רעזשיסער לעסער׳ס געשמאַק, איז זיך צוזאַמענגעקומען דער קרייז און צו איהר „זשור פיקס“, ביי וועלכען

מערי האָט זיך געזאָלט געפינען צום ערשטען מאָל, האָט זיך איצט קאָוואַלסקי מיט מערי'ן געקליבען צו געהן.

אין צימער איז געוועז אָנגעוואָרפען פערשיעדענע זיידענע טיכער, מיט בוכאַרישע שאַלען, אַלט־פראַנצויזישע ברוקאַט. מערי איז געוועז אָנגעטהאַן אין אַ גריכיש קלייד און געקעמט די האָהר גריכיש, וואָס עס איז איצט זעהר מאָדיש געוועז אין פעטערבורג, דערהויפּט צווישען דעם פּובליקום פון דעם מאָדערנעם טהעאַטער „נעראָסלאַווסקאַיאַ“, וואו לעסער איז געוועז רעזשיסער. קאָוואַלסקי האָט זי אונבעדינגט אַבגעראַטהען פון דעם, ווארום דער טונקעלער קאָליר פון איהר הויט האָט זיך נישט געאייגענט צו די העלע פארבען. ער האָט איהר אי־בערהויפּט געראַטהען זיך האַלטען אַן טונקעלען אין רעמבראַנדטישען סטייל, עטוואָס גענויגט צום אָריענטאַלישען, וועלכעס איז צו איהר טיפּיש־אידיש געזיכט גוט געגאַנגען. ער איז דוקא בעשטאַנען דערויף, אַז זי זאָל זיין אין דעם טונקעל־ברוינעם טוך מיט די גאָלדענע גרויסע בלומען, חאָטש מערי האָט געפונען, אַז דאָס מאַכט זי אַלט — די האָהר פערקעמט שייטעל־גלאַט, הינטען פערלעגט, אָהן יעדע בעפּוצונג, ווי אונזערע אַלטע מומעס האָבען געטראָגען; אויפ'ן האַלז די פּעריל און די גרויסע אַלטע גאָלדענע בראָש, וואָס קאָוואַלסקי האָט איהר געקויפט ביי אַ פעטערבורגער אַנטיקוואַריער. „דו ווילסט אַז איך זאָל דוקא אויסזעהן, ווי אַנ'אַלטע דאַמע, וואָס האָט אַ אינטערעסאַנטע פער־גאַנגענהייט הינטער זיך“, — האָט מערי געלאַכט, און דאָך געטהאַן, וואָס קאָוואַלסקי האָט איהר געראַטהען. זי האָט געוואוסט, אַז זי קאָן זיך אויף איהם פערלאָזען, און ער טהוט זי אַן אין דעם, וואָס איז איהר גוט און שעהן. זיי האָבען אָנגעוואָרפען אויף זיך די מאַנטלען, דער שווייצאַר האָט צוגערופען דעם איזוואָשטשיק, און זיי האָבען זיך געלאָזט אין שליטען איבער דער טראָאיצקער בריק צו נעווסקי־צו.

אין פעטערבורג האָט זיך שוין געהאַט דאָס וועטער געשטעלט. איינגעהילט אין שניי, האָט „פּיטער“ ארויסגעקוקט צו דער נעווא מיט איהרע טויזענדער עלעקטרישע לאַמטערנס און ליכטער און האָט אויסגעזעהען, ווי אַ לעגענדאַרישער סלאַווישער „גראַד“ מיט בעשנייטע קופּאָלען. די נעווא איז שוין געשטאַנען בעשנייט, אין ווייסען בעדעקט און ביי איהרע ברעגעס צוויי רייהען ליכט. די שליטענס זיינען געפלויגען איבער די פעטערבורגער גאַסען, די גלעקלעך אויף די העל־

זער פון די פערד האָבען געקלונגען, די איזוואָשטשיקעס האָבען אריבערגעשאָלטען איינער דעם צווייטען און געיאָגט זיך איינער נאָכ'ן אַנדער'ן, ווי די ווינדען אין דער וויסטע. דאָס עלעקטרישע ליכט האָט געשפּריצט אין דער ווייסער נאַכט אריין מיט פייער, און איבער דעם עולם איז געהאָנגען אַ דורכזיכטיגער וואָלקען, וואָס האָט זיך געדאַכט, אַז עס איז נאָך אַ חלום פון דעם פערגאַנגענעם טאָג־שיין. דער וואָלקען האָט אריינגענומען אין זיך די ווייסע קופּאָלען און דעכער און בעשי־מערט זיי מיט אַ ציטערנדען שטערן־ליכט.

אין דעם רעש איז זייער שליטען געלאָפען און דורכגעלעגט זיך אַ וועג און מערי און קאָוואַלסקי האָבען גערעדט:

— און סאַוואַרין וועט זיין?

— יאָ, מאַקסימאָוויטש האָט געזאָגט, אַז סאַוואַרין האָט זיך פּלוצלינג געפונען.

— סאַוואַרין, דער בעריהמטער רוסישער שריפטשטעלער?

— יאָ, ער קומט אַהין מיט ביקאָוו'ן.

— וואָס? קענסט דו זיך שוין מיט דעם שוישפּילער ביקאָוו'ן אויך?

— יאָ, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט, — ער האָט מיך שטאַרק גע־בעטען צו זיך: ער האָט געזאָגט, אַז אַלע אין פּעטערבורג קומט צו איהם. אַ פרעהליכער יונג דער ביקאָוו. ער בעדאַרף נישט מעהר נור זיין גיטאַרע און זינגט תמיד איין ליעד: „מאַלטשיק פּאַגיבאַל" און איז גאַנץ גליקליך איבער אַלץ, וואָס איז דאָ. מיט אַלע איז ער פריינד, אַלע ליעבען איהם און ער ליעבט אַלעמען. אַ קוריאָז, ווי ער האָט זיך מיט מיר בעקענט. נאָך צוויי־דריי ווערטער, קומט ער צו מיר און שטרעקט מיר אויס די האַנד: — „יאָ ביקאָוו", — זאָגט ער. „איך האָב געזעהען דיין בילד און עס געפעלט מיר, איך האָב דיך גע־זערט ריידען און דו געפעלסט מיר זעהר, גיב די האַנד און מיר ווע־לען זיין פריינד" — און דערביי נעהמט ער מיך ארום און צוקושט זיך מיט מיר, און מיר זיינען שוין אויף „דו". אָבער גאַנץ אויפריכטיג, זיין האַאר נישט פאַלש.

— אַ, ביי ביקאָוו איז דאָס נאַכט־אַזיל, דאָרט קומען זיך צונויף אַלע שריפטשטעלער, שוישפּילער, מאָלער און טרינקען גאַנצע נעכט; דאָרט זאָל זיך עפּעס שרעקליכעס אָבטהאָן — דערצעהלט ווייטער

קאוואלסקי — ער זאל האבען א גרויסע וואהנונג, און ביי איהם וואהנט אויך מאקסימאוויטש, ביי איהם זאל זיך אויך אויפהאלטען דער בעריהמטער רוסישער שריפטשטעלער סאווארין. ער ווערט פער־פאלען אויף עטליכע טעג, האלט זיך אויף אין שענקען, צווישען איז־וואשטשיקעס, דאן קומט ער צו ביקאוו'ן און לעגט זיך אוועק און שלאפט אייניגע טעג דורכאנאנד. אה, איז דאס א וואהנונג ביקאוו'ס, טהוען זיך דארט זאכען אבו!

מערי האט דערביי געווארפען א בליק איבער נעווסקי, איבער וועלכער זיי זיינען איצט געפאהרען. דאס ענדע פון דער גאס איז גע־ווען פערהוילען אין א לייכטענדען נעבעל, פון וועלכען עס האבען זיך טויזענדער און איבער טויזענדער ליכטער געטוקט. און עס האט זיך פערנומען פון דארט אג'עטעמען, ווי עס וואלט אבגעקרעכצט די נשמה פון גרויסען פעטערבורג. אין די גאסען האבען זיך געלאזט די שליטענס אהין און צוריק, אהין און צוריק, און די ברייטע טראָ־טוארען זיינען פול געווען מיט מענשען — דאס האט זיך פעטערבורג געלאזט אין די טהעאטערען אריין. פון די אפענע געוועלבער האט זיך ארויסגעגאסען דאס ליכט און בעגאסען אלץ מיט א גאלדענעם ברוינעם שיין און די נאכט איז געקומען און האט עס פערהוילען אין איהר טונקעלהייט און אלץ האט זיך צונויפגעמישט: דאס ליכט, די פערד, די מענשען, פערהוילען אלץ אין דעם וואלקען און מערי'ן האט זיך געדאכט, אז „פיטער" איז דער גרויסער, גרויסער קעסעל, וואס האט אלץ צונויפגעקאכט און זי האט זיך געפונען אויך אין מיטען אין דעם קעסעל און זי איז אויך איין טראפען פון דעם גרויסען, גרויסען לעבען, וואס הייסט „פיטער"; און ווי גליקליך איז זי געווען דעריבער.

באלד האט זיך זייער שליטען אבגעשטעלט אויף דער סאדאוואַ; זיי זיינען געשטאנען פאר'ן פריסיאזשני פאווערעני סעמיאן סעמיאַ־נאוויטש'עס הויז.

דער שווייצאר מיט די צוויי גרויסע באקענבערד האט זיי גע־האלפען פון שליטען אויסשטייגען. זיי זיינען אריין אין דעם גרויסען ליכטינען פעטערבורגער קארידאר. אין א מינוט ארום וועט זי די אלע זעהן, סאווארינ'ען אליין. גאט, ווי גליקליך זי איז געווען

דאס זעקסטע קאפיטעל.

די טהיר האט זיך געעפענט. זיי זיינען אריין אין א רויט־טונקעל בעלויכטענעם קארידאר. די ווענד זיינען געווען בעהאנגען מיט בינעזישע געמעלדען. א מיידעל האט זיי געהאלפען די פוטערס אויסטהאן. דער קארידאר איז פול געווען מיט פעלצען, פון די אפענע טהירען פון דעם סאלאן שלאגט אנטקעגען א בעלעבטעס בעוועגען. די מאדאם אליין, נאטאליא מיכאילאוונא, ווייזט זיך אין דער טהיר.

— אך, דאס איז שעהן פון אייך, — דריקט זי די האנד קאוואלסקי'ן.

— און דאס איז געוויס פריילין ראזענצווייג, — האט די מאדאם פון הויז דורכגעלעבערט מערי'ן מיט א טיעפען בליק, — איך דאנק אייך זעהר. אז פיעל האב איך פון אייך געהערט פון די פריילינס עהרליך און פון מיכאאיל אבראמאוויטש, — ווייזט זי אויף קאוואלסקי'ן.

קאוואלסקי האט פערלעגען געשמייכעלט. מערי האט זיך באלד געפונען און האט צוגעניקט דער מאדאם. פאר איהר איז געשטאנען א טונקעלע, שארפע ברונעטקע, גענוג יונג, גענוג שעהן, מיט שווארצע שטארק געצייכענטע ברעמען און גרויסע בעלעבטע אויגען, אנגעטהאן אזוי, אז מערי האט די ערשטע מינוט נישט געקאנט רעכט כאפען. וואס דאס איז אייגענטליך: אין א דורכזיכטיגען, אפען גריכישען קלייד, וואס האט נישט בלויז ארויסגעוויזען די איידעלע ליניען פון איהר קערפער, נור אויך אפען געלאזט און געצייגט איהר פראכטפאלען ברוין־הויטיגען טיעפען דעקאלטע. דערביי זיינען איהרע גערדיכטע שווארצע האהר געווען אראבגעלאזט אין לאקען איבער איהר האלבנאקעטען קערפער און א שטארקער ארבעדייען־דופט האט זיך געטראגען פון איהר.

זי האט מערי'ן אריינגעפיהרט אין א וואונדערליך בעלויכטענעם סאלאן: פון די פיעל ווענד־ווינקלען האבען ארויסגעקוקט פיער שלאנגען קעפ און פון זייערע גרויסע גרויע אויגען האט זיך ארויסגעגאסען א געלבעס ליכט, וועלכעס האט בלייך געמאכט די געזיכטער פון אלע

געסט — אזוי אז עס האָט זיך גערדאכט, ווי טויטע וואָלטען ארום געזעסען. דאָס ליכט האָט געשטערט מערי'ן, און דעם ערשטען אויגענבליק האָט זי קיינעם נישט געקאָנט דערקענען, חאָטש זי האָט געזעהן מענשען אין סאַלאָן זיצען און געהערט, אז מען פיהרט א געשפּרעך. דאָס מין ליכט האָט צום ערשטען מאָל לעסער איינגעפיהרט אין נעראָסלאָווסקא'ס טהעאטער צו א סימבאָליש שטיק און פון דעמאָלט אָן איז עס אין געוויסע פּעטערבורגער קרייזען זעהר מאָדיש געוואָרען.

קאָוואַלסקי און מערי האָבען זיך אוועקגעזעצט אין א ווינקעל, זייענען צוגעוואָהנט געוואָרען צום ליכט און האָבען זיך אָנגעהויבען ארומקוקען, וואו זיי געפינען זיך דאָ.

דער סאַלאָן איז געווען א געמיש פון סטילען: דאָס מעבעל איז געווען אַלט פּעטערבורגער אמפּיר, דערביי האָט אָבער נישט געפעהלט א ראָקאָקאָ־גאַרניטור, טיש און בייגקלעך מיט פיינעם זיידען־ברוקאַט אין א ווינקעל אויפגעשטעלט; איבער דער פּאָדלאָגע א גרויסער פראַנצויזישער טעפּיך, די ווענד בעהאָנגען מיט יאַפּאַנישע געהאָפטענע שטאָפען און אין די ווינקלען אַלטע אָריענטאַלישע אָרנאַמענטען, עגיפּטישע אייל־לאַמפּען. איבער די קליינע אמפּיר־פּאָלעצעס זייענען געווען אָנגעשטעלט כינעזישע בודיסטען, אַלט־זאַקסישער פּאָרצעלאַן, ווענעציאַנישע קלערען און דערביי האָט אויך נישט געפעהלט קיין פּאָמפּייאישע מאַלערייען אינאיינעם מיט סלאַווישע קירכען־בילדער, קליין־רוסישע שטיקעריי מיט אידישע סאַמעט־פּרוכת'ן. מען האָט געזעהן, אז דאָ האָט געארבייט נישט נור געשמאַק־לאָזיגקייט, נור דאָ איז אַלץ אויך נור צופעליג געווען. עס האָט אויסגעזעהן, ווי דער סאַלאָן וואָלט געווען א סקלאַד פון פערשיעדענע אַנטיקען און אַלטע זאַבען. עס האָט זיך געפיהלט שטויב און עס האָט געפעהלט דופט...

מערי האָט געזוכט מיט די אויגען מאַקסימאָוויטש'ן. ער איז געזעסען אין א ווינקעל שטוב, איין פוס פערלעגט אויפ'ן צווייטען און אויף זיינע גלאַט־ראַזירטע ליפּען האָט געשוועבט א קלוג, קלוג שמייכעלע. ער האָט ווי געוואָלט זיך גוט איינהערען צום געשפּרעך, וואָס ווערט אין סאַלאָן געפיהרט. ער האָט די גאַנצע צייט זיין הויכען פּריסטער־שטערן געקנייטשט, נאָר זיינע קליינע פינקעלענדע אויגעלעך האָבען אריבערגעבליקט צו מערי'ן און קאָוואַלסקי'ן. ער האָט לייכט צו זיי מיט'ן קאָפּ געניוגט, איינגעהערט זיך צום געשפּרעך

און זיין טראגישער שמייכעל איז איהם ניט אראב פון די ליפּען, ווי עס וואלט געהייסען — ווי איך בין, נעביך, דא אריינגעפאלען אין א חברה אריין.

— און איך ווייס נור איינס — האט זיך געהערט ווי א פויערשע שטים ביי זייער אריינקומען, עס איז געווען דער שריפטשטעלער אקימאוו. ער האט זיך געווענדעט צו מאקסימאוויטש'ן אין זיין גע־וועהנליכע, פויערישע רוסישע שפראך, מיט זיינע פויערישע מא־נערען; אליין איז ער ארויסגעקומען פון פויערים און מיט זיי האט ער תמיד געקאקעטירט אין דער געזעלשאפט — איך בין נישט אזוי געבילדעט, ווי דו, איך בין נישט אזוי קלוג ווי דו, איך בין נור א געוועהנליכער רוסישער פויער, און ווי א געוועהנליכער רוסישער פויער לאז מיר דיר זאגען, אז די מיליע־שילדערונגען זיינען נישט אבגעשטאר־בען און וועלען נישט אבשטארבען, און וואס עס איז דא שעהנעס אין דער ליטעראטור, דאס האט אלץ זייןווארצעל אין דער ערד, פון וואנען עס קומט ארויס. איז דען האמער נישט מיליע? יא, אדיסעי איז גריי־כישע מיליע! איז דען שעקספּיר און זיינע קעניג־דראמען נישט מיליע? אויך מיליע! און אונזער גרויסער פושקין? און אונזערע דריי: גאגאל, דאסטאיעווסקי און טאלסטאי — וואס עס איז דא גרויסעס, איז אלץ מיליע.

— און עדגאר פּא, און מעטערלינק, און אנדריי ביעלי און איך — האט זיך אבגערופען דער שריפטשטעלער כאמאוו, וועלכער האט גע־שפּיעלט דעם לץ אין דער געזעלשאפט און וועמענס אויפגאבע איז געווען אויסצולאכען יעדעס ערנסטע געשפּרעך, און זיין הויפּט־ציעל איז שטענדיג געווען אקימאוו מיט זיינע פויערישע מאנערען.

— אמת, אמת, — האט געזאגט מאקסימאוויטש, און האט דערביי פערהאלטען זיין געלעכטער מיט זיין דארער ביינערדיגער האנד און מען האט נישט געוואוסט, צי מיינט ער דאס ערנסט, צי אויף געלעכ־טער, און צו וועמען ער זאגט „אמת", צי אקימאוו'ן, צי כאמאוו'ן. דערביי האט ער זיך אויפגעהויבען און געזאגט עפּעס אנגענעהמעס דער מאדאם פון הויז, דעם פּריסיאזשני פּאווערעני, וועלכער איז געווען פערנומען ביי זיך אין קאבינעט מיט זעהר וויכטיגע זאכען, און איז נור אלע מאל אריינגעקומען צו דער געזעלשאפט מיט דעם צושויבערטען קאפ האהר און די פעדער הינטער דעם אויער, און אונטערגעהאלטען

זיך מיט דעם א װאָרט, מיט יענעם א װאָרט, אבי יוצא זײן פאר זײן װײב, פאר די ליטעראַטען און פאר דעם סאַלאָן, און צוריק װידער אין זײן קאַבינעט אַרײן, װאו ער איז װירקליך געװען פערנומען מיט זעהר װיכטיגע עסקים — ער איז געװען אײנער פון די בעקאַנטעסטע אדװאָקאַטען אין רוסלאַנד.

נור אין דעם מאָמענט איז אין קאָרידאָר א גערודער געװאָרען, װי עס װאָלט זיך א שטורם־װינד אַרײנגעריסען. אין א מינוט אַרום איז אין סאַלאָן אַרײן א קלײן ריהרעװדיג אידעל מיט געקרײזטע עהרלעך, װי א שעפס, און מיט א קװיטשענדיג קול׳כעל, װאָס מאַכט אַן א גערודער, און געהאַלטען אין אײן קושען נאַטאַליא מיכאַילאָװנאַ די האַנד. ער האָט אָבגעקרעכצט, פערגלאָנצט די אױגען און, לע־גענדיג זיך די האַנד אױפ׳ן האַרץ, האָט ער געזאָגט צו דער געזעלשאַפט:

— ער איז דער צװײטער משה רבינו!

— װער דאָס, פעאָדיוס? — האָבען געפרעגט שטימען, װעלכע האָבען געװאוסט, אז פעאָדיוס קומט נאָר־װאָס פון רעדאַקציע און האָט געבראַכט נײעס.

— אונזער לעװ ניקאָלאַיעװיטש! — אַה, די הערדען האָבען נאָך נישט געלײענט דעם בריעף, װאָס אונזער הײליגער טאָלסטאָי האָט אָבגעדרוקט אין די ענגלישע צײטונגען געגען דער רעגיערונג! נײן, ער איז א צװײטער משה, א אידישער רבי! נור מיט משה׳ן, װאָס האָט געפיהרט דאָס אידישע פאָלק אין דער מדבר פערציג יאָהר, קאָן מען איהם פערגלײכען, און מעהר מיט קײנעם נישט, — זאָגט פעאָדיוס, פערגלאַנצענדיג די אױגען.

— אָבער, הײליגער פעאָדיוס, װאָס איז געשעהען? — זאָגט צו איהם באַמאַװ, נאָכמאַכענדיג פעאָדיוס׳ס טאָן און זײן קװיטשענדיג קול׳כעל און אױך פערגלאַנצענדיג די אױגען.

— אַה, דאָס ביזט דו, באַמאַװ, מײן ליעבער, מײן טײערער — און פאַלט אַרױף אױף איהם און קושט איהם — איך האָב א גאַנצען טאָג געקלערט װעגען דיר, אַזױ זאָל משיח קומען — לעגט ער צו אױף אידיש — געקלערט װעגען דיר, איך װײס נישט פאַרװאָס, דאָס האַרץ האָט מיר נישט גוטס געזאָגט אױף דיר; איז דיר גאָרנישט געשעהן? זײ פאָרזיכטיג, װאָרום איך גלױב שטענדיג מײן האַרץ, װען עס זאָגט מיר עפּעס אָן.

— אָח, אָסיפ גריגאָריעוויטש, — געהט ער איבער צו מאַקסימאָ־וויטש'ן, — ווי פרעהט זיך מיין הארץ דיר צו זעהן! ווי זעהסט דו אויס? וואַרט, לאָז מיר דיך צוערשט קושען, איך האָב דאָס בעדערפניש דיך צו קושען. דער מענש איז אזוי עלענד, אז מען איז איבערגליקליך ווען מען זעהט אַ מאָל אַ פריינד. אָח, זעהסט, און אַקימאָוו איז דאָ,—געהט ער צו אַקימאָוו'ן און קושט זיך אויך מיט איהם—טייערער, איך קאָן דיר אָבגעבען אַ הערצליכען גרוס פון דיין פּראַכטפאָלער ווייב. זי איז נישט דאָ?—קוקט ער זיך ארום—ניין, די טייערע איז נישט דאָ, איך האָב זי נעכטען שפּיעלען געזעהען. וואָס פאַר'אַ פּראַכט, וואָס פאַר אַ ענטציקונג! — האָט ער געזאָגט צו אַקימאָוו'ן, וואָס ער האָט געוואוסט, אז ער וועט איהם גרויס פערגניגען אָנטהאָן מיט דעם, וואָס ער וועט ריהמען זיין ווייב אלס שוישפּיעלערין. אין אַ מינוט ארום איז ער שוין געווען ביי דער מאַדאַם פון הויז, געקושט איהר די האַנד און גערעדט עפּעס מיט איהר.

קאָוואַלסקי האָט גאַנץ גוט געוואוסט, ווער דאָס איז, כאָטש ער האָט איהם געזעהן צום ערשטען מאָל אין דער געזעלשאַפט. ער האָט איהם געקענט פון די פיעל אַנעקדאָטען, וואָס מען האָט דערצעהלט פון פּעטדיום'ן און פון זיין קאָמיש ריידען און שמייכלעריען, וועלכע דער שריפטשטעלער כאָמאָוו האָט איהם רייצענד נאָכגעמאַכט און געוויילט דערמיט די געזעלשאַפט. ער האָט געוואוסט, אז אַט דער גע'שמד'טער אידעל, וועלכער האָט זיך גע'שמד'ט, כדי ער זאָל קאָנען בלייבען וואָהנען אין פּעטערבורג, בענקט אין הארצען נאָך דער אידישקייט און דערצעהלט יעדען דערפון, אז ער וועט פאָהרען קיין ירושלים און צוריק זיך מגייר זיין, און יעדען יום־כפּור, דערצעהלט ער, פאָהרט ער קיין ווילנא אין אַ אידישע שוהל אריין דאַווענען, נור קיינער גלויבט איהם דאָס נישט.

אין דעם האָט קאָוואַלסקי געזעהן, ווי נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ פיהרט פּעטדיום'ן צו זיי און איידער ער האָט צייט געהאַט זיך צו וואונדערן דערפון, האָט ער שוין געהערט פּעטדיום'ס שטים און געפיהלט זיין האַנד:

— איך האָב געבעטען נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ אז זי זאָל מיך מיט אייך בעקענען; איך האָב באַלד געוואוסט, אז איהר זייט דאָס. איך האָב אייך באַלד דערקענט, דאָס זייט איהר דאָך, קאָוואַלסקי. אָ,

איך האָב געזעהן אייערע בילדער, איהר זייט אונזער ליעב. די שונאים אונזערע זאָגען, אז אידען זיינען נישט אימשטאַנד צו פיהלען די שעהנע נאַטור, — לאָזען זיי זעהן, די גוים! דאָך האָבען מיר געהאַט א לעוויטאַן און איצט אייך (קאָוואלסקי האָט זיך געריוויטעלט איבער די אויערן). יאָ, יאָ, מיין ליעבער, ווערט נישט פערשעמט, דאָס איז אזוי, עס איז שוין קיין סוד נישט, גאַנץ פעטערבורג זאָגט עס, נישט וואהר, נאַטאַליא מיכאַילאָוונאַ? — מען האָט מיר געזאָגט, אז מען לאָזט אייך דאָ נישט וואָהנען, דאָס, זעהט איהר, איז רוסלאַנד. א וואויל פאָלק, די רוסען, איך האָב זיי ליעב, זיי זיינען מיינע ברי־דער, חאָטש זיי שלאָגען אונז. א וואויל פאָלק, נור א שטן שטעקט אין זיי. אָבער איהר קאָנט וואָהנען ביי מיר, אויב איהר ווילט. איך האָב א בעקוועמע וואָהנונג, ביטע זעהר, דער גרעסטער כבוד וועט עס פאַר מיר זיין, אייך צו האָבען ביי מיר.

— און ווער איז דאָס? — ווענדעט ער זיך פלוצים צו מערי'ן, וועלכע איז ביז איצט געזעססן און געשוויגען — איך וואָלט געשוואָ־רען — א כלה, ווען ניט א פרוי, — און אפשר בין איך זיך טועה.

קאָוואלסקי איז געקומען אין א אונאַנגענעהמע פערלעגענהייט. וואָס זאָל ער זאָגען? מערי האָט זיך ניט געענדערט, זי האָט נור לייכט געשמייכעלט. נאַטאַליא מיכאַילאָוונאַ, וועלכע איז אין זיך גע־ווען זעהר צופריעדען פון דעם אויספאַל, האָט לאַבענדיג געזאָגט:

— פעאָדיום אָסיפאָוויטש, ווי קאָן מען זיין אזוי אינדיסקרעט? דאָס איז דאָך פרייליין —

נור אין סאַלאָן איז פלוצים שטיל געוואָרען און אין דער טהיר האָט זיך געוויזען לעסער.

מאַקסימאָוויטש האָט זיך אויפגעהויבען פון זיין אָרט, איז בלייך געוואָרען און דער שמייכעל איז איהם נישט אראָב פון די ליפען. מען האָט געוואוסט אז די צוויי — לעסער און מאַקסימאָוויטש — זיינען זיך די גרעסטע שונאים.

דאס זיעבעטע קאפּיטעל.

עס איז געווען א הויכער מאנספערשוין, א דארער מיט א שפּיציגען קאפּ, פול געקרייזעלטע האהר אויף א דינעם האלז ארויפגעשטעקט: אן איינגעפאלענע ברוסט, אן איינגעפאלענעם בויך און די פיס הינטער זיך; א שלאנגען־קאפּ האט ארויסגעשטארט פון זיין גרויסען ברייטען קראוואט און ארומגעקוקט זיך, גלייך ווי ער וואלט מיט זיינע גרינע אויגען געשוועבט איבער'ן צימער... ער האט זיך מאדנע געגריסט, זיך אוועקגעזעצט אויף דעם ערשטען־בעסטען שטוהל, דעם קאפּ ארונטערגעווארפען, די פיס הינטער זיך און האט זיך נערוועז די שפּיץ נעגעל געביסען. די פינגער זיינען געווען בעדעקט מיט פיעל עקזאטישע רינגען אין געשטאלטען פון שלאנגען, עקדעשען און פערשיעדענע ווערים; ער האט זיך געקליידט אין זייער קאליר, האט די שטיקער, וועלכע ער האט אויסגעפיהרט אין זיין טהעאטער, אויסגעשטאטעט מיט גאנצע מענאזשעריען פון ווערים און עקדעשען, און דעם סטיל האבען פּעטערבורגער רייכע אידישע פרויען באלד איינגעפיהרט ביי זיך אין דער היים — אויסגעקלעפּט די וואנד מיט טאפּעטען פון טשערעפּאכען־קאליר און ליכט זיך געמאכט פון שלאנגען־אויגען. און אזוי זיצט ער איצט אין סאלאן ביי נאטאליא מיכאילאוונא, אויך אין געשטאלט פון א שלאנג, אויסשטרעקענדיג זיין צושויבערטען קאפּ פאראויס, זיין דינער האלז בויגט זיך הינטער איהם און ער מיט'ן שלאנגען קעפּעל פון קראוואט ארויסקוקט זיך ארום אויף די אנוועזענדע. אין סאלאן איז געווען שטיל. א מינוט האבען אלע פערוואונדערט אנגעקוקט דעם מאדישעסטען מענשען אין פּעטערבורג, וועלכער האט דעם גרעסטען איינפלוס אויף די דאמען און אין די סאלאנען.

באלד האט מען טהיי דערלאנגט אין מאדישע פּארצעלאן־טאסען, די טאסען געמאכט אין דער פארם פון פערשיעדענע חיה'לעך, זשאבעס און טשערעפּאכעס. לעסער'ס געשמאק איז שוין אזוי פיעל געווען פערשפּרייט אין פּעטערבורג, אז פּארצעלאן־פאבריקען האבען אנגעהויבען צו פאבריצירען געפעס אין זיין סטיל און עס האבען זיך געפונען בעלנים דערויף.

נאָכ׳ן טהיי האָט מען אָנגעהויבען לעזען אַ דראַמע. דער מחבר פון דער דראַמע איז געווען אַ צוועלף־יעהריגע קינד. לעסער האָט גע־שטרעבט אויפצופיהרען אַ שטיק פון אַ קינד, וואָס זאָל זיין געשריבען מיט דער גאַנצער קינדישער נאַאיוויטעט, אַזוי ווי עס חלומ׳ט אַליין, אָהן יעדען אויסערליכען איינפלוס. „דעם ריכטיגען ראָמאַנטיזם קאָן מען נאָך געפינען נור ביי קינדער“ — האָט ער געזאָגט — „היינטיגע ראָמאַנטיקער קאָנען זיין נור קינדער“. און דאָס האָט איהם נאַטאַליא מיכאַילאָוונאַ אויסגעפונען אַ צוועלף־יעהריג מיידעל, וואָס האָט אָנ־געשריבען — לויט איהר מיינונג — אַ געניאַלע דראַמע. און דאַ האָט מען עס דעם עולם צוזאַמענגעבעטען אויסצוהערען די דראַמע. דער מחבר פון דער דראַמע איז דערביי נישט געווען. די מוטער האָט עס נישט ערלויבט — ווייל עס איז געווען די צייט, ווען דאָס קינד מוז שלאָפען געהן. האָט זי נאַטאַליא מיכאַילאָוונאַ אַליין פאַרגעלע־זען.

עס האָט זיך אָבער ארויסגעוויזען אַז דאָס קינד איז שוין געווען אָנגעלייענט מיט איבסען, געוואוסט פון מעטערלינק׳ן, און די דראַמע איז געווען אַ פילאָזאָפיש שטיק אין אַנדרייעוו׳ס סטיל. מען האָט זי געמוזט אויפהערען צו לייענען אין מיטען.

אין דעם האָט זיך די טהיר פון קאָרידאָר אויפגעעפענט און עס איז אריין דער שוישפּיעלער ביקאָוו, שלעפּענדיג נאָך זיך וועמען און האָט גערופען צו דער געזעלשאַפט:

— „איך האָב איהם ארויסגעשלעפּט“. און נאָך איהם האָט זיך האַלב אריינגעקוילערט אַ דיקליבער מאַנספּערשוין, מיט אַ גראָב אָנ־געשוואָלען געזיכט און פער׳שכור׳טע אויגען — עס איז געווען דער בעריהמטער שוישפּיעלער סאַווארין.

— וואו פיהרסט דו מיך, אין אַ טייוועלשער הייל אריין? איך זעה נישט קיינעם! — האָט געשריען סאַווארין טרעטענדיג אין סאַלאָן אריין, און פערשטעלט זיך מיט די הענד די אויגען פאַר דעם ליכט, וואָס האָט איהם די אויגען געשטאָכען.

אין די ווינקעלעך ארום האָט זיך געהערט אַ פערשטיקט לאַכען.

— ערלויבט מיר, געזעלשאַפט, ליכט אַנצוצינדען, איך וויל זעהן, ווער ס׳איז דאַ, — האָט אויסגערופען סאַווארין, אָנגעצונדען אַ צינד העלצעל און איז דערמיט אומגעגאַנגען ארום דער געזעלשאַפט און

יעדען געקוקט אין די אויגען אריין און אויסגערופען: „דעם קען איך. — דעם קען איך ניט!“. ער האט זיך אבגעשטעלט ביי קאָוואלסקי'ן — „וואס ביזטו? א קינסטלער, צי א גנב? ווארום נור מיט דיר בין איך גוטע פריינד — קיין אנדערע וויל איך ניט האבען פאר קיין בעקאנטע“.

— ער איז ביידע, — האט זיך אנגערופען דער שוישפּיעלער ביקאָוו.

— זעהר אנגענעהם, — האט זיך סאווארין פערבויגען.

— אהא, מיין נידריגסטע אונטערטעניגקייט דער קעניגין סאלאָמעא, — האט ער זיך טיעף פערבויגען פאר מערי'ן, האלב קניהענדיג,— דיינע אויגען זיינען שווארץ ווי רובינען און דיין ליעבע איז בעסער פון וויין, — האט ער געענדיגט מיט'ן פּסוק פון שיר השירים.

מערי האט זיך ניט געפיהלט בעליידיגט. פערקעהרט, זי איז געווען צופריעדען צו זעהן נעבען זיך סאווארינ'ען, און זיין אויפריכטיגקייט האט זי אריינגעבראכט אין א פרעהליכע שטימונג, און זי האט זיך אבגערופען אויך אין זיין טאן, ארויפלעגענדיג איהרע הענד אויף זיין קאפּ, וועלכער האט דערגרייכט צו איהר שוים:

— אויב איך בין די קעניגין סאלאָמעא, בענש איך דיר און קוש דיין קלוגען ליכטיגען קאפּ, — האט זי געזאגט און בעריהרט מיט איהרע ליפּען זיינע האָהר.

סאווארין איז בעריהרט געווארען פון איהרע ווערטער ביז צום רויט ווערען, האט אנגענומען איהר האנד און זי געקושט:

— „אזוי האנדעלט די פּרינצעסין פון יהודה“, — און זי פערלאָזט מיט א טיעפער פערנויגונג.

קאוואלסקי האט געשמייכעלט צו איהר און געדריקט אין געהיים איהר האנד, אויסדריקענדיג דערמיט זיין צופרידענהייט מיט איהר טהאט.

דער סאלאן איז געווען בעלעבט. זיי ביידע, די נייע געקומענע געסט, האבען אריינגעבראכט לעבען. ביקאָוו איז שוין אריין אין א גרויסען דיספּוט מיט אקימאָוו'ן וועגען די נייע וועגען פון דער קונסט; כאָמאָוו געהט נאך פעאדיוס'ן און מאכט נאך זיינע בעוועגונגען; לעסער, א אנגעבלאזענער, זיצט מיט דער מאדאם, נור דער איינער

מאקסימאוויטש, וועלכער זיצט אלץ אין א ווינקעל פון שטוב בעוועגט זיך ניט, בעקוקט דורכבויערנדיג מיט זיינע בליקען אלעמען, און דאס קלוגע שמייכעלע געהט ניט אראב פון זיין געגאלטען פנים.

סאווארין איז צו צו דער מאדאם פון הויז, פערבויגען זיך אויף רוסישער ארט און געזאגט:

— בעל־הבית'טע פון הויז! ערלויב אונז אריינצוגעהן אין א צווייטען צימער, דאס ליכט ברענט מיר אויס די אויגען, און איך וויל נישט זעהן קיין טויטע מאסקעס ארום מיר. אין נעראסלאווסקא'ס טהעאטער בין איך איצט נישט און אויף אהין געה איך נור מיט פערבונדענע אויגען, כדי ניט צו זעהן די נארישקייט, וואס טהוט זיך אויף דער ביהנע, נור אום צו הערען די געטליכע זיסע שטים פון נעראסלאווסקא'ן, וועלכע איז איצט, צום אונגליק פון רוסלאנד, בעזעסען מיט א שלעכטען גייסט אין געשטאלט פון לעסער'ן. גאט זאל געבען, אז איהרע אויגען זאלען זיך עפענען! — האט ער געזאגט און דריי מאל זיך איבערגע'צלמ'ט.

לעסער האט קיין ווארט נישט געענטפערט. ער האט נור פערלעגען געשמייכעלט. עס האט געהייסען: סאווארינ'ען איז אלץ ערלויבט צו ריידען און קיינער פיהלט זיך נישט פון איהם בעליידיגט.

דער גרויסער וכוח האט זיך ערשט אנגעהויבען אין עס־צימער ביים טיש. דער שוישפיעלער ביקאוו האט זיך געריסען צום וכוח, האט גערעדט הויך מיט זיין דראמאטישען טענאר, דעקלאמירענדיג:

— וואס זאגט איהר, גאספאדא, צו די נייע וועגען, וואס מיר זוכען אין דער קונסט? די נייע וועגען זיינען נישט די וועגען, אין וועלכע עס זיינען געגאנגען אונזערע גרויסע, די שטערען פון דער רוסישער ליטעראטור, א דאסטאיעווסקי, א גאגאל, — און אויסגעלאזט האט ער זיין רעדע, ווי תמיד, אויף דער גיטארע, מיט'ן ליעד: „מאלטשיק פאגיבאל“, מיט טרעהרען אין די אויגען און מיט א מעלאנכאלישע זיסער שטים, וואס איז אלעמען בעסער געפעלען, ווי זיין רעדע.

נור די נייע וועגען אין דער קונסט ,וואס ביקאוו האט אריינגעווארפען אין דער געזעלשאפט האט צופלאמט דעם עולם. עס רעדט שוין אקימאוו אין דעם טאן פון א רוסישען פויער, מיט די מיינונגען פון רוסישען פויער; עס מאכט איהם שוין נאך כאמאוו, און מאקסי־

מאַוויטש זיצט און קיין איינציג וואָרט הערט מען נישט פון זיין מויל, ער קוקט נור אַלעמען אָן, נעהמט נור אַלעמען אַדורך, און דאָס קלוגע, קלוגע לעבעלן שוועבט אויף זיינע דאַרע געגאָלטע ליפּעלעך.

דער רעזשיסער לעסער, וועלכער האָט די גאַנצע צייט געשוויגען, געקוקט אין די אויגען אריין מאַקסימאָוויטש׳ן — ווי ער וואָלט אַ ביסעל מורא געהאַט פאר איהם, נעהמט זיך צום סוף צונויף צו ענטפער־רען אויף אַלע שטעכווערטלעך, וואָס מען האָט געלאָזט פאַלען אויף זיין אדרעס.

— איהר לאַכט, גאַספּאַדאַ, איבער דעם, וואָס די רוסישע נשמה איז נישט רוהיג, און וויל זיך נישט בענוגענען מיט דעם, וואָס זי האָט שוין און ווייסט שוין, און האַלט אין איין זוכען. יאָ, דאָס זוכען האָט קיינמאָל נישט אויפגעהערט אין דער רוסישער נשמה. צי ביים רוסי־שען פויער, צי ביים רוסישען אינטעליגענט, צי דאָס האָט זיך אויסגע־דריקט אין גאָט־זוכעניש, צי אין די וועגען פון דער קונסט — אָבער שטענדיג האָט אָט די נשמה געזוכט. ווער ווייס, צי דעם אייביגען זוכעניש, דעם אייביגען אונרוה האָבען מיר נים צו פערדאנקען יענע גייסטער פון דער רוסישער קולטור, וואָס האָבען נייע פאָרמען אריינ־געבראכט אין דעם אינטעלעקטועלען שאַפען. די ליידען פון אַ דאָס־טאָיעווסקי, די לעצטע טעג פון אַ גאָגאָל און „יאסנאיא פאָליאנא״ — דאָס איז די רוסישע אונרוהיגקייט. דאָס זוכעניש טרייבט ארוים יאָהר־יעהרליך טויזענדער און טויזענדער פויערים פון רוסישען דאָרף איבער די ברייטע ווילדע סטעפּעס אַ גאָט צו זוכען. אמת, גאַספּאַדאַ, די נייע וועגען פון דער נייער רוסישער קונסט זיינען אויף אַזוי פיעל נאָך נישט קלאָר, אז זיי זאָלען געזעהען ווערען פאר די, וואָס ווילען זיי נישט זעהן, — האָט ער זיך געווענדעט אין מאַקסימאָוויטש׳עס זייט, — נור מיר ווילען זיך נישט אָבשטעלען פאר אייער געלעכטער, איהר וועט אונז נישט אָבשרעקען, ס׳וועט קיין נייעס נישט זיין, גאָגאָל׳ן האָט איהר אויך נישט פערטריבען...

מאַקסימאָוויטש, וואָס צו איהם זיינען לעסער׳ס ווערטער איי־גענטליך געווען געווענדעט, איז דערווייל געשטאַנען אין אַ ווינקעל און גערעדט מיט אַקימאָוו׳ן און געמאַכט זיך, גלייך ווי ער הערט זיך נישט איין דערצו, וואָס מען רעדט ביים טיש, און אין דער שטיל

צוגעוואונקען צו כּאמאוו׳ן און איהם איבערגעגעבען אין אַ פּאַר ווער־טער, וואָס ער זאָל אָבענטפערן לעסער׳ן.

— דאָס זוכעניש — האָט ער געזאָגט צו כּאמאוו׳ן — פון אַ דאָסטאָיעווסקי, אַ גאָגאָל, אַ טאָלסטאָי איז געקומען פון אינערליכער אונרוהיגקייט, פון אינערליכען דראנג, און דאָס זוכעניש פון אַ לעסער איז פּאָזע, קאָקעטעריע. ער פערגלייכט זיך מיט דאָסטאָיעווסקי, גאָגאָל, טאָלסטאָי! וואָס פאר אַ נאכאָלסטוואָ! יענע האָבען געפונען אַ נייעם גאָט, אַ אידעאָל, דעם רוסישען גְעני, און זיי וואָס? — האָט מאקסימאָוויטש געזאָגט, ווי ער וואָלט עס פון ארבעל ארויסגעשיקט, ווי עס וואָלט איהם גאָרנישט געווען פעראינטערעסירט אין דעם, וואָס מען רעדט ביים טיש.

— יאָ, דאָס איז וואהר, — האָט דער יונגער שריפטשטעלער אי־בערגעגעבען מאקסימאָוויטש׳עס ווערטער אין זיין אייגענעם ארט — נישט אין דעם זוכעניש געהט עס, נור אין דעם געפינען. דאָס געפּו־נענע פון זיי, פון אַ גאָגאָל, טאָלסטאָי, פון דעם געני האָט געבראכט צו עסטעטישען פערגניגען, צו די ערהאבענסטע געפיהלען, און אייער געפינעניש צו וואָס? אז די אויגען זאָלען קאליע ווערען און די בידנע נאטאליא מיכאילאָוונא זאָל זיך פערקיהלען — ווייזט ער אויף דער מאדאם, — זעהט זי הוסט דאך שוין.

דער עולם האָט געלאכט. מאקסימאָוויטש האָט זיך ביי כּאמאוו׳ס ווערטער רוהיג אוועקגעזעצט ביים טיש און איינגעהערט זיך, און ארומ־גענומען די גאנצע געזעלשאפט מיט זיין בליק, געקנייטשט דעם הויכען שטערן און געשמייכעלט מיט די דארע ליפּעלעך.

ער האָט געוואוסט, אז דער עולם וועט איהם בעטען, אז ער זאָל ריידען, און האָט געוואַרט דערויף. און באלד האָט מען איהם טאקע אנגעהויבען צו בעטען. מאקסימאָוויטש האָט אויפגעצויגען די אקסעל און געמאכט אַ פערוואונדערטע מינע, גע׳חדושט זיך דערויף און אָב־געשאָקעלט זיך דערפון, און האָט ווייטער גענומען דעם עולם מוסטערן מיט זיין ביטרע געלעכטערעל.

סאוואריו, וועלכער איז די גאנצע צייט געזעסען אין אַ ווינקעל און אלע האָבען געמיינט, אז ער איז פערטהאָן אין טרינקען — האָט זיך אָבער צוגעהערט צו אלעס און גוט בעאבאכטעט מאקסימאָוויטש׳עס קלוג שמייכעלע אין זיינע ביטרע אייגעלעך. סאוואריג׳ס געזיכט האָט

איצט אַנגענומען אַזאַ אומגליקליכע מינע, אַזאַ טראַגיזם האָט זיך אויפ־געהאַלטען אין די קנייטשען פון זיין מויל, גלייך ווי ער וואָלט געוויינט. זיינע אויגען זיינען וואָס אַמאָל קלענער געוואָרען און גלענצענדער און גוט בעטראַכט מאַקסימאָוויטש'ן, גוט בעטראַכט אַלע זיינע בעוועגונגען, זיין קנייטשען מיט'ן שטערן, זיין שמייכעל, זיין לאָזען זיך בעטען און זיין אָבשאָקלען זיך פון ריידען.

און סאַוואַרין האָט זיך פּלוצלינג אָבגערופען צו מאַקסימאָוויטש'ן הויך פאַר אַלעמען ביים טיש:

— אָסיפּ גריגאָריעוויטש — הויבט ער אָן אין זיין ערנסטען רוּ־פישען טאָן — וואָס בלאָזט דו זיך? ווארף אראָב פון דיר דיינע פע־דערן, טהו אויס דיין מאַסקע, דו ביזט דאָך אַזאַ אומגליקליכער מענש, ווי מיר אַלע זיינען און איך קען דאָך דיר, און וויים דאָך, אַז ביי דיר אין הארץ איז אויך נישט אינגאַנצען מיט אַלעמען. דו ביזט דאָך אויך אונטערגעוואָרפען צו שוואַכקייטען, ווי מיר אַלע, און האָסט ליעב כבוד, ווי מיר, און דו האָסט נישט קיין געלד, ווי מיר, און עס זיינען דאָ פראַגען, וואָס דו קאָנסט אויך נישט פערענטפערן, און דו בענקסט אַזוי ווי מיר אַלע, און דו ביזט זיך טהיילמאַל אויך טועה, ווי מיר אַלע. וואָס האָסט דו זיך אַנגעטהאָן אין פעדערן, אָסיפּ גריגאָריעוויטש, טהו אויס דאָס שמייכעלע פון דיינע ליפּען און זיי, ווי מיר אַלע, דו ביזט דאָך אַזוי אומגליקליך ווי מיר אַלע.

מאַקסימאָוויטש האָט געשוויגען, האָט געפּרובט מיט אַלע מעג־ליכקייטען צו דערהאַלטען דאָס שמייכעלע אויף די ליפּען, וואָס האָט זיך איהם אויך איינגעגעבען, נור ער איז בלייך געוואָרען. דער עולם ביים טיש איז שטיל געבליבען, אין דער שטיל הנאה געהאַט פון סאַ־וואַרינ'ס ווערטער. נור קיינער האָט נישט געוואָגט צו שמייכלען — האָבען זיך איבערגעבליקט איינער צום צווייטען און אָנגעהויבען צו ריידען פון גלייכגילטיגע זאַכען. דער עולם האָט געבעטען ביקאָוו'ן, ער זאָל זינגען — וואָס ער האָט אויך מיט פערגניגען געטהאָן. אין זאַל האָט געקלונגען ביקאָוו'ס מעלאַנכאָלישע סענטימענטאַלע שטים. דער עולם האָט זיך אויפגעהויבען פון טיש.

מאַקסימאָוויטש איז צו צו קאָוואַלסקי'ן און מערי'ן, וועלכע זיי־נען די גאַנצע צייט געזעסען צוריקגעהאַלטען און צוגעזעהן אַלץ. אין אַ שמייכלענדען טאָן האָט מאַקסימאָוויטש זיי געפרעגט ווי עס גע־

פעלט זיי דער סאַלאָן, און זיי האָבען נישט געוואוסט: צי מיינט ער עס ערנסט, צי איז אַ געלעכטער? ער האָט אָנגעהויבען צו ריידען פון מאָרגענדיגען צוזאַמענטרעפען זיך. פּלוצים איז ער ערנסט געוואָרען, אויף איין סעקונדע איז דער שמייכעל פערשוואונדען פון זיינע ליפּען און ער האָט געזאָגט מיט צער:

— דאָס איז נישט קיין סאַלאָן, דאָס איז אַ קאַבאַק, שכור'ע מענשען. פערשטאַנען? — האָט ער געוויזען אויף דער געזעלשאַפט, אין וועלכע ער אליין האָט זיי אריינגעפיהרט.

דאָס אכטע קאַפּיטעל.

ווען די איינוואָהנער פון ביקאָוו'ס וואָהנונג — ביקאָוו, סאַוואַרין און מאַקסימאָוויטש — זיינען אהיים געקומען פון דעם אבענד ביי נאַטאַליא מיכאַילאָוונא, האָבען זיי געטראָפען אַ גאַנצע חברה שוישפּיעלער, זשורנאַליסטען, צירק־קאָמעדיאַנטען און גלאַט פרעמדע מענשען, וועלכע האָבען פול געמאַכט די צימערן מיט שכור'ע געשרייען. די טישען זיינען אָנגעשטעלט מיט פלאַשען שנאַפּס. איינער האָט געשפּיעלט אויף דער פּיאַנאָ, און סאַשאַ, דער קליינער, דאָרער רעפּאָרטער סאַשאַ, האָט אין זאַקען געטאַנצט אַ וואַלס אויף דער פּיאַנאָ; אַן אַקראָבאַט פון אַ צירק האָט געוויזען קונצען; ווער עס האָט געפייפט, ווער עס האָט אין דעם רעש דיספּוטירט איבער גאָט און שטן, ווער עס האָט געשריען און דיסקוטירט וועגען דער רעוואָלוציע און פּאַרטייען, אָדער געשפּיעלט אויף אַ גיטאַרע און געזונגען אַ ליעד. און דאָס לעבען האָט זיך צוגאָסען איבער דער גאַנצער וואָהנונג — אין סאַלאָן, אין דער גרויסער ביבליאָטעק, וואָס ביקאָוו האָט געהאַט, ביז אין שלאָף־צימער אריין.

זיי זיינען ניט פערוואונדערט געווען צו טרעפען דאָ די חברה. עס איז קיין נייעס נישט געווען, אז חברה, טרינקענדיג אין אַ רעסטאָראַן, האָט זיך דערנאָך אוועקגעלאָזט צו ביקאָוו'ן און דאָרט פאָרטגעזעצט זייער נאַכט־לעבען. עס איז קיין חלוק נישט געווען, צי ביקאָוו איז יאָ דאָ אין דער היים, צי ניט. פּיאָטער, דער דיענער, האָט זיי אריינגעלאָזט, ער האָט געוואוסט, אז דער בעל־הבית ליעבט

עס, און דערלאַנגט אויפ'ן טיש אַלץ, וואָס עס האָט זיך געפונען אין שטוב.

ביקאָוו און סאַוואַרין זיינען אויפגענומען געוואָרען פון דעם פרעהליכען עולם מיט אַ דונערדיגען „הורא“. זיי האָבען זיך באַלד אריינגעלאָזט אין דעם טומעל. שוין האָט ביקאָוו געכאַפּט די גיטאַרע און איבער דעם סאַלאָן האָט זיך צוגאָסען זיין וויינענדיג ליעד „מאַלטשיק פּאַגיבאַל“. סאַוואַרין נעהמט זיך ראַנגלען מיט דעם בע־ריהמטען אַטלעט ,דעם טשעמפּיאָן פון צירק און דער עולם, מיט אַ רוישענדען „הורא“ ארום זיי, פּאַטשט בראַוואָ. מאַקסימאָוויטש האָט זיך ארויסגעמאַכט פון דער חברה, איז אַנטרונען געוואָרען אין זיין קליין צימערל, וואָס האָט זיך געפונען אין אַ ווינקעל פון דער גרויסער וואָהנונג.

אז ער איז געווען ביי זיך, האָט ער אויסגעטהאָן זיין מאַסקע פון פּנים. עס איז אראָב פון זיינע ליפּען דאָס גלאַטע פעראַכטענדע שמייכעלע; זיינע אויגען האָבען אויפגעהערט צו פינקלען און זיין גאַנץ געזיכט איז פול געוואָרען מיט קנייטשען; ארום זיינע ליפּען האָבען זיך צוזאַמענגעקליבען גרימאַסען פון צער, זיין רוקען האָט זיך געהויקערט אונטער דעם לאַסט פון צרות און וואָס העכער עס האָט זיך גע־הערט דאָס גערודער פון די שכורים אין יענעם צימער, אַלץ פינסטע־רער איז געוואָרען זיין פּנים, אַלץ איינגעפאַלענער די אויגען.

ער האָט זיך אין דער שטוב ארויף און אראָב גערדרעהט און האָט געקרעכצט מיט אמת'ע אידישע ביטערע קרעכצען.

ער האָט זיך אומגעקוקט אין זיין קליין צימעריל. זיין קליין צימעריל איז געווען דאָס בעהעלטעניש פאַר איהם אין דעם גיהנום. ער האָט זיך איינגעקוקט אין דעם קאָפּ פון אַפּאַלאָ, ער האָט דער־זעהן דעם קאָפּ פון עראָס, וואָס איז געהאַנגען פאַר זיין בעט. און ער האָט זיך דערמאָהנט אָן דעם מאָהלצייט ביי אַגאַטאָן, פון וועלכען פּלאַטאָן דערצעהלט: „זיי האָבען געטרונקען נישט שכור צו זיין, נור אום פרעהליך צו זיין“, און די יונגלינגען אין זייערע ארעמס. און האָבען געערדט וועגען עראָס — דעם גאָט פון דער ליעבע, וואָס איז געשטאַנען פאַר זיי.

פון דער צווייטער שטוב האָט זיך געהערט דאָס אונערטרעגליכע

געשריי פון די שכורים. דער איד מאַקסימאָוויטש האָט זיך אָבגעשאָ־קעלט און ביטער אָבגעקרעכצט.

ער האָט זיך ארומגעקוקט אויף די פּאַליצעס מיט די ביכער פון זיין קלאַסיקער ביבליאָטעק, וואָס איז איהם איבערגעבליבען פון זיין גרויסער קלאַסישער ביכער־זאַמלונג פון די גוטע צייטען און האָט זיי מיטגעשלעפּט אהער אין דעם גיהנום אריין; אויף די שטיקלעך אנטיקען מאַרמאָר, וואָס ער האָט מיט זיך מיטגעבראַכט פון זיינע רייזעס אין גריכענלאַנד און איטאַליען, האָט ער דערזעהן דאָס בילד פון אַ אונ־בעקאַנטען פראנצויזישען מאַלער, וואָס ער האָט אַמאָל געקויפט ביי אַנ׳אַנטיקוואַר — דאָס בילד שטעלט פאָר אַ שעפער־סצענע פון מאַריאַ אנטואַנעט׳ס צייטען. דאָס בילד איז נישט געווען קיין בעדייטענדעס, נור ער האָט זיך איינגערעדט, אז הינטער דעם בילד געפינט זיך אַנ׳עכטער טיציאַן. ער האָט געקוקט אויף זיינע זאַכען, וואָס ער האָט מיטגעשלעפּט אהער אין דעם נאַכט־אזיל, אין דעם נעץ פון שכורים, בעהאַלטען ביי זיך, און זיי געפינען זיך מיט איהם אינאיינעם אין גלות ,דאָ, ביי די גוים, און האָט ביטער, ביטער אָבגעקרעכצט.

שלאָפען האָט ער נישט געקאָנט, האָט ער זיך אוועקגעזעצט ביים טיש, דערזעהן די אָפענע גריכישע ביבעל, וואָס איז שטענדיג געלעגען אָפען אויף זיין טיש. ער האָט עס איצט אָבגערוקט, געכאַפּט אַ בוך און געוואָלט פערשדייען די שכור׳ע קולות פון דער צווייטער שטוב מיט פּלאַטאָן׳ס פּראָזע. ער האָט אָבער נישט געקאָנט. די גע־וואַלדען זיינען געוואָרען דערין אַלץ העפטיגער און רעש׳דיגער, — האָט ער זיך אוועקגעלעגט אויף זיין בעט און גענומען איינקוקען זיך צו די לעדי־בילדער, וואָס זיינען געהאַנגען אויף דער וואַנד פאַר זיין בעט, און געטראַכט וועגען מערי׳ן...

אָבער לאַנג ליגען אין זיינע אנגענעהמע געדאַנקען האָט מען איהם נישט געלאָזט. מען האָט אָנגעהויבען קלאַפּען אין זיין טהיר. ער האָט זיך צוערשט געמאַכט נישט הערענדיג, אָבער דאָס קלאַפּען איז גע־וואָרען וואָס אַמאָל העפטיגער, און סאַוואַרין׳ס שטים האָט זיך דער־הערט פון הינטער דער טהיר:

— אָסיפּ גריגאָריעוויטש, עפען אויף, איך בעט דיר! איך וועל דיר עפּעס זאָגען. איך האָב געזינדיגט געגען דיר, איך וויל דיר איבער־בעטען. אָסיפּ גריגאָריעוויטש! איך בעט דיר! —

און נאָך איהם האָט זיך געהערט ביקאָוו'ס שטים:

— אָסיפ גריגאָריעוויטש, נור אויף איין מינוט, יעי באָגו, מיר ווילען דיר נור זעהן, מיר ווילען דיר נור כבוד אָבגעבען, אָסיפ גריגאָריעוויטש!

ער האָט זיי געעפענט און האָט צוריק אָנגעטהאָן אויפ'ן פּנים די מאַסקע מיט'ן שמייכעלע. סאַוואָרין איז אריין מיט אַ גלאָז וויין אין דער האַנד און איז צו צו איהם און האָט זיך פערבויגען טיעף פאַר איהם אויפ'ן רוסישען אַרט:

— אָסיפ גריגאָריעוויטש, איך האָב דיר היינט פערשעמט אין געגענוואָרט פון מענשען — האָט ער געזאָגט אין אַ טיעף־ריהרענדער שטים און מען האָט אָנגעזעהן, אז ער מיינט עס ערנסט, — איך האָב דיך בעליידיגט. איך בעט דיך, זיי מיר מוחל. איך פערשטעה דיך, איך פיהל דיך גאַנץ גוט. דו ביזט אויך אזוי אונגעוויסענד ווי מיר און פול מיט ספקות, נור דו ווילסט עס נישט ארויסווייזען פאַר מענשען. מענשען זיינען געמיין. יאָ, דו האָסט רעכט. פאַר מענשען מוז מען אַ מאַסקע טראָגען, מוז מען אין אַ ראָק געהן אָנגעטאָן, אז זיי זאָלען דיך נישט זעהן. יאָ, דו האָסט רעכט. אָבער דאָ ביי דיר, אין דעם שטיבעל, ביי דיר אין האַרץ ביזט דו אזוי, ווי מיר. יאָ, אָסיפ גריגאָריעוויטש, איך אנערקען מיין שולד, איך קום צו דיר און בויג זיך טיעף פאַר דיר: זיי מיר מוחל, ברודער...

מאַקסימאָוויטש האָט ווידער געשמייכעלט און איהם בערוהיגט, נור פּלוצלינג האָט ער אָנגענומען אַנ'אַנדער מינע, דער שטערן האָט זיך איהם געקנייטשט און די ליפּען פערקרימט, און ער האָט אָנגעהויבען צו ריידען, וואָרפענדיג מיט ווערטער, ווי זיין שטייגער איז געוועזן:

— און די גריכען האָבען געלעבט, און די אַלטע רוימער האָבען געלעבט, געגאַסען פון די פערגניגענס פון דער וועלט מעהר פאַר אייך, טויזענד מאָהל מעהר פאַר אייך. אָבער לעזט, לעזט, ווי האָבען זיי געלעבט, אַ פּלאַטאָן, אַ סאָקראַטעס, אַ אריסטאָפאַנעס! צו־מאָרגענס, ווען אריסטיד האָט בעגעגענט סאָקראַטעס'ן, געהענדיג צו מאָהלצייט צו אגאַטאָן, האָט ער אָנגעהויבען איבערצוזאָגען פּלאַטאָן'ס דיאַלאָג „די ליעבע“ — זיי האָבען געטרונקען נאָר אזוי פיעל, אַז זיי זאָלען פרעהליך ווערען, אָבער נישט שכור געוואָרען. בעפּוצט די קעפּ מיט

בלומען־קרענץ, זיינען זיי געלעגען האלב אויף זייערע בעטען אין די אָרעמס זייערע געליעבטע יונגלינגען... און זיי האָבען גערעדט וועגען עראָס, וועגען דעם גאָט פון דער ליעבע. סאָקראַטעס האָט זיי דער־צעהלט, ווי דיאָטימע פערשטעהט עראָס'ן — אָבער ביי אייך וואָס איז? אייערע הענד און פיס זיינען נישט געוואַשען; אָנגעזויפען, מיט געשוואָלענע פנים'ער, וואלגערט איהר זיך ארום אין שמוץ מיט אונבע־קאַנטע מענשען, קיין פרוי איז דאָך ס'מאָל נישטאָ מיט אייך, נור שכורים, ווי די פוהרמאַנעס. ווי לעבט איהר? אומגליקליכען!

סאַוואַרין האָט איהם אַ מינוט אַנגעקוקט, געבראָכען זיך אונטער די פיס פון שכרות, די אויגען זיינען איהם קליין געוואָרען, איינגע־טונקען אין זיין געשוואָלענעם געזיכט און די ליפּען האָבען זיך איהם געקרימט און ער האָט געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ. נאָך אַ מינוט שוויי־גען האָט ער געזאָגט:

— און איך זאָג דיר, אַז דיינע גריכען מיט דיינע רוימער זיינען געווען געמיינע מענשען, פאַדלעצעס, זיי האָבען געטרונקען, ווייל זיי האָבען געזוכט וואָלוסטאָג... דער, וואָס טרינקט פאַר פערגניגען, דער, וואָס זוכט וואָלוסטאָג, דער איז געמיין, קליין און לעער. מיר טרינקען, ווייל עס איז שלעכט, פאַר לאַנגווייליגקייט, פאַר ביטערקייט, און ווייל עס בענקט זיך אונז, פערטרינקען מיר אונזער וואָרים, אַנטלוי־פען מיר צום גלעזעל, — ווייל דאָס איז אונזער רעטונג. נישט פאַר וואָלוסטאָג טרינקען מיר. ווייל דאָ (ווייזט ער אויף זיין הארץ) איז אונז שלעכט, ביטער. — קום, — ווענדעט ער זיך צו ביקאָוו'ן, — דו זעהסט דאָך, ער ליידט!

און זיי האָבען פערלאָזט זיין צימער.

— חברה! צו „מעדוועד'ן", — האָט ער אויסגערופען, אז ער איז אריין צו די שכורים, — מען דאַרף די צימערן דוימען. דאָרט — ווייזט ער אויף מאַקסימאָוויטש'עס טהיר — טהוען מיר לייד אַן. מיט מיר! —

די חברה האָט אָנגעהויבען אויסצורוימען די צימערן. דער רע־פּאָרטער סאשא וואָס האָט געטאַנצט אויף דער פּיאַנאָ האָט זיך אונטערגענומען צו ברענגען שלאַנגען, וואָס איינעם פון די אַנטהייל־נעהמער אין דער „חתונה" האָט זיך פּלוצלינג פערגלוסט, און געוועט זיך מיט סאשא'ן, אַז ער זאָל איהם איצט, דריי ביינאַכט, ברענגען עכטע

גיפטיגע שלאַנגען. סאשא האָט געכאַפּט אַ איזוואָשטשיק און איז גע־פאָהרען און געבראַכט די צירק־דאַמע, וואָס טרעט אין צירק מיט איהרע שלאַנגען ארויס. און זי, אַ האַלב נאַקעטע, אַוועקגעשטעלט אויפ'ן טיש, פאַר וועלכען ער האָט געקראָגען אַ וואַרימען „הוראַ" פון דער חברה.

— סאשאַ, נעהם מיט דיינע שלאַנגען און קום, — רופט סאַוואַריז צום רעפאָרטער, — און דו, ביקאָוו — דיינע קאָסטומען, דו וועסט פאַר די איזוואָשטשיקעס טהעאַטער שפּיעלען, — רופט ער צום שוישפּיעלער.

— וואָס: „האַמלעט", צי „דאָן־קאַרלאָס"? — פרעגט ביקאָוו.

— נייז, „האַמלעט", זיי וועלען „האַמלעט" גיכער פערשטעהן איידער „דאָן־קאַרלאָס".

פּיאָטר, ביקאָוו'ס משרת, האָט מיטגענומען די קאָסטומען, סאשאַ — די דאַמע מיט די שלאַנגען און זיי האָבען זיך אַראָבגעלאָזט איבער די טרעפּען, אויפוועקענדיג אַלע איינוואָהנער. פאַר דער טהיר האָבען געוואַרט איזוואָשטשיקעס. און מיט אַ געזאַנג און פּייפעריי האָבען זיי זיך געלאָזט איבער די פּעטערבורגער גאַסען. אין דער גאַס האָט זיך קיינער אויף זיי נישט אומגעקוקט, ווארום עס איז שוין געווען שפּעט, און די, וואָס זיינען געגאַנגען אין די גאַסען, זיינען אַלע שכור געווען, נישט אויסגענומען די סטראַזשניקעס און די סטרוזשעס פאַר די טהירען.

דער רעסטאָראַן „מעדוועד" איז געלעגען אין אַ פערוואָרפענער גאַס. עס איז געווען אַ טראַקטיר פון דריטען סאָרט אין וועלכען עס האָבען זיך אויפגעהאַלטען מעהרסטען איזוואָשטשיקעס, וואָס האָבען דאָרט אין הויף זייערע פערד עסען געגעבען און אין דעם רעסטאָראַן זיינען סאַוואַרין'ס חברה געווען בעשטענדיגע געסט. דאָ האָט סאַוואַ־רין ס'רוב אויסגעגעבען זיינע גרויסע האָנאָראַרען, וואָס ער האָט בע־קומען פון די פּערלענער פאַר זיינע ווערק. ווארום ווער עס האָט זיך געפונען אין רעסטאָראַן, האָט געטרונקען אויף זיין חשבון; ער האָט פאַר אַלעמען געצאָהלט.

אַז זיי זיינען אריינגעקומען, האָט זיך דער ווירטה מיט אַלע קעל־נערס אויסגעצויגען אויף דער ערד פאַר סאַוואַרינ'ען און געשלאָגען מיט'ן שטערען אין דער פּאָדלאָגע און געשריען „אַללאַ!" (אַ פאַנטאַזיע

האט סאווארין געהאט, אז ער זאל שפּיעלען אין דעם רעסטאָראַן די ראָליע פון א טאַטערישען פּרינץ). דאן האָבען זיי זיך אויסגעמישט מיט די איזוואָשטשיקעס, פון וועלכע עס האט זיך געטראָגען דער פערד־געשטאַנק מיט בראַנפען און קאָלבאַס. דער עולם איז געווען איינס. מען האט זיך צוזאמען אוועקגעזעצט ארום די טישען, סאווארין אויבען־אן. אויף אַן אויסגעשפּרייטען דיוואַן איז ער געזעסען, די פיס אונטער זיך, ווי א מאַכמעדאַנישער פּאַשאַ, און ארום איהם זיין סוויטע. דער ווירטה מיט די קעלנער האבען דערלאַנגט אויף די טישען. דאן איז ביקאוו אריין אין א בעזונדער צימער און זיך גרימירט ווי „האמלעט“. פאר סאווארינ׳ען איז געוואָרען אויסגעשטעלט די ביהנע און דער שוישפּיעלער האט אָבגעשפּיעלט פאר די איזוואָשטשיקעס „האמלעט“ אין אַזאַ טראַגיש־איידעלען טאָן און מיט אַזאַ בעגייסטערונג, וואָס איז איהם נור זעלטען געלונגען אין טהעאַטער פאר׳ן פּובליקום.. סאווארין האט איהם נאָך מעהר מוטה צוגעגעבען:

— דו שפּיעל מיט געפיהל, נור מיט געפיהל, ווארום דו האַסט פאַר דיר דאָס איידעלסטע פּובליקום, זיי וועסט דו נור מיט הארץ נעהמען, נישט מיט קאָפּ.

דערנאָך, אז ביקאוו האט געהאט אָבגעשפּיעלט „האמלעט“, האט סאווארין פאַרגעלעזען פאר די איזוואָשטשיקעס זיין ערצעהלונג אין מאַנוסקריפּט, און האט זיך צוגעקוקט צו זיי, וואָס פאר אַנ׳איינדרוק עס מאַכט אויף זיי, און איז זעהר גליקליך געווען, ווען די איזוואָשטשיקעס האבען געלאַכט ביי זיין ערצעהלונג. ווארום ער האט זיי געהאַלטען פאר די בעסטע מבינים פון ליטעראַטור און קונסט: אַלץ, וואָס ער האט געשריבען, האט ער צוערשט פאַרגעלעזען אין רעסטאָראַן „מעדוועד“. איז עס געפעלען געוואָרען אין „מעדוועד“, האָט ער געדרוקט, אז נישט — האט ער צוריסען. — „ווארום איך שרייב נור פאר זיי, — האט ער געזאָגט, — פון יענע, דארט —ער האט געמיינט דאָס גרויסע פּובליקום — נעהם איך געלד“.

אויף דעם צווייטען טאָג אין דער פריה זיינען זיי אוועק אין א באָד, וואו זיי האָבען זיך געלאָזט גוט אויסגעפּאַרען אין דער העכסטער טעמפּעראַטור, אָבגעשלאָפען א גאַנצען טאָג און ערשט אויף דער נאַכט איז יעדער א ניכטערער אוועק צו זיך אהיים.

דאס ניינטע קאפיטעל.

דערוויל איז די בעוועגונג ארויס פון די בעהאלטענע קעלערס, פון די פערבארגענע לעכער, אויף די ברייטע גאסען ארויס. — —
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —

מישא איז נישט אהיים געפאהרען ווי ער האט געשריבען אין זיין בריעף צו מרי'ן. אנ'איינזאמער ארומגעדרעהט זיך איבער די פעטער־בורגער גאסען אין דעם רעש — — — — — — — —
— — — געווארען מיטגעשלעפט מיט דעם שטראם און טיילמאל זיך געפיהלט, ווי אויף א פרעמדער חתונה. פיעל מאל האט ער זיך געוואלט אין דעם רעש אריינווארפען אינגאנצען, זיך פערגעסען, נע־לאפען זוכען ארבייט, מיטגעהן אין יעדער דעמאנסטראציע, אבער אין מיטען האט ער זיך אבגעשטעלט, שטעהן געבליבען, ארום זיך געהערט די בעגייסטערטע ליעדער זינגען — און האט זיך געפיהלט, ווי א ניכטערער צווישען שכורים. א בעקאנטער סטודענט האט איהם מיט־געשלעפט אין א קיך אריין וואס די ארבייטער האבען געהאט איינ־געארדענט פאר זיך אין די טעג פון שטרייק. דאס האט איהם פער־אינטערעסירט. די ארבייטער האבען זיך אליין ברויט געבאקען, געקאכט אליין, און דעמאלט, ווען אין די רייכע הייזער פון פעטער־בורג איז קיין ברויט נישט געווען, האבען זיי אויסגעטהיילט מיטאגען פאר די זייעריגע. ער איז מיטגעגאנגען מיט א גרופע ארבייטער אין א רייכע שטוב אריין און האט געפאדערט, אין נאמען פון דער פארטיי, אז מען זאל איהם דאס געפעס ארויסגעבען, וואס געפינט זיך אין שטוב, פאר דער ארבייטער קיך. קיין הייצונג איז אין שטאדט נישט געווען, — האט ער געהאלפען, צוזאמען מיט אנדערע, פלויטען איינ־לעגען, ברעטער אראברייסען פון די הייזער, אדער פון א רייכער שטוב, וואו מען איז געוואהר געווארען, אז עס איז דארט דא אין קעלער קויהלען, מיט געוואלד פאר דער „קיך“ זיי אוועקנעהמען. ער איז אין שירץ ארומגעגאנגען, מיטאגען צוטהיילט די הונגעריגע אר־בייטער, וועלכע זיינען געשטאנען אין רייהען, איינער נאכ'ן אנדערן,—

און פּלוצים איז ער אָפּט שטעהן געבליבען און געזאָגט: „וואָס טהו איך דאָ? ווי קום איך אַהער?“ ער איז אין די גאַסען געגאַנגען, געווען אין דער מענגע פון דעמאָנסטראַנטען. — און מיט דער מענגע אַנטלאָפען. און עס האָט אויסגעזעהן ביי איהם, ווי ער וואָלט אין אַ שווערען שלאָף אַריינגעפאַלען און גע'חלומ'ט, גע'חלומ'ט.

טיילמאָל האָט ער זיך גאָר אויף אַ גאַנצען טאָג אין זיין שטיבעל איינגעשלאָסען און אויף דער גאַס ניט אַרויס — — — — — — און ער איז געזעסען אויף זיין בעט און וועגען מערי'ן געקלערט, זיך דערמאָהנט אַלע איהרע בעוועגונגען, אַלע איהרע מינעס, איהר לאַכען, ריידען און געהן און געפּייניגט זיך דערמיט און פרייד געפונען אין דער פּיין...— — — — — — — — — — — — —

מענשען זיינען איבער דער גאַס געלאָפען, עס האָט פון גאַס אַ געלאָף ווי אַ ווינד זיך געטראָגען — ער האָט עס נישט געהערט, נישט געזעהן. ער האָט וועגען מערי'ן געקלערט. און געדאַכט האָט זיך איהם טיילמאָל, אַז זי איז געשטאָרבען און טיילמאָל — אַז זי האָט גאָר קיינמאָל נישט עקזיסטירט, אַז זי איז נור אַ שעפּפונג פון זיין פאַנטאַזיע. און טיילמאָל האָט ער זיך איינגערעדט, אַז זי איז גאָר נישט דאָ, אַז זי איז ערגיץ ווייט, ווייט, אַוועקגעפאָהרען נאָך אַמעריקאַ און לעבט דאָרט אין אַ גאַנץ אַנדער אומגעבונג, מיט גאַנץ אַנדערע מענשען, וואָס ער וועט זיי קיינמאָל, קיינמאָל נישט זעהן...

נאָך אַ פּאָר טעג איז ער אויף דער גאַס אַרויס. אין אַ טונקעל ווינקעל אין גאַס איז אַ געשטעל געווען, ער איז צוגעגאַנגען. אַנ'אַגיטאַטאָר איז געשטאַנען און האָט אַ רעדע געהאַלטען, ער האָט זיך איינגעהערט: — — — — — — — „גאַראַנטיעס“. „מיט דער קאָנסטיטוציע אַליין איז מען נאָך נישט געהאָלפען“, „מען דאַרף גאַראַנטיעס“ — און פּלוצים — — — — — — קאָזאַקען — מען איז אַנטלאָפען, מען האָט זיך אין אַ הויז אַריינגעכאַפּט. ער איז אויך מיט און האָט דורך דער שפּאַרע פון דער טהיר אויף דער גאַס אַרויסגעקוקט. די גאַס איז לעער געווען און

טונקעל, איבער די שטיינער האָט זיך געהערט טריט — — — —
— — — — — — — — — — — — —
— — — טונקעלע שאָטענס אין דער נאַכט. קיינער איז צו זיי נישט צוגעגאַנגען, אַלע זיינען אַנטלאָפען. אַ וויינענדע פרוי איז איבער דעם טראָטואַר געגאַנגען, האָט אויף איהר זוהן געפרעגט,
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
און געזוכט איהר זוהן — — — — פון דער־ווייטענס האָט זיך ווידער אַנ׳עולם געוויזען, מען האָט אין דער טונקעלער נאַכט אַ ליעד געזונגען, שטולקאַצען האָבען געברענט. מישאַ איז אין די מענגע אריין.

נון, האָט זיך פעטערבורג אין אַ פריה־מאָרגען אויפגעכאַפּט אין יום־טוב׳דיגע קליידער. יום־טוב איז געווען אין גאַס, די זון האָט געשיינט, אַלע געוועלבער זיינען געווען פערמאַכט און מענשען האָבען פריי און פראַנק איבער די ברייטע גאַסען שפּאַצירט, אַלע אין יום־טוב׳דיגע קליידער אָנגעטהאָן. די דאַמען האָבען רויטע בענדער אויף זייערע ברוסטען געטראָגען און אַ נצחון־ליעד געזונגען. די מענער האָבען פעסט געדריקט די הענד פון די גאָראָדאָוויע. — — — —
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — און דאַמען און מיידלעך, אין רויטען אויסגעציהרט, געהען פּאַראַדים און פּאַטשען „בראַוואָ“. פון אַלע באַלאָקאָנען פלאַטערן פאָהנען אראָב, שטראַהלען מענשען־געזיכטער, מען קושט זיך איינער מיט׳ן צווייטען און פון יעדענס אויגען קוקט ארויס גליק און האָפנונג. אוועק די טויטע אימה פון די פּנים׳ער, פריי איז די ברוסט געוואָרען און דאָס געזאַנג רייסט זיך אליין פון די העלזער ארויס — דער גרויסער מאַניפעסט איז ארויס!

נאָך שאַלט דאָס ליעד, נאָך פלאַטערט די פאָהן, נאָך איז ליכטיג דער טאָג און אין דער ליכטיגער מענגע שלייכען זיך שאָטענס אריין, ווי עס וואָלט זיך פּלוצלים צווישען זיי דער מלאך המות בעוויזען אין דעם הערליכסטען טאָג. מענשען סוד׳ען זיך אין די ווינקעלעך, בעהאַלטען עפּעס איינס פאַר דעם צווייטען און אַ מוראַ׳דיגער ברום געהט אדורך. די מענגע וויים עס נאָך נישט, די גאַסען זיינען נאָך פול מיט אויסגעציהרטע מענשען. מען זינגט, מען פרעהט זיך, מען קושט

זיך, און אין דער חתונה איז ווער עס איז געשטארבען, און מען שארט דעם טויטען אוועק אין א ווינקעל, אז ער זאל די חתונה נישט שטערן...

אין דעם הערליכסטען טאג צווישען די פרייע שאלענדע ליעדער האט אפגעקלונגען אין אן אנדער געוויש — — — — — —

מישא איז אויפגעוואכט געווארען ווי נאך א שווערען, שווערען שלאף, ביי די ערשטע ידיעות פון די פאגראמען האט ער זיך אויפ־געהויבען און איז אהיים געפאהרען.

דאס צעהנטע קאפיטעל.

אהיים געקומען, נאך א פאר חדשים, האט ער דאס שטעדטיל כמעט נישט דערקענט. א טרויעריגער וואלקען איז דעריבער געהאנגען און די מענשען זיינען ארומגעגאנגען מיט טויט־שרעק אין הארצען.

ווי ער האט נור אריבערגעטראטען דעם שוועל פון זיין עלטערנ'ס שטוב, איז די מוטער מיט'ן פאטער און די שוועסטער סאניע ארויפ־געפאלען אויף איהם מיט טרעהרען אין די אויגען און מיט קושען: „געלויבט צו גאט, וואס מען זעהט זיך!" און אזוי מאדנע זיך געהאל־טען, גלייך ווי מען וואלט געווארט אויף עפיס... אן אונבעוואוסטע שרעק האט ארויסגעקוקט פון זייערע אויגען. די מוטער האט גערעדט וועגען אוועקפאהרען קיין אויסלאנד, סאניע האט דערצעהלט, אז א האלבע שטאדט איז שוין ארויסגעפאהרען, און דער פעטער פאהרט אויך באלד, נור זיי ווארטען אויף מערי'ן. „יא, און וואו איז מערי?" — האבען איהם אלע געפרעגט.

מישא איז בלייך געווארען און דערציטערט. ער האט זיך דער־מאהנט אן די אלע טעלעגראמעס, וואס ער האט די לעצטע צייט ערהאלטען פון מערי'ס עלטערען פאר מערי'ן און ער האט זיי איהר ניט אבגעשיקט. ער האט אין דעם ערשטען אויגענבליק געמיינט, אז אין דער־היים ווייסט מען שוין אלץ וועגען מערי'ס צוזאמען־זיין מיט קאוואלסקי'ן.

— אבער וואס איז געשעהן, וואס?

— האסטו עס דען נישט געהערט? עס האט זיך דאך שוין אנ־געהויבען.

— און דאָ ריידען שוין די פּויערים דערפון.

— אין דער גאַנצער פּראָווינץ ארום זיינען אַלע אַנטלאָפען. מיר האָבען נור געוואַרט אויף דיר.

מישאַ'ן איז ערשט איצט קלאָר געוואָרען, וואָס עס איז געשעהן — דאָס האָבען די פּאָגראָמען אזא שרעק ארויפגעוואָרפען אויף דער פּראָווינץ. אין פּעטערבורג הייסט עס די „קאָנטר־רעוואָלוציע", וועלכע וועט זיך נישט איינגעבען, און אַלע מאַכען זיך גארנישט דערפון.

אָבער דאָך נישט דאָ! די גאַנצע שטאָדט איז אין איין פלאַם.

באַלד זיינען געקומען דער פּעטער מיט דער מוהמע, מערי'ס עלטערן. דער פּעטער איז געווען א זעלטענער גאַסט, אז מישאַ'ס מוטער האָט פערגעסען אַן די שרעק פאַר די פּאָגראָמען און איהם אויפגענומען מיט פּאַראַד. זיי זיינען געקומען זיך נאָכפרעגען ביי מישאַ'ן אויף מערי'ן.

מישא איז געקומען אין א פערלעגענהייט און נישט געוואוסט וואָס צו זאָגען. ליגען זאָגען האָט ער נישט געוואָלט און עפּיס לאָזען פאַלען א וואָרט וועגען קאָוואַלסקי'ן וואָלט עס געהייסען, אז ער רעדט אויף איהר רכילות.

— איך האָב זי געלאָזט אין פינלאַנד, — האָט ער געפונען אַן אויסוועג.

— אָבער אַליין וואָס מאַכט זי? פאַרוואָס קומט זי נישט צוּפאָהרען? אין אזא צייט! — האָט זיך די מוטער די הענד געבראָכען.

— איך האָב זי געלאָזט אין פינלאַנד, — האָט מישא ווייטער איבערגע'חזר'ט.

— פאַרוואָס ענטפערסטו אונז נישט? געוואַלד, מישאַ, מיר געהען דאָך אויס! וואָס איז מיט איהר? ווי לאָזט מען זי אַליין? זי איז דאָך א שוואַך, ארים קינד. פאַרוואָס איז זי נישט מיטגעקומען? —וויינט אַלץ די מוטער.

— איך האָב זי אין פינלאַנד געלאָזט, — ענטפערט מישא אַלץ דאָס איינענע און ווערט בלייך און רויט, און דאָס האַרץ קלאַפּט איהם, און עס איז פון איהם מעהר קיין וואָרט נישט ארויסצוקריגען.

ר' חיים האָט זיך דערווייל איבער דעם סאַלאָן ארויף און אראָב געדרעהט, געצויגען דעם שטערן, אויסגעצויגען זיך די באָרד און נישט

צוגעהערט וואס דאס ווייב זאגט. ער האט נור א ווארט אריינ־געווארפען:

— און וואס איז מיט איהר הארץ?

— אין פינלאנד איז איהר בעסער געווארען.

כדי ארויסצוקריגען זיך פון דער אונאנגענעהמער פערלעגענהייט, האט ער זיך דורך אנ׳אויסרייד ארויסגעמאכט פון שטוב ארויף צו זיך, איבערגעטהאן זיך און אין גאס ארויס.

צי האט זיך נאר מישא׳ן אזוי געדאכט, צי איז עס אין אמת׳ן אזוי געווען, — נור די שרעק פאר׳ן טויט איז איבער דער נאכ גע־האנגען. שטיל איז אין גאס געווען, די געוועלבלעך האלב געשלאסען, דא און דארט איז אין דער טהיר פון א געוועלבעל א אידענע געזעסען, אדער אנ׳אלטער איד האט תהילים געזאגט און די וויינענדיגע שטים האט זיך אין גאס ארויסגעריסען. איז א איד געגאנגען אין גאס — איז ער געגאנגען דעם קאפ אראבגעלאזען, נידערגעשלאגען און האט ער א גוי בעגעגענט, האט ער איהם דעם וועג צעהן טריט פון דער־וויטענס אבגעטרעטען, אראב פון טראטואר פון זיינעטוועגען. צוויי ווייבער, אין שווארצע שלייערס געהילט, זיינען מיט אראבגעהאנגענע קעפ געגאנגען געוועלב־איין, געוועלב־אויס. דאס האבען זיי געמוזט אומגעהן א נדבה צונויפנעהמען. פון אנ׳עק גאס האט זיך געהערט דאס שרייען פון א שכור׳ן גוי. צוויי אינגלעך זיינען געלאפען — האט מען שוין דא און דארט א טהירעל איבער׳ן געוועלבעל פערהאקט, און צושראקענע, בלייכע פנימ׳ער, אין טיכלעך געהילט, האבען זיך אין די פענסטער און אין די טהירען געוויזען און האבען געפרעגט די פארבייגעהענדע מיט הארץ־קלאפעניש: „וואס איז?“..

מישא איז ווייטער געגאנגען, בעגעגענט אין גאס א פאר יונגע לייטלעך, זיינע בעקאנטע, ארקאדיען מיט דעם לעהרער מענדעלע־וויטש. זיי האבען געהאלטען גראבע שטעקענס אין האנד. בעגעגענט איהם, נישט קיין צייט געהאט „שלום־עליכם“ אבצוגעבען, — האבען זיי איהם געפרעגט:

— צו וועלכען ראיאן געהערט איהר?

— צו א ראיאן?! איך וויים נאך פון גארנישט. איך בין ערשט נאר־וואס געקומען. וואס איז?

— — — — — — — — — — — —

— ביי אברהם מענדעלעוויטש איז דער „צענטראל“. געהט אהין און שרייבט אייך איין אין װעלכען ראיאן. א „שפייער“ האט איהר?

— איך האב נישט — — — — — — — — — —

— װעט איהר בעקומען. שא, זעה נור, װאס עס טהוט זיך דארט?— האט איינער געװיזען אויף דעם שכור׳ן גוי אין גאס.

זיי זיינען בלייך געװארען און געקוקט.

— װער האלט דארט װאך? — האט מענדעלעוויטש געפרעגט.

— עס איז דער זעקסטער „ראיאן“, — האט יענער געענטפערט.

— זיי שטעהען דארט?

— יא.

— אבער װאס האט זיך דא געמאכט? װאס? — האט מישא גע־פרעגט.

— איהר זעהט אז די שטאדט איז אין געפאהר און איהר פרעגט קשיות! געהט אין „צענטראל“, — האט איהם מענדעלעוויטש אבגע־ענטפערט און איז אריבער צו דעם געלאף, װאס איז געװארען איבער דעם שכור׳ן גוי.

מישא איז געבליבען שטעהן, װי א פערשטיינערטער. גאט, װאס טהוט זיך דא! די שטאדט איז אין געפאהר, יונגע לייט האבען זיך ארגאניזירט — — — — די שטאדט איינגעטהיילט אין ראיא־נען, אלע האבען זיך אין קאמפף געשטעלט, קינדער אפילו, און ער? װאו איז ער? מיט װאס האט ער זיך ארומגעטראגען? געװען א משרת ביי א מיידעל, אויסגעשטאנען איהרע קאפריזען און װאס זי האט געװאלט פון איהם מאכען, האט זי געמאכט, ביז זי האט איהם שטעהן געלאזט. ניין, װי קליין, װי קליין האט ער איצט ביי זיך אויסגעזעהן, און די גאנצע מערי מיט איהר קאװאלסקי׳ן, און פעטערבורג! ער האט מיט שנעלע טריט געשפאנט אין „צענטראל“ צו דעם לעהרער מענ־דעלעוויטש.

ביי מענדעלעוויטש׳ן אין שול האט ער געטראפען א פאר יונגע־לייט מיט מיידלעך. זיי זיינען געזעסען אויף האלב צובראכענע בייננק־לעך, אויף די פענסטער, און אלע האבען גערעדט, געשריען, און אלע זיינען הייזעריג געװען פון די געשרייען. יעדעס מאל איז אריינגעקור־

מען צולויפען אַנ'אַנדער יונגער־מאַן אָדער אַ מיידעל, אוועקגעשלעפּט איינעם פון די „גענעראַלען" אין אַ ווינקעל אריין, עפּיס איהם איינגערוימט און צוריק ארויס. אַ פּאַר ארבייטער האָבען זיך ארומגעדרעהט מיט גרויסע גראָבע שטעקענס אין די הענד און האָבען געקוקט אויף מישאַ'ן מיט חשד. איין מיידעל האָט זיך אויפגעהויבען, צוגעגאַנגען צו איהם, געקוקט איהם אין די אויגען אריין און דער עולם האָט אויפגעהערט צו ריידען און אויך איהם אָנגעקוקט. ער האָט ניט געוואוסט, צו וועמען זיך צו ווענדען, ווער עס איז דאָ דער עלטסטער. עפּיס אַלץ אונבעקאַנטע געזיכטער. מישאַ האָט נישט געקאָנט איבערטראָגען די חשד־בליקען, וואָס זיינען אָנגעשטעלט געוואָרען אויף איהם. האָט ער זיך אָנגערופען הויך, צו אַלע:

— דאָ איז דער צענטראַל — — — — — — — — — ?

— וואָס ווילט איהר?

דער עולם האָט נאָך אַלץ געקוקט אויף איהם מיט חשד און פערוואונדערונג.

— וואָס קוקט איהר מיך אַזוי אָן? איך בין אַ איד און וויל אויך געהערען צו די, וואָס ווילען פערטיידיגען אונזערע פון פּאָגראָמען.

דער עולם האָט נאָך אַלץ געהאַלטען אין איין אָנקוקען איהם און געשוויגען. מישא האָט בעמערקט צווישען די לייט דעם יונגען מאַן, וואָס ער האָט בעגעגענט ביי לייזעראַוויטש'ן, וועלכער האָט געמאַכט די פערזאַמלונג אין וואַלד.

— איהר קענט דאָך מיך, מיר האָבען זיך דאָך געטראָפען ביי דאָקטאָר לייזעראַוויטש, — האָט ער זיך געווענדעט צו דעם יונגען־מאַן.

דער יונגער־מאַן, וועלכער איז איצט געווען אַהן וואָנסען און אַנדערש געשוירען, און הייזעריג, קיין וואָרט פון מויל ניט ארויסצוברייגגען, האָט איהם די האַנד געגעבען שטיל.

— ווער איז'ס? — האָבען די בליקען פון דעם עולם געפרעגט דעם יונגען־מאַן אויף מישאַ'ן.

— דוכט זיך אַ ציוניסט! — האָט ער אָבגעענטפערט, קוים צו פערנעהמען זיין שטים פון הייזעריגקייט.

— דאָס איז דער קאַריעריסט, וואָס פאָהרט קיין פּעטערבורג אין אוניווערזיטעט אריין אין דער צייט פון דער רעוואָלוציע, — האָט

5

זונדעל'ס זוהן, וואס איז מיט איהם אינאיינעם אין גימנאזיום אין איין קלאס געווען, ארויסגעשריען פון א ווינקעל.

— וועט איהר געהן, וואו איהר זייט געווען ביז איצט.

— צו הערצלען געהט, צו הערצלען, — — — — — — — — — — —

— — — — — האט ווער ארויסגערופען פון א צווייטען ווינקעל.

מישא איז געשטאנען א פערוואונדערטער, אין דער ערשטער מינוט ניט געוואוסט, וואס דאס בעדייט.

— ווי הייסט, מען האט צו מיר קיין צוטרוי ניט? איך בין דאך מישא ראזענצוויייג, די גאנצע שטאדט קען דאך מיך! — האט ער כמעט ווי אויסגעשריען.

דער יונגער־מאן, וואס האט זיך מיט איהם בעקענט ביי לייזערא־וויטש'ן, איז צוגעגאנגען צו איהם און האט איהם געוואלט געבען צו פערשטעהן אז דער פראלעטאריער קאן נישט אנפערטרויען — — — — — — דער בורזשואזיע. זיי וועלען אליין פערהיטען זייערע אינטערעסען און כאשט ער קען איהם, אבער זייער קאמיטעט האט בעשטימט, אז די „סאמאאבאראנע" זאל זיין פארטייאיש.

מישא האט איצט ניט געהערט זיינע ווערטער. ער איז געשטאנען ווי א צומישטער. וואס טהוט זיך דא? ער האט געהאט דאס געפיהל, ווי ער וואלט פלוצלונג אין אנ'אנדער וועלט אראבגעפאלען, און די אנדער וועלט איז דאס בעשאפען געווארען דורך די פאר חדשים, וואס ער איז נישט געווען אין דער־היים ,האט ער ניט געוואלט אויסהערען יענעמס טעאריע.

— און דאוויד איז ביי אייך? — האט ער געפרעגט.

— יא, דאוויד איז א פארטיי־מענש, — האט יענער איהם אבגע־ענטפערט, וועלענדיג זיין העלפיך.

— אויב אזוי, וועל איך געהן צו דאווידן. דאוויד וועט מיך צונעהמען אין זיין ראיאן, כאטש איך בין א ציוניסט.

— דאוויד איז ארעסטירט.

— וואס? און דאקטאר לייזעראוויטש?

— אויך ארעסטירט.

— און וואס איז מיט ראחעל?

— דאס ווייסען מיר נישט.

— וואָס איז מיט דער מיידעל? ווי האָט איהר זי געלאָזט אליין?
— מיר אינטערעסירען זיך ניט מיט פאַמילען־אַנגעלעגנהייטען.
מישאַ האָט ניט געהערט דעם לעצטען זאַץ. ער איז ווי א פייל אראָב פון די טרעפּ.

דאָס עלפטע קאַפּיטעל.

„— ראחעל איז אליין, דאוויד ארעסטירט, דער דאָקטאָר ארעס־טירט, א פּאָגראָם אויף אידען, יונגע לייט ארגאַניזירען זיך — —
— — — — — — — — — — — — —
און איך זיץ אין פינלאַנד און בין פערליעבט, פערליעבט, אח, אח, פערליעבט.

ער האָט געהאַט דאָס געפיהל, ווי א טייוועלש געלעכטער לויפט איהם נאָך, די מענשען, וואָס ער טרעפט אן אויפ'ן וועג ווייסען פון אלץ און פון זיין אומגעלומפּערטער, שלים־מזל'דיגער ליעבע און לאַכען איהם אויס. און ער איז געלאָפען, ווי ער וואָלט געוואָלט אַנטלויפען פון זיך אליין. ער איז אריינגעקומען אין „ראַוו" אריין. דער „ראַוו" איז געווען פערשלאָסען, פערהאַקט טהיר און טויער, און עס האָט זיך געדאַכט ווי אויסגעשטאָרבען. ער איז געגאַנגען נישט ווימענדיג וואוהין און געקומען צו דאָקטאָר לייזעראוויטש'עס הייזעל.

די טהיר איז פערמאַכט, די לאַדען פון די פאָדערשטע פענסטער זיינען צוגעמאַכט. ער זוכט ווייטער און געפינט, אז די לאַדען פון דער צווייטער שטוב זיינען אָפען. ער קוקט אריין דורכ'ן פענסטער — עס זיצט ווער דרינען. ער קלאַפּט לייכט אן. ראחעל'ס ליכטיגע אויגען האָבען זיך בעוויזען און א פערוואונדערט שמייכעלע איז אויף איהרע ליפּען געלעגען. זי האָט געוואונקען צו איהם מיט'ן פינגער. ער איז אריין אין שטוב.

ער האָט זי געטראָפען זיצענדיג ביי אן אָפענעם אייוועז, איהרע האָאַר זיינען געווען צולאָזען און נאָס און זי האָט זיי געטריקענט ביים פייער. ארום איהר אין שטוב זיינען געשטאַנען קאַסטענס, פול מיט יונגע פלאַנצונגען, וועלכע דאָקטאָר לייזעראוויטש האָט געהאַט אין שטוב דעם גאַנצען ווינטער. זי איז אזוי געזעסען ארום די קאַסטענס

בליהעכץ מיט איהרע נאסע לאקען, געפלאכטענע צעפּ און זיך געפרעהט מיט מישא'ן:

— אוי, ווי גוט וואס איהר זייט געקומען! איך האב אזוי געווארט אויף אייך! עס קומט קיינער נישט צו אונז.

— שוין לאנג זיינען דאוויד מיט'ן פאטער ארעסטירט?

— שוין דעם דריטען חודש. מען האט זיי ביידע ביינאכט צו־גענומען. איך האב געוואלט מיטגעהן מיט זיי, נור זיי האבען מיך נישט געוואלט מיטנעהמען. איך האב אזוי געוויינט.

— און איהר זייט די גאנצע צייט אליין?

— ביי וועמען זאל איך דען זיין? איך קאך זיי יעדען טאג אב עסען און טראג זיי אהין אין וואך אריין. די אידענע דא, געגענאיבער וואס דער פאפא פלעגט איהר קינד היילען העלפט מיר צו.

— אבער געדענקט אן גאט. אליין! ווי זייט איהר געווען די גאנצע צייט אליין? פארוואס האט איהר קיינעם נישט צו וויסען געגעבען? מיין שוועסטער, אנדערע חבר'טעס. איהר האט דאך פריינד!

— וועמען האב איך געזאלט זאגען? איך האב מיר געקאנט אליין אנ'עצה געבען. נאר איך וויים נישט וואס דאס איז. שוין די צווייטע וואך, ווי פאפא שיקט מיר ארוים די כלים פון טורמע און אין די כלים געפינט זיך א האלב עסען צוריק. אבער פונקט די העלפט. א האלבער בויגעל, א האלבע פארציע. יענע וואך האב איך זיי אריינגעשיקט די ערשטע בלעטלעך פון אונזערע פלאנצונגען — האט מען מיר א העלפט צוריק ארויסגעשיקט.

— האט איהר זיך מיט פאפא נישט געזעהן?

— מיט פאפא יא, אבער מיט דאוויד'ן האט מען מיך נישט גע־לאזען זיך זעהן. די גאנצע צייט נישט. פאפא האב איך פאר צוויי־וואכען געזעהן.

— עס מוז ווער פערלען פון זיי, אדער פאפא, אדער דאוויד, מען האט זיי וואהרשיינליך צושיידט.

— איך האב אויך אזוי גערעכענט, איך בין מיר געגאנגען נאכ־פרעגען אין דער „אכראנקע". האב איך פון דער צווייטער שטוב געהערט אזא געוואלד, אזא אונמענשליכען שרייען, מען האט וועמען דערינגען געשלאגען, איך בין צוגעלאפען צו דער טהיר און אנגעהויבען רייסען די טהיר און קלאפען: „עפענט־אויף, עפענט־אויף!" די טהיר

האָט זיך מיט רעש אויפגעריסען און עס איז ארויס א יונגער אָפיצער מיט אזא כעס, מיט אזא געבייזער. נור אז ער האָט מיך דערזעהן, האָט ער אנגעהויבען די שווארצע וואנסלעך זיינע צו דרעהען, און האָט מיך מיט א פריינדליכען שמייכעל געפרעגט וואָס איך וויל. איך האָב איהם גארנישט געענטפערט, איך האָב איהם אָנגעקוקט און ער האָט געשמייכעלט, און איך בין פלינק ארויסגעלאָפען. איך וויל נישט מעהר אהין געהן.

מישא האָט געקוקט אויף איהר די גאנצע צייט וואָס זי האָט גערעדט. דער קינדערשער שמייכעל איז נישט אראב פון איהר פריש־געבליבענעם געזיכט. איהר אונשולדיג געזיכט האָט קיין אהנונג נישט געהאַט פון די גרויליכקייטען, וועגען וועלכע זי האָט דערצעהלט, און א אונבעשרייבליך רחמנות־געפיהל צו איהר האָט מישא׳ן ארומגענומען,— א רחמנות־געפיהל נישט בלויז ווי צו א בעליידיגטער געבוירענער שוועסטער, נור ווי צו א שוועסטער פון גאנצען פאָלק. ער האָט איצט געפיהלט די פערבארגענע פעדים, וואָס קניפּען איהם מיט איהר צוזאמען נישט בלויז ווי א מענש מיט א מענשען, נור ווי א איד מיט א אידען.

ער האָט אין איהר געזעהען די בעליידיגטע אידישע שוועסטער, וואָס מוז שוין אזוי יונג און אונשולדיג בעליידיגונגען ליידען. עס איז איהם געקומען אויפ׳ן זין יהודה ליב גארדאָנ׳ס געדיכט, וואָס ער האָט אמאָל אין דער יוגענד אויסוועניג געקענט — „אחותי רוחמה״:

„מה תתיפחי, אחותי רוחמה״?!

ער האָט לאַנג געקוקט אויף איהר. זיין הארץ האָט אין איהם געקרעמפּפט, די ליפּען האָט ער פון אהנמאכט געביסען און זיינע אויגען האבען מיט ליעבע געשלונגען איהר פּנים, איהרע האאר, איהרע בעוועגונגען, איהר גאנצע נשמה. לאַנג האָט ער קיין ווארט פון מויל נישט געקענט ארויסברייגגען. אין שטיבעל האָט אנגעהויבען צו טונקלען און ער איז אלץ געזעסען און בעטראַכט דאָס ליכט פון איהר פּנים וואָס איז איצט בעלויכטען געווען פון דעם פלאַם פון פייער, און ער האָט געשוויגען.

— נור איצט וועט גוט זיין. איהר זייט צוריקגעקומען ,— האָט זי זיך פּלוצלינג אָנגערופען.

מישא איז נישט רויט געוואָרען, ווי עס וואָלט אַנ'אַנדערס מאָל געשעהן. ער האָט זיך נישט דערשראָקען, ער האָט פּלוצלינג זיין לשון געפונען און אָנגעהויבען צו ריידען, ווי אוים שכרות:

— אודאי, וועט גוט זיין. איך וועל אייך נישט לאָזען קיין שלעכטס טהאָן, נישט לאָזען, דאָס לעבען איינשטעלען, אַלץ איינשטעלען, אַלץ, — און ער איז פּלוצלינג שטיל געבליבען.

— און איהר האָט געבענקט נאָך מיר? — האָט זי געפרעגט נאַאיוו, קוקענדיג איהם אין די אויגען אריין.

— אודאי האָב איך געבענקט נאָך אייך. אודאי האָב איך געבענקט נאָך דיר, נור נאָך דיר, נור נאָך דיר; איך האָב קיינעם נישט, אחוץ דיר, קיינעם נישט!

ער האָט זיך פּלוצלינג דערמאָהנט וואָס ער רעדט. ער איז געבליבען שטעהן ווי אויף קויהלען געבראָטען, איז בלוט־רויט געוואָרען. די צונג האָט זיך איהם געדרעהט, מיט די הענד האָט ער געוואָרפען און ניט געוואוסט ווי אזוי ער קומט פון שטוב ארויס.

אָבער ראחעל האָט זיך דערווייל אויפגעהויבען, איז צוגעגאַנגען צו איהם און אָנגעהויבען צו גלעטען מיט איהרע גלאַטע קליינע הענטעלעך. איהרע שעהנע שווארצע אויגען זיינען שטעהן געבליבען אויף איין אָרט און געקוקט איהם אין פּנים אריין מיט איהר גאַנצער קינדישקייט.

— אָ, ווי גוט איהר זייט מישא! — האָט זי זיך געפרעהט, — אָ, ווי גוט דו ביזט, און דא איז אזוי שלעכט, אזוי איינזאַם, אזוי טרויעריג.

— אָבער, וואָס וועט איצט זיין? איהר קאָנט דאָך דאָ ניט לענגער בלייבען, איהר מוזט געהן צו אונז אהיים,—האָט זיך מישא דערמאָהנט.

— פאַרוואָס? — האָט זי געפרעגט פערוואונדערט.

— די שטאָדט איז אין א סכנה, מען ריכט זיך אויף פּאָגראָמען!

— אויף פּאָגראָמען? וואָס איז עס? — האָט זי געפרעגט קינדיש.

— זיי ווילען אונז שלאָגען, אונז אלע — אייך, מיך, אייער פאָטער — אונז אלעמען!

— ווער וויל אונז שלאָגען? — האָט דאָס מיידעל געפרעגט פערוואונדערט.

— קריסטען, רוסען, פויערים, — אלעז — האט מישא אויסגע־שריען, ווי ער וואלט ערשטוינט געווארען פון איהרע פראגען.

— אבער פארוואס? — האט דאס מיידעל אויסגעשטעלט א פאר אויגען, וואונדערנדיג זיך אין איהר גאנצער נאאיוויטעט.

— פארוואס? פארוואס? פארוואס? — האט זיך מישא היסטע־ריש צולאכט — ווייל מיר זיינען אידען!

— ע, עס איז נישט וואהר, מיר זיינען גאנץ גוט מיט קריסטען. היילט דאך דער פאטער די פויערים, און זיי ברענגען אונז אייער, פוטער דערפאר, און ד״ר שימאנאווסקי קומט יעדען טאג אריין, נאכ־פרעגען זיך אויף דעם טאטען, און זיין זוהן געהט מיט מיר יעדען טאג דאס עסען טראגען אין דער וואך, און ער גיט מיר אב דאס געלד, וואס דער טאטע האט ביי איהם אוועקגעלעגט. ניין, עס איז נישט וואהר, זיי ווילען אונז נישט שלאגען.

— אבער דא קאנט איהר דאך נישט זיין אליין, איהר מוזט צו אונז מיטגעהן.

— איך האב נישט קיין מורא פאר גוים, זאלען זיי קומען. מיך וועלען זיי נישט שלאגען. איך האב זיי קיינמאל קיין שלעכטס נישט געטהאן, קיינמאל!

אויף דעם איז פינסטער געווארען און ראחעל האט אנגעצונדען דעם לאמפ. זיי זיינעןביידע געזעסען און האבען זיך איינס דאס אנ־דערע אנגעקוקט.

— און ווי האט איהר געלעבט אין פעטערבורג? וואס, אין פע־טערבורג איז פרעהליך?

מישא האט געשוויגען.

— יא, און מערי, דאכט זיך, זי איז מיט אייך אינאיינעם מיטגע־פאהרען? — זי האט אין מיטען אבגעהאקט און האט אנגעקוקט מי־שא׳ן און האט זעהר טרויעריג געזאגט:

— איך וויים, איהר האט מערי׳ן ליעב, איך וויים, — האט זי געזאגט, און דאס ערשטע מאל, זינט מישא האט זי געקענט, האט זי זיין בליק אויסגעמידען און איהר געזיכט איז פערענדערט געווארען.

דאן האבען זייביידע לאנג געשוויגען.

דאס צוועלפטע קאפיטעל

אז מישא איז דערנאך אהיים געגאנגען, איז שוין פינסטער געוועזן אין „ראוו“. ער איז געגאנגען פאמעליך, דעם קאפ אראבגעלאזען און געקלערט וועגען ראחעל, וועגען דער לאגע פון די אידען, וועגען דעם אומגליק, וואס שטעהט פאר אלעמען, וועגען דער אלטער, אלטער אידישער טראגעדיע. נור אין די אלע געדאנקען איז איהם אדורכגעגאנגען ווי א בליץ מערי. און ווי ער האט זיך אויך געוואלט בעפרייען פון איהר, און וויפיעל ער האט זיך אויך פארווירפע געמאכט, האט ער דאך געמוט קלעהרען וועגען איהר. וואו איז זי איצט? מיט קאוואלסקי'ן, מיט קאוואלסקי'ן אליין. ער האט פיעל, פיעל זאכען געזעהן... פלוצים האט ער דערהערט שטימען, וואס דאווענען. ער האט זיך אומגעקוקט: פון א קליינעם שוהל־פענסטערל האבען ארויסגעשיינט שטראהלען פון אנגעצונדענע ליכטלעך און עס האט זיך ארויסגעריסען דער געהילך פון תפלות. ער איז אריין אין שוהל. דאס שוהל'כעל איז געווען טיעף ווי אין א קעלער איינגעפאלען, עס איז געווען אנ'ארים, קליין שוהל'כעל. אויף טרעפלעך איז מען אהין אראבגעגאנגען, האלב אין א קעלער איז עס געלעגען — דאס בית־המקדש פאר די ארימע אידישע בעלי־מלאכות, פאר די איינוואהנער פון „ראוו“. נאקעטע זיינען געשטאנען די ווענדטלעך, און אנ'ארון, מיט א שטיק ארימען לייווענד פערשטעלט. פאר דעם צובראכענעם עמוד איז געשטאנען אן ארימאן, א איד אין א צוריסענעם טלית איינגעהילט, און האט פאר די קליינע גראשענדיגע ליכטלעך זיין תפלה געזאגט. און פול איז דאס שוהל'כעל אנגעשטאפט געווען מיט די ארימע־לייט פון „ראוו“. און דאס דאווענען איז דא געווען א וואריטס און פול מיט קרעכצען און געשרייען, וואס זיינען געקומען פון די צובראכענע הערצער—פון צער און צרות, וואס האבען דאס שוהל'כעל פול געמאכט... עס האט זיך גערדאכט, אז אלע אונערפילטע וואונשען, אז אלע ליידען פון די דאוונער גיסען זיך אויס אין זייערע תפילות און לעגען זיך ווי א וואלקען אונטער דעם באלקען פון דעם ארימען שוהל'כעל.

מישא האט אנגעקוקט די דאוונער. ער איז אריין ווי א פרעמדער צווישען זיי. נישט זיין ארט איז דא, נישט ער האט דאס רעכט צו דאוונען אין דעם בית התפילה און צווישען זיי דא. ער קאן נישט אזוי דאוונען ווי זיי און איז ניט אזוי זאט מיט צרות ווי זיי. נאר ער האט געקוקט אויף די דאוונער מיט אויגען פול קנאה. זיי האבען פאר וועמען צו בעטען. זיי גלויבען און האפען. ער האט געהאט דאס געפיהל, ווי ער געפינט זיך אויף א חתונה און ער זעהט טאנצען און פרעהען זיך, און קאן זיך ניט מיטפרעהען. ער האט דא בעגריפען דעם סוד פון זיין נאציאן, דעם סוד פון גלות, דעם סוד, וואס אידען קאנען אלץ איבערטראגען. ער האט געזעהן זיין פאלק אדורכשלעפענדיג זיינע ביינער דורך דעם לאנגען ברענענדיגען קאלך־אייוועז פון דער וועלט־געשיכטע ביז'ן היינטיגען טאג. ער האט דאס געזעהן אין די ארימע נאקעטע ווענד פון שוהל, פון דעם בעלעמער, פון דעם אבגעריסענעם ארימען עולם, פון דעם טרויעריגען נגון פון דער תפלה, וואס איז מעהר עהנליך צו א ווילד שרייען, ווי צו דאוונען, און אינ'ם ווילדען שאקלען זיך פון דעם עולם. ער האט דארט אלץ גע ז ע ה ן. עס איז אבער נישט געווען אין איהם. ער האט געוואלט אינווייניג זיין, צוגעדעקט מיט'ן שלייער פונ'ם סוד, נור ער האט נישט געקאנט. זיין רעבעננונג מיט גאט האט ער שוין לאנג געהאט אבגעשלאסען. ער איז ניט געווען רעליגיעז: ער האט שוין נישט געדאווענט און נישט געגלויבט זינט ער איז געווען אין פיערטען קלאס. איצט מיט־דאוונען מיט זיי האט עס אויסגעזעהן ווי א צבוע'יאטשעסטווע, ווי ער וואלט גענארט זיך אליין. נור די מינוט האט ער פון גארניט געוואלט קלערען, וויסען. ער האט זיך אריינגעבויגען אין א סדור אריין ביי אנ'ארימען אבגעריסענעם אידען און האט אנגעהויבען מיטצו־דאוונען, הויך, הויך, אויפ'ן קול, אין זייער טאן אריין, אין זייערע שטימען — ווי ער וואלט זיך געוואלט אריינווארפען אין זייער געבעט, אין זייער סוד און זיין מיט זיי אינאיינעם, הינטער איין וואלקען, הינטער איין צודעק...

אז ער איז אהיים געגאנגען, זיינען איהם פיעל זאכען קלעהרער געווארען. די קינפטיגע טעג האבען איהם שוין נישט אזוי שרעקליך אויסגעזעהן. נישט דער בטחון אויף גאט האט איהם בערוהיגט (ער האט זיך געשעמט פאר דעם געדאנק), נור ער האט געהאט דאס געפיהל

ווי ער פאָהרט אויף א גרויסען שיף, דאס גאנצע אידישע פאָלק פאָהרט אויף דעם שיף, און דאס שיף איז ארויסגעפאָהרען אין דעם ערשטען טאָג יואָס די וועלט איז בעשאפען געוואָרען, און פאָהרט ביז צום היינטיגען טאָג, און יעדעס מאָל בלייבט עס שטעהן ביי אַנ'אַנדער פּאָרט — מצרים, ארץ ישראל, בבל, אראביען, שפּאניען, טערקיי, האָלאַנד, רוסלאַנד — די גאנצע אידישע געשיכטע איז איהם פאר די אויגען פערביינעגאנגען. און היינט איז איין טאָג פון דער אידישער געשיכטע: נעכטען איז די זאך געשעהן אין אלעקסאנדריא, אין קסריה, אין רום, אין מאדריד, אין פראנקפורט, אין קראקוי, — היינט געשעהט עס אין קישינעוו, אין קיעוו — און עס האט איהם שוין נישט גע־שראקען. עס וועט אדורכגעהן, אדורכגעהן — אלץ וועט אדורכגעהן, און דאס שיף וועט ווייטער שווימען, ווייטער שווימען, ווייטער שווי־מען, ביי אַנדערע פּאָרטען זיך אבשטעלען, ביז צום לעצטען טאָג פון דער וועלט.

מיט די געדאנקען איז ער געקומען אהיים. אין דער שטוב ביי זיי האָט ער געטראָפען א גרויסע אונארדנונג: אלע שרענק און קאָ־מאָדען זיינען געווען אָפען געשטאנען, אין סאלאן — גרויסע קערב, און די מוטער, סאָניע און אלע דיענסטען שטעהען און פאקען די זאכען.

די מוטער האָט איהם בעגריסט מיט א געבייזער:

— מישא, וואו ביזטו א גאנצען טאָג? דא פאקט מען די זאכען, איך האָב געוואָלט איינפאקען דיינע זאכען אויך. דיין שראנק איז צו און דו ביזט ניטאָ, גיב דעם שליסעל.

— אָבער וואוהין פאָהרט איהר? וואָס איז דען?

— מיר פאָהרען דאך מאָרגען אב נאך בערלין. א האַלבע שטאָדט איז שוין דאך ארויסגעפאָהרען!

— אָבער צו וואָס? וואָס טהוט זיך דאָ? — האָט ער געפרעגט פערוואונדערט.

— וואָס רעדסטו?! ווער עס קאן נור, אנטלויפט. אין אזא סכנה!

מישאָ'ן איז מיט אַמאָל אלץ קלאָהר געוואָרען. אין ערשטען אוי־גענבליק האָט זיך איהם פארגעשטעלט א בילד פון מיטעל־אלטער, ווי אידען ציהען אב פון א שטאָדט, פון וועלכער מען טרייבט זיי ארויס. זייערע קאסטענס אויף די רעדלעך שטעהען שטענדיג גרייט יעדע

מינוט אבצוציהען. ער האט זיך דערמאהנט אן קאסטען מיט די רעדלעך, וואס שטעהט ביים פעטער, א ירושה פון עלטער־עלטער־זיידען. ער האט זיך געפיהלט, ווי ער איז נאך אין מיטעל־אלטער, אין שפאניען, א נאכט פאר'ן גירוש, אלע אידען פאקען די זאכען איין און ציהען אב... אבער באלד האט ער זיך דערמאהנט אן „ראוו". אהן די שוהל, אן יענע אידען, אן גאנצען אידישען פאלק, וואס בלייבט איבער און מיט אמאל דערפיהלט די גאנצע געמיינהייט, פחדנות און בעל־הבת'ישען עגאאיזם, וואס ליעגט אין דעם אנטלויפען, און עס האט איהם אנגענומען א שרעק און אנ'עקעל פאר זיינע עלטערן און ער האט אויסגעשריען מיט אן אונמענשליכען קול:

— אבער וואס טהוט איהר? וואוהין אנטלויפט איהר? אומ־גליקליכען! וואוהין אנטלויפט איהר?

— אבער קינד, וואס טהוט זיך מיט דיר? — איז די מוטער צו־געגאנגען צו איהם און האט איהם אנגענומען ביי דער האנד און געפרואווט צו בעריהרען זיין קאפ. מישא האט זיך ארויסגעריסען פון איהר.

— און וואס זאלען טהאן די, וואס האבען נישט קיין געלד צו אנטלויפען? וואס לאזט איהר זיי איבער? איהר פערשטעהט, וואס איהר טהוט, איהר פערשטעהט, ווי איהר האנדעלט? איהר פערשטעהט? —האט ער געשריען,ווי א טיער, וואס איז פערוואונדעט געווארען.

— אבער, קינד, וואס זאלען מיר טהאן? מיר מוזען זיך ראטעווען. ווער עס קאן, דער ראטעוועט זיך — אבער בערוהיג דיך, בערוהיג דיך, גיב דאך דעם שליסעל, מיר ווילען דיינע זאכען איינפאקען.

— וואס! און מיך ווילט איהר אויך מיטנעהמען מיט זיך? ניין, ניין! פאהרט, אנטלויפט, — איך געה נישט מיט אייך. זאלען זיי קומען, איך בין גרייט צו די פאגראמען, איך בין גרייט.

דער פאטער איז ארייננעקומען צולויפען פון דער צווייטער שטוב אין קאפעל, האלטענדיג אין דער האנד א פאק פאפיערען, געלד און צירונג, וואס ער האט געהאלטען אין איינפאקען, און געפרעגט מיט פערוואונדערונג:

— וואס איז געשעהן?

— אבער, קינד, וואו וועסטו בלייבען? בערוהיג דיך, בעדענק דיך, יעדער ראטעוועט זיך, ווער עס קאן נור. בעדענק דיך, וואו

וועסטו בלייבען, וואו וועלען מיר דיך לאזען? בערענק דיך, וואס רעדסטו? — האט זיך די מוטער געבעטען אין טרעהרען.

מישא האט געקוקט מיט פערואכטונג אויפ'ן פאטער מיט די צירונג אין דער האנד, און האט געשריען צו איהם:

— אח, ווי פערואכט איך אייך! גאנץ גוט אזוי, גאנץ גוט איז אלץ וואס עס קומט אויף אייך, און וואלט איך ניט געגלויבט אין דעם נייעם דור, וואס וועט קומען נאך אייך, אין דעם נייעם דור, וואס וועט בעסער זיין פון אייך, וואלט איך מיט ליעבע אן ענדע געמאכט צו מיין טרויעריג לעבען, — און ער איז האסטיג ארויס פון שטוב.

די מוטער האט זיך אויפגעכאפט, גענומען א טוף:

— דאס קינד איז קראנק. מישא, מישא! — איז זי איהם נאכ־געלאפען אין קארידאר ביז פון הויז ארויס, — מישא, מישא, וואוהין געהסטו! מישא, מישא!

מישא איז געלאפען, ווי עס וואלט איהם ווער נאכגעיאגט, אב־געשטעלט זיך אין מיטען גאס, ארומגעקוקט זיך. די גאס איז שוין פינסטער געווען, אלע געוועלבען פערמאכט, די לאמטערנס פערלא־שען, און עס האבען זיך געהערט די טריט פון די זעלנער, וואס זיינען געגאנגען מיט די ביקסען אין גאס. ער האט מיט אמאל דערפיהלט זיין גאנץ עלענדקייט. וואוהין געהט מען? וואוהין געהט מען? ער האט זיך אן עפּיס דערמאהנט און האט אנגעהויבען צו געהן מיט פלינקע טריט אריין אין „ראוו" און אנגעקומען פאר דאקטאר לייזע־ראוויטש'עס הויז. דער לאדען איז שוין צו געווען, נור איינוויינינ האט די לאמפּ נאך געלויכטען. ער האט אריינגעקוקט דורך א שפּאלט פון לאדען. ראחעל איז געווען איינע אליין ביים טיש און האט איבערגעזעצט דאס בליהעכץ פון איין קאסטען אין צווייטען אריין. ער האט אנגעקלאפּט:

— איך בין עס, מישא.

— אח, מישא, ווי גוט איז, וואס איהר זייט געקומען, — האט זי מיט פרייד אויסגערופען, אבער באלד איבערגעריסען און געקוקט איהם אין די אויגען אריין: פארוואס זייט איהר אזוי טרויעריג?

מישא האט זיך קוים איינגעהאלטען פון טרעהרען. ער האט גע־רעדט ערנסט:

— לאזט מיך דא זיין מיט איהך, איך האב נישט קיינעם, — האט ער נישט געענדיגט זיין זאץ. ער האט דערפיהלט ראחעל'ס קאלטע הענד אויף זיין קאפ, אויף זיין פנים, אויף זיין האלז.

— אבער, מישא, מישא, טייערינקער מישא, — האט זי אויסגע־רופען אויף אידיש.

דאס דרייצעהנטע קאפיטעל.

מאקסימאוויטש איז געווארען א בעשטענדיגער גאסט ביי קאוואל־סקי'ן און האט זיך זעהר דערנעהענטערט צו מערי'ן.

מערי איז פיר איהם געווארען איינע פון יענע נשמות ביי וועלכע ער האט דערוואָרימט און אויפגעפרישט זיין ביסעל צו־אַלט געמיטה.

ער האט ליעב געהאט יוגענד, און דאס יונגע פאר, וואס האט אלץ אוועקגעווארפען און וואוינט זיך בעזונדער דא, אויף דעם „אסטראוו", האט איהם ענטציקט. ער פלעגט זיך דארט געפינען יעדען פאר־נאכט צום קאפע, און האט זיך צוגעוועהנט צו זיי, אז עס איז געווארען זיין געליעבט היים. ער האט געפיהרט מערי'ן איבער פעטערבורג, אין „ערמיטאזש", שעה'ן אבגעשטאנען פאר די רעמבראנדטישע קעפ און איהר דערצעהלט די געשיכטע פון יעדען בעדייטענדען בילד, ווי אזוי עס איז אנגעקומען אין „ערמיטאזש". ער איז געקראכען אין די פארצעלאן־אבטהיילונג, מיט ליעבע בעטראכט יעדען טעלער בעזונדער און מיט מערי'ן געטהיילט זיינע אנשויאונגען. פאר איהר איז ער געווען אויפריכטיג, האט אויפגעעפענט זיין גאנץ הארץ, אויסגעגאסען זיין כעס אויף דעם סיסטעם פון רוסישען ביוראקראטיזם, וואס האט אריינגעבראכט אין „ערמיטאזש" א סך אונעכטע בילדער, און האט זיך אבגערעכענט מיט זיי פאר דער אכטצעהן־יעהריגער מיידעל.

— געקומען פיאטער אין א רינשטאק, צווישען זומפען, און האט געזאגט: „דא, וויל איך, זאל זיין דער פונקט פון דער וועלט" — און עס איז געווארען! און הונדערט מיט דרייסיג מיליאן מענשען, צו־ווארפען אויף א זעקסטעל פון דער ערד, ארבייטען אויף דעם פיתום ורעמסס, וואס פיאטער האט געגרינדעט, יאגען פון זיך ארויס זייערע קרעפטען און שפייזען דעם רינשטאק, וואס הייסט פעטערבורג. פון

די פּוילישע סאלאָנען און שלעסער האָט מען די בילדער ארויסגעשלעפּט, צושטערט א קולטור פון הונדערטער יאָהרען און צוזאמענגעשלעפּט זיי אויף איין ארט, אָהן טעם און אהן סיסטעם, קיין מענש זעהט זיי נישט, קיין רעכטע פאָטאָגראפיע איז דאָך ס'מאָל נישטאָ פון זיי. האָט איהר שוין געזעהן א ריכטיגע אבבילדונג פון די בילדער אין „ערמיטאזש"? ווייסט דען די וועלט פון רעמבראנדט'ס בעסטע בילד: „דער צוריקגעקומענער זוהן"? נא, קוקט דארויף, זעהט דאָס פּנים פון דעם יונג, וואָס דרעהט זיך איין אין פאטער'ס שוים. איז ער נישט ווי א קאלב, וואָס בעהאלט זיין קאָפּ אונטער דער קוה'ס ברוסט? דאָס איז דאָך דאָס פּרימיטיווע געפיהל, דאָס נאטור־געזעץ, וואָס שטעקט אין יעדען שטאָנג פון א בלום, קען עס די וועלט? זיי זיינען אין די מעטשעטעס פון קאווקאז ארייגעקומען, האָבען די טייערסטע קרוגען ארויסגענומען, וועלכע ענטהאלטען אין זיך טרעהרען פון פעלקער; געטער, צו וועלכע נאַציאָנען האָבען געבעטען, און האָבען זיי אין דעם פינסטערען קעלער פון „ערמיטאזש" איינגעגראָבען. די געהיימניספאָלע געטער פון די מדבריות, וועלכע זיינען דורכגעבריהט מיט זוננען־שטראהלען פון פיער טויזענד יאהר, האָט מען דאָ, ביי די רינשטאָקען פון פעטערבורג אויפגעשטעלט. די זון שיינט דאָך קיינמאָל ניט איבער זיי, זיי זיינען פערהילט אין פינסטערע חמארעס. קוקט אויף די צוויי ספינקסען, וואָס שטעהען ביי דער נעוואַ! זיי בענקען דאָך צוריק אין דער מדבר אריין, נאָך די זון, וואו די מענשען זיינען געקומען געבלאנדזשעט צו זיי, עולה רגל זיין, האָבען געשלאָגען די שטערנס צו דר'ערד און געפרעגט ביי זיי בעשייד אויף דאָס רעטעניש פון לעבען. און דאָ, צו וואָס דיענען זיי? ווער קוקט זיך אויף זיי ארום? די איזוואָזטשיקעס בינדען אָן די פערד ביי זייערע העלזער. איך בין אמאָל אדורכגעגאנגען, האָב איך געזעהן, ווי אַ שכור'ער גוי שטעהט און פארעט זיך ארום די ספינקסען — האָב איך אין דעם געזעהן דעם סימוואָל פון רוסלאנד. אויף דעם רינשטאָק, וואו מען האָט דעם שטענדיגען קאָטאָר, אויף דער פייכטקייט, וואו דער מענש איז שטענדיג פערקיהלט, ארבייט גאַנץ רוסלאנד. עקסטראָצוגען געהען אב פון ניצא מיט די שעהנסטע בלומען פון דער רעוויערא, און ווי זיי פיהלען נור די לופט פון פעטערבורג, ווערען זיין פערשמאכט. איז דען א וואונדער, וואָס אויף דעם זומפּ האָט געזעגנט

אויסוואקסען אזא ווילדע שרעקענדע פרוכט, ווי דאסטאיעווסקי. יעדער צווייטער מענש אין פעטערבורג איז דאך דאסטאיעווסקי׳ס א טיפ — דאס איז די לופט שולדיג, די פייכטקייט און די טונקעלע חמארע, וואס הענגט ווי א קללה איבער פעטערבורג.

געשטעקט האט ער מיט׳ן קאפ אין דער רוסישער קולטור, איז געווען א טרעגער פון איהר און א שעפפער פון איהר, און א טיעפע שנאה איז געלעגען פערהוילען אין די ביינער פון דעם אידען צו אלץ, וואס איז רוסיש.

— געהען מאכען א רעוואלוציע — ווער? דער רוסישער פויער — האט ער געשימפפט איבער דער רעוואלוציע פאר מערי׳ן, — זייער לופט איז דאך אנגעשטעקט מיט פראוואקאציע, אהן צו וויסען און אהן צו וועלען. ווייסטו דען, וואס דער רוסישער פויער וועט וועלען אין צוויי שעה ארום? עס איז דאך א מאטעריאל וואס האלט אין קאכען. זיי שטעהען דאך נאך אין דער פאר־היסטארישער צייט. מען האט זיי מיט געוואלד א קריסטליכע רעליגיאן אנגעווארפען, און זיי האבען נאך א נטיה צו די ווילדע געטער, צום אנטלויפען פון די דערפער, געהן אין די סטעפעס און פערברענען זייערע קינדער. און מיט דעם זאל איך שותפות מאכען, מיין גורל פערבינדען מיט זיינעם! ניין. דאס מוז מען נאך מיט דער רוט שלאגען. איך וועל ליעבער האבען צו טהאן מיט דעם וואס שלאגט זיי; ער האט דאך מעהר מענשליכע בעדערפנישען.

אזוי פלעגט ער זיין כעס אויסגיסען אויף דער שטאדט, אויף פעטערבורג, אויף די מענשען, וועלכע זיינען איינגעטונקט אין דער רעוואלוציע און האבען אן איהם פערגעסען. אזוי פלעגט ער זיך שטעלען פאר דער אכטצעהן־יעהריגער מיידעל, פאר וועלכע ער האט אנגעהויבען צו פראנטעווען, זיינע גרויע האהר אביסעל אונטערגע־פארבט און נייע שווארצע וועסטען זיך גענייהט.

און מענשען האבען געקוקט דערויף, וואס ער טראגט זיך אין דער ערנסטער צייט מיט אן אכצעהן־יעהריגע מיידעל און האבען געלאכט אין די פויסטען: „אהא, מאקסימאוויטש האט שוין ווידער עפּיס געפונען“.

מערי׳ן האט זעהר אימפאנירט, וואס אזא געבילדעטער און בע־וואוסטער מענש געהט מיט איהר ארום. זי האט איהם ליעבליך יעדען

פריהמארגען צוגעשמייכעלט און געקומען פינקטליך צו די „ראנדע־וואוס“ אין די מוזעאומס, הערצליך געפלוידערט מיט איהם אין די פאר־נאכטען אין דעם טונקעלען קליינעם סאלאן, ביי דעם זידענדען טערקישען קאפע־קאן. אמאל, אזוי גאר, ווי אונבעמערקט, האט זי זיינע האאר געגלעט, איהם איבערראשט מיט א קראוואטע אדער מיט אנ'אלטער גראוויורע. עס איז נישט בלויז געווען א בעציהונג ווי צו א פעטער, ניין, נור עפּיס א רחמנות, אויסגעמישט מיט א מאדנעם געפיהל, וואס זי ווייסט עס נישט ווי אנצורופען, האט זי ארומגענומען צו דעם שטאלצען, ליידענדען קונסט־קענער.

מאקסימאוויטש פלעגט דאן טהיילמאל פאר איהר אויסטהאן זיין מאסקע און זיין געזיכט פלעגט אננעהמען זיין נאטירליך טרויעריג אויסזעהן, נור בעגאסען זיך מיט'ן שמייכעל פון גליק און אמת'ן נחת..

דאס פערצעהנטע קאפּיטעל.

קאוואלסקי האט געקוקט אויף מאקסימאוויטש'עס בעציהונג צו מערי'ן זעהר גלייכגילטיג און אפילו מיט סימפּאטיע. ער האט גע־וואוסט, אז מערי קאן פון דעם אלטען קונסט־קענער זעהר פיעל לער־נען. ער האט בעמערקט א שמייכעל ביים עולם צו מאקסימאוויטש'עס ארומטראגען זיך מיט דער „אכטצעהן־יעהריגער“ (מאקסימאוויטש'עס שוואכקייט איז געווען איבעראל בעקאנט). קאוואלסקי'ן איז געגאנ־גען אום מערי'ס כבוד, ער האט זי געוואלט מאכען אויפמערקזאם — נור עס איז ניט געווען אויף וואס. מאקסימאוויטש'עס בעציהונגען צו מערי'ן האבען איהם אויסגעזעהן אזוי נאאיוו, אונשולדיג און אויסער קאנקורענץ, אז עס האט איהם א רחמנות ארומגענומען צו דעם אלטען פעראיינזאמטען קונסט־קענער. האט ער נאך אליין מערי'ן צוגערעדט צו דער פריינדשאפט.

— זיי גוט צו מאקסימאוויטש'ן, זיי גוט, קינד, עס איז א רחמנות אויף איהם, און ער האט דאך דיך אזוי ליעב.

דערצו איז קאוואלסקי געווען די לעצטע צייט זעהר פערטראגען, בייז און אויפגערעגט. דערצו האט איהם געבראכט נאטאליא מיכאי־לאוונא — די דאמע פון דעם בעקאנטען סאלאן. פון דער ערשטער

צייט אָן, ווען קאָוואַלסקי איז נור קיין פּעטערבורג געקומען און מען האָט פון איהם אָנגעהויבען צו ריידען אין די קינסטלערישע קרייזען, איז איהר געגאַנגען אום דעם, אז ער — ווי יעדעס שטיקעל „בעריהמט־הייט" אין פּעטערבורג, — זאָל פּערליעבט זיין אין איהר. נור זינט מערי האָט זיך בעוויזען, אַלע האָבען אָנגעהויבען ריידען פון איהר און זי האָט ביי איהר גאָר איינגאַנצען צוגענומען מאַקסימאָוויטש'ן. וועלכער זיצט ביי איהר גאַנצענע טעג, איז עס פּשוט געגאַנגען אין איהר ווייבערשער עהרע, אַבצונעהמען קאָוואַלסקי'ן פון מערי'ן. זי האָט געזעהן אין איהר אַ קאָנקורענט און האָט איהר געוואָלט ווייזען איהר מאַכט. און זי האָט אָנגעהויבען צו פיינינגען קאָוואַלסקי'ן מיט איהר צודרינגליכקייט. זי האָט געזעהן מיט אַלע מעגליכקייטען זיך צו טרעפען מיט איהם אליין, געוואָרפען צו איהם אַ צווייזייטיג וואָרט, אַ בליק, אַ קרעכץ, אָנגעטהאָן זיך פאַר איהם, און וויפיעל ער האָט מיט זיך נישט מלחמה געהאַלטען, און וויפיעל ער האָט זיך נישט בעמיהט זי אויסצומיידען, דאָך האָט ער זיך מיט איהר בעגעגענט. צי איז דאָס געוויס אַ צופאַל, צי האָט זיך דער יצר הרע פאַר זיי גענומען — זי האָט איהם כמעט געזעהן יעדען טאָג אין זי האָט איהם אַלץ מעהר זיינע נערווען געררייצט מיט איהר ווייבליכען שעהנעם קערפּער.

קאָוואַלסקי האָט בעקומען אַנ'איינלאַדונג צו עפענען די „אויס־שטעלונג פון די פרייע רוסישע קינסטלער". מאַקסימאָוויטש האָט זיי אַבגערעדט דאָרט אַהין צו געהן. מאַקסימאָוויטש איז איבערהויפּט מעהר נישט געגאַנגען נישט אויף קיין היינטיגע אויסשטעלונגען, נישט אין טהעאַטער אריין און נישט געלעזען קיין בוך פון אַ היינטיגען אויטאָר. „סאָציאַל־דעמאָקראַטען" — האָט ער געשימפּפט. מערי האָט אויך נישט געוואָלט געהן. זיי האָבען איבערהויפּט געזעהן אויס־צומיידען מענשליכע גערײדעריי, און מערי און קאָוואַלסקי האָבען זיך אַלץ זעלטענער צוזאַמען געוויזען. קאָוואַלסקין האָט דער יצר הרע געצויגען — צי ער האָט יאָ געוואוסט דערפון, צי נישט. ער האָט באַלד דאָרט געטראָפען אויף דער ערעפנונג נאַטאַליאַ מיכאַי־לאָוונאַ. זי איז געווען אָנגעטהאָן אין אַ בלוי סאַמעט קלייד מיט פוטער בענייהט אין אַ טיעפען דעקלאָטע ,פון וועלכען עס האָט זיך איהר רונדיגע פולע ברוינליכע ברוסט ארויסגעגאָסען, ווי אַ רייפע קאַרש מיט טוי בעדעקט... זי האָט זיך באַלד דערנעהנטערט צו איהם

מיט דעם בעקאַנטען פערבענקטען שמייכעל אויף איהרע פרישע רויטע ליפּען, פון וועלכע עס האָבען זיך ווי פער'חלש'ט ארויסגעוויזען איהרע ווייסע עלפאַנט־ביינערנע צייהן.

די ערעפנונג איז געווען גוט בעזוכט פון דעם עלעגאַנטעסטען פעטערבורגער פובליקום, האַלב עקזאָטיש אַנגעטהאָן אין לעסער'ס סטיל, וואָס איז דעמאָלט געווען די מאָדע אין פעטערבורג. אַטהעניש אפראָדיטען האָבען זיך דאָ געוויזען מיט נעשפּאַלטענע העלע קליידער, פון וועלכע עס האָבען זיך ארויסגעוויזען די ראָזען־לייבעדיגע פיס פון די זיידענע לאַנגע שטרימף. עס האָט גערוישט דאָס זיידענס און די שפּיצען האָבען געשוימט, ווי דער שוים פון ים. עס האָבען געבלאַנקט די שווארצע אויגען־ברעמען און די זיידענע האָהר־טואַלעטען. זיי האָבען זיך דערוויטערט אין אַנ'אָבגעלעגטען קליינעם סאַלאָן און אָבגעשטעלט זיך פאַר אַ נאַקעטער מיידעל מיט שרעקליכע דינע געטאַקטע הענד און פיס און האָבען בעטראַכט שוויינענדיג דאָס בילד.

— און איהר דענקט, אַז דאָס ווייבליכע, וואָס די פרוי גיט איבער דעם קינסטלער האָט ניט קיין דויערנדען איינפלוס אויף זיין קונסט? — האָט נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ איהם געפרעגט, קוקענדיג איהם גלייך אין די אויגען אריין, וועלכע זיינען שטעהן געבליבען אויף איין אָרט, און געוויזען איהרע פער'חלש'טע ווייסע צייהן פון איהרע ליפּען ארויס.

קאָוואַלסקי האָט נישט געפּרובט די אויגען אראָבצונעהמען. מיט אַ פער'חלומ'טען ברומען האָט ער איהר בליק אַנטקעגען גענומען און האָט געענטפערט:

— ניין, איך קען מיינע קאָלעגען צו־גוט.

פון די ווייטערדיגע סאַלאָנען האָט זיך פערנומען דאָס גערויש פון די זיידענע טואַלעטען איבער די טעפּיכער און אַ שטיל פליסטערן פון די הערצען.

— ווי מיינט איהר דאָס? — האָט נאַטאַליאַ איהם געפרעגט, האָט הויך אָבגעטעמט הארט נעבען איהם, און איהר ברוינליכער דעקאָלטע האָט זיך געהויבען פון די ארומגענייהטע שפּיצען ביי איהר קלייד, און אַ הויך, מעהר פון איהר לייב, ווי פון דעם ארבידעאָוס־פערפום, וואָס האָט זיך געטראָגען פון איהר דעקאָלטע, האָט ארומגעכאַפּט זיין אָטעם און איהם פער'שכור'ט.

— אַ, איך קען מיינע קאַלעגען צו־גוט, — האָט קאָוואַלסקי ווי־דערהאָלט זיינע ווערטער אַ ביסעל בייז, — ווען מיר וואָלטען אויפ־גענומען דאָס אַלץ, וואָס יעדע וויל פון איהר אייגענם ביי אונז לאָזען, וואָלט שוין גאָרניט איבערגעבליבען פאַר ס'אייגענע.

— און דאָס אַלץ — געמאָסטען מיט דער א י י ג ע נ ע ר מאָס, — האָט זי געזאָגט מעהר מיט איהרע אויגען, ווי מיט איהרע ליפּען.

— איינע מעהר, די צווייטע ווייניגער. נור עס איז אינטערע־סאַנט. יעדע פרוי, מיט וועלכען קינסטלער זי קומט צוזאַמען, זוכט מיט אַלע מעגליכקייטען איהם צו בעאיינפלוסען מיט איהר אינדי־ווידואַליטעט. עס איז זיי ווייניג דאָס ליעב, זיי מוזען אויך נאָך אַ חלק האָבען אין דער נשמה. און דאָס איז יעדע. מיט אַנ'אמת, — האָט ער זיך מיט אַ פערלעגען שמייכעל געווענדעט צו איהר, ווי ער וואָלט איהר געוואָלט פערגעלטען פאַר דעם רויטען בלוט־פלעק, וואָס זיינע ווערטער האָבען ארויסגערופען אויף איהר געזיכט, — מיט אַנ'אמת, האָט איהר נישט בעמערקט, אַ פרוי געהט גאַנץ אַנדערש צו צו אַ קינסטלער, ווי צו יעדען אַנדערן מאַנספּערשוין? און דאָס יעדע, אפילו אַזעלכע, וועלכע ער טרעפט צופעליג, דורכגעהענדיג, קוים ווערט זי געוואָהר, אַז יענער איז אויסער מאַן נאָך אַ קינסטלער, לאָזט זי באַלד פאַלען דאָס, וואָס האָט זיי אייגענטליך צוזאַמענגעפיהרט, און הויבט באַלד אָן צו צו־דרינגען צו זיין קונסט, ווי זיי וואָלטען אַזוי אַרום געוואָלט ווייזען זייער אונפעהיגקייט צו זיין אַליין פּראָדוקטיוו, נור צו ווירקען אויפ'ן צווייטען.

זי האָט איהם אָנגעקוקט און האָט ווידער לייכט געשמייכעלט.

— גלויבט איהר נישט אַז קינסטלער זיינען ווי די ביהנען, וועלכע פליהען אַרום איבער די בלומען, און די בלומען — דאָס זיינען מיר, פרויען, פון יעדער פון אונז נאַגט איהר אויס דעם זאַפט, — האָט נאַ־טאַליא געזאָגט, געוואָרפען אויף איהם אַ פערשעמט שמייכעלע און אַראָבגעלאָזט די אויגען צו דר'ערד.

אין דעם קליינעם סאַלאָן האָבען זיך אָנגעהויבען ווייזען די געסט פון דער אויסשטעלונג. אייניגע דאַמען אין פאַנטאַסטישע קליידער. בעפיהרט פון אַ יונגען מאַלער מיט לאַנגע צושויבערטע האָאר, אין אַ קורץ רעקעל, פון וועלכען עס האָבען זיך ארויסגעזעהן זיינע צו־לאַנגע הענד, זיינען אריין אין דעם סאַלאָן, וואו דער יונגער מאַלער האָט

צוגעפיהרט די דאמען צו זיינע סקיצען, וועלכע זיינען געהאנגען אויף דערזעלבער וואנד, וואו נאטאליא און קאוואלסקי זיינען געשטאנען, און האט אנגעהויבען די דאמען צו ערקלערען דאס נייע־ערפונדענע ליכט פון זיינע סקיצען. נאטאליא און קאוואלסקי האבען אבגעהאקט זייער געשפרעך און אנגעהויבען ריידען פון עטוואס אנדערש.

— האט איהר שוין געזעהן די נייע טעפיכער, וואס דער אגענט פון מיין פאטער'ס פאבריק האט מיר מיטגעבראכט פון פערסיען?

— ניין.

— דאס מוזט איהר זעהן, עס וועט אייך זיין זעהר אינטערעסאנט.

— ביי א געלעגענהייט.

— האט איהר איצט עפעס וואס בעסערס צו טהאן? ווילט איהר דען נישט געהן? איך גלויב, מיר האבען שוין אלץ געזעהן.

— איך בין גרייט.

זיי האבען דעם סאלאן פערלאזט. אין קארידאר פרעגט נאטאליא:

— וואו איז מערי? פארוואס האט איהר זי נישט מיטגעבראכט?

— זי האט נישט געוואלט געהן. זי האט בעזוך. איך גלויב אז מאקסימאוויטש וועט היינט זיין ביי אונז, מיר זאלען אינאיינעם געהן צו דעם אבענד צו סאפיא אנדרייעוונא.

— וואס, איז ער אפט ביי אייך? אח, דער מאקסימאוויטש! זיגט ער האט געזעהן אייער מערי, ווייזט ער זיך נישט מעהר, זייט איהר נישט אייפערזיכטיג? — האט זי זיך געווענדעט צו קאוואלסקי'ן.

קאוואלסקין איז שרעקליך אונאנגענעם געווען דאס געשפרעך. ער האט'ס איבערגעריסען מיט שווייגען.

— ווילט איהר דען נישט מיך אהיים בעגלייטען? איהר וואלט באלד די טעפיכער געזעהן.

— איזוואשטשיק! — רופט דער שווייצאר צו א שליטען.

— מען דארף נישט, — ווינקט זי מיט דער האנד צום שווייצאר,— איך האב ליעב דעם פעטערבורגער פאר־נאכט. אזוי זעלטען האבען מיר דא די זון, דאס לעצטע ביסעל, — זאגט זי צו קאוואלסקי'ן, — וועלען מיר נישט צו־פוס געהן?

— ווי איהר ווילט.

אין פעטערבורג קומט זעלטען ווען אריין די זון אין ווינטער־צייט. נאר קוים קומט זי שוין אמאל אריין, שטעהט זי א גאנצען טאג מיט אזא הערליכקייט, מיט אזא פראכט, אז עס דאכט זיך, אז זי וואלט גע־וואלט אבנעהמען פאר דער גאנצער צייט, וואס זי איז נישט געווען. לאנגזאם, גאנץ לאנגזאם איז זי אויסגעגאנגען אונטער דעם גאלדענעם נאדעל־שפיץ פון פעטראפאוולאווסקי. דער גאלדענער נאדעל־טורם, האט זיך געדאכט, צוגעהט זיך אין דעם ברענענדיגען ליכט. די הייזער זיינען געווארען בעגאסען מיט אזא פאנטאסטישער בע־לויכטונג, אז עס האט זיך געדאכט, ווי דאס קומט ארוים אויס א לעגענדע: ווי ליכטיגע זונען וואלטען ארומגעבלאנדזשעט איבער די בעשנייטע גאסען, כאטש די קאנאלען האבען זיך שוין געהילט אין טונקעלן אבענד.

א קליינע צייט זיינען זיי געגאנגען אהן א ווארט צו ריידען. איינגעהילט אין איהר לאנגען פאקענעם זשאקעט, האט זי ארויסגע־וויזען איהר פולען קארשען־קאפ. איהר פנים האט געברענט, און מען האט געהערט, אז איהר הארץ שלאגט אין דעם נאקעטען דעקאלטע הינטער דעם ווייסען פוטער פעלץ. זי האט אונבעהאלפען־קינדיש איינינע מאל איבערגעווארפען איהרע ברענענדיגע אויגען אויף קא־וואלסקי'ן, וועלכער איז געגאנגען נעבען איהר עפעס בייז און דעם קאפ אראבגעלאזט צו דר'ערד. זי האט איינינע מאל הויך אבגעקרעבצט און דער ווארימער דופט, וואס האט געשלאגען פון איהר, האט ווידער געהויכט אויף קאוואלסקי'ן און ער האט זיך נישט אומגעקוקט, ווי ער וואלט מורא געהאט א ווארט ארויסצוריידען.

זי איז פלוצלים שטעהן געבליבען, ווי אונבעהאלפען. איהר טיעפער קאלאש איז ארגבגעפאלען פון איהר פוס, און דער קליינער געטאקטער לאק־שוה מיט איהר זיידענעם שווארצען שטרומפף איז געבליבען הענ־גען אין דער לופטען, איבער דער פעטערבורגער בלאטע. קאוואלסקי האט איהר דעם קאלאש דערלאנגט. זי האט צו איהם אפיר געקוקט פון איהר טיעפען הוט און געוויזען איהם דעם איידעלען אויסגעטאקטען פוס.

— פארוואס זייט איהר אזוי שלעכט צו מיר היינט? — האט זי פלוצלינג געזאגט און געקוקט איהם ווידער אין די אויגען אריין.

— איך בין שלעכט? איך וויים עס גארנישט! — האט קאוואלסקי ווידער געשמייכעלט און ווידער ניט געקאנט איבערטראגען דעם ברען פון איהרע אויגען.

— יא, איהר זייט צו מיר זעהר שלעכט היינט, זעהר שלעכט, — האט זי געזאגט און געביסען איהר אויבערשטע ליפּ מיט איהרע ווייסע אלבאסטער־צייהן.

— פיליכט וועלען מיר פאהרען, צו איך איז נאך אזוי ווייט — האט ער געזאגט אויפגערעגט.

— אויב איהר ווילט, וועלען מיר פאהרען.

זיי האבען צוגערופען א נ'איזוואשטשיק און געזאגט דעם אדרעס.

לאנג זיינען זיי געפאהרען און האבען צווישען זיך קיין ווארט נישט גערעדט, יעדער אין זיין זייט געקוקט. פּלוצים האט זיך קאַ־וואלסקי אומגעקערט און געקוקט איהר אין די אויגען אריין.

זי האט זיין פּנים נישט דערקענט, עס האט געפלאמט און די אוי־גען זיינען איהם אנדערש געווארען, גרעסער און געלויכטען אין זיין פּנים; ער איז געווען ערנסט, נור צורודערט און איהר געקוקט גלייך, גלייך אין די אויגען אריין.

זי האט פון איהם איהר בליק נישט אוועקגענומען. דאגעגען, זי האט זיך געלאזט בעטראכטען פון איהם, אויסגעשטעלט דעם פלאם פון איהר אויג געגענאיבער זיינעם און געלאזט אפען איהרע חלש'דיגע ווייסע צייהן. פון אונטער איהר פעלץ האט זיך געטראגען דער וואַ־רימער אטהעם פון איהר קערפּער אינאיינעם אויסגעמישט מיט ארכי־דעען־געשמאק. קאוואלסקי האט געטרונקען דעם געשמאק מיט אן אפען מויל. אזוי האבען זיי זיך אנגעקוקט, ווי צוויי טיער א לאנגע מינוט.

זי האט געוואוסט, אז זי זיעגט איצט און האט שוין קיין ווארט נישט גערעדט, נור מיט דעם טריאומפירענדען שמייכעל, וואס איז אזוי אייגען דער ארט פרויען, האט זי געשמייכעלט און געלאזט זיך אויפ־עסען פון קאוואלסקי'ס דורשטיגע בליקען.

אז זיי זיינען אנגעקומען ביים קארידאר, האט זי שוין געפרעגט גאנץ גלייכגילטיג:

— איהר געהט מיט ארויף?

— געוויס, איך בין דאך נייגעריג צו זעהן די טעפּיכער, — האָט ער פערקרימט די ציהן.

זי האָט איך געשמייכעלט און, טריאומפירענדיג, פריהער ארויף אויף די טרעפּ.

אז זיי זיינען אין צימער אריין און די דיענסט האט פון איהר דעם מאנטעל און הוט אראָבגענומען, האָט זי איהם אין סאַלאָן אריינגע־פיהרט און געוויזען איהם די טעפּיכער, וועלכע זיינען געלעגען אויס־געלעגט אזוי נור, זיי צו בעטראכטען.

— נישט וואהר, שעהן, בעזעהט, מיכאיל, — האָט זי געשמייכעלט, — פערצייהט, איך קום באלד אריין.

זי איז ארויס פון צימער מיט קליינע רוהיגע טריט, צוריקוואר־פענדיג דעם קאָפּ הינטער זיך.

ער האָט נאָכגעקוקט איהרע שעהנע, געטאָקטע פיס, איהרע טריט, וואָס זיינען געווען ריטמיש און גלייך, ווי זי וואָלט געזונגען מיט איהר גאַנצען שווארצען, חנ'עוודיגען קערפּער, וואָס האָט זיך איצט ווי א פולע פרוכט ארויסגעגאָסען פון איהר זיידען קלייד, און אויפגעגעסען יעדע בעוועגונג איהרע.

אז זי איז פערשוואונדען, האָט ער זיך ארומגעקוקט אין דעם האַלב־טונקעלן צימער, און א גרויס געלעכטער, אויסגעמישט מיט פער־דרוס, האָט איהם ארומגענומען אויף זיך. „שעהנע צייטען", — האָט ער צו זיך געזאָגט, — „מען האָט דיך געפאַנגען, קאָוואַלסקי, — מיט וואָס מען נעהמט דיך?!... אַח, איך קען דאָך די שטיק! מיך וועסטו נישט נעהמען, וועסטו נישט נעהמען", — האָט ער צו זיך געזאָגט, אָנגעהויבען ארויף און אראָב צו געהן איבער'ן צימער. „אבער, וואָס טהו איך דאָ?" — האָט ער צו זיך געזאָגט, — „אריינגעפיהרט מיך אין סאַלאָן און איבערגעלאָזט מיך דאָ אין טונקעלהייט. און וואָס וואָלט געווען ווען איך געה אזוי אוועק איצט און לאָז זי איבער? נאָ, מיך נעהמט מען נישט מיט אזעלכע זאכען; אַח, וואָלט דאָס געווען א שטיקעל, וואָלט דאָס געווען א שטיקעל". אבער ער איז דאָך געבליבען און איז צוגעגאַנגען צו די טעפּיכער, זיי בעטראכטען ביי דער קאַרגער שיין פון דער טאָג־ליכט.

— נישט וואהר, דאס איז דאך רייצענד, — האט איהם אין פנים געגעבען א שלאג פלוצלינג דער דופט פון איהר דעקאלטע. ער האט נאגעבען א קוק אום — זי שטעהט הארט נעבען איהם, אבער אזוי הארט, אז איהר ברוסט דערגרייכט די זייניגע, און איהרע לאנגע נאקעטע הענד האלט זי ארום איהרע געקרייזעלטע לאקען און קוקט איהם גלייך אין די אויגען אריין מיט יענעם פער'חלש'טען שמייכעל אויף די ליפען און אבגעפרישט אינגאנצען מיט יונגען הייז־פערפום, וואס דופטעט ווי א צויבער פון איהרע האאר און הארץ.

— נישט וואהר זיי זיינען שעהן, — ווייזט זי גלייכגילטיג אויף די טעפיכער.

קאוואלסקי האט זי פלוצלינג געגעבען א שלים־איין אין זיינע ארעמס און האט זי אנגעהויבען צו בעדעקען מיט קושען, וויא א משוגע'נער.

— אבער גערענקט אין גאט — מיין מאן איז דא, — האט זי געפליסטערט אין דער שטיל און געריסען זיך פון איהם — מיין מאן, מיין מאן.

— טויזענד מענער איז מיר נישט קיין חלוק, — האט קאוואל־סקי גערעדט הויך — זאל ער זיין, איך האב קיין מורא ניט, און האט ליידענשאפטליך געקושט איהרע אויגען, איהרע האאר.

זי האט איהם פערשטעלט מיט דער האנד דאס געזיכט און געלאכט צו איהם מיט די אויגען.

— אבער נישט אזוי הויך, משוגע'נער, מיין מאן וועט הערען, ער איז דארט, — ווייזט זי אויפ'ן קאבינעט.

— געהט מיך נישט אן, — האט ער גערעדט בייז, ווי אויף זיך אליין, — זאל ער זיין, איך וויל אליין, אלץ.

זי איז בלייך געווארען, געשיקט זיך ארויסגעדרעהט פון איהם און בעגאסען איהם מיט איהר ביסעל פערפום און גערעדט מיט א געהיימען פליסטערן:

— אבער בערוהיג דיך, משוגע'נער, בערוהיג דיך, מיין מאן איז אין דער היים.

ער האט זי אנגענומען שטארק ביי די הענד און זי האט געציטערט.

— מיט מיר שפּיעלט מען זיך ניט! איך האָב לאַנג מלחמה גע־האַלטען. האָסטו דוקא געוואָלט זיך מיט פייער שפּיעלען, טאַ ביז אין לעצטען אַריין, — האָט ער אויסגעשריען און זי אַרומגעהאַפּט מיט ביידע הענד, ברוטאַל זי אויפ'ן דיוואַן געוואָרפען און אָנגע־הויבען איהרע ליפּען צו בייסען.

— אָבער מיין מאַן איז אין דער היים, געדענק אין גאָט, — האָט זי זיך געבעטען.

— זאָל ער זיין, — האָט ער איהרע ליפּען צוגעשלאָסען מיט זיינע ציינער.

זי האָט מורא געהאַט פאַר איהם, נאָר זי האָט שרעקליך ליעב געהאַט איצט צו קוקען אין זיינע גרויסע אויגען אַריין. זי האָט זיך געטרייסעלט און מורא געהאַט, אַז די טהיר זאָל זיך נישט עפענען, און אונטערגעגעבען זיך ווי אַ קעצעל אונטער אַ רעגען.

— ווּעסט געהערען צו מיר?

— יאָ.

— ווען זאָל איך קומען?

— קום מאָרגען, פיער; איך וועל אַרויסהענגען אַ רויט טיכעל אין ליפּטשיק, ווּעסטו זעהן.

זי האָט נאָך אויסגעשטרעקט איהרע קאַרשען־ליפּען צו איהם, איהרע פולע הענד, ער האָט זיך אַרויסגעמאַכט פון איהרע הענד, ברוטאַל זי אָבגעשטופּט, און איז האַסטיג אַרויס פון שטוב, גע־האַפּט דעם פּעלץ, און אָהן אַ וואָרט צו ריידען האָט ער די טהיר צוגעהאַקט הינטער זיך.

קאָוואַלסקי איז אויפ'ן גאַס אַרויס. ער האָט זיך געפיהלט פרייער און בעסער. עס איז שוין נאַכט געווען. פון אומעטום האָט זיך גע־גאָסען דאָס ליכט, די בעוועגונג איז געווען זעהר בעלעבט, און ער האָט זיך אין מיטען דער מענגע געפיהלט ווי אין אַ נייער וועלט: ער האָט געוואָלט פלינק אַנטלויפען פון דעם אָרט, געהאַפּט אַ איזוואָשטשיק און געהייסען פאָהרען. וואוהין — האָט ער נישט געזאָגט, און מיט דעם יאָגען פון שליטען זיינען זיינע געדאַנקען געלאָפען. ער האָט אָנגעהויבען אַליין זיך צו בעטראַכטען, און מיט אַמאָל איז

איהם פאר די אויגען שטעהן געבליבען די גאנצע פעטערבורגער געזעלשאפט, אין וועלכער ער געפינט זיך איצט, און די ראליע, וואס ער שפּיעלט אין איהר — דער דאָן־זשואן, וואס פערפיהרט די ווייבליך פון דער געזעלשאפט.

— וואס טהו איך דא? וואס דרעה איך זיך אין פּעטערבורג ארום? — איך האב געמאלט א בילד און עס איז מיר איין מאל אין מיין לעבען געראטען צו נעהמען דערפאר טויזענד רובל, און שוין, און איך האב שוין גענוג. קיין פאריז נישט געפאהרען, קיין אי־טאליען נישט געפאהרען, נור זיץ אין פּעטערבורג און שפּיעל די ראליע פון גרויסען מאלער און פערפיהר מיידלעך און ווייבלעך, און לעב א גוטען טאג, א גוטען טאג. ער האט געפיהלט אז ער מוז אוועקפאהרען פון פּעטערבורג, ווי צום גיכסטען, פּלוצים פערשוויג־דען, ארויסרייסען זיך, אז ניט — וועט ער דא זיין גאנץ לעבען שטעקען בלייבען. עס איז איהם מיאוס געוואָרען פּעטערבורג, און ער האט זיך פערבענקט צו זיך אליין, אליין נור מיט זיין פּענזעל, דאָרט הינטער'ן טיעפען וואלד אין די בערג און בעטראכטען יעדען טאג די זון און די בערג, דאס וואסער, וואס ברעכט זיך אין אייז, די שאָטענס, ווי זיי לעגען זיך איבער'ן שניי. און וואָהנען דאָרט אויפ'ן בוידעם־שטיבעל מיט זיין קאָלעגע, דעם רוטענישען פויער בויטשוק, מיט וועלכען ער איז צוזאמען אין אקאדעמיע געוועזען. קיין געלד זאָל נישט זיין, נור ברויט, ברויט א סך און א טונכעל מיט האניג, וואס בויטשוק'ס פאטער, דער פויער פון דאָרף, האט דעם זוהן פון דער היים געשיקט, און זיצען און טונקען דאס ברויט אין האניג און עסען, און ליעגען א גאנצען טאג אין די וועלדער אויף די בערגער און האפען וואלקען, וואלקען.

אח, האָט זיך איצט איהם פערבענקט נאָך וואלקען, נאָך הימעל, נאָך דער לופט, נאָך די ריינע דורכזיכטיגע לופט, נאך דעם ריח פון דער ערד, נאך דעם שניי, וואס לעגט זיך איבער די בערגער, און נאָך דעם אלטען הויכען „געקאנט“, און נאָך די פרישע טוי, וואָס פאלט פון הימעל יעדען טאָג און דעקט אלץ צו! ער וואָלט צומאָרגענס געגעבען א געה ארויס און אריינגענומען אין זיך דעם ריינעם דורכ־זיכטיגען דופט (עס איז איהם עפּעס אריינגעפאלען אין קאפּ און ער האט געטאפּט זיין קעשענע). הונדערט און פופציג האב איך נאָך,

און וואס וואלט געווען, ווען איך האפ זיך אזוי אויף, ווי איך שטעה און געה, און אוועק, היידא, אוועק, אוועק...

ער איז שוין געפאהרען, ער האט שוין געזעהן, געפיהלט די לופט פון דער רייזע פון אויף יענער זייט פעטערבורג. אין הארץ האט געגע־בען א טרייסעל — מערי.

ער איז פערשעמט געווארען ביי דעם געדאנק. מערי — ער האט זי אין דעם אויגענבליק געזעהן אין אלע איהרע געשטאלטען, איהר גאנצע נשמה און ווען האט ער געפיהלט. אזוי ווי ער האט זי געקענט, — און ער האט זי געקושט אין זיך. זיין פנים איז בעלויכטען געווארען פאר גליק, אז זי געהערט צו איהם און פלינק האט ער געהייסען דעם איזוואשטשיק, אז ער זאל אהיים פאהרען. ער האט זי געוואלט די מינוט זעהן, זעהן זי, הערען זי, פיהלען זי און קושען זי, קושען זי — איהר גאנצע נשמה אויסקושען.

ער האט געבענקט נאך א גרויסען ליעבעס געפיהל, וואס זאל איהם אינגאנצען אריינגעהמען, ער זאל זיך קאנען אינגאנצען אוועק־געבען דעם געפיהל, דיענען דערצו. און ווי האט ער איצט מקנא געווען מישא'ן. יא, עס איז דא א גרוים געפיהל אויף דער וועלט, און נור געצעהלטע בעזיצען עס — מישא. ער האט'ס פון דערווייטענס געזעהן, טיעף געקוקט אין זיין הארץ, און פערגליכען זיך צו מישא'ן...

א שרעק האט איהם ארומגענומען פאר זיין לעערקייט. ער האט דערזעהן פאר זיך א גרוים ליכט, צו וועלכען ער קאן ניט דערגרייכען, און א בענקשאפט האט איהם איצט ארומגענומען צו בעזיצען יענעם געפיהל פון איבערגעבענהייט, פון אוועקשענקען זיך, אויסטוישען אלע קליינע פערגעניגענס אויף א גרוים גליק און פרייד. און ער האט זיך געוואלט איינריידען, אז ער בעזיצט דאס געפיהל צו מערי'ן, און ער האט אין זיין זכרון איהר גאנצע שעהנהייט ארויסגערופען און מיט פיעל צערטליכקייט ארויסגעבראכט איהר נאמען פון זיינע ליפען, און געהייסען אבשטעלען דעם איזוואשטשיק פאר א בלומען־געשעפט און געקויפט דריי פון די צערטליכע ווייסע רויזען, צו בעפוצען איהר שווארצען קאפ האהר אויף דעם אבענד, וואס זיי געהן איצט צו דער בעוואוסטער שריפטשטעלערין סאפיא אנדרייעוונא.

ער האט געזעהן איהרע שווארצע פערל־האהר בלישטשען ארוים פון צווישען די ווייסע רויזען, און א גרוים צערטליכקייט האט איהם

ארומגענומען צו איהר, געזעהן די געשטאַלט פון איהר יונגען קער־פער און האָט אַלץ געקושט אין איהר. איך וועל מיר זי נעהמען און אוועקפאָהרען קיין איטאַליען, קיין רוים און דאָרט מיט איהר וואָהנען און בעגליקט ווערען פון איהר בליק, נור ווי צום שנעלסטען, ווי צום שנעלסטען, — האָט ער געזאָגט — דאַרף מען דאָס טהאָן, שוין, שוין, היינט ביי נאַכט. פעטערבורג איז סם, עס לאָזט נישט צוזאַמען זיין, צוגויפנעהמען זיך און אוועקגעבען זיך אינגאַנצען.

אין דער טיעפסטער בעהעלטעניש פון זיין הארץ איז ווער געזעסען און מיט'ן קאָפּ שפּאָטיש געשאָקעלט אויף איהם, און עס האָט גע־הוסטען: „ווענמען נארסטו? וועמען? צום בעסטען וואָלסטו דאָך געוואָלט איצט אליין זיין"...

מיט זיין פרייד און גליק האָט ער פערשטומט די שפּאָטישע שטים אין זיין הארץ. ער האָט זיך פערטיעפט אין דער ענטציקונג פון איהר שעהנקייט און זי געזעהן אין איהרע שעהנסטע מינוטען, און עס איז איהם געלונגען — ער האָט זיך געפיהלט גליקליך און פרעהליך דערמיט, וואָס ער וועט זי באַלד זעהן, וואָס דאָס שטילע זינגענדע וועזען זיצט איצט דאָרט ביי זיך אין צימער און איז אינגאַנצען איבערגעגעבען איהם, וואַרט אויף איהם און געהערט צו איהם.

מיט ליעבע האָט ער אָנגעקלאַפּט אין איהר טהיר, ער איז אריין. ביי איהר אין צימער האָט ער געטראָפען מאַקסימאָוויטש'ן, וועלכער איז געווען אינגאַנצען אַ אויסגעפּראַנטעוועטער און אַ אויסגעגאָלטער, פערלעגט איין פוס אויפ'ן צווייטען און געטרונקען שוואַרצע קאַפּע. דאָס טערקישע קעסעלע האָט זיך געקאָכט פאַר איהם און ער האָט געפיהרט מיט מערי'ן אַ לייכט קאַפּע־געשפּרעך. זי איז געווען ביי זיך אין שלאָף־צימער, געמאַכט דעם טואַלעט און געפיהרט דאָס קאַפּע־געשפּרעך דורך דעם קאָרעלען פאָרהאַנג, וואָס האָט פערשטעלט איהר שלאָף־צימער.

— נו, ווי געפעהלט אייך די אויסשטעלונג פון אונזערע מוזשי־קעס? — פרעגט מאַקסימאָוויטש אַ ביסעל צומישט און מיט אַ פער־לעגנען לעכלען, וואָס ער האָט איהם געטראָפען ריידען מיט מערי'ן דורכ'ן פאָרהאַנג.

— אַה, דו ביזט עס! — רופט מערי — ניין, ניין, מען קאָן נאָך ניט אריינגעהן, — האָט זי גערופען פון דעם צווייטען צימער.

— מיר ווארטען אויף איך. מיר ווע̃לען אינאיינעם געהן צו סאָפּיא אנדרייעוונא, זי האָט אייך זעהר געבעטען, — האָט זיך מאַקסימאָוויטש ווי האַלב פּערענטפערט.

קאָוואַלסקי'ן איז מיט אַ מאָל קלאָר געוואָרען די לאַגע פון מערי'ן, ווי זי זעהט אויס אין דער געזעלשאַפט, אין וועלכע ער האָט זי ארייגעבראַכט, און דערין האָט ער זיך זעלבסט בעשולדיגט, און צום ערשטען מאָל האָט ער מיט'ן גאנצען ערנסט פערשטאַנען, וואָס ער האָט געטהאָן. ער האָט גענומען אַ יונג מיידעל פון אַ גוט הויז ארויס, וואָס דאַרף נאָך האָבען איבער זיך אַנ'אָפּעקון, און האָט זי אריינגעבראַכט אין אַ געזעלשאַפט פון אבגעלעבטע, זעטיגע מענער, וועלכע האָבען געמאַכט אויס איהר אַ פריהצייטיגע סאַלאָן דאַמע, און פאַר די אויגען האָט זיך איהם געגעבען אַ שטעל פאַר דאָס בילד פון נאַטאַליאַ מיכאילאָוונאַ.

— דו קאָנסט, — האָט זי ארויסגעשטעקט איהר קאָפּ דורך דעם פּאָרהאַנג און האָט גערופען קאָוואַלסקי'ן, — זעה, ווי איך זעה אויס! אָבער איהר, אָסיפּ גריגאָריעוויטש, אייך בעט איך, איהר קוקט נישט, — האָט זי גערופען קאָקעטיש.

— איך ווארט, ביז עס וועט אינגאנצען פארטיג זיין, — רופט זיך אָן מאַקסימאָוויטש.

קאָוואַלסקי האָט די בלומען גענומען און איז אריין צו איהר אין שלאָף־צימער. זי, נאָך קעמענדיג זיך די האָהר ביים שפּיגעל, זאָגט אין דער שטיל:

— איך האָב ערהאַלטען אַ גרויסע טעלעגראַמע פון טאַטען. ער שרייבט, איך זאָל באַלד אהיים פאָהרען, אז ניט — קומט ער אליין צופאָהרען.

— ס'אי שוין לאַנג צייט געווען — רופט זיך אָן קאָוואַלסקי בייז, מיט אַ הויך קול.

— וואָס? — האָט זיך מערי מיט אַ בלייך געזיכט אבגעווענדעט פון שפּיגעל און איהם געקוקט גלייך אין די אויגען אריין.

— דו דאַרפסט האָבען איבער דיר אַ מענשען, אַנ־אָפּעקון, דו ביזט נאָך אַ יונג, נאַריש מיידעל!

זי האָט איהם גלייך געקוקט אין די אויגען אריין. ביי דעם גאַנצען צאָרן, וואָס זיינע רייד האָבען ערוועקט אין איהר, האָט זי ארויס־

געפיהלט זיין ליעבע צו איהר, זיין אייפערזוכט. און זי האט ליעב גע־האט צו קוקען אויף זיין בלייך געזיכט, אויף זיינע ציטערדיגע ליפען. זי האט באלד געוואלט איינפאקען איהרע זאכען און אהיים פאהרען. נור אז זי האט דאס בעשלאסען, איז זי רוהיג געווארען, זי האט זיך ווייטער אנגעטהאן, איז אריין צו מאקסימאוויטש'ן און אויפ'ן געזיכט ביי איהר איז גארנישט געווען צו דערקענען.

קאוואלסקי'ן האט שוין באנג געטהאן זיינע רייד. ער איז איצט געוועזן פערליעבט אין איהר ביז צום טיעפסטען ביין.

ער האט געוואלט דערגעהן וועגען וואס זי קלערט, וואס זי האט בעשטימט, נור איהר געזיכט איז אזוי גלייכגילטיג געווען, אז עס איז גארנישט געווען צו דערקענען.

זי האט אנטקעגען גענומען מיט דאנקבארע בליקען די בלומען, וואס ער האט איהר געגעבען, און די רייד, וואס ער האט גערעדט צו איהר, אבער דאס האט איהם קיין זאך ניט קלאהר געמאכט.

זיי זיינען אלע דריי אוועק צו דעם אבענד, צו דער שריפטשטעלערין סאפיא אנדרייעוונא, און קאוואלסקי האט געקלערט די גאנצע צייט, ווי אזוי זי איבערצובעטען.

דאס פופצעהנטע קאפיטעל.

ביי סאפיא אנדרעיעוונא איז געווען דער נייטראלער באדען, אויף וועלכען עס זיינען זיך צוזאמענגעקומען מענשען פון פערשיעדענע ריכטונגען אין דער קונסט און אין דער פאליטיק. ביי איהר אין סא־לאן האבען זיך בעגעגענט דער ליבעראלער פאפ מיט'ן עקסטר־לינקען אנהעגגער פון לעסער'ס שוהל מיט א בכבוד'ן פראפעסאר, און אלע האבען זיך ביי איהר געפיהלט גוט. אליין איז זי געווען א העכסט אינטעליגענטע פרוי, דורכגעדרונגען מיט דער קולטור פון מערב־אייראפא, וואו זי האט פערבראכט א לענגערע צייט פון איהר לעבען. זי האט זיך בעשעפטיגט מיט ליטעראטור מעהר אוים דילעטאנטישער קולטור־זעטינקייט, ווי אוים טאלענט. זי האט אבער געקאנט האל־טען איהר סאלאן אין יענעם לייכטען גייסטרייכען טאן, אויסגעמישט

מיט שענהייט און פארנעהם. נידריג געוואקסען, פערקעמט די האאר שייטעל־גלאט, האט זי זיך אנגעטהון איינפאך, נור מיט גרויס גע־שמאק. אין שווארצען זיידענעם מיט דעם זילבערנעם צלם אויף איהר הארץ (סאפיא אנדרעיעווגא האט געשטאמט פון אידען און האט געטראגען א זילבערנעם קרייץ מעהר אלס ציהרונג, ווי אויס רעלי־גיאזיטעט), האט זי עמפפאנגען די געסט אין איהר ליכטיג לופטיגען סאלאן, וועלכער איז פול געווען מיט בלומען אין אלע ווינקעלעך. אויף איהרע קליינע חנ׳עווריגע ליפעלעך האט געשוועבט יענער אפענ־הערציגער שמייכעל, מיט וועלכען זי האט עמפפאנגען די געסט, וועל־כער איז ניט בלויז געקומען פון גוטער ערציהונג, נור אויך פון איהר אמת׳ער אויפריכטיגער נשמה. די געסט זיינען דא געווען די אייגענע וואס ביי נאטאליא מיכאילאוונא, נור עטוואס געמישט מיט מעהר ערנסטע און פארנעהמע העררען. א פראגרעסיווער פאפ איז געזעסען, וועלכער איז געווען בעקאנט אין גאנצען פראגרעסיווען רוסלאנד, א צוויי אקאדעמיסטען, פראפעסארען און אייניגע קארעטישע פאלי־טיקער. די געזעלשאפט פון נאטאליא מיכאילאוונא האט זיך דא געפיהרט ערנסטער, צוריקגעהאלטענער און געלאזט ריידען די עלטערע. סאפיא אנדרעיעוונא איז געווען א גוטע בעל־הבית׳טע. זי האט גע־וואוסט די שוואכקייט פון יעדען גאסט איהרען און האט געזעהן, אז ביי איהר אויפ׳ן אווענד, זאל יעדער געפינען די דאמע, צו וועלכער זיין הארץ נויגט. דורכדעם האבען זיך אויף די „זשור־פיקסען" פון סאפיא אנדרייעוונא געפונען פיעל פון דעם שעהנעם געשלעכט, און זי האט געקאנט אזוי צוזאמענשטעלען די ליסטע פון איהרע געסט, אז עס זאל נישט ארויסקומען קיינע דיסהארמאניע. אלע האבען זיך געפיהלט ביי איהר גוט און אפילו דער בעריהמטער סאווארין איז היינט אויסגעפראנטעוועט אין א קראגען מיט א שניפס און זיצט אין א ווינקעל־שטוב און הערט זיך איין צום געשפרעך, מעשה מענש. צום סוף איז איהם געווארען לאנגווייליג צו זיצען און אויס־צוהערען דאס לאנגווייליג געשפרעך פון די פראפעסארען, וואו עס האט זיך געהאנדעלט וועגען א נייער איבערזעצונג פון דאנטע אין רוסישען, און האט שוין אויסגעזידעלט א אידישען יונגען מאן, א דאקטאר פילאזאפיע, וועלכער איז געקומען צופאהרען פון בערלין און מיטגעבראכט וויינינגער׳ס אידעען. דער יונגער מאן האט זיך

אוועקגעזעצט מיט זיינע געפּרעסטע הייזלעך און האט מיט זיין פּי־
לאזאפיש קאקעטישער מינע אנגעהויבן אלע ארום צו מוסטערן.
סאווארין האט איהם אויסגעזידעלט, געפרעגט, וואס ער וויל דא, דער־
נאך האט ער פערלאנגט צו טרינקען. מען האט איהם דערלאנגט אויף
א זילבערנעם טאץ, וואס ער האט געוואלט. „יעדען איינעם דאס, וואס
ער ליעבט", האט עס געהייסען אין דער געזעלשאפט. מען האט גע־
לאכט און געקוקט אויף מאקסימאוויטש'ן, וועלכער איז געזעסען אין
א ווינקעל און עלעגאנט גערעדט מיט מערי'ן. געזאגט האט מען עס
צו סאווארינען, נור געמיינט האט מען עס מאקסימאוויטש'ן, וואס
די גאנצע געזעלשאפט האט געוואוסט זיין שוואכקייט צו דער אכט־
צעהן־יאהריגער, און זיין ראליע, וואס ער וויל שפּיעלען אלס יונגער
קאוואלער. צום סוף איז סאווארין שכור געווארען. די מאדאם פון
הויז האט זיך באלד געפונען נעבען איהם און גענומען איהם אונ־
טער'ן ארעם און מיט איהר הערצליך לעכלען איהם ארויסגעפיהרט
פון סאלאן און שלאפען איהם געפיהרט אין דעם צימער, וואס איז
שוין פריהער געווען פאר איהם אנגעגרייט צו דעם צוועק. זי האט
איהם מיט איהרע ליעבע רייד, ווי א קינד, צוגערעדט, אז ער זאל
זיך אויפ'ן בעט לעגען. ער האט זי געפאלגט און זיך אוועקגעלעגט
אין אנטהון אויף דעם ריין־אויסגעבעטען בעט. א גוט שמייכעלע האט
געשוועבט אויף איהרע ליפען, זי האט געלעגט איהרע קליינע הענד
אויף זיין קאפ און מוטערליך געקושט איהם אויפ'ן שטערן און איז
צוריק צו די געסט אריינגעגאנגען.

דאס געשפּרעך האט זיך באלד געדרעהט ארום די לעצטע גע־
שעהנישען — ארום די פּאגראמען. אלע האבען אויסגעהערט מיט
גרויס אויפמערקזאמקייט דעם פּראגרעסיווען פּאפ, וועלכער האט גע־
פּרובט צו ערקלעהרען די אכזריות, וואס דער רוסישער פּויער האט
ארויסגעוויזען ביי די פּאגראמען. דערמיט, וואס ער האט די אמונה
פערלארען. „די ערשטע זאך, וואס די רעוואלוציאנערען האבען גע־
טהון, אז זיי זיינען צום פּויער געקומען — האט דער פּאפּ געזאגט
—איז נישט געווען איהם בילדונג צו ברענגען, איהם אויסלערנען שריי־
בען און לעזען, נור דעם גאט ביי איהם אבצונעהמען. זיי האבען זיין
אמונה צום געלעכטער געמאכט און די קירך בעליידיגט. די אמונה
האבען זיי ביי איהם צוגענומען און קיין אנדער מאראל ניט געגעבען.

זעלבסטפערשטענדליך, אז עס איז קיין גאט ניטא און קיינער איז ניט איבער אונז, מעג מען גנב׳נען, גזל׳נען, הרג׳ענען און רציחות אנטהון. איז אויסגעגאנגען דער צארן צום שוואכסטען — צום אידען. צו דעם, וואס קאן זיך אם וועניגסטען וועהרען, און פאר וועלכען מען וועט זיך אם וועניגסטען אננעהמען".

אלע האבען אויסגעהערט דעם עהרווירדיגען פראגרעסיווען פאטער און צוגעשאקעלט מיט די קעפ און איהם רעכט געגעבען. מען האט בעדויערט די אידען, וואס זיינען דא נעבאך בחנם דאס כפרה־הינ־דעל געווארען. ווארום די געזעלשאפט איז געווען א פראגרעסיווע און מען האט שטארק רחמנות געהאט, און דער שריפטשטעלער אקימאוו האט זיך אנגערופען אין זיין פויערישער, מאלארוסישער שפראך:

— וואס איז דא א סך צו ריידען? איך וועל אייך זאגען, ווי א פראסטער פויער זאגט, דא איז נישטא קיין איד און קיין רוס. ביי אונז אין רוסלאנד זיינען נור צוויי פארטייען: איינע— די רעגירונג, די איבעריגע — אלע זשידעס!

דאס ווארט איז זעהר געפעלען און אלע האבען געלאכט און געזוכט מיט די אויגען מאקסימאוויטשען, און אלע האבען ווי שטענ־דיג געווארט און געוואלט הערען, וואס וועט מאקסימאוויטש זאגען וועגען די פאגראמען. אלע האבען ערווארט פון איהם אנ׳אריגינעל ווארט, ער, אלס איד, און וואס פיהלט דערביי אזוי טיעף דעם רוסי־שען גייסט.

אבער מאקסימאוויטש איז אלץ געזעסען אין א ווינקעל הינטער א קארב מיט בלומען און האט זעהר בעלעבט גערעדט מיט מערי׳ן.

— און אייך געפעלט דא דאס לעבען? און איהר וואלט געוואלט דא בלייבען? — האט מאקסימאוויטש געפרעגט.

— וואס זאל איך זיך נארען?! יא, איך האב פיעל וועגען דעם געקלערט. מיר דאכט זיך, אז דאס איז מיין מיליע, אז איך געהער דא אהער, און איידער נאך איך האב אט דאס לעבען געקענט, האב איך, דאכט זיך, דא אהער אנגעהערט. איך האב דאס געפיהלט, אז איך וועל שוין נישט קאנען לעבען אין אן אנדער געזעלשאפט. מיר געפעלט דא דאס לעבען.

— איהר זייט א ציגיינער־קינד, — האט מאקסימאוויטש גע־לאכט.

— וואָס מיינט איהר דערמיט?

— האָט איהר נישט געהערט, אז עס זיינען דאָ אזעלכע קינדער, וואָס ווערען געבוירען ביי אנשטענדיגע עלטערן, און האָבען אַ נויגונג צום ציגיינער־לעבען? אונבעוווסט קומט צו זיי דאָס געפיהל, און אז זיי דערהערען צופעליג פאר זייערע פענסטער זינגען דורכציהענדע ציגיינער, ציהט זיי אהין צו די ציגיינער. און עס כאַפּט זיך טייל־מאָל אזאַ מיידעל אויף און געפינט זיך פּלוצים אין אַ לאַגער פון ציגיינער און ווייסט נישט, ווי אזוי זי איז אהין געקומען. דאָס איז אַ ציגיינער־קינד.

— גלויבט איהר, אז איך בין אַ ציגיינער־קינד? — פרעגט מערי איהם קוקענדיג אין די אויגען אריין.

— איהר האָט דאָס אליין געזאָגט, — לאַכט מאַקסימאָוויטש, — איהר קאָנט אין קיין אנדער געזעלשאַפט שוין נישט זיין.

— דאָס איז וואהר, — איבעריגענס, דאכט זיך מיר, איהר האָט רעכט. יאָ, איך בין אַ ציגיינער־קינד, און מיין צוקונפט איז אין דעם ציגיינער לאַגער. איך האָב אַמאָל אַ חלום געהאַט. עס דאַרף זיך נור דער ריכטיגער ציגיינער געפינען.

— האָט איהר דען נישט דעם ריכטיגען ציגיינער געטראָפען? — פרעגט מאַקסימאָוויטש.

מערי האָט די מינוט דערזעהן קאָוואלסקי'ס פינקעלנדע אויגען, וועלכער איז געזעסען געגענאיבער זיי אין אַ צווייטען ווינקעל און איז אויפפאַלענד אליין געזעסען און בעטראכט יעדע זייער מינע, און האָט גאָרנישט בעהאַלטען זיין אייפערזיכטיגקייט פאר דער געזעל־שאַפט, וואָס די געזעלשאַפט האָט אויך גוט בעמערקט.

— דאָס וועט זיך נאָך ווייזען, — האָט זי געזאָגט.

— אָ, דער ציגיינער וועט זיך שטענדיג געפינען, — האָט מאַקסי־מאָוויטש געשמייכעלט.

— דענקט איהר אזוי?

די געזעלשאַפט האָט שוין לאַנג בעמערקט מאַקסימאָוויטש'עס אויפפאַלענד־פערטיפטעס געשפּרעך מיט מערי'ן און קאָוואלסקי'ס אליין־זיצען. דאָס האָט ארויסגערופען גלייך־ווערטלעך פון די לצים

אין די ווינקעלעך און אַ שטיל פערשטיקטעם לאַכען. די מאַדאַם פון הויז, וועלכע איז וואך געווען אויף אַלץ, וואָס קומט פאָר צווישען איהרע געסט אין איהר סאַלאָן, האָט דאָס בעמערקט, און כדי אויס־צומיידען דאָס גערייידעריי, איז זי צו צו מאַקסימאָוויטש'ן און פריינד־ליך אָנגעהויבען צו ריידען מיט מערי'ן, זי גענומען אונטער'ן אָרעם און אָנגעהויבען זי צו פיהרען איבער'ן סאַלאָן, ריידענדיג מיט איהר וועגען פעטערבורגער טהעאַטער.

מאַקסימאָוויטש איז צו צו די מענער און אָנגעהויבען זיך צו־הערען צום געשפּרעך, וואָס ווערט געפיהרט.

ער האָט בעמערקט, אַז אין דער געזעלשאַפט הערשט אַ לייכטער טאָן איבער זיין אויפפאַלענד צוזאַמען־זיצען מיט מערי'ן און האָט געוואָלט צוריק אויפהויבען זיין כבוד אין די אויגען פון דער־געזעלשאַפט. ער האָט נאָכאַמאָל אָנגעקניפּט דאָס געשפּרעך איבער די פּאָגראָמען און געזאָגט אַ מיינונג, אַז די אורזאַכע פון די פּאָגראָמען דאַרף מען זוכען נים אין די אויסערליכע סבות, נור אין דער טיפעניש פון דער רוסישער נשמה. דאָס האָט פּראַאינטערעסירט די געזעלשאַפט, און אַז ער האָט געזעהן, אַז ער האָט דעם עולם פעראינטערעסירט מיט זיינע רייד, האָט ער מיט אַ גרינגשעציגען בליק ארומגענומען די אַלע מיטגליעדער פון דער געזעלשאַפט, ווי ער וואָלט זיך ערשט געוואָלט איבערלעגען, צי עס לוינט זיך צו ריידען פאַר זיי. ער האָט פער־קנייטשט דעם שטערן, פערמאַכט די אויגען און געהאַלטען אַ לאַנגע רעדע אין זיין גלענצענדען רוסיש, אין שטאַרקע ווערטער, רייך אין גייסט, ארויסווייזענדיג דערין זיין קענטעניש.

— אום צו פערשטעהן די נשמה פון רוסישען פויער, מוז מען געהן צו זיין לאַנדשאַפט, מוז מען קענען די געזיכטער פון זיינע הייליגע, צו וועלכע ער בעט, ווי ער שטעלט זיך זיין גאָט פאָר. און ער האָט אָנגעהויבען צו ריידען וועגען די רעליגיעזע סלאַווישע בילדער, און פון דעם איבערגאַנגען צום מיסטיציזם פון רוסישען פויער און האָט עס פערגלייכט מיט דעם מיסטיציזם פון דעם אידישען חסידיזם, גערעדט איבער די מאָראַל פון דער ערד ביים רוסישען פויער און זי פערגלייכט מיט דער מאָראַל פון די ביבעל־העלדען. דער צאָרן, וואָס האָט זיך ארויסגעריסען פון דער רוסישער נשמה — דאָס קומט פון פער־

צווייפלונג, פון זיין גאָט זוכעניש; אין יעדען רוסישען פויער ליעגט א שטיק פון דאָסטאָיעווסקי'ס אונרוהיגע זוכענדיגע נשמות. מען דערקענט עס באַלד, ווי ער מאָלט זיך זיינע הייליגע בילדער. די גע־זיכטער פון די רוסישע הייליגע זיינען פול מיט גרויזאַמקייט, מיט שרעק, אזוי מאָלט ער זיך זיין גאָט. און זיין צאָרן־אויסברוך איז גע־ווען נישט בלויז צו אידען. ער וואָלט זיך מיט דערזעלבער פער־צווייפלונג געוואָרפען אויף זיין אייגען קינד. ער האָט אויסגעקליבען דעם אידען, ווייל דער איד איז איהם דער נאָהענסטער, ער איז איהם דער היימישער. אבער זעהט איצט זיין חרטה־געפיהל. אין קיינעם וועט איהר נישט געפינען אזא געפיהל פון בענקשאַפט, ווי ביים רו־סישען פויער. ער ליעגט אודאי איצט, דער פויער, און נישט נור ער בעדויערט דאָס, וואָס ער האָט געטהאָן, נאָר מיט די פערבלוטיגטע הענד העלפט ער נאָך פערבינדען די אידישע וואונדען, צוזאַמענגעהמען זיין צובראָכען אַרימקייט. האָט דורך אַרץ פאַר דעם מענשען, וואָס טראָגט אין זיך אזא שטן און וואָס קאָן דערנאָך אזוי חרטה האָבען, — האָט ער אויסגעפיהרט זיין רעדע.

זיין רעדע, וואָס איז פול געווען מיט פּאָעטיש־מיסטישער בע־גייסטערונג פון רוסישען פויער, האָט גראָד נישט געמאַכט קיין גרוי־סען איינדרוק אויף דער געזעלשאַפט. נור די דאַמען האָבען זיך אַרומ־געשטעלט אַרום איהם און געשלונגען זיינע ווערטער. ער האָט געזעהן דורך די גאַנצע צייט, וואָס ער האָט גערעדט, מערי'ס בלישטשענדע אויגען, וועלכע האָבען איהם גלייך געקוקט אין פנים אריין. ער האָט צופריעדען געשמייכעלט און גערעדט גאַנץ גלייכגילטיג מיט דער מאַדאַם פון הויז, לאָזענדיג זיך בעוואונדערן פון די דאַמען.

— אַך, טייערינקער, האָסטו מיר פון הארץ אַראָבגערעדט, מיין קראַנק הארץ האָסטו מיר געהיילט מיט דיינע ווערטער, — איז צו צו איהם פּעאָדיום מיט אויסגעשטרעקטע הענד, — מיין נשמה האָסטו מיר געהיילט, מיין פּאַטערלאַנד האָסטו מיר צוריקגעגעבען, מיין ברודער, דעם רוסישען פויער, צוריקגעקעהרט. לאָז דיר קושען, טייערינקער,— פאַלט ער אַרויף אויף מאַקסימאָוויטש'ן, איך האָב קיין צייט ניט, מוז אין רעדאַקציע צוריקגעהן, עס וועט איצט אודאי זיין די איינצעלהייטען פון פּאָגראָם צו בעשרייבען, איך מוז נאָך דאָס לייט־אַרטיקעל מאַכען. בלייב געזונד, מיין טייערער, — און לויפט שנעל אַרויס פון צימער.

מאַקסימאָוויטש האָט געשמייכעלט, אויסהערענדיג פּעאָדיוס'ס לויב, און האָט אויף מערי'ן געקוקט. ער האָט געזעהן, ווי קאָוואַלסקי שטעהט מיט איהר אין אַ ווינקעל און רעדט מיט איהר זעהר האַסטיג. ער האָט זיך ארויסגעמאַכט פון פּעאָדיוס'ן און איז צו צו זיי.

— אַח, איהר געהט שוין אהיים! און איך האָב נאָך מיט אייך געוואָלט אַביסעל פערברענגען. פיליכט, געהען מיר וואו אינאיינעם?

— איהר זייט אַ קאָקעט און רעדט אין די סאַלאָנען, כדי צו אימ־פּאָנירען אזעלכע אַכטצעהן־יעהריגע נארישע מיידלעך, ווי זי איז, — ווייזט קאָוואַלסקי אויף מערי'ן.

— וואָס? — שרייט האַלב אויס מאַקסימאָוויטש און ווערט בלייך, ער האָט זיך אָבער באַלד געפונען, פערצויגען דעם שטערן און געזאָגט צו קאָוואַלסקי'ן מיט פעראַכטונג:

— ווער זייט איהר דאָס אזעלכער? איך קען אייך גאָרניט!

קאָוואַלסקי האָט באַלד מיט געוואַלד ארויסגעצויגען מערי'ן פון סאַלאָן און זיי האָבען פערלאָזט דאָס הויז.

מאַקסמיאָוויטש איז איבערגעבליבען און זיי נאָכגעקוקט מיט זיין פעראַכטענדען שמייכעלע און זיך געמאַכט גלייכגילטיג ריידען מיט זעם בכבוד'ן פּאָפּ און פיעל נאָך גערעדט מיט איהם וועגען די רעליגי־עזע אַלטע בילדער, און האָט דאָ ארויסגעוויזען זיין גאַנץ קענטעניש.

ביים טיש האָט מען פיעל גערעדט וועגען מאַקסימאָוויטש'עס רעדע. דער יונגער כאָמאָוו האָט געטרונקען אויף זיין וואויל, די גע־זעלשאַפט האָט אונטערגעכאַפּט און מען האָט געהאַלטען הויכע לויב־רעדעס אויף דעם רוסישען פּויער. מען האָט דערביי דערמאָהנט טאָלסטאָי'ען, משה רבינו, און אקימאָוו האָט גערעדט די גאַנצע צייט מיט דעם רוסישען פּויערישען אַקצענט. מאַקסימאָוויטש האָט אַלץ גלייכגילטיג צוגעהערט און צוגעשמייכעלט לייכט, ווי עס הייסט: איך טהו אייך צוליעב און הער אייך אויס, אָבער וואָס קענט איהר מיר, מישטיינס געזאָגט, זאָגען?...

אהיים געקומען אין ביקאָוו'ס וואָהנונג, האָט מאַקסימאָוויטש גע־טראָפען דעם קאָמיסאַר פון זיין צירקעל, מאַכענדיג אַ רעוויזיע אין דער וואָהנונג פון דעם שוישפּיעלער ביקאָוו. דערזעהן מאַקסימאָ־וויטש'ן, האָט דער קאָמיסאַר געפרעגט:

— ווער ביזטו? ווי הייסטו? א פאס האסטו?

מאקסימאוויטש האט זיך גלייך געשטעלט און געזאגט:

— איך? איך הייס יאנקעל ליכטענבערג און בין פון קאוונא.

— און מיט וואס פאר א רעכט וואהנסטו אין פעטערבורג?

— איך? — האט מאקסימאוויטש געזאגט מיט אן אויפגעהויבענעם קאפ, מיט דער האנד אויפ'ן הארץ און מיט פאטאס — איך בין א דיענער ביים באראן גינצבורג!...

— און וואס טהוסט דו דא? אהיים שלאפען צו דיין בעל־הבית.

מאקסימאוויטש האט די שטוב פערלאזט

דאס זעכצעהנטע קאפיטעל.

מאקסימאוויטש איז איצט בעגאנגען אליין איבער די טונקעלע גאסען פון פעטערבורג און האט ניט געהאט וואו זיך אהינצוטהאן. שכורים האבען די גאסען אנגעפיללט, געוואקעלט זיך, געשריען, ליעדער געזונגען, שכור'ע פראסטיטוטקעס האבען זיך אין די ארעמס געווארפען. ער האט געטראכט וועגען דעם פסוק פון נייעם טעסטאמענט, וואו קריסטוס זאגט: „און גאט'ס זוהן האט ניט וואו דעם קאפ אני־דערצולעגען". אויסגעטהאן האט ער פון זיך איצט אלע מאסקעס און אלע קליידער און איז געבליבען א נאקעטער שטעהן דא אויף די פעטערבורגער גאסען. און א בענקעניש האט איהם ארומגענומען מיט וועמען צו זיין, איצט ווענען ביי זיך צו האבען, וואס קען איהם, וואס וויסט, ווער מאקסימאוויטש איז. ער האט מורא געהאט פאר דער גאס, פאר דער רויהייט, פאר די שכורים. עס איז איהם איינגעפאלען פעאדיוס. פעאדיוס האט אן אייגענע וואהנונג, און ער האט אן איז־וואשטשיק גענומען און איז אהין געפאהרען צו פעאדיוס'ן.

פעאדיוס איז אוועק פון סאפיא אנדרייעוונא אין דער רעדאקציע, וואו ער האט געארבייט. עס איז געווען איינע פון די פראגרעסיווע צייטונגען אין רוסלאנד, דארט האט ער בעקומען די לעצטע ידיעות, וואס זיינען געלאפען פון די קארעספאנדענטען און זיינען פול גע־

ווען מיט שרעקליכע איינצעלהייטען פון די פאגראמען. דאס אכזריות, מיט וועלכע די אידישע קינדער זיינען געווארען געטויט, האט איהם אזוי ערציטערט, אז דער זשורנאליסט האט זיך צום ערשטען מאל אבגעזאגט צו שרייבען א לייט־ארטיקעל, וואס האט געזאלט זיין דער פראגרעסיווער פראטעסט פון רוסלאנד געגען די פאגראמען און איז אוועק אהיים.

אז ער איז אהיים געקומען, האט ער פערשלאסען די טהיר הינטער זיך, ארויף און אראב געדרעהט זיך איבער דער שטוב, ארויסגענומען דעם טלית פון הינטער א טיעף בעהעלטעניש פון שראנק — דעם טלית, מיט וועלכען ער פאהרט אין געהיים אויף יעדען יום־כפור קיין ווילנא, אין שוהל אריין דאווענען, און אוועקגעלעגט איהם פאר זיך אויפ'ן טיש, האט געווארפען א בייזען בליק אויף דער איקאנע, וועלכע האט געברענט אין א ווינקעל שטוב. דאס געזיכט פון פעטרוס'ן, פון דעם אידישען פישער, פון וועלכען ער פלעגט אזוי אפט ריידען אין דער אר־דישער געזעלשאפט, אז עס איז אזוי אידיש, אז עס דערמאהנט איהם אן דעם פאטער'ס געזיכט, און ער פיהלט זיך אזוי נאהנט דערצו — איז איהם איצט פרעמד און שלעכט געווען. ער איז ארויפגעקראכען, פערשטעלט עם מיט א האנדטוך. פון דער קיך האט זיך דערהערט דער דיענסט'ס שטים, ווי זי זאגט עפעס, האט ער זיך דערשראקען, שיער ניט אראבגעפאלען און האט אריינגערופען: „נאטאשא, נאטאשא! בלייבט דאך שטיל אויף א מינוט!“ דערנאך האט ער אנגעשטעלט דעם גראמאפאן, וואס ער האט ביי זיך אין שטוב געהאט, און געלאזט זיך שפיעלען „כל נדרי“, ארויף און אראב געדרעהט זיך איבער דער שטוב און אנגעקוואלען מיט דער מעלאדיע פון „כל נדרי“ און מיטגעכאפט דעם טאן: כ־ל נ־ד־ר־י! און אמת'ע אידישע טרעהרען, אפשר די איינציגע אמת'ע טרעהרען, וואס ער האט פערמאגט, האבען זיך איהם געוויזען אין די אויגען.

נור באלד האט מען געקלונגען אין דער טהיר. פעאדיום איז א בלייכער געווארען און א דערציטערטער האט ער געראפען דורך דער טהיר צו דער דיענסט: „נאטאשא, נאטאשא! עפען נישט!“ ער איז פלינק ארויף אויף דעם שטוהל, אראבגעכאפט דעם האנדטוך פון דער איקאנע, בעהאלטען דעם טלית אין שראנק אריין, ארויסגעשטעקט דעם קאפ אין טהיר און האט געפרעגט:

— ווער? את, דאָס ביזטו, מאַקסימאָוויטש, טייערינקער, טפו, זיך דערשראָקען, געמיינט אַ קריסט. קום אריין. הער, וואָס איך האָב דאָ, הער — לאָזט ער דעם גראַמאָפאָן — איז דאָס נישט קיין פרינצען־ליעד? דאָס איז דאָך אַ פרינצען־ליעד, דאָס האָבען דאָך אונזערע עלטערען געזונגען. הער, טייערער, ווייסט, זיי האָבען דאָך אונז שוין ווידער געשלאָגען. איך קום פון דער רעדאַקציע. קיעוו, טייערינקער, ערגער פון קישינעוו. קליינינקע קינדערלעך — לעגט ער פשוט צו אויף אידיש — קליינינקע קינדערלעך — ווייזען זיך איהם טרעהרען אין די אויגען — פאַרוואָס? הער דאָס ליעד, דאָרט קוק נישט — ווייזט ער צו דער איקאָנע — עס האָט אונז פיעל צרות אָנגע־טהאָן. קליינינקע קינדערלעך! איך וועל אוועקפאָהרען קיין ירושלים, ווי איך בין אַ איד, קיין ירושלים. אָט ביי דעם טלית דאָ, ווייזט ער אויף דעם שראַנק, מגייר זיין זיך, צוריק אַ איד ווערען. דיר וועל איך די ביבליאָטעק פערשרייבען, פאַר מיין יורש דיך מאַכען נאָך מיין טויט, אַזוי זאָל מיר גאָט העלפען. וואָס? דעם סינאָד רייכער מאַכען? דיר אַלץ פערשרייבען, און אַליין פאָהרען קיין ירושלים, וועסטו זעהן. עס איז אַ פרינצען־ליעד, אַ ליעד פון קעניגען איז דאָס. קליינינקע קינדערלעך האָבען זיי גע'שחט'ן פאַר די מוטערס אין די אויגען. אידישע ביינדעלעך, אַרים אידיש קינדער־בלוט — האָט ער אָנגעהויבען צו ריידען אידיש, און איז געפאַלען אויף מאַקסימאָוויטש'עס ברוסט, און האָט אָנגעהויבען ביטערליך, הויך צו וויינען.

מאַקסימאָוויטש האָט זיך אויסגעצויגען, שטעהן געבליבען, ערנסט געוואָרען, דעם שטערן פערקנייטשט, די ליפען פערצויגען אין אַ ביטערער גרימאַסע.

— זיי האָבען מיך פון מיין שטוב אַרויסגעיאָגט.

— ווער? — פרעגט פעאָדיוס.

— די, וואָס האָבען אונזערע קינדער גע'שחט'ען, — רעדט מאַק־סימאָוויטש פראָסט אידיש.

זיי האָבען זיך ביידע אוועקגעזעצט מיט געזונקענע קעפּ, און דער גראַמאָפאָן האָט פאַר זיי געשפּיעלט „כל נדרי“.

דאס זיעבענצעהנטע קאפיטעל.

אז קאוואלסקי און מערי זיינען אהיים געפאהרען פון אבענד, האבען זיי דורכ'ן גאנצען וועג קיין ווארט נישט גערעדט. געזעסען זיינען זיי יעדער בעזונדער אין זיין ווינקעל און געווען פערטיעפט אין זייערע געדאנקען. אז זיי זיינען אהיים געקומען, האט מערי גע־וואלט אריין צו זיך אין צימער. קאוואלסקי האט זיך אנגערופען: „איך מוז מיט דיר עפעס ריידען“. זי האט איהם אנגעקוקט נישט בייז, נור ווי עפעס מיט מיטלייד, און ער איז אריין צו איהר אין צימער.

— איך האב בעשטימט מארגען אבצופאהרען פון פעטערבורג, — האט קאוואלסקי געזאגט.

אנשטאט זי זאל פערשווייגען, אדער מיסטעריאיש קוקען אויף איהם, האט זיך קאוואלסקי פערוואונדערט צו הערען מערי'ס פריינד־ליכע שטים:

— אזוי? וואוהין?

— איך וויים נאך נישט וואוהין, נור איך וויל אבפאהרען פון פעטערבורג.

מערי האט געשוויגען.

— איך וויים נישט, וואס דו האסט בעשטימט, נור דיך אין פע־טערבורג וועל איך נישט לאזען, — האט קאוואלסקי געזאגט פעסט און בעשטימט.

מערי האט איהם אנגעקוקט פערוואונדערט: „ווי הייסט?“

— איך וועל דיך נישט לאזען אין פעטערבורג. איך האלט עס פאר מיין פפליכט דיך פון דער קינסטלער־אטמאספערע ארויס־צונעהמען.

— פאר א פפליכט? — האט מערי געשמייכעלט, — געגען וועמען האסטו זיך דען פערפפליכטעט?

— געגען מיר אליין.

— ווילסטו מיך, הייסט דאס, נעהמען מיט געוואלד?

— אז עס וועט אויסקומען, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט זעהר געלאַסען און רוהיג.

מערי האָט איהם געקוקט אין פּנים אַריין און האָט געזעהן, אז ער מיינט דאָס ערנסט, און עס איז בעשטימט, און אז ער איז גרייט אויסצופיהרען זיין פּלאַן, אפילו ווען עס זאָל קומען צו אַן עפענטלי־כען סקאַנדאַל.

זי האָט זיך אַביסעל דערשראָקען.

— און אז איך וועל נישט וועלען?

— וועל איך בענוצען געוואַלט, — האָט ער געזאָגט גאַנץ בע־שטימט.

— אָבער דאָס איז דאָך קאָמיש!

— רוף עס, ווי דו ווילסט, אָבער איך וועל דאָס באַין אופן נישט דערלאָזען. איך וואָלט עס מיר קיינמאָל נישט געקענט מוחל זיין צו פאָהרען און דיך דאָ איבערלאָזען אין דער פּער׳עפוש׳טער לופט פון דער קינסטלער־מיליע. דו ביזט אַ קליין נאַריש מיידעל, וואָס האָט זיך דעם קאָפּ פערדרעהט פון אַ פּאָר ביכלעך, און אז דו הערסט אַזאַ מאַקסימאָוויטש׳ן ריידען, לויפסטו צו איהם. דאָס איז ליטעראַטור און דו ביזט אַ אידיש „ליטעראַריש״ מיידעל. מען דאַרף דיך מיט גע־וואַלט אוועקנעהמען פון דער סביבה, ווען דו אַליין האָסט קיין שכל נים.

מערי איז רויט געוואָרען פאַר קרענקונג. יעדעס וואָרט האָט אַ וואונד אויסגעבריהט אין איהר האַרץ. אָבער זי האָט געקוקט אין זיי־נע אויגען אַריין, אין זיינע ווערטער האָט זי געפיהלט זיין ליעבע צו איהר, זיין גרויסען אייפערזוכט און זי האָט געוואָלט, ער זאָל זי וואָס מעהר אויסזידלען, וואָס שטאַרקערע ווערטער זאָגען.

— גאָט, ביזטו גראָב! — האָט זי אויסגערופען, — ביזטו אונ־קולטורעל!

— רוף עס ווי דו ווילסט, און דיך דאָ לאָזען וועל איך נישט. אַזעלכע אַלטע, אָבגעלעבטע יונגען, ווי דיין מאַקסימאָוויטש איז, קאָנען גוט געפינען דעם שליסעל צו אַזעלכע נאַרישע אידישע מיידלעך, ווי דו ביזט, און די „ליטעראַטור״ פערשטעלט — די געפאַרבטע האָהר און דאָס געדונצעלטע פּנים.

— ווילסטו מיך, הייסט דאָס, מיט געוואַלט אַוועקנעהמען. אַח, אַח! — האָט מערי מעהר געלאַכט אויס פרייד פון זיין אייפערזוכט, איידער אויס קרענקונג.

אין אַ פּאָר מינוט אַרום.

— און וואו ווילסטו מיך דאָס מיט געוואַלט נעהמען?

— אַז דו ווילסט, פאָהר מיט מיר מיט אין די קאַרפּאַטען אין זאַקאָפּאַנע, מיר וועלען דאָרט וואָהנען ווייט פון מענשען. דו ווייסט, ווי איך האָב דיר ליעב, — האָט ער פערשעמט אַבגעבראָכען אין מיטען.

זי האָט מיט אַ פול האַרץ נחת אויסגעהערט זיין פערשעמטע ליעבע און דאָך האָט זי זיך אָנגערופען:

— מיט דיר פאָהרען? ניין, דאָס איז קאָמיש — איך האָב דיך פיינט.

זי האָט געוואוסט, אַז די ווערטער זיינען איהר טויט־אורטהייל קאָוואַלסקי, וועלכער איז שטאָלץ, וועט נאָך איינמאָל נישט איבער־ריידען זיין וואונש — ווייפיעל ער זאָל נישט ליידען דעריבער, און דאָך האָט זי צוגעגעבען:

— עס וואָלט פאַר מיר געוועזען דער גרעסטער אומגליק.

— איז פערפאַלען, איז פערפאַלען, — האָט ער געביסען זיינע ליפּען, זיינע נעגעל, בלייך געוואָרען און געפיהלט, ווי עפּעס וואָלט זיך געריסען אין זיין האַרץ. — איז שניי דאַ אויף דער וועלט, זיינען בערג דאָ, און מאָרגען־גרוי און פייכטער טוי. אַ, עס איז אַ גוט בעהאַלטע־ניש, אַ פאַנצער איז דאָס, קאָן אונז גאָרנישט געשעהן. אַז דו ביזט איינגעטונקט אין דער אַרבייט, אַז דו זעהסט דאָס ליכט פון די בערגער, קאָן דיר גאָרנישט געשעהן.

— איך ווייס עס, איך ווייס עס, — האָט מערי געזאָגט, און ווי טרעהרען וואָלטען זיך איהר געוויזען אין די אויגען. — אייך קאָן גאָרנישט געשעהן, אייך קאָן מען גאָר נישט טהון. איהר האָט אייער קונסט, זי בעשיצט אייך פון אַלץ, איהר זייט נישט ווי דער נאַרישער מישאַ, וועלכער האָט גאָרנישט מעהר, גאָרנישט מעהר. אָבער איהר ליעבט נישט, איהר קאָנט נישט ליעבען, איהר ווייסט נישט פון דעם גרויסען געפיהל, נישט, וואָס הייסט איינגאַנצען זיך נעהמען און אַוועק־געבען זיך. איהר זייט פערקויפט, דיענט צו אַנ'אַבגאָט, צוערשט

אנ׳אנדערען די שבועה געשווארען, דערנאך ערשט זיך. א, איהר קאנט נישט ליעבען, איהר האט זיך אליין נישט, איהר קעהרט אן וועמען אנדערש. ניין, ניין, איך קאן מען גארניט טהון, גארנישט טהון.

קאוואלסקי איז געשטאנען אנ׳אויגענבליק און עס האט זיך איהם געדאכט, ווי מען וואלט איהם א שרעקליך טויט־אורטייל געלעזען. זי האט איהם אויסגעזאגט דעם טיעפען סוד, פון וועלכען ער האט ניט געוואגט צו קלערען. זי האט רעכט, אז טיעף דארט אין הארץ ביי איהם איז איהם אייגענטליך אלץ איינס, צו זי וועט יא מיט־פאהרען מיט איהם, צי ניין. יא, ער ווייסט אייגענטליך נישט פון דעם גרויסען געפיהל, וואס הייסט „ליעבע אדער טויט“, אז ער שטעהט א נאקעטער פאר איהר. און אין אמת׳ן ארט איהם וועניג די גאנצע מעשה. און פארוואס איז אזוי? צי וועט ער שטענדיג אינערליך אזוי גלייכגילטיג בלייבען? צי איז גאר נישטא, וואס זאל איהם טיעפער ריהרען? און ער האט זי דאך ליעב — איהרע האאר, איהרע הענד, איהרע קליינע דינע ליפען. ווי האט ער זיך איצט געוואלטווארפען פאר איהר צו איהרע פיס, זי קושען און וויינען און שרייען: „עס איז נישט וואהר! א, איך קאן ליעבען, איך קאן אויך אוועקשענקען, אלץ אוועקשענקען, אלץ אוועקשענקען“.

נור ער האט געוואוסט, אז עס איז נישט וואהר, אז עס איז נישט וואהר. ער האט זיך געפיהלט, ווי ער וואלט געקומען אויף א חתונה, און ער איז צו דער חתונה נישט גרייט... ער האט ניט געקאנט קיין ליגען זאגען די מינוט, האט ער אהן אווארט די שטוב פערלאזט און איבער די גאסען געגאנגען.

אז מערי איז אליין געבליבען, איז זי אויף איהר דיוואן געפאלען; זי האט איהר קליין געזיכט אין איהרעביידע קליינע, קאלטע הענד איינגעהילט און האט וועגען מישא׳ן געקלעהרט. זי האט זיך געוואלט דערמאהנען יעדע איינצעלהייט פון זיין פערגעטערונג, פון זיין איבער־געבענהייט צו איהר, זיין בליק, זיין פנים, ווען ער קוקט זי אן, זיין פרייד, וואס יעדעס איהר פריינדליך לעבלען רופט ארויס אין איהם. זי האט זיך געוואלט דערמאנען אן מישא׳ן און איהם ליעב האבען. זי האט זיך אבער באלד אליין געפונען אין דער לאגע, וואס קאוואלסקי. דער געדאנק וועגען מישא׳ן האט זי געלאנגווייליגט, זיין בילד איז צורונען צווישען איהרע פינגער און די עראינערונגען זיינען צופלאסען

געוואָרען. פאַר איהרע אויגען האָט זיך געשטעלט קאָוואַלסקי, קאָ־וואַלסקי מיט זיין קאַלטער גלייכגילטיגקייט. זי האָט זיך דערמאָהנט אָן מאַקסימאָוויטש׳עס ווערטער וועגען דעם ציגיינער־קינד און זי האָט עס פּלוצלינג דערפיהלט, דאָס ציגיינער־קינד, וואָס איז בעהאַל־טען אין איהר טיעף. יאָ, זי האָט אין זיך אויך פון דעם כשוף, וואָס קאָוואַלסקי; אַז אייגענטליך טיעף אין איהר איז אויך עפּיס הויל, איז איהר אויך אַלץ איינס...

זי האָט זיך אויפגעהויבען און, ווי אַ צובראָכענע אונטער דער לאַסט פון קאָוואַלסקי׳ס ווערטער, געגאַנגען אויספיהרען זיין בעפעהל, זיך די זאַכען איינפּאַקען אין קאַסטען.

צו מאָרגענס, ווען קאָוואַלסקי איז אריינגעקומען, האָט ער שוין געפונען די זאַכען איהרע איינגעפּאַקט. זי האָט געוואַרט, אַז ער זאָל אָנהויבען אַנ׳אַנדער טאָן. ער איז אָבער געווען ערנסט און גלייכ־גילטיג. זעהר פריינדליך צו איהר, האָט ער געפרעגט וואָס זי דאַרף צו דער רייזע, און איהר מיטגעבראַכט קליינינקייטען. זי איז געוואָרען בייז, שווייגענדיג און פערקלעהרט. ער האָט געהייסען דעם מענש די זאַכען אַראָבנעהמען און דעם איזוואָשטשיק רופען צו דער באַהן צו פאָהרען.

אַז זיי זיינען פערבייגעפאָהרען די סאַראָווע גאַס, האָט קאָוואַלסקי דעם קאָפּ פון דער דראָזשקע ארויסגעשטעקט און אין אַ פענסטער בע־מערקט אַ רויט טיכעל. ער האָט אויף דעם זייגער געקוקט — עס איז פונקט געווען פיער אַזייגער...

— מיר פאָהרען פאַרביי נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ׳ס הויז, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט.

— זאָלען מיר אַראָבגעהן זיך געזעגנען?

— ניין, — האָט קאָוואַלסקי אויסגעשריען, בלייך ווערענדיג און אָנכאַפּענדיג מערי׳ס האַנד.

— פאַרוואָס?

— איך בעט דיך — פרעג מיך ניט.

מערי האָט געקוקט אויף איהם און איז בלייך געוואָרען. זי האָט אָנגעהויבען אַלץ צו פערשטעהן. זי האָט מעהר קיין וואָרט ניט גע־

רעדט און דעם קאָפּ געבויגען צו דער ערד. אַז זיי זיינען צו דעם וואָקזאַל אָנגעקומען האָט קאָוואַלסקי געפרעגט:

— וואויהין זאָל איך קויפען בילעטען? קיין ווארשוי?

— ניין,איך וויל אהיים, אהיים! — האָט מערי אויסגעשריען.

דורך דער גאַנצער רייזע איז זי געזעסען אין א ווינקעל וואַגאָן, איינגעוויקעלט אין איהר זשאַקעט און איז זעהר בלייך געווען. זי האָט ניט געקוקט אויף קאָוואַלסקי'ן, האָט דעם קאָפּ אראבגעבויגען צו דער ערד און איז פערטראַכט געווען. מיט צרות האָט קאָוואַלסקי אריינגעבראַכט אין איהר די פּרוכטען, וואָס ער האָט מיטגענומען אויפ'ן וועג. קאָוואַלסקי האָט זיך אַלץ געפּרואווט זי אריינצוברענגען אין הומאר, ער האָט אייניגע מאָל געפּרואווט רעדען וועגען שלום, וועגען צוזאַמען־לעבען, וועגען זיינע פּלענער אויף ווייטער, און פאַר־נאַכט האָט ער איהר דערצעהלט פון זיין ליעבע. זי איז אָבער געווען פערשלאָסען און קיין וואָרט ניט אבגעענטפערט. א מעת־לעת זיינען זיי אזוי אבגעפאָהרען. אין מיטען דער־נאַכט זיינען זיי אויף דער סטאַנציע פון איהר שטאָדט אָנגעקומען. קאָוואַלסקי איז מיט איהר אראָב, איהר די זאכען ארויסגענומען, און א ברישקע גענומען, און זי אָבגעפיהרט צו איהרע עלטערנ'ס הויז.

די נאַכט איז געווען א טונקעלע, מיט וואָלקענס בעלעגט און די גאַסען זיינען געווען ווי אויסגעשטאָרבען. קיין מענש ניט. נאָר פון דערווייטענס האָבען זיך געהערט די טריט פון דעם פּאַטרול. צוערשט האָט זי געשוויגען, זיצענדיג אין ברישקע, נאָר אַז קאָוואַלסקי האָט זי געפרעגט:

— האָסט מיר גאָרנישט צו זאָגען, איידער מיר געהען זיך פונאַנדער?

— יאָ, — האָט זי געענטפערט. און דאָס איז געווען דאָס ערשטע וואָרט, וואָס זי האָט גערעדט צו איהם דורך דער גאַנצער רייזע. זי האָט זיך נעהנטער צוגערוקט צו איהם און געגומען זיין פּנים אין איהרע קליינע הענד. קאָוואַלסקי האָט געהערט ווי איהר הארץ קלאַפּט הויך, און זי האָט מיט שטראַהלענדע, דורכלעכערענדע בליקען געקוקט אין זיינע אויגען אריין.

— זאָג מיר דעם אמת, האָסטו מיט יענער פרוי אין פּעטערבורג געהאַט צו טהאָן?

קאַוואַלסקי האָט איהר געקוקט גלייך אין די אויגען אריין.

— ניין, איך בין צוליעב דעם אוועקגעפאָהרען פון פעטערבורג — האָט ער קורץ און בעשטימט אָבגעענטפערט.

— איך גלויב דיר, — האָט זי געזאָגט און האָט צוגענויגט איהרע ליפּען צו זיינע, און אַ לאַנגער, לאַנגער קוש האָט זייביידע בעהאַפטען.

זיי האָבען ביידע געשוויגען. דער איזוואָשטשיק האָט זיך דער־נעהענטערט צו זייער וואהנונג. זיי האָבען ביידע געוואַרט. זיי האָבען געוואוסט, אַז איצט איז די לעצטע מינוט, אַז זאָלען זיך דורכ־ריידען. זי האָט געוואוסט, אַז אויב נים איצט — איז קיינמאָל נים. און דאָך האָבען זיי געשוויגען, זיינען ביידע געזעסען און געזעהן, ווי דער איזוואָשטשיק דערנעהענטערט זיך צו איהר הויז און נעהאָט ביידע דאָס געפיהל, ווי דער טויט־אורטהייל, וואָס זיי האָבען זיך ביידע ארויסגעגעבען, קומט אויף זיי, און קיינער האָט דאָס מויל נים געעפענט דעם טויט־אורטהייל צו פערניכטען.

דער איזוואָשטשיק האָט זיך אָבגעשטעלט. זיי זיינען אין קאָרי־דאָר אריין. נאָך פיהלט זי זיין ווארימע האַנד, זיין הויך קלאַפּענדע האַרץ, זי וואַרט אויף זיין וואָרט, ווען וועט ער עס זאָגען?... דער לעצ־טער האַנד־דרוק, דער לעצטער בליק, די לעצטע בעריהרונג פון זיינע הויך געוואַקסענע האָהר. ער שווייגט און דאָס האַרץ קלאַפּט. זי נעהט פלינק ארויף אויף די טרעפּ.

— בלייב געזונד! — און זי קלינגט אַן דעם גוט־בעקאַנטען גלאָק.

ער דערוויייטערט זיך אין דער פינסטערער נאַכט אריין, פון וואַנען ער איז אַנגעקומען.

זי האָט מיט אַמאָל דערפיהלט איהר גאַנץ עלענד און פוסטקייט אָהן איהם, איהר גאַנצע צוגעבונדענקייט צו איהם, און זי וויל איהם נאָכלויפען, נאָכלויפען: „קאַוואַלסקי“! זיך ווארפען פאַר איהם אויף די קניע, קושען זיין האַנד: „פערלאָז מיך נישט! פערלאָז מיך נישט!“ שוין האָט זי געמאַכט אַ טריט הינטער זיך — עס איז שוין אָבער צו־שפּעט. די דערשראָקענע טאַטע־מאַמע מיט ווארימע קושען זיינען שוין ארום איהר.

— ארים קינד! געלויבט איז גאָט, וואָס מיר זעהען זיך!

— וואָס מיר האָבען דורכגעלעבט, דורכגעלעבט!

די שטאָדט איז געווען נאָך אַ פּאָגראָם. אנגעהויבען האָט עס זיך אין מיטען העלען טאָג, ווען מען האָט אָם וועניגסטען גערעכענט דערויף, און אין דעם קווארטאל אויף וועלכען מען האָט גאָרניט גע־דענקט — אין „ראָוו". אין מיטען העלען טאָג איז געוואָרען אַ גערו־דער און אַ געשריי אויף די גאַסען. וואָס? ווער? — דאָס האָט קיינער ניט געוואוסט. די געוועלבער פערהאַקט, די לאָדען און טויערען צו־געשלאָסען און די גאַסען אויסגעשטאָרבען. אַ מענש איז געשטאַנען אי־בער די ליידיגע גאַסען און האָט געשריען אין די פערמאַכטע לאָדען און טויערן:

— אין „ראָוו" האָט זיך אָנגעהויבען!

אז די יונגע לייט, — — — — — — זיינען אָנגעקומען צולויפען — — — — — — — — — האָבען זיי געפונען דעם „ראָוו" אבגעשלאָסען. — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — אייניגע מוטהיגע יונגע־לייט האָבען זיך געפּרואווט דורכצורייסען. —— — — — — — — — — —

אַנדערע האָבען אָבגעטרעטען, און די יונגע לייט זיינען געשטאַנען ווי משוגעים, ווי אין חלום, און האָבען געקוקט אין „ראָוו" אריין. פון דאָרט האָט מען גאָרנישט געהערט, גאָרנישט געזעהן, נור אַ שטיל ברומען האָט מען פערנומען. ווי אַ ים וואָלט געזאָדען, און פון צייט צו צייט אַ פערשטיקט געשריי, וועלכעס איז אָבגעשטאָרבען אין מיטען. וואָס דאָרט, אין ראָוו האָט זיך געטהאָן — האָט קיינער נישט גע־וואוסט...

צווישען די יונגע לייט, וועלכע זיינען געשטאַנען אויף דער זייט „ראָוו", — — — — — — — — — — איז אויך געווען מישא. די גאַנצע צייט האָט ער ניט אָבגעטרעטען פון ראחעל און דורך גאַנצע נעכט איז ער אומגעגאַנגען מיט זיין רעוואָלווער אין האַנד און געהיט די שלאָפענדע ראחעל — ווייל עס האָט זיך איהם געדאַכט אז ער איז פערפליכטעט צו היטען איהר עהרע, נישט בלויז פון מענש־ליכקייט, נור אויך פון פאָלקס־פפליכט, ווארום ער האָט געזעהן אין איהר דעם סימבאָל פון דער פערלאָזטער אידישער שוועסטער. און

ווען דאָס אומגליק האָט זיך אָנגעהויבען, האָט זיין מזל געוואָלט, אַז ער זאָל זיך דוקא געפינען אויף דער זייט פון „ראוו", ווייט פון איהר. ער איז דאָ געשטאַנען אַ בלייכער, — — — — — — — — — מיט דעם בעוואוסטזיין, אַז ראחעל איז דאָרט אליין, אָהן שוץ, אין מיטען דער ראזענדער ווילדקייט. זיין קאָפּ איז געוואָרען אָנגעצונדען פון די פאנטאזיעס, פון דער גרויזאַמקייט, וואָס איז איהם פאר די אויגען געשטאַנען. עס איז איהם אַ חרפּה געווען איצט צו לעבען. אַ פּאָר מאָל האָט ער זיך שוין געוואָרפען — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —

דערנאָך האָט ער זי געזעהן. מיט'ן ערשטען אויגענבליק האָט ער אַלץ געוואוסט. די שטוב איז געווען חרוב, צובראָכען אַלץ. צווישען די קאַסטענס ערד און יונגע אויסגעריסענע בליהעכטס איז זי געלעגען בעהאַלטען אין אַ ווינקעל, דאָס פּנים איינגעשטעקט אין קישענס. —
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — און צום ערשטען מאָל —
צום ערשטען מאָל! — זינט מישא האָט זי געקענט, האָט זי דעם קאָפּ ארויסגעריסען פון זיינע הענד און פערשעמט צוריק אריינגעשטעקט איהם צווישען די קישענס.

ער האָט פון אַלץ געוואוסט.

ווי אַ משוגע'נער איז ער אויף איהר ארויפגעפאַלען, האָט זי אָנ־געהויבען בעדעקען מיט קושען און איהר אבגעווישט מיט די ליפּען דאָס בלוט פון איהר פּנים.

— מיין שוועסטער, מען האָט דיר שלעכטס געטהאָן!

זי האָט זיך ארויסגעריסען פון זיינע הענד און בעהאַלטען דאָס פּנים אין די קישענס.

אזוי איז זי אבגעלעגען צוויי טעג און גאָרנישט גענומען צו זיך.

מישא איז געזעסען נעבען איהר. ער האט צו איהר קיין ווארט נישט גערעדט. ער האט זי נישט געטרייסט, ער איז נור נישט אב־געטראטען פון איהר אויף איין מינוט.

דורך די צוויי טעג איז זיין צער צייטיג געווארען.

דאס אכצעהנטע קאפיטעל.

אין צוויי טעג ארום איז דאקטאר לייזעראוויטש אהיים געקומען פון טורמע. דאוויד איז אבער שוין נישט געווען אויף דער וועלט. —

— — — — — — — — — — — — —

פאטער און זוהן זיינען די גאנצע צייט געזעסען צוזאמען אין איין קאמער. פאר־טאג האט מען דאווידʼן ארויסגענומען און געפיהרט צום געריכט, נאך מיטאג האט מען איהם צוריקגעבראכט. דער יונג איז געווען בלייך, די ליפען פערביסען און די אויגען האבען איהם ארויס־געשטארט פון פנים. — — — — — — — — — — — —

ער איז מיטʼן פאטער אבגעזעסען א גאנצען נאכמיטאג, ביז אין דער האלבער נאכט אריין, און קיין ווארט נישט דערצעהלט — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

די לעצטע פאטאגראפיע זיינע האט געוויזען אין כעס צוזאמענ־געביסענע צייהן אויף די ליפען און גרויסע אויסגעשטארטע אויגען...

דאקטאר לייזעראוויטש איז געווארען געוואהר פון זיין זוהנʼס טויט ווען ער איז שוין פריי געווען.

ווען דאקטאר לייזעראוויטש האט געפונען די טאכטער אין אזא צושטאנד — פערבארגען דאס פנים אין קישען און קיין מענש ניט געוואלט אין געזיכט קוקען, האט ער ביי איהר קיין זאך נישט געפרעגט. ער האט זי אבגעוואשען מיט עטהער, קיין טיפע וואונדען זיינען נישט געווען, דעם קאפ האט ער איהר געוואשען, אויסגעטהאן זי און אין בעט אריינגעלעגט. מיט געדולד און גלייכגילטיגקייט האט ער אנגעהויבען צוריק צונויפשטעלען זיין צושטערט אפטייקעל, די שיינק־לעך צוזאמענגעשלאגען, פאליצעס צוריק איינגעהאקט און אנגעהויבען אויפצוזוכען פון די חורבות ארוים די פלעשלעך מיט רפואות, און זיי צוריקגעשטעלט יעדעס אויף זיין ארט. זיין געזיכט האט זיך נישט געענדערט, קיין צער, קיין וועהטאג איז ניט געווען אן איהם צו בעמערקען. נאר דער רוקען איז אביסעל מעהר איינגעהויקערט געווארען און די לעצטע קאלטנעס אויף זיין אויסגעקראכענעם קאפ זיינען דורך דער קורצער צייט גרוי געווארען. שטיל־שווייגענדיג און אריינגעטראכט אינגאנצען אין דער ארבייט, האט ער דעם זעלבען טאג, וואס ער איז אהיים געקומען, שוין פאציענטען אויפגענומען. „דער „ראוו" קאן ניט ווארטען" — האט ער געשמייכעלט, דערזעהענדיג די ערשטע פאציענטען, וועלכע האבען אנגעהויבען אריינצוקריכען צו איהם פארנאכט, ווי זיי זיינען נור געוואר געווארען, אז דער דאקטאר איז צוריקגעקומען.

— וואס? שוין ווידער קראנק? — האט ער בעגעגענט די פאציענטען מיט זיין אריגינעלער פרעטענזיע, — נישט געקאנט דערווייל געזונד ווערען, וואס? — לאזט מיר נור דאס אפטייקעל אויפשטעלען.

אין א פאר טעג ארום האט זיך ראחעל אויפגעהויבען פון בעט. איהר געזיכט האט זיך וועניג וואס געענדערט — דער זעלבער קינדערשער בליק פון די אויגען. נור הינטער דער אויבערשטער ליפ האט זיך אריינגעגנב'עט א פרעמד שמייכעלע און אז זי האט מיט וועמען גערעדט האט זי יענעמ'ס בליק אויסגעמידען.

קיינער האט נישט געוואוסט דעם סוד פון דעם שמייכעלע. קיינער האט זי גארנישט געפרעגט און קיינעם האט זי קיינמאל נישט דערצעהלט, וואס דאס שמייכעלע בעטייט.

ערשט נעכטען דא געווען אין גארטען, — האט מערי געזאגט.

דאס נייַנצעהנטע קאפיטעל.

עס איז געווען א פאר טעג נאך מערי'ס קומען. עס איז א הערליכער פריה־מארגען. דער ערשטער פריהלינגס־ווינד האט געוועהט אין מערי'ס אפענע פענסטער. עס איז געווען לאנגווייליג צו זיצען אליין אין דער היים און צו הערען די מוטער דערצעהלען פון די שרעקליכע טעג. די עלטערען האבען זיך געקליבען קיין אויסלאנד און געווארט נאר ביז זיי וועלען פערענדיגען זייערע געשעפטען. זי האט געזאלט מיטפאהרען און איז געווען בעשעפטיגט מיט פארג[illegible]זיטונגען. ביז איצט האבען זי די עלטערען אויף דער גאס ניט ארויסגעלאזט, נאך געווען איבערגעשראקען פון די פאגראמען, און זינט זי איז געקומען האט זי קיין מענש ניט אנגעזעהן אין די אויגען. מישא האט זיך ניט געוויזען, כאטש זי האט איהם געלאזט זאגען אז זי איז דא, און פון די חבר'טארינס האט מען אויך קיינע נישט געזעהן. נור די שטאדט האט זיך שוין געהאט בערוהיגט: די טויטע זיינען שוין געווען בעגראבען און די קראנקע זיינען געלעגען אין די שפיטאלען. אין שטא[illegible] האבען זיך געבילדעט קאמיטעטען צו צוטהיילען די שטיצע פאר יענע, וואס האבען געליטען — די שטיצע, וואס איז געקומען פון אויסלאנד. יעדער איינער איז געווען פערנומען מיט צונויפשטעלען צוריק זיין רואינירטע היים און בעקומען וואס מעהר געלד פון די קאמיטעטען. די געשעפטען האבען זיך שוין געעפענט, דער האנדעל איז געגאנגען און די גאסען האבען אנגעהויבען צוריק צו בעקומען זייער געוועהנליך אויסזעהן.

די עלטערן האבען ערלויבט מערי'ן דאס ערשטע מאל ארויסצוגעהן אין גאס. דער טאג איז געווען א שעהנער, א פריהלינגס־הויך איז געלעגען אין דער לופט פערשפרייט, און די בוימער איבער די טראטוארען האבען אנגעהויבען אויסצוציהען זייערע שווארצע צווייגען און אויפגעריכט זיך צום פריהלינג. דער הימעל איז געווען ריין, און די מענשען אויף דער גאס — פיעל בעלעבטער און פול מיט האפנונג. די טויטע זיינען שוין געווען בעגראבען און די איבערגעבליבענע האבען זיך אריינגעווארפען אין לעבען אריין, וואס איז זיי נאך איבערגעבליבען, און פערגעסען אן די טויטע.

דא און דארט האט מען געזעהן מענשען בעגעגנען זיך, פאלען איינער דעם אנדערען אויפ'ן האלז און קושען זיך און פרעהען זיך, וואס מען זעהט זיך ווידער. מערי איז ווייטער געגאנגען. זי האט נאך קיין איינציגען בעקאנטען נישט געטראפען. זי איז אנגעקומען פאר דעם שטאדט־גארטען און האט פון דער־ווייטענס בעמערקט מישא'ן, ווי ער געהט זיך אליין פון הינטער איהר.

ער האט זי שוין פריהער געהאט בעמערקט אויף דער גאס און איז איהר נאכגעגאנגען אויף דעם צווייטען טראטואר און האט זי בעטראכט פון דער־ווייטענס. אויסער רחמנות, האט ער שוין איצט גארניט געפיהלט צו איהר.

— אהא, מישא, — האט זי מיט פרייד אויסגערופען, גלייך ווי עס וואלט צווישען זיי גארניט געשעהן.

איהר שטים האט אין זיין הארץ עפּים אויפגעוועקט און ער איז אוים געוועהנהייט רויט געווארען און דאס הארץ האט איהם אנגעהויבען צו קלאפען.

— און איך בין שוין אזוי לאנג דא, און מען זעהט דיך נישט, זיץ אליין אין דער היים, און קיינער קומט נישט צוגעהן!

מישא האט נאך קיין צייט נישט געהאט קיין ווארט פון מויל ארויסצוברענגען.

דער גארטען האט זיך בעפרייט פון זיין ווינטער־דעק. דער אי־בערגעבליבענער שניי האט געשמאלצען אין די ווינקלען, און די בוימער זיינען שווארץ געווען, הגבען זיך געטריקענט אין דער פריהלינגס־זון און פויגעל זיינען שוין אומגעפליגען. דער הימעל איז ריין געווען. אין א מינוט ארום האט זיך זיי ביידען געדאכט, אז דאס אלץ, וואס זיי האבען דורכגעלעבט אין דער קורצער צייט, איז א שלעכטער חלום געווען, און אט האבען זיי זיך ערשט ווידער בעגעגענט אין דעם גארטען, אין וועלכען זיי פלעגען אזוי אפט שפאצירען צוזאמען, ווען זיי זיינען נאך קינדער געווען.

— טרויעריגע טעג געהאט, וואס?

— איך האב געהאט — טרויעריגע.

— אין אזא קורצער צייט, גאט מיינער, מיר דאכט, איך בין

— מיר דאכט זיך צומאָל אויך אזוי, שמייכעלט מישאַ.

— דאָס אומגליק איז גרויס! יאָ, עס איז וואהר, מיט ראחעל, דאָקטאָר לייזעראָוויטש'עס טאָכטער, האָט זיך געטראָפען אזא אומ־גליק? — האָט מערי געפרעגט דערשראָקען.

מישאַ איז בלייך געוואָרען און אָבגעענטפערט הויך און שאַרף:

— ראחעל, דאָקטאָר לייזעראָוויטש'עס טאָכטער איז מיין כלה, און מיט איהר האָט זיך קיין שום אומגליק ניט געטראָפען.

מערי האָט איהם אָנגעקוקט האַלב פערוואונדערט, צי מיינט ער דאָס ערנסט און האָט בעמערקט, אז ער מיינט דאָס ערנסט.

— איך גראַטוליר דיך, — האָט זי אויך ערנסט געענטפערט.

— איך דאַנק אייך, — האָט מישאַ צורקגעענטפערט.

זיי זיינען נאָך ביידע געגאַנגען אַ קורצע ווײַלע צוזאַמען, זיי האָבען זיך אָבער ביידע געפיהלט שלעכט און האָבען זיך צושיידט.

מישאַ איז איצט מיט פלינקע טריט אַריינגעגאַנגען אין „ראָוו“. עפּיס אַ גרויסע אידעע האָט איהם געגעבען אַ בליץ אין קאָפּ. — דאָס וואָס ער האָט אזוי פיעל געקלעהרט דעריבער אין דער לעצטער צייט, איז איהם איצט קלאָהר געוואָרען. יאָ, ער האָט עפּיס, עס איז דאָ — חתונה האָבען און אוועק ערגעץ. וואוהין? — דאָס האָט ער נישט געוואוסט, האָט ער נישט געזעהן. נור געפיהלט האָט ער די גרויסע שאַנד און וועהטאָג און זיין מאַכטלאָזיגקייט. דאָס האָט ער געפיהלט. דאָס האָט ע ר דעם וועהטאָג, דעם צער — יאָ, בויען די צוקונפט, דאָס ווייטערדיגע לעבען אויף ד ע ם צער, וואָס ער טראָגט אין זיך.

ער איז געגאַנגען געשווינד, ווי בענייט מיט אַ האָפנונג, מיט אַ ווייטען, ווייטען שטראַהל, וועלכען ער האָט געזעהן, ווי אויס אַ נעבעל. אידען זיינען געשטאַנען אין „ראָוו“ און צונויפגעקלאַפּט מיט ברעטער זייערע צוואָרפענע חורבות און אויפגעקליבען פון די אָנגעוואָרפענע הויפענס זייערע זאַכען.

ער האָט נישט בעמערקט, ווי ער איז אָנגעקומען צו דאָקטאָר לייזעראָוויטש'עס הויז.

זינט עס האָט זיך מיט ראחעל דאָס אומגליק געטראָפען, האָט זי פאַר מענשען מורא געקראָגען און פלעגט זיך דערווייטערען, ווען אַ

מענש איז אין שטוב אריינגעקומען. דער דאָקטאָר האָט זי גאָרנישט געפרעגט. זי פלעגט זיך אויף גאַנצע טעג איינשליסען ביי זיך אין צימער און קיינעם נישט צוגעלאָזען צו זיך. דער פאָטער האָט מורא געהאַט, אַז זי זאָל זיך אַ מעשה ניט אָנטהאָן און פלעגט האַלטען הינטערן שלאָס אַלע גיפט־געטראַנקען און זי אוים דעם אויג נישט געלאָזט. נור מעהר ווי אַלע פלעגט זי אויסמיידען מישאַ׳ן. קוים פלעגט מישאַ קומען צו זיי, פלעגט זי אין צווייטען צימער אריין און אפילו נישט געגריסט זיך מיט איהם. מישאַ האָט בעמערקט, אַז זי וויל זיך מיט איהם ניט טרעפען, האָט ער אויסגעמיטען דאָס הויז.

איצט איז ער אריינגעקומען אונבעמערקט. דער דאָקטאָר איז נישט געווען, ער איז געלאָפען צו אַ קראַנקען. ער האָט זי געטראָפען זיצענדיג ביים טיש און איבערזעצענדיג די צוטרעטענע פלאַנצען אין די קאַסטענס. זי איז זעהר טרויעריג געווען און בלייך. ביי מישאַ׳ס אריינקומען איז זי דערשראָקען געוואָרען און זי האָט געוואָלט זיך אויפהויבען און אריין אין אַ צווייטען צימער. מישאַ האָט זי אָבער ביי דער האַנד אָנגעכאַפּט און געזאָגט מיט אַ האַסטיגער שטאַרקער שטים:

— ראחעל, אַנטלויפט נישט פון מיר, איך ליעב אייך, איך ליעב אייך זעהר און וויל מיט אייך חתונה האָבען!

דאָס מיידעל האָט איהם אָנגעקוקט ווילד און דערשראָקען. איהר האַרץ האָט הויך געקלאַפּט, זי האָט אָנגעהויבען צו קלאַפּען מיט די צייהן און אַ מינוט נישט געוואוסט וואָס צו זאָגען. פּלוצלונג האָט זי זיך געגעבען אַ ריס ארויס פון זיינע הענד, אַ בויג ארונטער דעם קאָפּ הינטער דעם טיש און האָט צום ערשטען מאָל אָנגעהויבען צו שלוכצען:

— אָבער איך קאָן דאָך נישט, איך קאָן דאָך נישט!

ער האָט איהר מיט געוואָלט דעם קאָפּ אויפגעהויבען און געקוקט איהר גלייך אין די אויגען אריין:

— דו קאָנסט, דו ביזט מיין ווייב, איך וויים פון אַלץ.

ביי דעם לעצטען וואָרט האָט זי זיך געגעבען פלינק אַ ריס ארויס פון זיינע הענד און געוואָלט אַנטלויפען פון שטוב ארויס.

מישאַ האָט זי אָנגעכאַפּט פאַר ביידע הענד, גענומען איהר קאָפּ און ווידער איהר געקוקט גלייך אין די אויגען אריין:

— ווילסטו ניט, געה איך און לעג זיך אַנידער אַ טויטער פאַר דיינע אויגען.

זי איז דערשראָקען געוואָרען. זי האָט געזעהן אין זיין בליק, אַז ער וועט עס טהאָן און זי האָט אָנגעהויבען צו ציטערען:

— אָבער, מישאַ, איינציגער מישאַ, — האָט זי ארויסגעשטאַמעלט די ווערטער אין אידיש, און איז געפאַלען אויף זיין האַרץ און האָט הויך און לאַנג געוויינט, ווי אַ קינד.

ער האָט זי געלאָזט אויסוויינען.

— איך ליעב דיך. איך האָב קיינמאָל קיינעם נישט געליעבט, נור דיך. און מעג זיין דיין שאַנד און דיין אומגליק נאָך טויזענד מאָל גרעסער, ווי עס איז, איז עס מ י י ן אומגליק, מ י י ן שאַנד, וועל איך עס נעהמען ווי אַ קרוין און אויף מיינע הענד ארומטראָגען.

זי האָט איהם אָנגעקוקט, נור מיט יענעם בליק, וועלכער קיהלט דאָס בלוט. איהר גאַנצער צער, איהר פערבאָרגענער גרויזאַמער סוד איז געלעגען אין איהר בליק.

— מישאַ, אָבער איינציגער מישאַ!

— זאָג, וואָס זאָל איך טהאָן פאַר דיר, זאָג!

— גאָרנישט, מישאַ, גאָרנישט, — און זי האָט געציטערט אין זיינע אָרעמס און האָט איהם געקושט אויף די ליפען.

אַז דאָקטאָר לייזעראָוויטש איז אריינגעקומען, איז מישאַ צוגע־גאַנגען צו איהם און געזאָגט:

— דאָקטאָר לייזעראָוויטש, איך בין נאָך אַ יונגער מענש, איך האָב נאָך נישט קיין פּראָפעסיע און קען נאָך גאָרנישט, אָבער איך וועל זיך נעהמען צום לערנען און וועל פלינק ענדיגען. איך ליעב אייער טאָכטער און אייער טאָכטער ליעבט מיך, און איך וויל חתונה האָבען מיט אייער טאָכטער.

דאָקטאָר לייזעראָוויטש האָט זיי ביידען אָנגעקוקט ווי משוגע, פערוואונדערט און ערשטוינט. ער האָט זיך געקראַצט אין די איבער־געבליבענע גרויע לאָקען און געקלאַפּט מיט די ליפען צופריעדען:

— וואָס? וואָס חתונה האָבען? חתונה האָבען? און וואָס זאָגט זי? — ווייזט ער אויף זיין טאָכטער.

— זי וויל אויך, — זאָגט מישא און ווייזט אויף די שטעהענדע ראחעל, וועלכע האַלט מישא'ס האַנד שוואך.

— וויל אויך, וויל אויך, — קלאַפּט ער מיט די ליפּען. — ווען?

— היינט, באַלד, — שרייט אוים מישא, — מיר ווילען ווי אַם שנעלסטען אוועקפאָהרען קיין אויסלאַנד. איך וויל זיך צוגרייטען צום עקזאַמען אין אויסלאַנד.

— און וואָס זאָגט זי? — ווייזט ער אויף דער טאָכטער.

— זי וויל אויך, — זאָגט מישא.

— אזוי, אזוי, — קלאַפּט דער דאָקטאָר מיט די ליפּען, — נו, וואָס ווילט איהר פון מיר? וואָס זאָל איך טהאָן?

— מיר ווילען נעהמען חופה וקדושין ביים רב.

— וואָס? — וואונדערט זיך דער ראַדיקאַלער דאָקטאָר, — א רב? נאָך וואָס קומט דאָ אַהער דער רב? וואָס דאַרף מען דאָ א רב? — מור־מעלט דער אַלטער.

— ניין, נור חופה וקדושין ביים רב, — שפּאַרט זיך איין מישא.

דער דאָקטאָר האָט זיך לאַנג געאַמפּערט און האָט צום סוף געמוזט בעשטעהן, אז עס זאָל זיין חופה וקדושין ביים רב. מישא האָט דורכאוים פערלאַנגט, דער דאָקטאָר האָט עס געמוזט נאָכגעבען און אליין פערבעטען דעם רב צו זיך אין שטוב.

— אַ דור היינט! — האָט ער געברומט, — וואָס פאַר א דור איז היינט! מיר האָבען חתונה געהאַט אָהן חופה וקדושין, אָהן א רב, און זיי דאַרפען אַ שטריימעל, חופה וקרושין. שעהנע ראַדיקאַלען! — האָט ער געמורמעלט, ארויסגעהענדיג פון רב.

מערי האָט זיך נאָך ארומגעדרעהט א געוויסע צייט אין אידר שטעדטיל. עס איז איהר געווען לאַנגווייליג און טרויעריג. מיט די חבר'טאָרינס האָט זי זיך וועניג געזעהן, און מיט די, וואָס זי האָט זיך בעגעגענט, איז איהר געווען לאַנגווייליג און ניט אינטערעסאַנט. זי האָט זיך ארומגעדרעהט אין שטעדטיל און קיין זאַך האָט זי דאָ נישט

פערּאינטערעסירט. זי איז שוין געווען אבגעוועהנט פון דער געזעל־שאפט און האט געבענקט נאך דער גרויסער שטאדט, נאך דער מיליע, וואס זי האט דארט געהאט. זי האט געפּרואווט צו לעבען איינזאם, אליין, אין איהר בענקשאפט נאך קאוואלסקי׳ן. אבער דאס האט איהר נישט געניגט. אלץ האט זיך איהר אויסגעוויזען קליין און לאנגווייליג און זי האט געבענקט, געבענקט נאך דער גרויסער שטאדט.

דורך גאנצע נעכט איז זי געלעגען אויף איהר געלעגער און האט נאכגעקלעהרט מאקסימאוויטש׳עס ווערטער, וואס ער האט איהר געזאגט פאר דעם אוועקפאהרען, — אז זי איז א ציגיינער־קינד און עס זיינען פאראן אזעלכע ציגיינער־קינדער, וועלכע הערען ביי־נאכט דאס ציגיינער־ליעד קלינגט זיי דורך די פענסטער אריין און צו־מארגענס געפינט מען זיי אין ציגיינער־לאגער.

זי איז געלעגען דורך גאנצע נעכט און האט געהארכט נאך דעם ציגיינער־ליעד, וואס וועט זיך אין איהר פענסטער הערען, נאך דער ציגיינער־באנדע, וואס וועט פאר איהר טהיר פארבייציהען.

זי האט אמאל דאך געמוזט פערנעהמען דאס ליעד אין א נאכט. ווארום צו־מארגענס אין די פריה, אז די עלטערן זיינען אויפגעשטאנען, האבען זיי זי שוין מעהר נישט געפונען: זי איז געווען אנטלאפען קיין פעטערבורג און האט איבערגעלאזט א בריעף, אז זי קאן מעהר נישט לעבען אין דעם קליינעם שטעדטעל.

עגדע